

**II Міжнародна науково-
практична конференція**

.....
**II International scientific
and practical conference**

18 жовтня 2024 р.
м. Дніпро, Україна

.....
October 18, 2024
Dnipro, Ukraine

**Наука та освіта в
умовах воєнного часу**

.....
**Science and education under
wartime conditions**

II Міжнародна
науково-практична
конференція

**Наука та
освіта в умовах
воєнного часу**

Матеріали

18 жовтня 2024 р.

м. Дніпро, Україна

II International
scientific and practical
conference

**Science and
education under
wartime conditions**

Proceedings

October 18, 2024

Dnipro, Ukraine

Наука та освіта в умовах воєнного часу : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Дніпро, 18 жовтня 2024 р). Research Europe, 2024. 216 с.

До збірника ввійшли матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції "Наука та освіта в умовах воєнного часу", яка відбулася 18 жовтня 2024 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2024

© Research Europe, 2024

Офіційний сайт: researcheurope.org

UDC 37

Science and education under wartime conditions : proceedings of the II International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Dnipro, 2024, October 18). Research Europe, 2024. 216 p.

The collection includes the proceedings of the II International scientific and practical conference "Science and education under wartime conditions", which took place on 18th October 2024. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2024

© Research Europe, 2024

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....
TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....
SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Бондін З. В., Сікора О. В.

Методичні аспекти вивчення основ алгоритмізації
і програмування у шкільному курсі інформатики. 13

Володько М. В.

Виклики навчання для студентів закладів фахової
передвищої освіти під час війни в Україні. 16

Гавриляк М. Ю., Сікора О. В.

Міжпредметні зв'язки при навчанні розділу
"Алгоритми" у шкільному курсі інформатики. 18

Глодан А. А., Сікора О. В.

Інноваційні методи навчання програмування
у закладах загальної середньої освіти. 22

Кобильник Т. П., Груздєв О. О.

Характеристика вибіркового модуля
"Креативне програмування". 24

Кобильник Т. П., Ковальський О. Е.

Методична характеристика теми
"Використання полів злиття". 28

Кобильник Т. П., Палош Д. Б.

Елементи математичних основ інформатики
у шкільному курсі інформатики старшої школи. 32

Кобильник Т. П., Хула В. Р.

Рекурсивна графіка у шкільному
курсі інформатики старшої школи. 35

Лебіщак Т. А., Сікора О. В.

Розвиток математичної компетентності учнів
на уроках інформатики старшої школи. 38

Легеза М. Ю., Сікора О. В.

Методика використання табличних процесорів
для навчання комп'ютерного моделювання
у шкільному курсі інформатики. 41

Рутковський М. С., Коноваленко Т. В. Implementation of F. Froebel's ideas in child-centered learning technologies.	43
Скрипник С. В., Вань С. І. Особливості використання мобільний застосунків на уроках біології.	46
Стап'як С. Р., Сікора О. В. Методика підготовки і проведення інтегрованих уроків з інформатики як компонент STEM освіти.	50
Швай О. Л. Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках математики за допомогою математичних софізмів.	52

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Завгородня О., Володіна-Панченко Н. Підтримка психологічного благополуччя обдарованих школярів засобами комп'ютерної графіки.	55
Савел'єв А. Є. Навички роботи в команді майбутніх фахівців з інформаційних технологій.	59
Снітовська О. Й. Терміносистема дистанційної освіти в українському та зарубіжному науковому дискурсі.	61
Ткаченко Г. І., Герасимова К. В. Інформаційно-цифрові технології як засіб навчання студентів інженерно-технічних спеціальностей у вищому навчальному закладі.	64

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Денисенко Д. С. Виховання патріотизму дошкільників шляхом критичного мислення.	70
---	----

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Олексієнко В. В., Копил Н. М., Пушкар Н. Й. Патріотичне виховання дошкільників в ЗДО.	72
Передерєєва О. С., Алексєєва Г. М., Горбатюк Л. В. Формування математичної концепції в учнів 5-6 класів під час викладання предмету математика.	75
Півень Н. М., Алексєєва Г. М., Овсянніков О. С. Використання онлайн-дошки CleverMaths на уроках природничо-математичного циклу під час дистанційного та змішаного навчання.	78
Сасюк А. О. Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами під час дії воєнного стану.	80
Фатянова Т. О. Особливості формування екологічної компетентності в здобувачів початкової освіти.	83

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Вінтоняк О. В. Академічна мобільність та релокація закладів фахової професійної освіти за умов запровадження воєнного стану в Україні.	87
Дрига В. С. Communicative competence as one of the components of the professional culture of future railway workers.	89
Ковалевський І. С. Мотиваційний аспект у підготовці майбутніх менеджерів.	92
Комар І. В., Дем'янек В. М. Роль тренінгових технологій у формуванні професійних компетенцій соціальних працівників.	94
Мальована Н. В. Освітній фронт в Україні: між якістю та безпекою.	98

Марчук С. С., Ковальчук І. Л., Чемерис І. В.

Формування української національної та громадянської ідентичності у студентської молоді в умовах війни народно-педагогічними ідеями Костянтина Ушинського. 102

Mytsyk, H. M.

The problem of ensuring digital accessibility in higher education during times of emergency. 105

Писаненко О. І.

Specificity of the formation of social competence getting higher education. 111

Podoliak, M.

The problem of foreign language teachers for veterinary faculties preparation in Ukraine. 113

Устенко К. О.

Впровадження інноваційних форм організації освітнього процесу на уроці з хорового диригування. 116

Черниш К. М.

Інклюзія як поняття соціальної моделі: мета, ключові аспекти. Як організувати інклюзивне навчання в школі. 119

СЕКЦІЯ 6. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

.

SECTION 6. ADULT EDUCATION

Семигіна Т.

Інтеграція штучного інтелекту в соціальну роботу: практичні та освітні перспективи. 122

СЕКЦІЯ 7. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.

SECTION 7. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Тоябіна Х. С., Майкут С. О., Чирка Ю. В.

Дослідження процесів тепловідведення у роутерах з радіальними компонентами. 127

Федоров О. В., Андрійчук Т. В.

Вплив воєнних дій на стан гідромережі (на прикладі Житомирської області). 132

СЕКЦІЯ 8. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

SECTION 8. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Берчук Ю. В.

Томас Стернз Еліот про Джона
Донна та англійських поетів-метафізиків. 136

Вдовиченко Р. П.

Соціальна підтримка сімей, які перебувають
у складних життєвих обставинах. 138

Горішна О.

Гуманізація управлінської діяльності у
зкладах освіти з метою забезпечення соціальної
справедливості та рівності у сучасних умовах. 141

Дунець В. Б.

Тенденції філософського дискурсу про роль та
значення музеїв науки в умовах війни в Україні. 144

Yesipova, O.

Influence of factors on the moral
and psychological state of servicemen. 146

Жалко Т. Й.

Комунікативна компетентність як чинник
професійного вдосконалення педагога. 148

Ларіонова В. М.

Формування акцентуацій характеру у підлітковому віці. 152

Лебедик А. А.

Психологічні аспекти емоційної підготовки
дітей старшого дошкільного віку до навчання. 155

Мелещенко О. К.

Сучасний український репортаж з війни. 157

Нікітіна А. А.

Характеристика дитячо-батьківських стосунків
у системі психолого-педагогічних категорій. 161

Пахомова Г.

Педагогічні умови розвитку цілісного
сприймання музичного образу. 164

Прендецький О. М.

Нормативно-правове регулювання
проведення громадських слухань в Україні. 167

Селезньова Н. В.

Духовна деградіція людини у новелі

Григіра Тютюнника "Син приїхав" 171

Федотова О.

Стан захисту персональних даних в
національному інформаційному просторі:

(з орієнтацією на зарубіжний досвід). 173

Чорний М. М.

Статистичні дані як показники ефективності
діяльності прокуратури під час процесуального
керівництва розслідуванням кримінальних

правопорушень органами ДБР. 176

СЕКЦІЯ 9. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

.
SECTION 9. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Зиза М., Лежетько В.

COVID-19 та постковідний вплив на

міжнародну торгівлю: виклики та перспективи. 179

Микитенко В. В.

Моделювання соціо-еколого-економічної відповідальності

у розподіленій генерації в умовах воєнного часу. 183

Сук П. Л.

Обернений метод розподілу витрат майбутніх періодів

на основі доходу від неопераційної діяльності. 188

Цибульська Е. І., Зайцев О. С.

Шляхи підвищення вартості бізнес-структури. 193

Цибульська Е. І., Калашник Д. М.

Системи управління витратами у вітчизняних бізнес-структурах. 198

СЕКЦІЯ 10. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.
SECTION 10. FOREIGN LANGUAGES

Dubytska, O.

Structure and grammar of time magazine article

headlines: specific features and latest trends. 202

Назаренко А. Г., Назаренко А. Г.

Як мобільні додатки змінюють
процес вивчення іноземної мови. 206

СЕКЦІЯ 11. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

.

SECTION 11. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Гончарук В. В., Сергєєва Т. П., Каба А. Г.

Фізична підготовленість здобувачів
вищої освіти в умовах воєнного стану. 208

Сергєєва Т. П., Струк Б. І., Павлова Н. В.

Визначення шляхів організації оздоровчої
рухової активності здобувачів освіти
університету в умовах воєнного стану. 211

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Бондін З. В.,

УДК 378:147:51:004

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

Сікора О. В.,

канд. техн. наук, доцент,

доцент кафедри фізики та

інформаційних систем,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОСНОВ АЛГОРИТМІЗАЦІЇ
І ПРОГРАМУВАННЯ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІНФОРМАТИКИ**

Алгоритмізація та програмування є важливими складовими сучасного світу, оскільки вони стали фундаментальними навичками, які необхідні не лише в галузі інформаційних технологій, але й у багатьох інших сферах діяльності. Розуміння основ алгоритмізації та програмування дозволяє людині не тільки ефективно користуватися комп'ютерами та програмним забезпеченням, але й створювати нові інноваційні рішення. Алгоритмізація полягає в тому, щоб навчитися мислити послідовно та логічно, вирішуючи складні завдання шляхом їх розбиття на простіші етапи. Це розвиває у людини навички структурованого мислення, що є важливим не тільки для програмування, але й для будь-якої аналітичної діяльності. Знання алгоритмів дозволяє знаходити оптимальні шляхи вирішення проблем у різних життєвих ситуаціях. Програмування дає можливість реалізовувати ці алгоритми у вигляді комп'ютерних програм, які можуть виконувати різноманітні завдання. Воно дозволяє автоматизувати процеси, що значно підвищує ефективність роботи в багатьох галузях. Наприклад, програмне забезпечення допомагає в управлінні підприємствами, медичній діагностиці, наукових дослідженнях, фінансових операціях та багатьох інших сферах. Окрім того, програмування відкриває безмежні можливості для творчості. Створюючи нові додатки, ігри чи веб-сайти, програмісти вносять свій внесок у розвиток

цифрової культури та технологій. Це робить програмування не лише інженерним, але й креативним процесом, де кожен може реалізувати свої ідеї та задумки. Знання алгоритмізації та програмування також сприяє розвитку критичного мислення. Програмісти часто стикаються з різноманітними помилками та проблемами, які потрібно вирішити. Цей процес вимагає від них аналізу, пошуку першопричин та розробки альтернативних рішень. Такі навички є важливими для будь-якої професії та допомагають краще орієнтуватися у складних ситуаціях.

Алгоритмізація та програмування мають велике значення і для економіки. У сучасному світі багато компаній базуються на цифрових технологіях. Вміння створювати ефективні програми та системи дозволяє бізнесам розвиватися та зростати. Крім того, автоматизація процесів через програмування дозволяє значно зменшити витрати та збільшити продуктивність. Не менш важливою є роль програмування у сфері науки та інженерії. З його допомогою проводяться складні розрахунки, аналізуються великі обсяги даних та створюються моделі для передбачення різних процесів. Програмування відіграє ключову роль у таких галузях, як штучний інтелект, машинне навчання, робототехніка, біоінформатика та багатьох інших, допомагає розвивати вміння працювати з великими обсягами інформації та даних. У сучасному світі, де кількість даних постійно зростає, вміння їх обробляти та аналізувати стає надзвичайно важливим. Програмісти створюють інструменти та алгоритми для роботи з даними, що дозволяє знаходити важливу інформацію та робити точні висновки.

Вивчення основ алгоритмізації та програмування починається у шкільному курсі інформатики і відіграє ключову роль у формуванні в школярів логічного та алгоритмічного мислення. Ці дисципліни дають учням базові навички, які необхідні для подальшого освоєння складніших тем та професій у галузі інформаційних технологій.

Одним із важливих методичних аспектів є поступовість у вивченні матеріалу. Спершу учням потрібно пояснити базові поняття, такі як алгоритм, виконавець, команда. Це формує фундамент для подальшого розуміння процесу алгоритмізації. Варто розпочинати з простих алгоритмів, таких як послідовність дій, розгалуження та цикли.

Важливо використовувати наочні приклади, які можна легко адаптувати до повсякденного життя учнів. Наприклад, алгоритм приготування чаю або порядок дій під час прогулянки. Це допоможе учням краще зрозуміти логіку алгоритмів і побачити їх практичне застосування. На початкових етапах викладання слід використовувати схеми та блок-схеми для візуалізації алгоритмів. Особливу

увагу потрібно приділяти розвитку в учнів навичок декомпозиції проблем. Учні мають навчитися розбивати складні задачі на простіші підзадачі. Це полегшить розуміння структури алгоритмів та їх реалізацію у вигляді програм.

Ще один важливий методичний аспект – це вибір мови програмування. Для початківців варто обирати прості мови з чітким синтаксисом, наприклад, Python або Scratch. Python є зручним для початкового навчання через свою лаконічність і простоту. Scratch, у свою чергу, дає можливість вивчати програмування в ігровій формі, що підвищує мотивацію молодших учнів. На кожному етапі вивчення варто використовувати різноманітні форми контролю знань: тести, практичні завдання, проектні роботи. Це дозволить учням не лише теоретично засвоїти матеріал, але й продемонструвати вміння застосовувати його на практиці. Крім того, важливо розвивати в учнів навички роботи з помилками. Вчитель повинен навчити учнів не боятися помилок у програмуванні, а сприймати їх як частину навчального процесу. Це допоможе формувати впевненість у власних силах і розвивати здатність до самостійного виправлення помилок. Також варто впроваджувати елементи групової роботи. Робота в командах дозволяє учням обмінюватися знаннями, розвивати комунікативні навички і навчитися спільного вирішення проблем. Така діяльність також сприяє розвитку навичок управління проектами, що є важливим аспектом сучасної ІТ-сфери. Кожен урок алгоритмізації та програмування повинен включати практичні завдання, які дозволять учням закріпити теоретичні знання. Наприклад, можна давати учням завдання написати програму для вирішення реальних життєвих ситуацій. Це зробить навчання більш цікавим і значущим для школярів.

Ще одним ефективним методом є проектний підхід до вивчення програмування. Учні можуть обирати теми проектів, що їм цікаві, і працювати над ними протягом певного часу. Це розвиває творчість і стимулює учнів до самостійного навчання та поглиблення знань. Для підтримки високого рівня мотивації учнів варто використовувати сучасні засоби навчання: інтерактивні платформи, онлайн-курси, симулятори. Це дає можливість учням працювати у власному темпі, а також отримувати миттєвий зворотний зв'язок щодо своїх помилок.

Нарешті, важливим аспектом є постійне підвищення кваліфікації вчителів. Сфера інформаційних технологій стрімко розвивається, тому вчителі повинні регулярно оновлювати свої знання і методики викладання. Тільки так можна забезпечити ефективне і сучасне навчання учнів. Отже, вивчення основ алгоритмізації і програмування у школі має бути добре організованим і методично обґрунтованим процесом. Це забезпечить учнів необхідними навичками для подальшого успішного навчання та професійного розвитку в галузі інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. В.М.Ткачук Алгоритми і структура даних: навчальний посібник, Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2016. 286 с.
2. Грязнова В. О., Єфіменко С. В. Основи методології програмування. К.: ВПЦ "Київський університет", 2010.
3. І.В.Караюз, І.В.Назарчук, О.Л.Тимощук Алгоритмізація та основи програмування: Методичні вказівки до комп'ютерного практикуму. К.: НТУУ "КПІ", 2017. 92с.

Володько М. В.,

УДК 37.014.5:378:377

викладач спецдисциплін,

ВСП "Рівненський економіко-технологічний

фаховий коледж " Національного університету водного

господарства та природокористування, м. Рівне

ВИКЛИКИ НАВЧАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Війна в Україні створила величезні виклики для освітньої системи, зокрема для студентів вищих навчальних закладів. Ці молоді люди стикаються з численними труднощами, які ускладнюють їхній навчальний процес, порушують здобуття знань і професійних навичок, а також ставлять під сумнів їхнє майбутнє в умовах нестабільності.

Одним з основних випробувань, з яким стикаються студенти закладів фахової передвищої освіти, є переривання навчального процесу. Постійні повітряні тривоги, загроза обстрілів, евакуації та напружена ситуація на фронті змушують молодь залишати навчальні аудиторії або припиняти онлайн-заняття в будь-який момент. Це значно знижує ефективність освітнього процесу та ускладнює засвоєння нових знань. Для студентів закладів фахової передвищої освіти, які часто потребують багато практичного досвіду та занять у спеціалізованих майстернях і лабораторіях, цей фрагментований характер навчання є особливо критичним.

Руйнування інфраструктури навчальних закладів є ще однією серйозною проблемою. У багатьох регіонах України обстріли пошкодили або повністю знищили матеріальну базу закладів освіти. Це суттєво обмежує доступ здобувачів освіти до важливих навчальних ресурсів, особливо до обладнання,

необхідного для практичного навчання на технічних спеціальностях. В умовах такої невизначеності та обмежених можливостей, здобувачі освіти вимушені шукати альтернативні способи здобуття знань, що часто вимагає додаткових зусиль і самостійної підготовки.

Переміщення та вимушена евакуація також стали буденним явищем для багатьох студентів. Тисячі молодих людей були змушені залишити свої домівки через бойові дії та переїхати до більш безпечних регіонів України або за кордон. Це переміщення не лише ускладнює їхнє повсякденне життя, але й створює проблеми з адаптацією до нових освітніх середовищ та навчальних програм, які можуть значно відрізнятися від тих, до яких вони звикли.

Психологічний стан студентів також знаходиться під сильним тиском. Стрес, тривога, страх за власне життя та життя близьких, а також постійна невизначеність щодо майбутнього чинять негативний вплив на концентрацію та здатність до навчання. Багато молодих людей стикаються з емоційним і психологічним виснаженням, що знижує їхню мотивацію до навчання, ускладнює процес досягнення поставлених академічних цілей або рівня знань.

До цих проблем додаються і фінансові труднощі, які стали реальністю для багатьох студентів і їхніх сімей. Втрата джерел доходу через економічну нестабільність, викликану війною, робить оплату за навчання, проживання та інші базові потреби дуже складним завданням. Здобувачі освіти, які часто залежать від підтримки своїх родин, змушені шукати додаткові джерела фінансування або працювати паралельно з навчанням, що негативно впливає на їхні академічні результати.

Окрім цього, онлайн-навчання, яке стало вимушеним рішенням в умовах війни, має свої обмеження та труднощі. Нестабільний інтернет-зв'язок та постійні перебої в електропостачанні у багатьох регіонах України унеможливають нормальний процес дистанційного навчання. Це особливо критично для студентів закладів фахової передвищої освіти, де практична складова відіграє важливу роль у навчальному процесі, і її складно замінити лише теоретичними заняттями онлайн.

Попри всі ці виклики, студенти закладів фахової передвищої освіти демонструють неабияку стійкість, наполегливість і відданість своїй меті. Вони знаходять способи продовжувати здобувати знання, пристосовуватися до нових умов і долати труднощі навіть у найскладніших ситуаціях. Проте, для того щоб допомогти молодому поколінню України продовжувати навчання та розвиватися, потрібна підтримка з боку держави, освітніх установ, благодійних організацій та міжнародної спільноти.

Інвестиції в освіту та створення умов для безпечного та стабільного навчання навіть в умовах війни є надзвичайно важливими. Це не лише допоможе забезпечити безперервність навчального процесу, але й стане фундаментом для відновлення країни у майбутньому, адже саме освічені молоді люди зможуть побудувати сильну і процвітаючу Україну після закінчення війни.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про освіту" : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 14 жовтня 2024).
2. Закон України "Про професійну (професійно-технічну) освіту" : Закон України від 10 лютого 1998 р. № 103/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 32. – ст. 215. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14 жовтня 2024).

Гавриляк М. Ю.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

Сікора О. В.,
канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри фізики та
інформаційних систем,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

УДК 378:147:51:004

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ПРИ НАВЧАННІ РОЗДІЛУ "АЛГОРИТМИ" У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІНФОРМАТИКИ

Алгоритми є одним із ключових елементів шкільного курсу інформатики. Вони допомагають учням зрозуміти, як виконуються послідовні дії для досягнення певного результату. У процесі навчання школярі вивчають, як створювати алгоритми та використовувати їх у різних ситуаціях. Одним із перших понять, які вводяться в шкільному курсі, є визначення алгоритму. Алгоритм – це

чітка послідовність інструкцій, які потрібно виконати для досягнення мети. Учні навчаються, що кожен крок алгоритму повинен бути зрозумілим та виконуватись в певному порядку. Важливим аспектом є вивчення різних типів алгоритмів. Вони можуть бути лінійними, коли дії виконуються одна за одною, з розгалуженням, коли вибір дій залежить від певної умови та циклічні, коли якась послідовність команд виконується неодноразово. Це вчить учнів мислити гнучко та адаптувати алгоритми до різних ситуацій. Цикли є важливою частиною алгоритмів. У шкільному курсі учні вивчають, як використовувати цикли для повторення дій. Це допомагає їм розуміти, як можна автоматизувати виконання однотипних завдань. Цикли часто використовуються для роботи з великими обсягами даних або числовими операціями. Одним із важливих методів навчання алгоритмам є побудова блок-схем. Візуалізація алгоритмів через блок-схеми допомагає учням краще зрозуміти, як функціонує програма. Це також спрощує процес аналізу та пошуку помилок у алгоритмах. Крім того, школярі вивчають, як записувати алгоритми за допомогою псевдокоду. Це проміжний етап між блок-схемами та програмуванням, який дозволяє описувати логіку алгоритму в спрощеній формі. Псевдокод допомагає зрозуміти, як перетворити алгоритм у програмний код. На уроках інформатики учні також вивчають алгоритми сортування та пошуку. Це базові алгоритми, які часто використовуються у програмуванні для роботи з даними. Наприклад, сортування дозволяє упорядковувати списки, а алгоритми пошуку – знаходити потрібну інформацію в масиві даних. Навчання алгоритмам допомагає учням розвивати логічне мислення. Вони вчаться аналізувати проблеми, розбивати їх на складові частини та знаходити послідовні рішення. Це навички, які будуть корисними не лише в програмуванні, але й у повсякденному житті.

Крім того, алгоритми мають практичне значення у багатьох предметах шкільної програми. Наприклад, у математиці учні часто стикаються з алгоритмічними підходами до розв'язування задач. Це може бути вирішення рівнянь, побудова графіків або робота з геометричними фігурами. Важливо також зазначити, що алгоритми використовуються не лише у програмуванні, але й у повсякденному житті. Наприклад, будь-який рецепт приготування їжі є алгоритмом. Учні вчаться застосовувати логіку та алгоритми в повсякденних ситуаціях, що робить їх більш організованими та ефективними. Шкільний курс інформатики також акцентує увагу на важливості тестування алгоритмів. Учні вчаться перевіряти свої алгоритми на правильність, виявляти та виправляти помилки. Це важливий етап у навчанні, який сприяє розвитку уважності та критичного мислення.

У сучасному світі алгоритми відіграють важливу роль у багатьох сферах. Вони використовуються в обробці даних, медицині, фінансах, виробництві та багатьох інших галузях. Знання алгоритмів відкриває перед учнями широкі можливості для майбутньої професійної діяльності. Алгоритми в шкільному курсі інформатики є основою для розвитку навичок, необхідних для успішної кар'єри в ІТ. Багато сучасних професій вимагають знань алгоритмів та вміння працювати з великими обсягами даних. Тому учні, які засвоять ці навички, матимуть більше можливостей для успішної реалізації у майбутньому. Алгоритми є важливою частиною шкільної освіти, оскільки вони формують у учнів вміння працювати з інформацією. У сучасному світі, де інформація відіграє ключову роль, ці навички є необхідними для успішної кар'єри та особистого розвитку.

Міжпредметні зв'язки є важливою складовою процесу навчання, особливо при вивченні таких тем, як алгоритми. Вони дозволяють учням побачити, як знання з різних предметів пов'язані між собою, і застосовувати їх на практиці. У випадку з алгоритмами, міжпредметні зв'язки допомагають зробити навчання більш цілісним і зрозумілим для учнів. Алгоритми є універсальним поняттям, яке використовується в багатьох дисциплінах. Наприклад, у математиці алгоритми застосовуються для вирішення рівнянь, обчислення похідних та інтегралів, а також для розв'язання геометричних задач. Учні, які вже знайомі з алгоритмами в математиці, легше засвоюють їх на уроках інформатики. Фізика також має тісний зв'язок з алгоритмами. При розв'язанні задач з фізики часто використовуються алгоритмічні підходи, наприклад, для моделювання руху об'єктів або розрахунку сил. Алгоритми дозволяють автоматизувати розрахунки, що значно спрощує процес розв'язання складних фізичних задач. Хімія є ще однією галуззю, де алгоритми мають важливе значення. Наприклад, при проведенні хімічних реакцій або розрахунках молекулярних мас учні використовують послідовності дій, що фактично є алгоритмами. Це допомагає їм краще зрозуміти процеси, що відбуваються у хімії. Міжпредметні зв'язки з біологією також мають місце при вивченні алгоритмів. Наприклад, алгоритми використовуються для моделювання еволюційних процесів, аналізу генетичних даних та симуляції біологічних систем. Це дозволяє учням зрозуміти, як алгоритми можуть бути застосовані для вирішення реальних біологічних проблем. Географія також може бути пов'язана з алгоритмами. Наприклад, при вивченні картографії або географічних інформаційних систем учні використовують алгоритми для аналізу та обробки просторових даних. Це допомагає їм розвивати аналітичне мислення і краще розуміти процеси, що

відбуваються в навколишньому світі. Крім точних наук, алгоритми мають зв'язок із гуманітарними дисциплінами. Наприклад, у літературі учні можуть використовувати алгоритми для аналізу текстів, пошуку ключових слів або вивчення стилістичних особливостей авторів. Це сприяє розвитку аналітичних навичок та допомагає краще зрозуміти тексти. Історія також може бути пов'язана з алгоритмами. Наприклад, алгоритмічний підхід може бути використаний для аналізу історичних подій, виявлення закономірностей або моделювання альтернативних сценаріїв розвитку. Це дозволяє учням глибше зрозуміти історичні процеси та робити власні висновки. Важливим є також зв'язок алгоритмів з економікою. В економіці алгоритми використовуються для прогнозування ринкових тенденцій, аналізу фінансових даних та автоматизації бізнес-процесів. Учні, які вивчають економіку, можуть застосовувати знання з інформатики для розв'язання економічних задач. Психологія також може використовувати алгоритми для аналізу поведінкових моделей. Наприклад, алгоритми можуть допомогти моделювати реакції людей на певні стимули або аналізувати психологічні дані. Це дозволяє учням побачити, як математичні підходи можуть бути використані для розуміння людської поведінки. Алгоритми також мають зв'язок з образотворчим мистецтвом. У графічному дизайні, анімації та створенні комп'ютерної графіки алгоритми використовуються для створення зображень, форм і рухів. Учні, які цікавляться мистецтвом, можуть побачити, як математичні та програмні засоби можуть допомогти у творчому процесі. Музика також може бути пов'язана з алгоритмами. Алгоритми використовуються для створення музичних композицій, аналізу ритму та мелодії, а також для автоматизації процесів звукозапису та обробки звуку. Це дозволяє учням зрозуміти, як технології можуть взаємодіяти з музичним мистецтвом.

Вивчення алгоритмів у контексті інших дисциплін допомагає учням глибше зрозуміти сутність цифрового світу. Вони бачать, як алгоритми використовуються у реальному житті для створення програм, додатків та інших технологій, що оточують їх щодня.

Список використаних джерел

1. Ткачук В. М. Алгоритми і структура даних : навч. посіб. Івано-Франківськ : Видавництво ПНУ імені Василя Стефаника, 2016. 286 с.
2. Юрченко Л. Інформаційно-комунікаційні технології на уроках музичного мистецтва. *Шкільний світ*. 2010. № 3 (21).

Глодан А. А.,

УДК 373.5:37.091.3:004

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

Сікора О. В.,

канд. техн. наук, доцент,

доцент кафедри фізики та

інформаційних систем,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ПРОГРАМУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

В умовах сучасного освітнього середовища, яке швидко змінюється під впливом технологій, інноваційні методи навчання програмуванню стають невід'ємною частиною шкільної освіти. Одним із найперспективніших напрямів є використання штучного інтелекту (ШІ), який відіграє важливу роль у вдосконаленні та оптимізації навчального процесу.

Штучний інтелект має потужний потенціал для вдосконалення методів навчання програмуванню. Зокрема, він може допомогти адаптувати навчальні завдання під індивідуальні потреби учнів, враховуючи їхній рівень знань та темпи засвоєння матеріалу. ШІ-системи можуть автоматично відстежувати, як учні виконують завдання, які теми потребують додаткового опрацювання, та надавати індивідуальні рекомендації для покращення навичок програмування. Це дозволяє не лише поліпшити якість навчання, але й підвищити залученість учнів у процес засвоєння складних понять.

Адаптивні освітні платформи, які використовують ШІ, здатні аналізувати дії учнів та коригувати навчальний маршрут у реальному часі. Наприклад, якщо учень має труднощі з розумінням певних тем програмування, система може запропонувати додаткові матеріали або вправи. У випадку, коли учень швидко справляється із завданнями, йому можуть запропонувати складніші проекти або нові напрямки для розвитку.

ШІ-системи використовують різні підходи для персоналізації навчального процесу, що особливо корисно для навчання програмуванню, де кожен учень

може мати різний рівень підготовки та навичок. До основних механізмів адаптації відносяться:

– **Аналіз результатів навчання:** ШІ здатний аналізувати успішність учнів у реальному часі, визначати, які завдання викликають найбільше труднощів, і надавати додаткові рекомендації для поглиблення знань. Це дозволяє ефективніше вчити учнів основам програмування та поступово підвищувати рівень складності завдань.

– **Індивідуальні рекомендації:** Системи штучного інтелекту можуть підбирати навчальні матеріали та завдання відповідно до рівня знань і здібностей учня. Наприклад, для учнів, які добре справляються з основними концепціями, ШІ може запропонувати більш складні завдання з алгоритмічного програмування або проєктної розробки.

– **Адаптація темпу навчання:** У звичайних умовах викладач часто змушений слідувати загальному навчальному плану, що може бути не завжди ефективним для всіх учнів. Використання ШІ дозволяє адаптувати темп навчання для кожного учня окремо, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу з програмування. Ті учні, які потребують більше часу для освоєння нових концепцій, отримують додаткові вправи, тоді як швидко прогресуючі учні можуть переходити до більш складних тем.

– **Зворотний зв'язок у реальному часі:** Однією з найбільш корисних функцій ШІ у навчанні програмуванню є миттєвий зворотний зв'язок. ШІ-системи можуть автоматично перевіряти написаний код, вказувати на помилки та надавати рекомендації щодо їх виправлення. Це допомагає учням оперативно виправляти помилки та розуміти, як покращити свій код.

Одним із головних завдань впровадження ШІ в навчальний процес є полегшення роботи вчителів. Штучний інтелект може виконувати рутинні завдання, такі як перевірка домашніх робіт або оцінювання практичних завдань з програмування, що звільняє час викладача для творчої роботи з учнями. Наприклад, вчитель може більше часу приділити розвитку критичного мислення учнів, поясненню складних концепцій або допомозі у вирішенні нестандартних завдань з програмування.

Крім того, ШІ надає вчителям потужні аналітичні інструменти для моніторингу успішності кожного учня. Використовуючи ці інструменти, вчителі можуть отримувати детальні звіти про прогрес учнів, виявляти проблемні теми та коригувати навчальні плани відповідно до потреб класу. Це дозволяє швидко реагувати на зміни в успішності та ефективніше використовувати навчальний час.

З розвитком технологій штучного інтелекту персоналізація навчання стає все більш поширеною та доступною. Сучасні ШІ-системи вдосконалюються, що дозволяє створювати більш точні й адаптивні платформи для навчання програмуванню, які враховують не лише навчальні потреби, але й психологічні та емоційні аспекти учнів.

Використання інноваційних методів, таких як штучний інтелект, у навчанні програмуванню може значно підвищити якість освіти у закладах загальної середньої освіти. Це дозволяє зробити навчання більш ефективним, адаптивним і гнучким, одночасно зберігаючи важливу роль вчителя в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Microsoft Education. AI in the Classroom: How Artificial Intelligence is Transforming Education. 2018. URL: <https://education.microsoft.com> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Ващенко Л. В., Міщенко Т. А. Персоналізація навчання у цифровому середовищі: виклики та перспективи. *Інформаційні технології в освіті*. 2020. Вип. 39 (6). С. 22–27.
3. Козленко Ю. М., Руденко В. І. Використання штучного інтелекту в освітніх технологіях. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Психологія і педагогіка*. 2020. Вип. 15 (1). С. 23–28.
4. Крамаренко Т. Г. Штучний інтелект як новий інструмент в освіті. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Серія "Педагогіка"*. 2021. Вип. 2 (10). С. 45–50.
5. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Цифрова педагогіка: перспективи впровадження штучного інтелекту в навчальний процес. *Наукові записки. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. 2021. Вип. 37 (2). С. 112–118.

Кобильник Т. П.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри фізики та інформаційних систем,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

Груздєв О. О.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

УДК 371.2:378

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИБІРКОВОГО МОДУЛЯ "КРЕАТИВНЕ ПРОГРАМУВАННЯ"

Програма вибіркового модуля розрахована на учнів 10-11 класів, які вивчають інформатику на рівні стандарту. Зауважимо, що програмою не визначається, яку саме мову програмування вивчати. Проте є розроблений

підручник [1], у якому описане середовище Lazarus (мова Pascal). Зауважимо, що незважаючи на всі переваги мови Pascal, вона є застарілою. Тому ми пропонуємо для навчання вибіркового модуля "Креативне програмування" обрати мову Python, яка описується у підручниках з інформатики для профільного рівня [2;3].

Вивчення цього вибіркового модуля передбачає опанування учнями базових понять програмування з наступним застосуванням отриманих знань та навичок для розв'язування задач будь-якої складності. Цей модуль буде сприяти розвитку шкільного курсу інформатики, реалізації метапредметного зв'язку з іншими дисциплінами (математикою, фізикою) і разом з тим буде інформаційною підтримкою обраного профілю, допоможе школярам визначитися з вибором професії. При вивченні матеріалу модуля учні отримують нові знання, збагачують свій життєвий досвід, отримують можливість практичного застосування свої інтелектуальних здібностей, розвивають логічне та алгоритмічний стиль мислення. Для учнів будь-якого рівня підготовки надається достатній об'єм теоретичних та практичних знань в галузі алгоритмізації та програмування, створюються умови для соціального, культурного та професійного самовизначення, творчої самореалізації особистості.

Вивчаючи програмування, учні краще розуміють суть роботи фахівців у даній галузі, можливості і межі застосування комп'ютерів. Зрозуміло, що далеко не всі будуть опановувати професію програміста, проте головним результатом буде те, що учні опанують ази програмування і дізнаються, що означає створювати власні програми.

Визначення структури, змісту і методики навчання базується, перш за все, на таких компонентах:

- соціальна потреба у наявності навчального курсу, призначеного для реалізації навчання;

- особливість методичної складової, яка базується на активізації самостійної діяльності учнів, що сприяє формуванню навичок експериментально-дослідницької та інформаційно-пошукової діяльності (самонавчання, самовизначення при постановці задач на етапі розробки проектного завдання);

- пріоритетність відбору змістової компоненти та методичних прийомів реалізації навчального курсу, побудованому на особистісно-орієнтованому підході. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні програмуванню надає можливість кожному учню вивчати матеріал у власному темпі залежно від своїх здібностей і потреб, що сприяє ефективному засвоєнню матеріалу. У межах даного підходу важливу роль відіграє метод проектів, який спрямований на розвиток інтелекту у самостійній творчій діяльності учнів, мотивацію до самостійної роботи з

вирішення певної проблеми, набуття досвіду групової діяльності, що сприяє розвитку комунікативних навичок та вмінь роботи у колективі.

Вибірковий модуль розрахований на 35 год.

Цілі навчання вибіркового модуля "Креативне програмування" передбачають:

- формування в учнів ІКТ-компетентності;
- формування знань та вмінь розв'язувати логічні задачі на мові Python;
- розвиток інтелекту учнів та їх здібностей до логічного та алгоритмічного стилю мислення;
- підготовка до вибору професії і майбутнього вивчення програмування.

Завдання вибіркового модуля:

- сформуванню в учнів інтерес до вивчення програмування;
- дати логічно строге подання теоретичного матеріалу та показати взаємозв'язок вибіркового модуля "Креативне програмування" з іншими науками;
- ознайомити учнів з базовими поняттями програмування мовою Python;
- сформуванню умінь та навички використання отриманих теоретичних відомостей для розв'язування прикладних задач.

Після вивчення вибіркового модуля "Креативне програмування" в учнів повинні сформуватися певні знання, вміння та навички, які необхідні для розв'язування задач з інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій.

Вивчення вибіркового модуля буде сприяти таких особистісних, метапредметних та предметних результатів навчання:

– **особистісні:**

- о бережливе ставлення до комп'ютерної техніки;
- о сформуванню світогляд, що відповідає розвитку інформаційних технологій;
- о потреба у саморозвитку в галузі логічного мислення;
- о розуміння суті алгоритму в інформаційних процесах;
- о готовність до самостійної творчої діяльності;
- о готовність та здатність вести діалог з іншими людьми, сформованість навичок співпраці;

– **метапредметні:**

- о володіння навичками пізнавальної, навчально-дослідницької та проєктної діяльності;
- о володіння логічними операціями аналізу, синтезу та порівняння;
- о здатність до самостійного пошуку відомостей в інтернеті;
- о вміння критично оцінювати та інтерпретувати відомості, отримані з різних джерел;
- о вміння визначати цілі діяльності та планувати її, контролювати та корегувати діяльність;
- о вміння вибирати стратегію поведінки, яка надає можливість досягнути максимального ефекту;

– предметні:

у результаті вивчення вибіркового модуля "Креативне програмування" учні повинні:
знати:

о місце мови програмування Python серед інших мов, структуру програми на мові Python, особливості мови, її переваги та недоліки;

о основні конструкції мови програмування, величини та їх характеристики, математичні функції;

о структури і типи даних, їх властивості, характеристики;

о основні алгоритмічні конструкції, правила їх опису;

о відмінність між глобальними, локальними, формальними змінними;

о значення, правила опису та виклику процедур та функцій;

о значення, застосування та опис рекурсивного алгоритму;

уміти:

о записувати логічні та арифметичні вирази, розробляти програми для опрацювання числових та символічних даних;

о розробляти програми, що містять основні алгоритмічні конструкції, алгоритми сортування та пошуку у масивах;

о читати та записувати файли у заданому форматі;

о розв'язувати задачі відповідно до вивченого матеріалу мовою програмування Python.

Заняття включають лекційну (подання нового матеріалу) та практичну частини. Кожне лекційне заняття підкріплюється практичними завданнями.

При проведенні занять використовуються словесні, наочні та практичні методи навчання.

Словесні методи включають у себе пояснення, бесіди та дискусії. Важливим аспектом при побудові занять повинна бути активна робота не тільки вчителя, але й учнів – вони не повинні втрачати зв'язок з вчителем, будучи пасивними слухачами.

Наочний метод навчання являє собою демонстрацію застосування теорії для розв'язування практичних задач.

Практичні методи навчання є найбільш результативними, оскільки передбачають виконання вправ, лабораторних та практичних робіт, що надають можливість визначити рівень опанування матеріалу, розвивати не тільки самостійність, увагу та кмітливість, але й творчі здібності учнів у процесі пошуку розв'язку.

Контроль знань учнів з вибіркового модуля включає:

– поточний контроль: практичні заняття, спрямовані на складання програм, відшукування помилок у готових програмах;

– узагальнення матеріалу: контрольна робота, яка містить розв'язування типових задач;

- підсумковий контроль: захист індивідуальних проєктів у форму конференції. Результати вивчення даного вибіркового модуля можуть бути визначені у межах:
- поточного контролю: бесіди та опитування з вивчених тем;
- залікового практикуму: практичне виконання обов'язкових завдань – міні-проєктів;
- підсумкового контролю: підсумкове завдання виконується створення залікової програми-проєкту.

Список використаних джерел

1. Руденко В.Д. Інформатика: креативне програмування (модуль для учнів 10–11 класів, рівень стандарту). Харків: Вид-во "Ранок", 2019. 160 с.
2. Руденко В.Д., Речич Н.В., Потієнко В. О. Інформатика (профільний рівень) : підруч. для 10 кл. закл. загал, серед, освіти. Харків : Вид-во "Ранок", 2019. 256 с.
3. Руденко В.Д., Речич Н.В., Потієнко В. О. Інформатика (профільний рівень) : підруч. для 11 кл. закл. загал, серед, освіти. Харків : Вид-во "Ранок", 2019. 256 с.

Кобильник Т. П.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри фізики та інформаційних систем,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

Ковальський О. Е.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

УДК 371.2:378

МЕТОДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕМИ "ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІВ ЗЛИТТЯ"

Тема вивчається у 10-му класі на профільному рівні вивчення інформатики. За основу взято підручник з інформатики [1].

Мета уроку: ознайомити учнів з основними принципами підготовки та друку документів різного типу, створених за допомогою засобів злиття MS Word.

Розминка

Проводиться учителем у формі розв'язування *проблемних задач*.

1. *Проблема.* Інтервали між рядками абзацу неоднакові.

Вирішення. За замовчуванням величина інтервалу між рядками пропорційна висоті рядка. Якщо у межах одного абзацу використовується шрифт різного розміру або у текст вставлені графічні об'єкти, то рядки будуть мати різну висоту, і це вплине на міжрядковий інтервал. Для вирівнювання інтервалів необхідно у **Міжрядковий інтервал** обрати пункт **Точно** і вказати потрібну відстань між рядками за допомогою лічильника **значення**.

2. *Проблема.* При роботі з документом колонтитули не видно на екрані.

Вирішення. Колонтитули видно тільки у режимі розмітки або при попередньому перегляді. Виберіть в меню команду **Подання-Розмітка** сторінки, а також, якщо сторінки показані "злитими" одна з однією, клацніть мишкою на межі між ними, щоб "розділити їх на окремі листи" і показати поля сторінок. Якщо колонтитули при цьому так і не з'явилися, то вони не задані у цьому документі.

Пояснення нового матеріалу

Для службового листування часто доводиться відправляти різним отримувачам однотипні повідомлення, які відрізняються тільки іменами, адресами та іншими особистими даними респондентів. Текстовий процесор MS Word надає можливість автоматизувати підготовку типових листів та забезпечити їх "персоналізацію".

Типові листи, які містять індивідуальні дані, створюються під час операції злиття. При цьому у заготовку-зразок автоматично підставляються відомості про адресати, які беруться з окремого джерела (таблиці або бази даних). У результаті створюється новий документ, у якому містяться персоналізовані повідомлення. Текст, однаковий для всіх листів, вибирається з документа, який називають основним, а особисті дані отримувачів – з окремого файлу (джерело даних).

Для підготовки джерела даних може використовуватися не тільки текстовий процесор Word, але й інші програми, наприклад як джерела даних можуть використовуватися адресні книги поштових програм, таблиці Excel, бази даних Access. Вміст джерела даних має чітку структуру, яка визначає елементи, що підставляються в підсумковий документ.

Основний документ є заготовкою листа. Він містить статичний текст та динамічні елементи, які представлені у вигляді інформаційних полів. Основний документ потрібно відформатувати.

Підсумковий документ містить всі листи, отримані в результаті злиття, і формується автоматично. Він не містить динамічних елементів. Підсумковий документ призначений для роздруківки та розсилки одержувачам.

Перед проведенням злиття необхідно підготувати джерело даних та основний документ. Якщо готове джерело даних відсутнє, то його можна створити також як документ Word. Такий документ повинен містити одну таблицю, кожний стовпець якої відповідає певній категорії зведень (полю даних). Перший рядок таблиці повинен містити заголовки стовпців – імена полів даних, а всі наступні її рядки містять записи з повним набором відомостей для кожного одержувача листа. Для джерела даних не потрібно задавати оформлення.

Перш ніж приступити до злиття, рекомендується підготувати документ: ввести до нього статичний текст листа та виконати його форматування. При цьому в місцях розташування змінних відомостей (наприклад, ПІБ адресата) вставляються відповідні поля. Ці поля також можуть бути відформатовані, тоді в підсумковому документі вставлені дані будуть також мати зазначене форматування.

Установка зв'язку між основним документом, джерелом даних та створенням підсумкового документа виконується під час операції злиття за допомогою Майстра злиття. Роботою Майстра керують за допомогою області завдань Злиття (вона з'являється у правій частині вікна Word).

Підготовка підсумкових документів охоплює шість етапів. Для переходу до кожного наступного етапу використовується кнопка Далі.

1. На першому етапі Майстра вибирають тип документа: лист, повідомлення, конверти, наклейки або каталог. При цьому листи, електронні повідомлення тощо створюються окремо для кожного адресата, а каталог – це зведений документ, що забезпечує наочне подання всіх відомостей з джерела даних. Злиття найчастіше використовують саме для створення листів.

2. На другому етапі вибирається документ, який використовуватиметься як основний. Рекомендується заздалегідь відкрити його і вибрати в області завдань Поточний документ.

3. На третьому етапі роботи Майстра вибирається джерело даних. Для підключення до основного документа файлу з даними клацніть мишею на посилання Огляд, вкажіть у діалоговому вікні Вибір джерела даних потрібний файл і клацніть мишею на кнопці Відкрити. На екрані з'явиться діалогове вікно Одержувачі злиття, де формується список адресатів. Для індивідуального відбору використовуються прапорці біля кожного запису; для групового-засоби фільтрації (для вибору фільтра потрібно клацнути мишею на стрілці, що розкриває в заголовку потрібного стовпця). Інформація про джерело даних,

приєднаний до основного документа, зберігається разом із цим документом. При повторному відкритті основного документа вибирати джерело даних не потрібно. Щоб вказати записи, для яких треба створити підсумкові документи, достатньо клацнути мишею на гіперпосиланні Змінити список.

4. На четвертому етапі роботи Майстра до документа додаються динамічні елементи. Для вставки полів злиття треба клацнути мишею на гіперпосиланні Інші елементи – відкриється допоміжне вікно Додавання поля злиття. Виберіть потрібний елемент джерела даних і вставте його в основний документ, клацнувши мишею на кнопці Вставити. Поле злиття додається до документа в поточному місці розташування курсору.

У різних джерелах даних імена полів можуть відрізнятися від найменувань, прийнятих текстовим процесором Word. Тоді необхідно встановити відповідність між фактичними полями бази даних та полями злиття. Діалогове вікно Підбір полів можна відкрити кнопкою Підбір полів у діалоговому вікні Додавання поля злиття.

5. П'ятий етап роботи Майстра призначений для перегляду підсумкових документів. У вікні Word відображається вид документа для певного одержувача. Змінити одержувача дозволяють кнопки "Вправо" (<<) та "Вліво" (>>).

6. Шостий етап роботи Майстра – заключний. Він дозволяє вибрати спосіб опрацювання підсумкових документів, які можуть бути негайно передані на друк або записані в новий файл (для подальшого перегляду та редагування), де кожен лист виділяється в окремий розділ.

Працюючи з операцією злиття можуть виникати різні "нештатні" ситуації. Наприклад, може виявитися, що неможливо відкрити документ – MS Word не може знайти джерело даних. Це означає, що файл, який використовувався як джерело даних, переміщений або видалений. Необхідно розірвати існуючий зв'язок з відсутнім джерелом даних. Для цього у діалоговому вікні MS Word, що повідомляє про відсутність джерела даних, потрібно клацнути мишею на кнопці Параметри, а потім на кнопці Видалити всі дані злиття.

Список використаних джерел

4. Руденко В.Д., Речич Н.В., Потієнко В. О. Інформатика (профільний рівень) : підруч. для 10 кл. закл. загал, серед, освіти. Харків : Вид-во "Ранок", 2019. 256 с.

Кобильник Т. П.,

УДК 371.2:378

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри фізики та інформаційних систем,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

Палош Д. Б.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

ЕЛЕМЕНТИ МАТЕМАТИЧНИХ ОСНОВ ІНФОРМАТИКИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІНФОРМАТИКИ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Сучасний розвиток суспільства характеризується проникнення цифрових технологій у всі сфери життя. Відповідно важливу роль у шкільній освіті відіграє такий предмет як "Інформатика". Дуже часто інформатику учні ототожнюють з різноманітними інформаційно-комунікаційними технологіями, включаючи в них і алгоритмізацію та програмування, і зовсім забувають, що основою інформатики є математика. Це важливий аспект шкільної інформатичної освіти, оскільки для побудови та дослідження різноманітних моделей використовується певний математичний апарат.

На важливість математичної підготовки вказує М.І. Жалдак. На його думку, "...алгоритмізація і програмування – це та сама математика: аналіз умов задачі, побудова математичної (чи інформаційної) моделі задачі, розкладання задачі на підзадачі (за правилами структурного програмування і розкладання алгоритму на блоки за методом "згори донизу", аналіз алгоритму "знизу догори") аж до найпростіших, які розв'язуються елементарно" [2, с. 8].

Безперечно, для того щоб добре розв'язувати задачі, пов'язані з алгоритмізацією і програмуванням, треба їх розв'язувати якомога більше від найпростіших до якомога складніших. Для цього в тому числі необхідна і добра підготовка з математики, вміння розв'язувати різні математичні задачі, зокрема з дискретної математики (математична логіка, комбінаторний аналіз, теорія графів, теорія чисел), вміння будувати відповідні математичні і інформаційні моделі та аналізувати їх [2].

Крім того, важливість математичних знань вказує і той факт, що розв'язування значної частини олімпіадних задач з програмування містить

математичну основу. На важливість математичної підготовки вказує і Т.А. Вакалюк [1], зокрема автор наголошує, що під час розв'язування олімпіадних задач з програмування виникають труднощі, які пов'язані з математичним розв'язком задачі. Автор вказує на важливість таких розділів математики як комбінаторика, теорія чисел, системи числення, геометрія, теорія ймовірностей, базові алгебраїчні поняття та лінійна алгебра у підготовці учнів до олімпіади з програмування.

На думку М.І. Жалдака, хто не вміє розв'язувати математичні задачі, той не може бути хорошим програмістом, "...оскільки навчання інформатики формує вміння аналізувати, виробляє логічне мислення, здатності до евристичних пошуків, творчості, обґрунтування чи спростування різноманітних гіпотез, аргументованих висновків стосовно досліджуваних явищ і причинно-наслідкових зв'язків між ними. ...алгоритмізація та програмування – це та сама математика: аналіз умов задачі, побудова математичної (чи інформаційної) моделі задачі, розклад задачі на підзадачі аж до найпростіших, які розв'язуються елементарно" [2, с.8].

Слід відзначити підручник "Математичні основи інформатики" (який написаний відповідно до змісту однойменного вибіркового модуля) для учнів 10-11 класу, які вивчають інформатику (рівень стандарту). У ньому міститься навчальний матеріал, який є теоретичною основою навчальної дисципліни "Інформатики", без якого неможливо свідомо розуміти принципи дії комп'ютера та відповідного програмного забезпечення [6].

До найважливіших складових інформаційної культури сучасного фахівця, на думку М.І. Жалдака, слід віднести [2, с.8]:

– розуміння сутності математичного моделювання, адекватності моделі досліджуваному явищу, коректності постановки задачі, стійкості методу розв'язування та відповідного алгоритму, впливу похибок на результати обчислень, володіння елементами обчислювальної та програмістської культури.

– володіння основами програмування, арифметичними та логічними основами ЕОМ, елементами схемотехніки ЕОМ.

Зміст навчання інформатики на рівні стандарту (базовий модуль) [3] має чітко виражену прикладну спрямованість (за винятком, можливо окремих тем у змістовій лінії "Моделі і моделювання, аналіз та візуалізація даних"). Предметом вивчення інформатики як науки є формальні системи та точні математичні об'єкти, для дослідження яких використовуються математичні методи.

Відсутність математичних основ інформатики в змісті шкільного курсу інформатики (як окремої обов'язкової змістової лінії чи складової іншої) є

наслідком домінуючої ролі користувачко-програмістського підходу в навчанні інформатики в закладах загальної середньої освіти.

Таку прогалину може дещо заповнити вибірковий модуль "Математичні основи інформатики", розрахований на 35 год. Зміст його пропонується таким:

1. Системи числення.
2. Подання даних у комп'ютері.
3. Математична логіка.
4. Основи теорії інформації.

Метою навчання вибіркового модуля "Математичні основи інформатики" є ознайомлення учнів з фундаментальними поняттями ("інформація", "кількість інформації") та математичними методами в інформатиці.

Слід зауважити, що питаннями, пов'язаними з системами числення та подання даних у комп'ютері учні знайомляться у попередніх класах. У даному модулі здійснюється систематизація та узагальнення такого матеріалу.

Математична логіка належить до важливих основ інформатики. Враховуючи сучасний розвиток інформатики, зокрема інтелектуалізацію інформаційних систем, математична логіка набуває не тільки теоретичного, а й практичного значення. Як зазначено у [5, с.6], "...результати, які одержані в галузі формальної логіки, і задачі, які розв'язуються її засобами і методами, знаходять різноманітні застосування в багатьох галузях комп'ютерної науки". Математична логіка в інформатиці застосовуються всюди: від простих умов в if-else до систем штучного інтелекту, криптографії та базах даних (мова запитів SQL).

Безперечно, важко переоцінити роль сучасних інформаційних технологій у сучасному світі. Проте незважаючи на це, єдиного підходу до тлумачення поняття "інформація" нема. Таку прогалину власне покликане вивчення такого розділу як "Основи теорії інформації". Детальний аналіз поняття "інформація" та методика його навчання здійснено у статті [7].

Список використаних джерел

1. Вакалюк Т.А. Математичні основи розв'язування олімпіадних задач з інформатики на сайті e-olimp. *Інформаційні технології в освіті: Збірник наукових праць*. №7 (2010). С. 139-144.

2. Жалдак М. І. Інформатика – фундаментальна наукова дисципліна. Вона має вивчати закони природи, інформаційні процеси і відповідні технології (продовження). *Комп'ютер у школі та сім'ї*. № 3. 2010, С. 7-11.

3. Інформатика. Навчальна програма вибірково-обов'язкового предмету для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту).

URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/informatika-standart-10-11.docx> (дата звернення 12.06.2023)

4. Оцінювання якості програмних засобів навчального призначення для загальноосвітніх навчальних закладів : монографія / Жалдак М. І., Шишкіна М. П., Лапінський В. В. та ін. ; за наук. ред. проф. М. І. Жалдака. Київ : Педагогічна думка, 2012. 132 с.

5. Рамський Ю.С. Логічні основи інформатики: Навч. посіб. Вид. 2-ге, доповнене. К.: НПУ імені Драгоманова, 2013. 295 с.

6. Руденко В.Д. Математичні основи інформатики: Модуль для учнів 10-11 класів. Харків: Ранок, 2021. 192 с.

7. Шакотько В. В. Елементи інформології в шкільному курсі інформатики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : збірник наукових праць*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Серія 2. С. 10-23.

Кобильник Т. П.,

УДК 371.2:378

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри фізики та інформаційних систем,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

Хула В. Р.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

РЕКУРСИВНА ГРАФІКА У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІНФОРМАТИКИ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Рекурсія є одним з важливих понять математики та ефективним інструментом моделювання об'єктів та явищ реального світу. У широкому розумінні рекурсія є визначення об'єкта через його частину, що є об'єктом цього ж типу, проте на більш низькому рівні. Такі об'єкти є достатньо поширеними у багатьох галузях науки.

Рекурсія в інформатиці є одним з основних методів розробки алгоритмів. Рекурсивні програми дозволяють розв'язати задачі, які неможливо розв'язати іншим засобами. Якщо навіть нерекурсивне розв'язування й існує, то рекурсивне

є заздалегідь більш компактним і зрозумілим. Рекурсія ініціювала розвиток таких методів алгоритмізації як "поділяй і володарюй", "гілок і меж". Вона обумовила розвиток цілого напрямку в інформатиці – функціональне програмування, найбільш відомим представником якого є мова Lisp.

Важко переоцінити дидактичне значення рекурсії. По-перше, навчання алгоритмізації на основі рекурсії є ефективним. По-друге, розвиток навичок рекурсивного програмування сприяє більш інтенсивному формуванню алгоритмічного стилю мислення. По-третє, відзначається високий інтерес учнів до рекурсії як методу розв'язування практичних задач.

Однією з проблем активного навчання методів рекурсивного програмування у шкільному курсі інформатики є зміст навчального матеріалу. На сьогодні база шкільних рекурсивних алгоритмів вичерпується числами Фібоначчі та обчислення факторіалу. Такий зміст задач не може мотивувати учнів на вивчення рекурсії як ефективного метода програмування. Рекурсія сприймається як вправа для інтелекту, що не має жодного практичного застосування. Для подолання такого стереотипу необхідно використовувати задачі, які дозволяють отримати зрозумілий та ефектний результат при компактному рекурсивному розв'язуванні. Всі інші способи розв'язування повинні бути при цьому трудомісткими при конструюванні. Цим вимогам якнайкраще відповідають задачі на побудову рекурсивних геометричних фігур – фракталів [1]. Це самоподібні об'єкти, оскільки кожна частика такої кривої у випадку нескінченної рекурсії є зменшеною копією всієї кривої. На практиці глибина рекурсії завжди обмежена, тому це правило виконується тільки наближено.

Класичним прикладом геометричного фрактала є трикутник Серпінського. Його побудова починається з замальованого рівностороннього трикутника. З початкового трикутника "вирізається" перевернутий центральний рівносторонній трикутник зі стороною, що дорівнює половині довжини початкового трикутника. Залишаються три рівносторонні трикутники зі сторонами вдвічі меншими довжини сторони початкового трикутника. До них також застосовується операція видалення центрального трикутника, після чого утворюється дев'ять трикутників і т.д. (рис. 1)

Рис. 1.

Потім необхідно "вирізати" з кожного чорного трикутника його серединний трикутник. Для цього будемо будувати в середині трикутника білий, вершини якого співпадають з серединами сторін чорного. Саме такі дії і будуть складати рекурсивний перехід, оскільки "вирізавши" з чорного трикутника білий, відразу отримуємо три чорних трикутники меншого розміру, для яких процедура повинна повторитися.

Рекурсія часто використовується для побудови розгалужених візерунків, що нагадують суцвіття трав або крони дерев. При цьому кожна гілка є подібною до всього "дерева".

Побудова фрактального дерева здійснюється доволі просто. Беремо основу – стовбур. Від його вершини рисуються кілька гілок меншої довжини, які розташовуються під деяким кутом до стовбура.

Далі кожна гілка розглядається як окремий стовбур, до якого дорисовуються пропорційно зменшені гілки під тими ж кутами.

Отримані гілки знову розглядаються як стовбури і т.д. узагальнюючи, можна сказати, що дерево – це стовбур, від якого зліва і справа є менші дерева.

Розглянемо таку гілку (рис. 2).

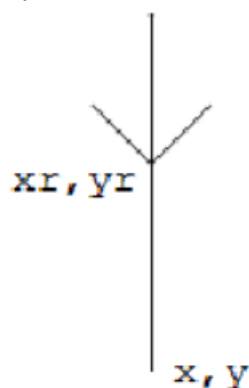

Рис. 2.

Основа рисунка – відрізок прямої, довжиною d , проведений з точки (x, y) в загальному випадку під кутом u до горизонту. Кут u відраховується проти годинникової стрілки. У цьому випадку координати кінцевої точки обчислюють за формулою:

$$(x_r, y_r) = ps2ds((x, y), (d, u))$$

Функція $ps2ds$ – це користувача функція, за якою здійснюється перехід до декартових координат:

Точка (x_r, y_r) є початковою точкою для побудови трьох гілок. Дві з них "ростуть" вліво і вправо від стовбура дерева, а третя "росте" вверх. Задамо коефіцієнти зменшення: 0.7 для центральної точки і 0.4 для бічних. У тілі функції нарисуємо основний відрізок і зробимо три рекурсивних виклики з потрібними нам параметрами.

Результат виконання програмного коду наведено на рис. 3.

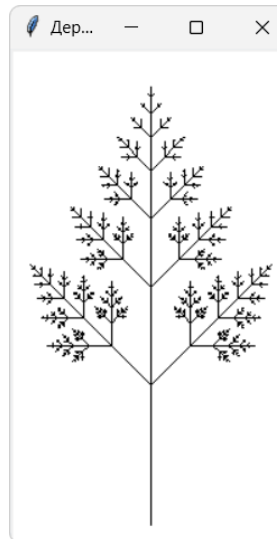

Рис. 3.

Список використаних джерел

1. Конопля В. О., Бурчак С.О. Методичне забезпечення елективного курсу "Фрактали". *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер. : Психолого-педагогічні науки.* 2013. № 1. С. 112-117.

Лебіщак Т. А.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

Сікора О. В.,

канд. техн. наук, доцент,

доцент кафедри фізики та

інформаційних систем,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

УДК 378:147:51:004

РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Математична компетентність є важливою складовою загальної освіченості людини. Вона охоплює здатність застосовувати математичні знання і навички для вирішення різноманітних життєвих завдань. Вміння працювати з числами,

виконувати розрахунки та аналізувати дані є ключовими для успішного функціонування в сучасному світі. Математична компетентність включає розуміння основних математичних понять, таких як арифметика, алгебра, геометрія та статистика. Вона також передбачає здатність будувати математичні моделі для вирішення реальних проблем. Ці моделі можуть бути використані в різних сферах, включаючи економіку, інженерію, медицину та науку. Важливою частиною цієї компетентності є вміння логічно мислити та робити висновки. Математика розвиває аналітичні навички, допомагаючи краще розуміти закономірності та тенденції. Наприклад, математика дозволяє оцінювати фінансові рішення або планувати бюджет. Вона сприяє розвитку навичок вирішення проблем, вчить знаходити ефективні та точні рішення в умовах невизначеності. Це корисно не тільки в професійній діяльності, але й у повсякденному житті, наприклад, при плануванні подорожей або розрахунку вартості покупок. Крім того, математична компетентність допомагає розвивати уважність і точність у виконанні завдань, вона вимагає детального підходу до роботи з числами та інформацією. Це навички, які корисні у будь-якій сфері діяльності. Сучасний світ все більше базується на цифрових технологіях, і математика є основою багатьох з них. Вміння працювати з алгоритмами, аналізувати великі обсяги даних та розуміти принципи програмування також є частиною математичної компетентності, що є важливою для критичного мислення. Вона допомагає людині не лише оперувати числами, але й оцінювати інформацію, аналізувати її достовірність та робити обґрунтовані висновки, окрім того, математика розвиває здатність до абстрактного мислення, що дозволяє бачити складні проблеми з різних ракурсів і знаходити несподівані рішення.

Розвиток математичної компетентності на уроках інформатики в старшій школі є важливим компонентом підготовки учнів до майбутньої професійної діяльності. Інформатика та математика тісно пов'язані, оскільки багато інформатичних понять базуються на математичних принципах. Одним із ключових аспектів цього зв'язку є застосування алгоритмів, які вимагають глибокого розуміння математичних операцій. Під час вивчення програмування учні часто використовують математичні формули та алгоритми для написання програм. Це сприяє розвитку їхніх навичок розв'язання проблем і розуміння математичних концепцій. Наприклад, для створення програм, що працюють з графікою або обробкою даних, потрібне розуміння геометрії та алгебри. Розв'язання математичних задач за допомогою програмного коду розвиває у старшокласників логічне та абстрактне мислення. Вони вчаться переводити математичні задачі у програмні моделі, що допомагає краще зрозуміти сутність математичних операцій. Такі завдання також підвищують точність і уважність при

виконанні розрахунків. На уроках інформатики учні знайомляться з алгоритмами сортування та пошуку, які базуються на математичних операціях. Виконання цих алгоритмів допомагає краще зрозуміти логіку їхньої роботи і побачити, як математичні концепції застосовуються у реальних ситуаціях. Крім того, це вчить працювати з великими обсягами даних, що є важливим у сучасному світі. Також у курсі інформатики старшої школи використовуються задачі на побудову математичних моделей, що дозволяє учням розвивати математичну компетентність. Наприклад, моделювання фізичних процесів чи економічних моделей вимагає від учнів точних розрахунків і аналітичних навичок. Це дозволяє застосовувати математику в різних прикладних сферах. Робота з таблицями, графіками і базами даних на уроках інформатики також сприяє розвитку математичної компетентності. Учні вчать аналізувати і візуалізувати дані, що допомагає краще зрозуміти статистику і математичні закономірності. Використання програм для обробки даних вчить їх працювати з числовою інформацією ефективно і систематично. Однією з важливих тем на уроках інформатики є розв'язання задач із використанням математичних методів, таких як пошук оптимальних рішень. Наприклад, завдання з теорії графів або математичного програмування вчать учнів знаходити найкращі рішення з урахуванням обмежень. Це дозволяє розвивати навички стратегічного мислення та планування. Крім того, інформатика допомагає учням зрозуміти важливість точності та логічної послідовності у математичних обчисленнях. Виконання програмного коду з помилками в логіці або математичних операціях може призвести до некоректних результатів, тому учні вчать уважно працювати з математичними даними. На уроках інформатики активно застосовуються задачі на моделювання реальних процесів, що дозволяє учням використовувати математичні знання для розв'язання складних практичних проблем. Наприклад, моделювання динаміки руху автомобіля або оптимізації логістичних процесів потребує від учнів застосування математичних розрахунків.

Розвиток математичної компетентності через інформатику також сприяє підготовці учнів до майбутніх професій, пов'язаних із програмуванням, аналітикою та науками про дані. У цих галузях здатність працювати з математичними моделями та алгоритмами є ключовою для успішної кар'єри. Учні отримують базові навички, необхідні для цих професій. Інформатика допомагає учням побачити практичне застосування математики у повсякденному житті та професійній діяльності. Це підвищує їхню мотивацію до вивчення математики, оскільки вони бачать, як математичні знання можуть бути корисними у різних сферах.

Список використаних джерел

1. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків: Основа, 2005.
2. Раков С. А. Формування математичних компетентностей випускника школи як місія математичної освіти. Математика в школі. 2005, № 5.
3. Раков С. А. Математична освіта : компетентнісний підхід з використанням ІКТ : монографія. Харків : Факт, 2005. 360 с.

Легеза М. Ю.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

Сікора О. В.,

канд. техн. наук, доцент,

доцент кафедри фізики та

інформаційних систем,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

УДК 378:147:51:004

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ТАБЛИЧНИХ ПРОЦЕСОРІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ КОМП'ЮТЕРНОГО МОДЕЛЮВАННЯ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІНФОРМАТИКИ

Використання табличних процесорів є важливою частиною курсу інформатики, оскільки вони дозволяють учням ефективно працювати з даними. Табличні процесори, такі як Microsoft Excel або Google Sheets, забезпечують зручний інтерфейс для організації, аналізу та обробки числової інформації. Методика їх використання передбачає поступове ознайомлення з основними функціями і можливостями. На початковому етапі учні вивчають основні елементи табличних процесорів: рядки, стовпці, комірки, а також базові операції з даними, такі як введення і редагування інформації. Важливо, щоб учні розуміли принципи адресації комірок, що є основою для подальшого використання формул і функцій. Пояснення принципу відносних і абсолютних посилань на комірки є одним із ключових моментів. Викладання включає навчання роботі з основними математичними функціями, такими як сума, середнє, мінімум, максимум, що дозволяє учням автоматизувати обчислення. Це сприяє розвитку

математичних навичок та вмінь аналізувати дані. На наступному етапі учні вчаться використовувати логічні функції, такі як "Якщо", для прийняття рішень на основі умов. Значну увагу приділяють роботі з діаграмами та графіками, які допомагають учням візуалізувати дані. Табличні процесори дозволяють легко створювати діаграми для порівняння даних або аналізу тенденцій. Це розвиває в учнів навички роботи з графічними даними і підвищує рівень розуміння інформації. Одним з важливих елементів методики є навчання роботи з фільтрами і сортуванням даних. Це дозволяє учням швидко знаходити необхідну інформацію або впорядковувати великі обсяги даних за певними критеріями. Навички роботи з великими масивами інформації корисні у багатьох сферах, включаючи бізнес та науку. Учні також вивчають функції для роботи з датами, текстом і базами даних, що дозволяє їм застосовувати табличні процесори для складніших завдань. Наприклад, вони можуть навчитися створювати автоматизовані звіти або аналізувати історичні дані. Табличні процесори стають корисним інструментом у підготовці до виконання професійних завдань. Особлива увага приділяється практичним вправам, де учні застосовують отримані знання для вирішення конкретних завдань. Це може бути створення бюджету, розрахунок вартості проєкту або аналіз продажів. Такі завдання допомагають учням зрозуміти практичну цінність табличних процесорів. Методика передбачає поступове ускладнення завдань, що дозволяє учням набути впевненості у використанні інструментів табличних процесорів. Це сприяє розвитку логічного мислення та вміння систематизувати інформацію.

Використання табличних процесорів для навчання комп'ютерного моделювання є ефективним інструментом у шкільному курсі інформатики. Табличні процесори дозволяють створювати моделі різних процесів і явищ за допомогою математичних розрахунків та функцій. Методика навчання передбачає поступове ознайомлення учнів із можливостями цих програм. Вивчення основних елементів таблиць, роботи з комірками та формулами закладає базу для подальшого використання табличних процесорів для створення моделей. Учні вчаться будувати математичні моделі простих процесів, таких як розрахунок відсотків або прогнозування витрат. Важливо навчити учнів застосовувати логічні функції, які є основою для побудови умовних моделей. Наприклад, функція "Якщо" дозволяє створювати моделі з варіативними умовами та автоматизованими обчисленнями. Учні також освоюють побудову таблиць даних, які використовуються для аналізу можливих результатів. Далі, учні вчаться будувати більш складні моделі, такі як моделювання фінансових процесів або природних явищ. Наприклад, можна змодельовати динаміку зростання населення або економічних показників, використовуючи ряди даних і графіки. Це допомагає учням зрозуміти принципи аналізу даних і прогнозування.

Особливу увагу приділяють роботі з графіками та діаграмами, які дозволяють візуалізувати результати моделювання. Це сприяє кращому розумінню змінних у моделі та їхнього впливу на кінцевий результат. Учні вчать налаштовувати графіки, щоб робити їх інформативними і зрозумілими. Методика також включає вивчення сценарного аналізу за допомогою табличних процесорів, що дозволяє учням моделювати різні варіанти розвитку подій. Учні створюють сценарії на основі змінних факторів і аналізують результати, що сприяє розвитку аналітичного мислення. На практичних заняттях учні виконують завдання, пов'язані з моделюванням конкретних ситуацій, таких як створення бюджету чи бізнес-плану. Це дозволяє їм використовувати табличні процесори як інструмент для реальних розрахунків і прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. С.Г. Литвинова, О.М. Соколюк Використання системи комп'ютерного моделювання в умови дистанційного навчання. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2020. 195 с.
2. Володарський Є.Т., Кошева Л.О., Теорія та практика експериментальних дослідження: навчальний посібник, Кपी ім. Ігоря Сікорського, 2023. с. 299.
3. Шамшина Н.В. Розв'язування завдань комп'ютерного моделювання у табличному процесорі EXCEL. Фізико-математична освіта. 2018. Випуск 4 (18). С. 171-176.

Рутковський М. С.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя

Коноваленко Т. В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри германської філології
та методики викладання германських мов,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя

УДК 372.461

IMPLEMENTATION OF F. FROEBEL'S IDEAS IN CHILD-CENTERED LEARNING TECHNOLOGIES

Many outstanding teachers of the past studied the problem of an individual approach in raising children. Friedrich Froebel was one of them. In his pedagogical

system, he proclaimed the idea of freedom in the development and recognition of the individuality of each child. He emphasized that education should be “careful, not directive and active” [4, p. 12].

The basis of the individual approach is the identification of the child's characteristics, which is traced in the pedagogical ideas of an outstanding teacher: “A child should be seen as a person. The first years of life are like the childhood of humanity. In children's games, the future activity of a person is born. From here the conclusion is formulated: “A person, in order to develop him as a person and humanity in him, already in childhood should be considered in the set of general human relations as an indivisible and integral unit” [4, p. 15].

A necessary condition for the implementation of an individual approach is an organic combination of education and the formation of a whole team and a differentiated approach to each child.

The German scientist proposed to organize the educational process at school in the following way: “It is impossible to bring children from 3 to 14 years old under one level. A three-year-old child, entering kindergarten, often does not know how to draw a straight line in one grid cell, place objects in front of him as indicated, does not distinguish between left and right hands. Is it possible to treat him in the same way as someone who attended school for two or three years? The teacher will definitely divide the children into groups in such a way that it is convenient to work, play, and study. The leader of each group seats the children at separate tables, gives each a special task, then follows everyone in turn, moving from one table to another” [4, p. 121].

Friedrich Froebel insisted on a very delicate, attentive attitude to the needs of each individual child. All the forms of interaction with children proposed by him are developed taking into account the individual characteristics of the students. Among the most important requirements for teachers is that he “must be able to apply his teaching to the student's concepts and choose what is available to the age and corresponds to the child's level of development” [4, p. 134].

Similar requirements can be noted in modern pedagogy. Thus, the “Child” program states that “taking into account the individual characteristics of children, their temperament, and the introduction of a family climate in Ukrainian kindergartens and schools is an important direction for the modernization of education” [1].

The technologies of individual education involve the teacher's actions regarding the systematic study of the individual characteristics of temperament, character traits, views, tastes, and habits of his students; the ability to diagnose the real level of formation of such basic personal qualities as independence, activity, tolerance, critical thinking, optimistic attitude towards life and other people, etc.

It is necessary to constantly involve each student in challenging and increasingly complicated activities that ensure the progressive development of the personality; timely identify and eliminate the reasons preventing the achievement of the goal.

If it is not possible to identify these reasons and get rid of them in a timely manner, the teacher must change the tactics of education, taking into account new conditions and unforeseen circumstances. It is important to combine education with self-education of the individual; development of independence, initiative, self-activity of children. The most important thing in raising children is the ability of the teacher to take into account the personal characteristics and capabilities of his students, orient his professional activities to specific personality qualities. Personal characteristics (life perspectives, motives for activity and behavior, value orientations, established guidelines) must be taken into account in the organization of technologies for individual education of schoolchildren.

We should not forget about the inner world of the child, which must be respected. The complex implementation of these requirements "eliminates the simplification of age-related and individual approaches, obliges the educator to take into account not the surface, but the deep development of processes, to rely on the regularities of cause-and-effect relationships" [2, p. 13].

"School age is a period of creative development of a child. He should feel calm and relaxed in the institution. It is unacceptable for children to be restricted by prohibitions on the free use of toys, books, various materials, etc. They should feel free and act at their own discretion, but not at the expense of others" [3, p. 78].

The search for forms and methods of children's creative development proved the importance of creating a developmental environment in which the atmosphere of initiative, experimentation, benevolence and positive emotions prevails.

We will give examples of forms of interaction of schoolchildren with a goal of individual education: social circle "Hear me", parade of ideas "I think so...", creative workshop "School of my dreams", project "World of my dreams", edutainment "Ukraine in my heart", workshop "A gift to a friend". Such measures have a positive effect on the child's spiritual world, and the surrounding environment indirectly affects the formation and development of positive moral qualities.

According to the theorist of child-centered education F. Froebel: "The spiritual world of the child is supplemented by the surrounding world. It has the same meaning for a child as for a plant – heat, water, soil, air. This environment is one way or another develops his external senses, through which they receive their impressions. Under their influence, these impressions are processed into clearer and more defined ideas and are freely embodied in activities" [4, p. 12].

Therefore, F. Froebel's ideas about humane treatment of children and taking into account the individuality and uniqueness of each child remain relevant.

Список використаних джерел

1. Дитина: програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. наук. кер. проекту: О.В. Огневюк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В. Проскура. Київ, ун-т ім. Б.Грінченка, 2020. 492 с.

2. Зязюн І.А. Пріоритетні принципи дидактики сучасної професійної освіти. Теорія і практика управління соціальними системами. 2000. № 1. С.11-19.

3. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкілля: у 2 ч.: навч. посібник. К.: Вища школа, 2006. ч.1. 302 с.

4. Хрестоматія "Фребельпедагогіка": Навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти, закладів системи післядипломної освіти. Укладачі: Петухова Л.Є., Анісімова О.Е. Херсон. ТОВ "Борисфен-про", 2018. 276 с.

Скрипник С. В.,

УДК 37.014.631

канд. пед. наук, доцент кафедри
екології та біологічної освіти,
Хмельницький національний
університет, м. Хмельницький

Вань С. І.,

здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Хмельницький національний
університет, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИЙ ЗАСТОСУНКІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Навчання в сучасних реаліях вимагають від учителів біології забезпечення якісного освітнього процесу з використанням не традиційних підходів, а також вміння надихати та мотивувати учнів до вивчення предмету. Вчителям слід брати до уваги, що швидка зміна інструментів комунікації, які активно розвиваються у глобальному середовищі Інтернет, суттєво впливає на організацію освітнього процесу [1].

Для покращення освітнього процесу, підвищення зацікавленості учнів у навчанні та розвитку їх пізнавального інтересу, вчителям біології варто звернути увагу на можливість та доречність використання мобільних застосунків на уроках. Данна модель навчання має назву: Bring Your Own Device "BYOD" – "принеси свій власний пристрій". В межах цієї моделі учні приносять свої особисті мобільні пристрої для виконання завдань, які запланував вчитель. Ця модель навчання є корисною не лише під час очного навчання, а й під час дистанційного, що дає змогу учням брати участь у навчальному процесі без обмежень у місці та часі [2].

Використання мобільних пристроїв на уроках мають свої певні як переваги так і недоліки. Насамперед варто звернути увагу на переваги, а саме:

- доступність, що зумовлена наявністю мобільних пристроїв у більшості учнів;
- мобільність, тобто можливість проводити урок як в офлайн та і у онлайн форматі;
- компактність, це про малогабаритність пристроїв, а саме ноутбуків, планшетів та смартфонів;
- сучасність, яка говорить про те, що мобільні пристрої є частиною сучасних інформаційних технологій, які поступово знаходять своє місце в освітньому процесі;
- швидкість, адже за допомогою пристроїв учні мають змогу швидко знайти необхідну їм інформацію, не лише на уроці, а й під час самостійного опрацювання теми;
- простота використання, яка пов'язана з легким та зрозумілим використанням пристроїв [1].

Щодо недоліків використання можна віднести наступні:

- висока вартість;
- невеликі розміри екрана та обмежений обсяг пам'яті;
- різна системна комплектація пристроїв [1].

На сьогоднішній день на просторах Інтернету існує велика кількість мобільних застосунків та сайтів які створенні для вивчення предмету "Біології", ось деякі з них:

– Moodle та Google Classroom, це системи управління, які дозволяють розміщувати навчальні матеріали для вивчення тем (конспекти уроків, посилання на тести та відео), а також дають можливість учням завантажувати домашні завдання, які вчитель може перевірити в онлайн-режимі;

– МійКлас це українська електронна інформаційна освітня система, яка надає вчителям можливість використовувати як готові завдання з основних шкільних предметів, так і оцифровувати власні навчальні програми для впровадження до прикладу дистанційного навчання;

– Всеукраїнська школа онлайн це українська освітня платформа, за допомогою якої школярі мають змогу переглянуту конспект уроку, відео а також пройти тестування з теми;

– Online Test Pad конструктор для створення кросвордів, логічних ігор, навчальних і психологічних тестів та опитувань;

– Kahoot! – це платформа, яка дозволяє використовувати сучасні мобільні технології для проведення опитувань на уроках. Учні можуть проходити тести, створені вчителем, за допомогою своїх пристроїв з доступом до Інтернету. Крім того, сервіс пропонує власну базу готових запитань і завдань, що просуває підготовку;

– Classtime – це інструмент, що дозволяє швидко створювати тести, які можна використовувати як під час уроку, так і в якості домашнього завдання;

– LearningApps онлайн сервіс для створення інтерактивних вправ [2];

– Canva. Цю платформу графічного дизайну доречно використати при створенні освітніх рекламних постерів, та презентацій [3];

– Genially зручний сервіс для створення інтерактивних плакатів, інтерактивних презентацій, інфографіки, вікторин, ігор, віртуальних посібників;

– MOZAWEB. Завдяки цьому онлайн-сервісу вчителі та учні отримують доступ до різноманітних цифрових уроків, відео– та аудіо матеріалів, а також бібліотеки цифрових інструментів, до яких входить навіть мікроскоп. Під час уроків біології можна демонструвати 3D-сцени, такі як мікросвіт клітини, розвиток і ріст організмів, еволюцію живих систем і розвиток життя на Землі. За лічені хвилини можна показати будь-які процеси, ознайомитися з явищами, що супроводжуються звуком, а також провести практичні та лабораторні роботи. Усе це дозволяє підняти сучасний урок на якісно новий рівень [2];

– AR Book ця платформа пропонує готові уроки з біології, включаючи систему зворотного зв'язку, експерименти, елементи гейміфікації та доповнену реальність. Тепер учні можуть бачити будь-яку клітину або структуру м'яза в реальному часі – достатньо лише завантажити додаток на свої пристрої [1];

– 3D атлас анатомії це атлас анатомії нового покоління в 3D, що містить інтерактивні та надзвичайно детальні анатомічні моделі [4].

Також радимо звернути увагу вчителів біології на можливості проведення віртуальних екскурсій за допомогою наступних застосунків:

– Marillary: застосунок для створення віртуальних екскурсій на основі користувацьких фото та відео;

– Tour Builder: інструмент для створення інтерактивних екскурсій з картами, фото та відео;

– Historypin: дозволяє створювати екскурсії з історичними фото та відео;

– Tour Creator: створення віртуальних турів з 360° фото та відео [5].

Отже, використання мобільних застосунків на уроках біології відкриває нові можливості для інтерактивного та візуального навчання. Такі програми сприяють поглибленню знань через віртуальні екскурсії, 3D-моделі, інтерактивні карти, презентації, відео, плакати та дослідження природних процесів у реальному часі, а також можливість проведення якісного тестування. Вони допомагають учням краще засвоювати матеріал, роблячи навчання більш захоплюючим та доступним.

Список використаних джерел

1. Кісільова М. В. Використання мобільних застосунків на уроках біології та екології як засіб мотивації учнів. URL: http://www.soipro.edu.ua/images/Новини/2022/09/08/novina1/Методичні%20рекомендації_Мобільні%20застосунки_Кісільова_М.pdf (дата звернення: 12.10.2024).

2. Вань С. І., Скрипник С. В. Особливості використання технології m – learning на уроках біології у 8 класі. Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог Нової української школи : VI Міжнар. науково-практ. конф., м. Тернопіль, 23 – 24 трав. 2024 р. Тернопіль, 2024. С. 171–174. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/33437/1/5_2_Skrypnyk_Van.pdf.

3. Надолужити прогалини: цифрові інструменти для вчителів біології. Освітологія. URL: <https://osvitoria.media/experience/nazdognaty-progalyny-tsyfrov-i-instrumenty-dlya-vchyteliv-biologiyi> (дата звернення: 12.10.2024).

4. Каськів М. В., Сергеева Г. М. Використання мультимедійних технологій на заняттях "анатомії людини", як форма професійного розвитку викладача. Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог Нової української школи : VI Міжнар. науково-практ. конф., м. Тернопіль, 23 – 24 трав. 2024 р. Тернопіль, 2024. С. 219. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/33451/1/67_Kaskiv_Serheieva.pdf.

5. Матковська М. А., Скрипник С. В. Особливості впровадження віртуальних екскурсій при вивченні біології. Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог Нової української школи : VI Міжнар. науково-практ. конф., м. Тернопіль, 23 – 24 трав. 2024 р. Тернопіль, 2024. С. 278. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/33470/1/86_Skrypnyk_Matkovska.pdf.

Стап'як С. Р.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

Сікора О. В.,

канд. техн. наук, доцент,

доцент кафедри фізики та

інформаційних систем,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

УДК 378:147:51:004

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВаних УРОКІВ З ІНФОРМАТИКИ ЯК КОМПОНЕНТ STEM ОСВІТИ

Інтегроване навчання стає все більш важливим елементом сучасної освіти, зокрема в контексті STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) – підходу, який поєднує науку, технології, інженерію та математику в єдиний освітній процес. Інформатика відіграє ключову роль у цьому контексті, оскільки вона не лише забезпечує учнів навичками роботи з комп'ютерними технологіями, але й формує базу для інтеграції знань з інших дисциплін. Важливим аспектом підготовки та проведення інтегрованих уроків з інформатики є поєднання тематики кількох предметів з метою розвитку в учнів міждисциплінарного мислення. Це дозволяє не лише закріпити теоретичні знання, але й застосувати їх на практиці для вирішення складних завдань, пов'язаних із реальним життям. Наприклад, під час вивчення тем, пов'язаних з екологією або географією, інформатика може допомогти учням створювати моделі для аналізу кліматичних змін або прогнозувати природні явища. Інтеграція інформатики в STEM-освіту сприяє розвитку критичного мислення та вміння застосовувати знання для вирішення практичних завдань. Вона також стимулює учнів до дослідження нових технологій, таких як робототехніка, програмування, аналіз даних та інші інноваційні напрямки. У процесі інтеграції інформатики з іншими предметами учні навчаються мислити системно, розуміючи взаємозв'язки між різними науками та технологіями.

Одним із ключових методичних аспектів є підготовка вчителя до проведення інтегрованих уроків. Важливо, щоб учитель був добре обізнаний не лише в інформатиці, але й у тих предметах, які інтегруються в рамках уроку. Крім того,

він повинен вміти використовувати інноваційні засоби навчання, такі як програмне забезпечення для створення карт знань, симулятори, освітні платформи.

Важливою методикою є поетапне структурування матеріалу уроку, починаючи з теоретичного блоку і переходячи до практичного застосування. Наприклад, учні можуть спочатку вивчити базові принципи програмування, а потім застосувати ці знання для створення програмного продукту, що розв'язує конкретну проблему з математики або фізики.

Інтерактивні методи навчання, такі як робота в групах, проекти та практичні завдання, сприяють поглибленню знань і розвитку навичок спілкування. У груповій роботі учні вчаться взаємодіяти, обмінюватися ідеями, спільно розробляти рішення та втілювати їх у життя. Це особливо важливо в контексті STEM, де проектний підхід є невід'ємною частиною навчання.

Інформаційні технології є основою будь-якого інтегрованого уроку з інформатики у рамках STEM-освіти. Програмування, моделювання, аналіз даних – це ті інструменти, які допомагають учням краще зрозуміти процеси та явища, що вивчаються в рамках STEM. Наприклад, під час уроків математики учні можуть використовувати програмне забезпечення для побудови графіків і обчислення складних рівнянь, у фізиці – створювати моделі фізичних процесів і аналізувати їх за допомогою спеціалізованих програм.

Програмування як частина інформатики дозволяє учням автоматизувати процеси, створювати програми для вирішення задач з інших дисциплін. Це підвищує ефективність навчання і робить його більш захоплюючим. Зокрема, учні можуть використовувати мови програмування, такі як Python, для створення алгоритмів, що вирішують реальні проблеми, з якими вони стикаються під час вивчення біології, хімії або географії.

Підготовка інтегрованого уроку вимагає від учителя не лише знання предметів, але й вміння об'єднати їх у єдину концепцію. Він повинен володіти різними методами навчання, використовувати сучасні технології та інтегрувати їх у навчальний процес. Учитель відіграє роль організатора навчальної діяльності, забезпечуючи умови для ефективної взаємодії учнів.

Крім того, важливо враховувати індивідуальні потреби учнів. Кожен учень має свій темп навчання та рівень підготовки, тому вчитель повинен адаптувати навчальний процес відповідно до цих потреб. Для цього можна використовувати індивідуальні або диференційовані завдання, які дозволяють учням працювати на власному рівні складності.

Інтегровані уроки з інформатики як частина STEM-освіти допомагають учням не тільки поглибити знання з конкретних предметів, але й розвивають у них

міждисциплінарне мислення, вміння вирішувати проблеми та застосовувати свої знання на практиці. Це робить навчання більш цікавим і значущим для учнів, стимулює їх до подальшого вивчення інформаційних технологій і інших наук, що є важливим для підготовки до майбутніх професій у сфері високих технологій.

Список використаних джерел

1. Данилюк О. В. Інтеграція STEM-освіти в навчальний процес середньої школи: методичні аспекти . Інноваційні технології в освіті. Київ: Науково-методичний центр, 2020. 34-48 с.
2. Гончаренко С. У. Педагогіка: теорія і методика інтегративного навчання. Київ: Вища школа, 2018. 320 с.
3. Гуржій А. М. Інформаційні технології в освіті: підручник для педагогів. Київ: Либідь, 2019. 452 с.
4. Морзе Н. В. Інформатика в системі STEM-освіти: інтеграція та практичне застосування. Серія: Педагогічні науки. 2021. №2 (55). 56-72 с.
5. Биков В. Ю. Інформаційне середовище школи та його вплив на інтеграцію інформатики в STEM-навчання. Педагогіка і сучасність. Київ: Педагогічна думка, 2020. 145-160 с.

Швай О. Л.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри математичного аналізу та статистики,

Волинський національний університет

імені Лесі Українки, м. Луцьк

УДК 373.3/.5.016:51

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЗА ДОПОМОГОЮ МАТЕМАТИЧНИХ СОФІЗМІВ

Орієнтація системи освіти на активізацію пізнавальної діяльності учнів висуває нові вимоги до організації навчальної діяльності школярів, застосування інтерактивних методів та прийомів, які сприяють формуванню в школярів творчої активності та мислення.

Пізнавальна діяльність особистості завжди пов'язана з певним об'єктом, завданням і спрямована передусім на ті об'єкти та явища, які не лише мають для дитини ключове значення, а й цікаві для неї, адже саме цікаве навчання змушує учня працювати, докладаючи чималих зусиль [1, с.78].

Пізнавальний інтерес стимулює пізнавальну активність учнів і тим самим спрямовує розвиток розумової, психічної та соціальної сфери особистості, створює умови для формування творчої навчальної діяльності учнів.

Формуванню пізнавального інтересу сприяють складові методичної системи, спрямовані на розвиток в учнів критичного мислення.

Однією з основних якостей критично мислячої людини є вміння помічати помилки в наданій їй інформації, вміння спростовувати суперечливі твердження, базуючись при цьому на чіткому аналізі та своїх знаннях. Наш досвід показує, що для активізації пізнавальної діяльності школярів при вивченні математики корисно використовувати софізми.

Термін "софізм" вперше був введений давньогрецьким філософом Аристотелем (384 до н.е. – 322 до н.е.), який трактував це поняття як своєрідну "фантазію", яка створює фальшиве уявлення "мудрості". Усі помилки у софізмах філософ поділяв на два класи: "помилки мови" та помилки "поза мовою", тобто у мисленні [3, с.153].

Математичний софізм – це хибне математичне твердження з прихованою помилкою в міркуваннях. Софізми бувають арифметичні, логічні, алгебраїчні та геометричні. Класифікують софізми також залежно від характеру "замаскованої" помилки. Багато софізмів побудовані завдяки неправильним висновкам при порушенні правил дій з іменованими величинами, при нерівносильному переході від однієї рівності до іншої, діленні на нуль, знаходженні квадратного кореня з повного квадрату тощо.

Розгляд софізмів на уроках математики підвищує інтерес учнів, сприяючи вдосконаленню навчального процесу.

Як приклад, розглянемо логічний софізм, який, як свідчить наша практика, викликає у школярів емоції здивування та прагнення розширити свої знання [2, с.58]:

Ввечері до готелю французького міста приїхали три туристи. Господар повідомив, що нічліг буде коштувати кожному по 10 франків. Але коли гості розрахувалися і розмістилися в кімнатах, господар вирішив, що йому буде досить 25 франків і доручив посильному повернути туристам 5 франків.

Посильний, не знаючи, як розподілити 5 франків між трьома туристами вирішив для простоти обчислень залишити собі 2 франки, а туристам повернув по франку. Всі були задоволені.

Потім посильний підвів підсумок і був здивований, бо вийшло ось що:

гості заплатили разом $9 \times 3 = 27$ франків, два франки посильний залишив собі. Отже, всього від подорожніх одержали $27 + 2 = 29$ франків. Але ж господар одержав спочатку 30 франків. Куди ж подівся 1 франк?

Розбір софізму.

Насправді посильний допустив помилку у своїх обрахунках.

Якщо за нічліг туристи заплатили 25 франків разом, то кожен окремо заплатив по $\frac{25}{3}$ франка. Далі посильний узяв собі 2 франки, тобто кожен турист заплатив йому по $\frac{2}{3}$ франка.

Загалом кожен віддав $\frac{25}{3} + \frac{2}{3} = \frac{27}{3} = 9$ франків, та ще один з початкових 10 їм повернули, тобто 1 франк нікуди не пропав.

Розгляд математичних софізмів розвиває логічне та критичне мислення школярів, спостережливість та спонукає їх до вдумливого аналізу тієї інформації, яку ми отримуємо.

Софізми привчають учнів ретельно стежити за точністю формулювання, можливістю узагальнень, коректного запису розв'язання математичної задачі. Крім того, знаходження помилки у софізмі спонукає до усвідомлення цієї помилки, а це допомагає учням уникнути її у майбутньому.

Розгляд софізмів на уроках математики стимулює пізнавальну активність учнів, спрямовану на оволодіння знаннями, робить уроки математики яскравими, захоплюючими.

Список використаних джерел

1. Белешко Д. Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках математики. *Нова педагогічна думка*. 2020. №1(101). С.78-81.
2. Конфорович А. Г. Математичні софізми і парадокси. Київ: Радянська школа, 1983. 208 с.
3. Швай О. Л. Формування критичного мислення майбутніх учителів математики у процесі професійної підготовки. *Математика. Інформаційні технології. Освіта*. Збірник статей. №11/2024. С.153-158.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....
**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

УДК 159.922.7:004.92

Завгородня О.,

д-р психол. наук,
головний науковий співробітник
лабораторії психології творчості,
Інститут психології імені Г. С. Костюка
Національної академії педагогічних
наук України, м. Київ

Володіна-Панченко Н.,

член Національної спілки художників
України, сертифікований арттерапевт,
викладач образотворчого мистецтва,
Київський мистецький ліцей "КДАМ імені М. І.
Чемберджі" та Київська Дитяча Школа Мистецтв
№2 імені М. І. Вериківського, м. Київ

**ПІДТРИМКА ПСИХОЛОГІЧНОГО
БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ**

Здатність людини формувати адекватну картину світу та діяти конструктивно в ускладнених умовах залежить від взаємодії багатьох чинників, зокрема, таких як стан "творчого здоров'я" (В.О. Моляко), толерантність до невизначеності, критичність в ситуації неповноти, ненадійності, ймовірних викривлень інформації, підсильність викликів середовища, можливість впоратися з його загрозами. Висока ступінь ускладненості передбачає складне й динамічне середовище, заплутані взаємозв'язки між компонентами середовища та особою, що робить майже неможливим прогнозування майбутнього, утруднює ухвалення обґрунтованих рішень. В умовах загрозової невизначеності зростає ймовірність болісних вражень, стресових розладів, душевних травм, відповідно руйнівного впливу на психіку багатьох людей.

Один з типів травм – інформаційна травма, в сучасних умовах це переважно медіатравма глядача, реципієнта ЗМІ. Коли людина бачить частину події з інтерпретаціями журналіста, диктора чи учасника події, а уява "домальовує" презентований епізод. Специфіка медіатравми – опосередкованість цілями інформаційного впливу. Зокрема підчас війни інформацію/дезінформацію використовують для впливу на пізнавальну сферу людей, їх емоції та поведінку шляхом поширення фейкового або гібридного контенту. Спеціально створений контент вводить в оману, спотворює картину світу, викликає неадекватні реальності емоції. Особи, які пережили травматичний досвід, можуть відчувати захисне відчуження від реальності, від інших людей, страждати від порушень зокрема, когнітивних процесів. Дослідження свідчать, що у травмованих людей знижується активність лівої півкулі мозку, а активність правої півкулі підвищується [4]. Відповідно, в свідомості активізуються і домінують некеровані образи. Ментальне "відео", пов'язане з травмівною ситуацією (яка вже залишилась в минулому) прокручується незалежно від волі й проти бажання людини, примушуючи її переживати сильні негативні емоції, і часом діяти неадекватно актуальній безпековій ситуації. Тоді особливої важливості набуває здатність людини до образотворчого мислення, яке стає інструментом трансформації болісної душевної стихії.

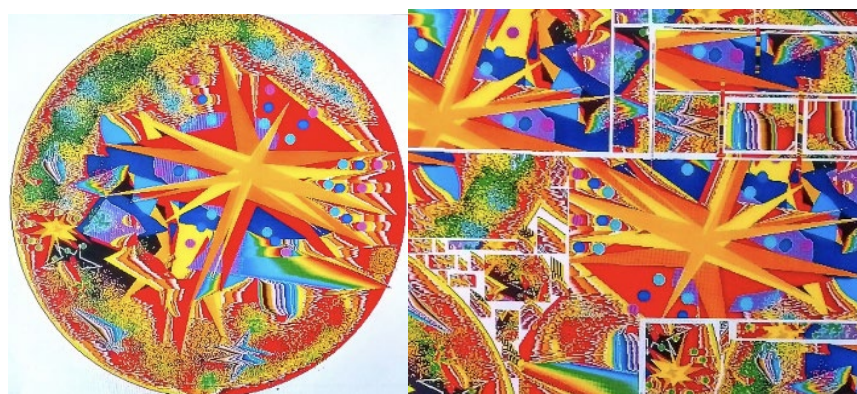
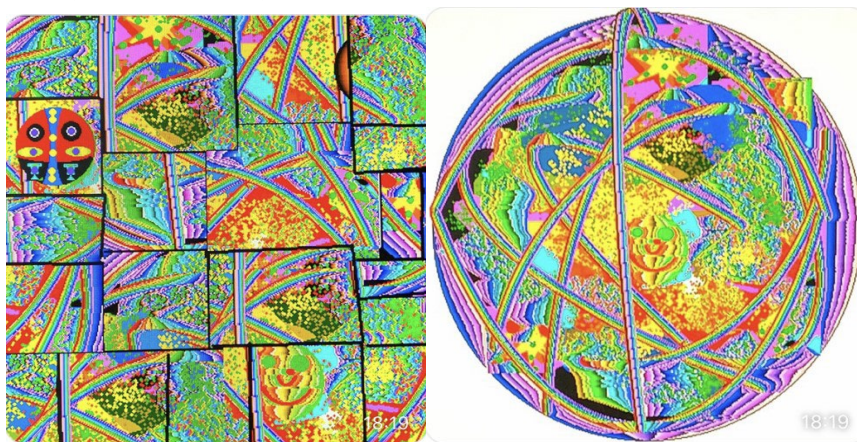
Арттерапевтичний погляд на ментальне здоров'я узгоджується із зміною в розумінні здоров'я в бік його позитивного трактування; цей зсув відбувається паралельно розробкам у сфері здоров'я, які наголошують на підтримуючих факторах, таких як стійкість, здатність до відновлення, а не на симптомах і патології [3]. Замість концентрації на хворобливих відхиленнях, арттерапевти звертаються до здорового потенціалу, здатності людини до творчості та естетичного занурення. Це супроводжується зміщенням діагностичного фокусу з патологічних проблем на творчий розвиток, що добре узгоджується з перспективою застосування художніх практик щодо підтримки травмованих осіб в їх експресивних та виконавських здібностях. У людей, які зазнали травм, порушується здатність вербального опрацювання інформації. Водночас образи, пов'язані з травматичними спогадами, виходять з-під контролю, можуть переслідувати й мучити людину. Художні, зокрема, образотворчі практики сприяють міжпівкульній інтеграції, допомагають підтримувати та відновлювати порушену здатність людини до продуктивного опрацювання пережитого.

Нами запропоновано арттерапевтичні методики "В пошуках гармонії" і "Мандрівка", які є переважно універсальними інструментами, проте особливо підходять особам з образотворчими здібностями. Експресія за допомогою візуальних образів переважно сприймається такими людьми як "безпечніша",

порівняно з іншими формами. Водночас візуальні образи можуть опосередковувати перехід до інших різноманітних форм самовираження та можливостей міжособистісної взаємодії.

Методика "В пошуках гармонії" реалізується засобами комп'ютерної графіки. Пропонується вибрати первинну геометричну форму, кольори (палітра з 256 кольорів), а також за бажанням та інтуїцією використовувати виразні засоби графіки та комп'ютерні інструменти (пляма, різні види і товщини ліній, крапки тощо). В подальшому можна варіювати, створювати інші геометричні форми.

На заняттях з комп'ютерної графіки діти створюють чудові композиції. Представлено роботи учнів 10-річного віку Мистецького ліцею "КДАМ імені М.І. Чемберджи" Назарія Г., Тимофія Г. і Михайла Д.

За спостереженнями педагога в процесі роботи відбуваються зміни настрою дітей, їх емоційний стан стає гармонійнішим, попри складність їх переживань.

Методика "Мандрівка" розрахована на старших учнів та дорослих, оскільки вимагає певного рівня розвитку рефлексії (детально описано в [1]).

Внесок мистецьких практик у відновлення ментального здоров'я та благополуччя полягає в тому, що завдяки естетичному залученню та творчій діяльності з'являється можливість:

- посилити здатність до мультисенсорного естетичного сприйняття;
- сформуванати основу для розвитку творчої ігрової активності; відкрити для себе автентичні форми вираження;
- можливість оживляти, виражати та втілювати почуття;
- розвивати свої здібності, вдосконалюватися;
- уважно відстежувати тілесні відчуття, долати внутрішню роз'єднаність, суперечності ментального та тілесного;
- відновити цілісне самовідчуття, сформуванати нове або заново інтегроване відчуття "я";
- символізувати пережитий досвід, почуття чи міжособистісні стосунки, пережити естетичні осяяння, сформуванати нові смисли, нові цілі;
- здійснювати синтез історії життя, життєвих переживань зі своїми нещодавніми знахідками в практиці художньої роботи;
- дистанціюватися від звичного, звільнитися від неконструктивних шаблонів;
- досліджувати, творчо опрацьовувати теми неунікної фактичності, ідентичності, самовираження, сенсів тощо;
- розвинути життестійкість, зміцнити ментальне здоров'я завдяки соматичному, емоційному, когнітивному, соціальному, культурному залученню, розвитку рефлексії та досвіду ухвалювання рішення в процесі арт-практики.

Арт-терапевти повинні бути експертами в мультидисциплінарних психосоціальних і соматичних аспектах своєї роботи, їм потрібно розвивати навички своєї мистецької модальності та знання про терапевтичний потенціал їхньої форми мистецтва щодо психологічного відновлення, стабілізації, розвитку, щоб швидко реагувати на запити різних людей та груп населення. Можна акцентувати такі *ролі арттерапевта*, що здійснює підтримку: фасилітатор, джерело інформації, тренер, відзеркалювач, помічник у здійснюваному людиною коментуванні та інтерпретації своєї творчої продукції та життєвих фактів, свідок, маєвт.

Список використаних джерел

1. Завгородня Олена. Арттерапевтична підтримка ментального здоров'я людини в умовах загрозливої невизначеності. *Новітні зміни сучасного суспільства*. Харків: СГ НТМ "Новий курс", 2024. (116) с.68-78. DOI: 10/61718/mon https://www.newroute.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/mon_27.05.2024.pdf.

2. Моляко В. О., Третяк Т. М. Система КАРУС як засіб творчої мисленнєвої діяльності в ускладнених умовах. Українська психологія. ХХІ століття. Початок. (Дні української психології в Берліні) : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю 27–28 квітня 2023 р. / за ред. В. Г. Панка. Київ: Інститут психології Г. С. Костюка НАПН України, 2023. С. 99–104. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735227>.

3. Huber, M.; van Vliet, M.; Giezenberg, M.; Winkens, B.; Heerkens, Y.; Dagnelie, P.C.; Knottnerus, J.A. Towards a 'patient-centered' operationalization of the new dynamic concept of health: A mixed methods study. *BMJ*, 2016, 6. 35–40.

4. Panksepp J. (2012). *The archeology of mind*. New York: Norton. 182 p.

Савел'єв А. Є.,

УДК 378:004

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка", м. Лубни

НАВИЧКИ РОБОТИ В КОМАНДІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Реалії важких політичних, соціальних умов в Україні на тлі російсько-української війни вимагають на ринку праці конкурентноспроможних фахівців ІТ-технологій. Саме інформаційні технології впливають на розвиток, функціонування, сучасний стан різних галузей науки і промисловості.

Особливості підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій з різних аспектів (конкурентноспроможність, формування soft skills, комунікативна компетентність тощо) розглядали в своїх дослідженнях багато вітчизняних та зарубіжних вчених-дослідників, зокрема Т. Волошина, О. Глазунова, Т. Гура, Н. Длугунович, Л. Добровська, Л. Зубик, Л. Іванова, О. Каверіна, Т. Ковалюк, В. Корольчук, І. Мендзєбровський, Т. Морозова, О. Павлов, О. Скорнякова та ін. Для забезпечення ефективної підготовки здобувачів освіти ІТ-фаху педагогами використовуються найбільш доцільні й актуальні технології, методи, прийоми і засоби навчання, серед яких робота в команді, групова – є пріоритетною, адже комунікація, гармонійні стосунки між учасниками освітнього процесу, спільна реалізація практичних проєктів тощо сприяє позитивній емоційній атмосфері в колективі, підвищує рівень оволодіння знаннями. На думку М. Афанасьєва, Г. Полякової, Н. Романової "у сучасному мінливому світі важливо мати навички для

самоосвіти й саморозвитку, уміти аналізувати та критично мислити, робити висновки й чути інших, працювати в команді та установлювати ділові контакти із клієнтами, партнерами або підлеглими" [3, с.5].

Про переваги методів інтеракції під час навчання в освіті говорять вже багато років і на сьогодні їх актуальність беззаперечна. На нашу думку, технології роботи в команді мають достатньо обгрутованих підстав для активного їх використання у навчанні здобувачів ІТ-фаху. Так, навички роботи в команді складаються з взаємозв'язаних *здібностей*, які дозволяють ефективно працювати в організованій групі. Робота в команді відбувається тоді, коли люди співпрацюють і використовують свої індивідуальні навички для досягнення загальних цілей. Найкращі навички роботи в команді це: спілкування, вирішення конфліктів, створення рапорту та прослуховування, прийняття рішень, розв'язання проблем, організаційні та планувальні навички, переконання та вплив на навички, надійність, повага, толерантність, комплектний фінішер, координатор, виконавець, монітор оцінювача, рослина, ресурсний слідчий, формувач, спеціаліст.

У наукових розвідках з питань підготовки спеціалістів з інформаційних технологій все частіше звертається увага на розвиток професійних компетентностей, які безпосередньо пов'язані з фахом ("hard skills"), так і ті, які можуть знадобитися в будь-якій галузі ("soft skills"), які розвиваються за допомогою практики та досвіду. Серед визначених м'яких навичок, таких як: комунікація, гнучкість, критичне/творче мислення, стресостійкість, саме робота в команді, як зараз модно вказувати у своєму резюме – "командний гравець", є найбільш затребуваною характеристикою. На думку британських дослідників, працювати з людьми означає активно взаємодіяти з ними, допомагати їм, коли це необхідно, а також сприймати та поважати різні думки. Деякі компанії просять потенційних кандидатів написати, що вони думають про певну проблему перед співбесідою, щоб уникнути "Groupthink", коли людина змінює свою думку, щоб погодитися з людиною, яка має більший авторитет в кімнаті. Це один із способів гарантувати, що кожен має можливість висловити те, що він насправді думає [2].

Н. Длугунович також підкреслює думку про те, що soft skills – це навички, вміння та характеристики, які дозволяють бути успішними незалежно від компанії, її специфіки діяльності та направлення бізнесу. Ці якості відповідають за прийняття рішення та комунікації. До них відносять: виявлення лідерських якостей та вміння працювати у команді, мотивація команди, вміння навчати, вміння проводити переговори, розв'язання конфліктів, вміння ставити та досягати поставлених цілей, управління часом, цілеспрямованість, презентаційні навички, ораторське мистецтво, навички ефективної комунікації, стресостійкість, креативність тощо [1].

Об'єктивні вимоги сучасного ринку праці щодо фахівців IT-сфери насамперед спрямовані на спеціаліста, який зможе працювати в команді й швидко адаптуватись до змін реалій, правильно розставляти пріоритети у завданнях, зберігати цілісне емоційне ставлення до себе та своєї команди, креативно взаємодіяти в командному проєкті, вирішувати проблемні ситуації, приймаючи правильні рішення тощо.

Отже, успішна підготовка сучасного майбутнього фахівця з інформаційних технологій залежить не тільки від надання студентам знань відповідно стандартам освіти, а й сформуванню в них професійні компетентності та життєво важливі навички пошуку, уміння ефективно працювати в команді, самостійно опановувати нові технології та засоби.

Список використаних джерел

1. Длугунович, Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки IT-фахівців. Вісник Хмельницького національного університету. 2014. 6 (219). 239– 242.
2. Кет Маклеллан. Що таке м'які навички і як їх розвинути. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/blog/what-soft-skills-why-develop#:~:text=%D0%9C%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8%20%E2%80%94%D1%86%D0%B5%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8,%>.
3. Тренінгове навчання в закладі вищої освіти : навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / М. В. Афанасьєв, Г. А. Полякова, Н. Ф. Романова та ін. ; за заг. ред. професора М. В. Афанасьєва. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 323 с.

Снітовська О. Й.,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри латинської та іноземних мов,
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького, м. Львів

УДК 37.014.25:378

ТЕРМІНОСИСТЕМА ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНСЬКОМУ ТА ЗАРУБІЖНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Проблема розвитку дистанційного навчання у вищій освіті України актуалізувалося на перетині 1990-х – 2000-х рр. У процесі її впровадження активно вивчався зарубіжний досвід діяльності в цьому напрямі. Таким чином нагромадився значний масив різновидових досліджень (монографії, дисертації,

наукові статті, навчальні посібники, матеріали конференцій тощо), які потребують систематизації і всебічного аналізу. Для цього передусім слід з'ясувати терміносистему означеної проблеми, що стала предметом українського та зарубіжного науково-педагогічного дискурсу.

Перегляд, прочитання близько 50 репрезентативних студій, що адсорбують зарубіжний і вітчизняний досвід термінологічного аналізу порушеної проблеми виявив відсутність упорядкованої системи термінів щодо її дослідження та сконсолідованих підходів до їх трактування. Наш аналіз показав, що на початку 2020-х рр. в освітньому процесі і науковому дискурсі стало превалювати найбільш загальне поняття "цифровізація вищої освіти". Воно включає оснащення ЗВО програмним забезпеченням та передбачає впровадження інформаційних (дистанційних) технологій і онлайн-навчання, які забезпечують доступ до інформації та можливості взаємодії між учасниками освітнього процесу. Втім у науковій літературі першої чверті XXI ст. однозначно домінували поняття "дистанційна освіта/навчання", а також "інформаційні освітні технології", що позначає використання технічних засобів (аудіо, відео, комп'ютер) для досягнення педагогічних цілей.

Терміносистема дистанційної освіти пройшла складну суперечливу еволюцію у вітчизняній педагогічній науці. В наукових статтях і навчальній літературі України кінця 1990-х – початку 2000-х рр. домінуючий вплив на дефініціювання дистанційної освіти справляв російський наратив. З активізацію входження України в Болонський процес вітчизняні науковці стали активніше адсорбувати міжнародні трактування, зокрема, визначення ЮНЕСКО інформаційних технологій як комплексу пов'язаних наукових, технологічних, інженерних дисциплін, що вивчають методи ефективної організації праці на основі обробки і збереження інформації. Попри деяку моральну застарілість, до сьогодні в студіях вітчизняних науковців також фігурує представлене в документах ЮНЕСКО початку 1990-х рр. тлумачення ІКТ як організаційної сукупності технічних пристроїв, методів, програмних засобів, які забезпечують інформаційно-телекомунікаційні процеси.

Епідемія COVID-19, відтак повномасштабна російська агресія актуалізували використання в науковому та освітньому середовищі України понять "дистанційна освіта/навчання", "електронне навчання", "освіта через Інтернет", "навчання з використанням ІКТ", "цифрова освіта" та ін. Попри дефінітивні особливості, вони мають спільний смисл – позначають форми навчання, що передбачають доступ до Інтернету, технічне забезпечення (комп'ютер, смартфон тощо), володіння відповідними технологіями тощо.

Проблема категорійно-поняттєвого апарату априорі з'ясовується у кожному дисертаційному дослідженні про розвиток дистанційної освіти в зарубіжних системах вищої освіти. Чимало дослідників підходить до її з'ясування крізь призму "українсько-російсько-західного" наративу, що інтегрує погляди науковців та

положення офіційних інституцій. В ракурсі нашого дослідження відзначмо представлені у працях А. Агейчевої, В. Белан, О. Борзенко, В. Гарапко, І. Капустян, О. Малярчук, Б. Шуневич та ін. американських, британських, канадських, німецьких, польських, французьких, шведських науковців й експертів національних асоціацій трактування дистанційного навчання та низки дотичних до нього понять ("відкрите навчання", "нестаціонарне навчання" "домашнє навчання").

Отже, вивчення зарубіжного досвіду з порушеної проблеми розширює поняттєво-категорійне поле вітчизняної педагогічної науки. Це виявляється в інтеріоризації термінів не лише міжнародного значення, а й з національних освітніх систем. Зокрема, відзначмо "технологічні" поняття, що за твердженням науковців мають "шведське походження": "дигітальна" (діджитальна – digital), "технологічна" (technological) освіта/компетентність, "мережна взаємодія", "освітній комп'ютерно-кібернетичний простір" та ін. [1]. Означений процес, з одного боку, посилює тенденцію щодо наповнення технологічних понять педагогічним смислом та "технологізацію" терміносистеми педагогічної науки, з іншого. Такі дефінітивні трансформації впливають і на розвиток історіографії педагогічної науки, яка адекватно реагує на формування комп'ютерно-орієнтованого освітнього середовища.

Крізь призму безлічі трактувань з доробку українських науковців впливає дві важливі позиції. По-перше, в зарубіжному дискурсі/лексиконі поняття "дистанційна освіта" та "дистанційне навчання" можуть вирізнятися в сутнісно-змістовному сенсі або вживаються як синонімічні. Здебільшого вони розуміються у двох значеннях; 1) як технологія застосування в освітньому процесі "традиційних" та/або інноваційних (комп'ютерних і телекомунікаційних засобів навчання, що забезпечують контакт між викладачем і здобувачем вищої освіти для розв'язання завдань професійної підготовки); 2) як форма навчання, що забезпечується комплексом технологій та відповідає сучасним вимогам суспільства.

По-друге, ця терміносистема розглядається у широкій історичній ретроспективі. Витоки дистанційної освіти науковці виводять з кореспондентського навчання, яке залежно від країни має 100-150-річну традицію. Наприкінці ХХ ст. утвердилося її розуміння як навчання на відстані із застосуванням новітніх ІКТ, які й зумовили появу нової термінології для позначення системи і форм освіти без відриву від основного виду діяльності: "домашнє навчання" ("home-learning"), "студент екстернату" (external student), "дистанційне навчання" (distance learning), "заочне навчання" (correspondence study), "розподілена освіта" (distributed education), "незалежне навчання" (independent study), "відкрите навчання" (open learning), "онлайн-навчання" (on-line), та ін.

Доволі цілісне уявлення про генезу і сутність дистанційної освіти в зарубіжжі дає розвідка О. Майбороди. Пов'язавши виникнення і обґрунтування цього поняття зі студіями американських і британських учених 1970-х рр. (М. Мур, А.

Кларк, М. Томпсон та ін.), авторка показала еволюцію його трактування в документах ЄС (від установчого Маастрихського договору до програмних актів 1990-х рр.); у класифікаторах ЮНЕСКО й інших міжнародних організацій; в спеціалізованому лексиконі університетів Великої Британії, інших країн та працях провідних учених світу. Таким штибом відтворюється західна рецепція дистанційної освіти як цілої індустрії освітніх послуг, що вражає кількістю ЗВО і осіб, які в них навчаються, розгалуженою інфраструктурою, масштабами інвестицій і грошового обігу [2]. Такий погляд має методологічне значення, адже засвідчує відмінність "західного" розуміння дистанційної освіти від "українського". яке фокусує на її дидактичній складовій.

Список використаних джерел

1. Капустян І. І. Розвиток навчального комп'ютерно-орієнтованого середовища у неперервній педагогічній освіті Швеції: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10 / Ін-т інформ. технол. та засобів навч. НАПН України. Київ, 2012. 287 арк.
2. Майборода О. В. Дистанційне навчання як пріоритетний напрямок вищої освіти Інформаційні технології і засоби навчання. 2011. №5. URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua>. (дата звернення: 12.02.2024).

Ткаченко Г. І.,

канд. техн. наук, доцентка,
доцентка кафедри вищої математики та фізики,
Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг

Герасимова К. В.,

канд. техн. наук, доцентка,
доцентка кафедри вищої математики та фізики,
Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг

УДК 371.26

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У сучасному світі інформаційні технології відіграють ключову роль у розвитку освітніх процесів, забезпечуючи ефективну організацію навчального процесу та покращення якості освіти [1]. Досвід роботи використання інформаційно-цифрових технологій (ІЦТ) на прикладі дистанційного викладання фізики у Криворізькому національному університеті показав, що впровадження

альтернативної форми організації навчального процесу, надає певні позитивні результати. Розглядаючи методичні основи використання ІЦТ у вищому навчальному закладі, треба чітко усвідомлювати, що згідно з [2] якісне дистанційне навчання для здобувачів вищої технічної освіти повинно містити: – методичні рекомендації щодо розроблення та інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання; – критерії, засоби і системи контролю якості дистанційного навчання; – змістовне, дидактичне та методичне наповнення дистанційних курсів навчального плану/навчальної програми підготовки.

Користуючись цим положенням, здобути власним досвідом та досвідом колег, викладачами кафедри вищої математики та фізики в основу програми дистанційного навчання було закладено модульний принцип, який визначено найбільш оптимальним для викладання дисципліни. Для кожної окремої спеціальності курс "Фізика" за змістом складається з двох або чотирьох незалежних змістових модулів. Навчально-тематичний план кожного модуля складається з таких частин: змістовна (лекції); закріплююча (лабораторні та практичні заняття); контролююча (тести і завдання).

Відомо, що наочна інформація найкраще засвоюється при викладанні теоретичного матеріалу. Тому, лекційний матеріал надається лектором у комбінованій формі: – у вигляді лекцій-презентацій; – лектор викладає матеріал у вигляді спілкування; – пояснення важливих моментів лекції на камеру. Такий формат подання теоретичного матеріалу показав, що він може бути ефективним інструментом навчання.

Дистанційне навчання, яке цілком ґрунтується на використанні ІЦТ, висуває ряд специфічних вимог до проведення лабораторних занять з фізики.

Актуальною є проблема створення на лабораторних заняттях такого освітнього середовища, в якому органічно поєднуються традиційні і комп'ютерні методи навчання, коли студенти не мають можливості побачити прилади та виконати необхідні досліди. Висвітлилась проблема відсутності віртуальних лабораторних робіт з фізики вітчизняних розробників для вищої школи, електронних посібників та підручників, які створено за відповідними стандартами, а не є звичайними презентаціями теоретичного матеріалу. Платформи, які працюють в Україні, створені за аналогом англомовних платформ.

У порівнянні зі шкільною освітою, лабораторний практикум для університетів має бути на порядок вищим. Треба розуміти, що мова не йде про науково – популярні "відео – ролики", шкільні відео – уроки, які викладені для загального користування. Викладачами кафедри зроблено відео майже до всіх

лабораторних робіт, які студенти виконують і можуть переглянути. Як показала практика виконання лабораторних робіт дистанційно, тільки 20% студентів першого курсу факультету інформаційних технологій спроможні користуватися найрозповсюдженими пакетами (Word, Excel, Matlab та інш.) для обчислень, створення таблиць, побудови графіків. Не всі студенти, а фізика вивчається на першому курсі, в достатній мірі володіють інформаційними технологіями. Це пов'язано з недостатньою розробкою програмних засобів та навчальних комп'ютерних програм і відсутністю логічного зв'язку між фізикою та інформатикою, математикою. Процес засвоєння дисципліни відбувається найефективніше, коли майбутній спеціаліст володіє науковими і обчислювальними методами [3, 4].

Інтерактивні лабораторні роботи, це у своїй більшості, моделюючи комп'ютерні програми, які дозволяють студенту змінювати величини параметрів, бачити вплив цих змін на кінцевий результат. Досвід дистанційної освіти інших країн, показує, що представлення на дистанційній платформі повноцінних віртуальних лабораторних, як правило, супроводжується дотриманням авторських прав викладачів або університетів. Це стосується лекцій, матеріалів тестів тощо.

Також досвід інших країн показує, що для успішного проведення лабораторного практикуму у дистанційному форматі для викладачів, незалежно від їх досвіду, потрібен тренінг, семінари з подальшою реальною технічною та методичною підтримкою [5].

В сучасних умовах викладання фізики в університеті, зокрема за скороченою програмою навчання, викликає багато суттєвих труднощів, оскільки великий і складний матеріал треба розглянути за порівняно короткий час. Академічні години, що відведені на вивчення фізики розподіляються між лекціями, практичними і лабораторними заняттями, тому на проведення практичних занять, як правило, відводиться третина аудиторного часу. На практичні заняття переважно виносяться ті теми, що складно сприймаються і засвоюються студентами.

Викладачами кафедри вищої математики та фізики Криворізького національного університету розроблено методіку проведення практичних занять з використанням ІЦТ, яка є складовою електронного навчально-методичного комплексу дисципліни і адаптована для використання на будь якій навчальній платформі. Ця методика організації і проведення практичного заняття широко використовувалась викладачами кафедри при дистанційному навчанні під час карантину.

Студенти мають заздалегідь зареєструватись у Google classroom. Напочатку практичного заняття викладач проводить актуалізацію опорних знань: студенти усно відповідають на теоретичні тестові запитання. Потім під керівництвом викладача, студенти розв'язують типові задачі. Викладач фіксує активність студентів і правильність їх відповідей. Дозволяється користуватись будь-якою літературою. Наприкінці заняття, після розгляду всіх питань, викладач відкриває студентам завдання для самостійного виконання – Google Forms, що містять як і задачі, так і тестові питання. Це і є домашнє завдання студента. Термін виконання регламентується викладачем. Перевірка проводиться у позаурочний час, після надсилання роботи студента. Така організація заняття дозволяє викладачеві коментувати відповіді студентів, вказувати на їх помилки. Однак, на відміну від традиційних методик, досвід показує, що дистанційна форма навчання не дає змоги надійно автентифікувати роботу і перевірити самостійність її виконання тим чи іншим здобувачем. Крім цього, дистанційне навчання потребує значної методичної і організаційної підготовки, а також наявності у студентів та викладачів смартфонів, комп'ютерів чи інших девайсів [6].

На наш погляд, досвід дистанційної освіти показує, що поєднання принципів відкритого навчання, використання ІЦТ різного призначення розширює можливості традиційного навчання; – робить навчальний процес більш різноманітним і цікавим; – дозволяє підвищити ефективність самостійної роботи студентів, рівень мотивації до навчання; – автоматизує процес контролю та оцінювання знань студентів тощо.

У межах нашого дослідження варто виокремити деякі труднощі в опануванні ІЦТ здобувачами вищої освіти. Низький відсоток здобувачів вищої освіти, що сприйняли освітню послугу в повному обсязі. Кількість здобувачів, які закінчили повний дистанційний онлайн-курс навчання у вищому навчальному закладі становить лише близько 65%. Це пов'язано:

- по-перше, з початком бойових дій на території України, кількістю студентів, які виїхали за межі країни, та ін;
- по-друге, виникли можливі складнощі у наданні онлайн освітніх послуг, а саме, створення необхідних умов для отримання інформації за допомогою якісного інтернет-зв'язку, програмного забезпечення технічних засобів;
- по-третє, не завжди можливий прямий взаємозв'язок між викладачем та здобувачем вищої освіти.

Переважання на ринку онлайн-освіти англомовних курсів, програмного забезпечення, яке не адаптоване, також є певним бар'єром для більшості студентів. На думку авторів [7, 8], серед негативних ефектів цифровізації освітнього процесу необхідно зазначити можливі технічні ризики, пов'язані з виникненням збоїв у роботі програм та обладнання, з некоректним збереженням й архівуванням даних тощо, а також з ймовірністю посилення кіберризиків, пов'язаних з хакерськими атаками університетських серверів та програмного забезпечення. Для мінімізації цих ризиків потрібен штат кваліфікованих ІТ-фахівців, що призведе до збільшення витрат на оплату праці. Варто пам'ятати, що зміст освіти вже не є унікальною інтелектуальною власністю конкретного викладача, адже молоде покоління все частіше звертається до можливості здобувати знання в зручній, комфортній формі, тому педагогам треба відповідати очікуванням молоді, а отже, засвоювати технології, урізноманітнювати процес викладання новими, більш результативними формами тощо. Також не слід ігнорувати той факт, що у разі зведення до мінімуму "живого" спілкування студентів з викладачами, чи одне з одним, може сформуватися стійке відчуття "комунікативного вакууму".

Отже, використання ІЦТ в освітній діяльності викладача може бути успішним в тому разі, якщо навчальний процес, заснований на застосуванні цих технологій, орієнтований на конкретних здобувачів вищої освіти, має конкретний зміст, ґрунтується на правильній методології та підходах, цікавому контенті, хорошій мотивації студентів, чітко налагодженій програмній і технічній базі вищого навчального закладу.

Зазначені педагогічні особливості використання ІЦТ в умовах дистанційного та змішаного навчання ініціюють появу нових освітніх практик, що відповідно сприяє трансформації освітньої системи України в цілому.

Обґрунтувавши педагогічні умови використання ІЦТ на власному досвіді, можна зробити висновок, що ІЦТ реально заохочують здобувачів вищої освіти та викладачів до самовдосконалення та самоосвіти

Список використаних джерел

1. Matviienko, O. Actual problems of modern professional education. Science and society : Collection of scientific articles. Fadette editions, Namur, Belgium, 2019, pp. 118-122.
2. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.

3. Несмашний Є.О., Ткаченко Г.І., Герасимова К.В. Використання чисельних методів моделювання фізичних процесів в закладах вищої освіти. Вісник Криворізького національного університету. Збірник наукових праць. Кривий Ріг, 2019. № 48.С. 88 – 94.

4. Ткаченко Г.І., Герасимова К.В. Дистанційне викладання лабораторного практикума з фізики (із досвіду роботи). Розвиток промисловості та суспільства: зб. тез доп. міжнар. наук.-техн. конф., м.Кривий Ріг, 23-25 травня. 2020 р. Кривий Ріг,2020.Т.І. – С. 191.

5. Кухаренко В.М., Сиротенко Н.Г. Методологічні засади дистанційної освіти. Вісник Академії дистанційної освіти. Київ, 2003.№1. С.16-21.

6. Ткаченко Г.І., Герасимова К.В. Практичні заняття з фізики із залученням демонстрацій у закладах вищої освіти. Фізико-математична освіта. 2021. Вип. 4(30). С. 29-33.

7. Толмач М. Цифрові технології в освіті: можливості й тенденції застосування. Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. 2021. Т. 4 №2. С.158 – 171.DOI: 10.31866/2617-796X.4.2.2021.247474.

8. Saienko V., Kurysh N., Siliutina I. Digital competence of higher education applicants: new opportunities and challenges for future education. Futurity Education. 2022. №2(1). P. 37–46. DOI: 10.57125/FED.

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Денисенко Д. С.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Національний університет "Чернігівський
колегіум" імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

УДК 373.2.035:172.15]:159.955.5

**ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ДОШКІЛЬНИКІВ
ШЛЯХОМ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ**

Виховання патріотизму у дошкільників через критичне мислення – це інноваційний підхід, який дає змогу дітям краще зрозуміти свою роль у суспільстві. Такий підхід допомагає дитині не просто повторювати те, що їй кажуть, а ставити важливі питання та знаходити власні відповіді. Наприклад, за допомогою критичного мислення дитина може запитати: "Чому наш прапор має такі кольори?", "Як наша країна святкує важливі події?" або "Як ми можемо допомогти іншим людям у нашій країні?" [1, с. 15].

Цікаво, що діти, які вчаться мислити критично з раннього віку, виростають більш впевненими у собі та своїх поглядах. Вони вміють аналізувати ситуації і приймати обґрунтовані рішення. Такий підхід сприяє формуванню глибшого розуміння власної країни, її історії та культури [2, с. 20]. Наприклад, після обговорення казки чи історії діти можуть створювати власні проєкти, малювати символи своєї країни або навіть вигадувати історії, що пояснюють, чому вони пишаються своєю Батьківщиною.

Дослідження показують, що активне залучення дітей до обговорення таких питань сприяє розвитку їхньої емоційної інтелігентності. Коли діти вчаться обговорювати свої думки і почуття, це не лише зміцнює їхні соціальні навички, а й формує здорове ставлення до своєї ідентичності [3, с. 45]. Вони починають розуміти, що їхні думки мають значення, а також можуть впливати на навколишній світ.

Сучасні педагоги використовують нові технології для розвитку патріотизму через критичне мислення. Наприклад, створення простих відео або презентацій, де діти самі розповідають про свої відкриття щодо історії своєї країни, допомагає їм не лише дізнатися більше, а й поділитися цими знаннями з іншими [4, с. 12]. Це розвиває вміння мислити та комунікувати, а також виховує почуття гордості за свою культуру.

Під час таких активностей діти вчаться не лише самовираженню, але й тому, як важливо ділитися інформацією з однолітками. Створюючи проекти про своїх героїв або традиції, вони отримують можливість вчитися один у одного, спілкуватися та обмінюватися ідеями. Це, в свою чергу, формує у них розуміння того, що патріотизм – це колективна справа, в якій кожен має свою роль.

Важливою частиною такого підходу є також участь дітей у реальних ініціативах. Навіть у дошкільному віці можна організувати невеликі акції, наприклад, прибирання території дитсадка або допомога тваринам у притулках. Це дає дітям зрозуміти, що патріотизм – це не лише слова, а й реальні дії, які можуть покращити життя навколо.

Крім того, організація свят та заходів, присвячених національним традиціям, допомагає дітям відчувати себе частиною великої спільноти. Наприклад, святкування Дня Незалежності або інших державних свят може включати в себе творчі конкурси, виставки малюнків чи театралізовані вистави, де діти можуть продемонструвати свої знання про країну та її символи. Такі активності не лише сприяють вихованню патріотизму, але й формують у дітей позитивне ставлення до власної культури.

Таким чином, виховання патріотизму через розвиток критичного мислення не лише формує любов до Батьківщини, але й допомагає дітям зрозуміти, що вони можуть впливати на світ навколо, робити його кращим і брати активну участь у житті своєї країни. Використання ігрових методів, інтерактивних занять та проектної діяльності є важливими елементами цього процесу, адже вони дозволяють дітям не лише навчатися, але й відчувати себе активними учасниками своєї громади. Таким чином, виховання патріотизму стає не лише завданням педагогів, а й спільною справою усіх членів суспільства, які прагнуть створити майбутнє, в якому діти відчують гордість за свою країну та розуміють свою важливу роль у її розвитку.

Список використаних джерел

1. Коваленко, О. М. (2019). Формування патріотичних цінностей у дошкільників: методологічні основи та практичні аспекти. Київ: Наукова думка.
2. Савченко, О. В. (2020). Критичне мислення в освіті: теорія та практика. Харків: Фоліо.
3. Степаненко, В. М. (2022). Інтеграція критичного мислення у вихованні патріотизму в дошкільних закладах. Педагогічна майстерність, 19(4), 73-78.
4. Курбатов, І. А. (2022). Критичне мислення у вихованні патріотичних цінностей: теорія та практика. Київ: Академія педагогічних наук України.

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Олексієнко В. В.,

УДК 373.2.035:172.15

завідувач ДНЗ № 26, м. Чернігів;
викладач кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національний університет "Чернігівський колегіум"
імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

Копил Н. М.,

вихователь Дошкільного навчального
закладу № 26 м. Чернігів

Пушкар Н. Й.,

головний спеціаліст відділу розвитку освіти
управління освіти Чернігівської міської ради;
викладач кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національний університет "Чернігівський колегіум"
імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ В ЗДО

Дана стаття присвячена проблемі патріотичного виховання дітей дошкільного віку шляхом вивчення та нагадування національних цінностей. Окреслено основні теоретичні підходи до проблеми. Розкрито сутність понять "патріотизм", "патріотичне виховання".

Ключові поняття: патріотичне виховання, патріотизм, патріотичні почуття.

У сучасних умовах розвитку нашої держави вкрай важливим є усвідомлення педагогом потреби інтеграції дітей в суспільстві засвоєння ними системи загально людських цінностей , побудови ціннісного ставлення до світу, до себе та до інших. Формування національної особистості – майбутнього громадянина України .

Однією з найважливіших педагогічних задач, визначених Законом України "Про дошкільну освіту" – є виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу. Базовий компонент дошкільної освіти, як державний стандарт, визначає ознайомлення дітей з поняттями "державна"; "народ"; "людство", з правами та обов'язками громадян України [1].

Саме в дитячі роки зароджується національна самосвідомість особистості, любов до рідного краю, почуття відданості Батьківщині. Окремі дослідники

зауважують, що людині, яка змалку не відчуває нерозривного зв'язку зі своїм народом, важко визначитися, досягти успіху, реалізуватися в житті [1].

Дана проблема не знайшла поки належного віддзеркалення в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях. Більшість авторів вказує на важливість і значущість патріотичного виховання дітей дошкільного віку, але не пропонують цілісну систему роботи в даному напрямі.

Мета тези – розкрити зміст понять "патріотичне виховання", "патріотизм", "патріотичні почуття", важливість формування патріотичних почуттів у дітей ще з дошкільного віку.

Актуальними і сьогодні є поради педагога про те, що Батьківщина для дитини починається з найближчого оточення: "з куска хлібу та ниви пшениці, з лісного узлісся та голубого неба над маленьким ставком, з пісень та казок матері" [5, 187], тому необхідно розповідати дітям про історію рідного краю, щоб у дитини сформувалась "відповідальність за матеріальні та духовні цінності, створені старшими поколіннями" [5, 187–188].

Результатом ефективного патріотичного виховання є формування патріотизму патріотичних почуттів, функція яких полягає у позитивному ставленні до свого народу, Батьківщини. Поняття "патріотизм" в різні періоди розвитку соціуму трактувалося неоднозначно. На думку вченого М. Савина, патріотизм – це почуття, І. Харламов вважав його моральною якістю особистості [5, с. 12-15]. До Батьківщини насамперед лежить повага та любов до людини, виховання людяності та загальнолюдські норми моральності, а патріотизм "починається з любові до людини" [4, 318]. На думку педагога, у дитини необхідно сформувати переконання, що вона "живе серед людей" та виховувати "справжню любов – тривогу, хвилювання, турботу, переживання за долю іншої людини" [5, 83]. На основі цих істин у дитини формуються розуміння таких моральних цінностей, як: "любов до Вітчизни, героїзм, стійкість, мужність у боротьбі за свободу, честь, незалежність, велич і могутність Батьківщини" [2, 121].

Проблема патріотичного виховання дітей дошкільного віку стала дуже актуальною. Неодмінною умовою національно-патріотичного виховання є системний підхід, який передбачає розгляд цілісного багаторівневого, взаємозалежного процесу в його постійному.

Організовуючи роботу з патріотичного виховання, потрібно враховувати, що в Україні історично склався широкий спектр регіонально – політичних та регіонально-культурних відмінностей, існує неоднозначне ставлення населення до багатьох подій минулого та сучасності. Саме патріотизм, громадянськість повинні об'єднувати українців, зберегти те, що протягом століть було нашою метою – незалежну державу.

Спираючись на працю К.Д. Ушинського, можна констатувати той факт, що починати виховувати у дітей патріотизм потрібно з дошкільного віку, оскільки період дошкільного віку за своїми психологічними характеристиками є найбільш сприятливий для виховання патріотизму. Все починається з дитинства. Його часто називають "золотою" порою в житті людини. Досвід роботи педагогів переконливо доводить, що дитина повинна перебувати під постійним впливом матеріальної і духовної культури свого народу. Це потрібно насамперед для найповнішого розкриття природних схильностей дитини і розвитку її здібностей, оскільки таким чином використовуються етнопсихологічні особливості дітей. Саме такий шлях приводить до виховання національно свідомих громадян. Час перебудови, утворення самостійної держави України викликав надзвичайний інтерес до проблем: вітчизняної історії, витоків національної культури [4, 163].

Патріотичне виховання наскрізно пронизує весь освітній процес, органічно поєднує національне, громадянське, моральне, родинно-сімейне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання. У роботі педагогів добираються та поєднуються різноманітні методи і форми патріотичного виховання. Під час проведення заходів формуються патріотичні почуття, національна свідомість, активна життєва позиція. Безумовно, застосування форм і методів патріотичного виховання покликане формувати в особистості емоційні та поведінкові компоненти, що передбачають вироблення вмінь міркувати, аналізувати, ставити запитання, шукати власні відповіді, критично розглядати проблему, робити власні висновки [3, 85].

До основних завдань патріотичного виховання дітей дошкільного віку належать: – формування любові до рідного краю (причетності до рідного дому сім'ї, дитячого садка, міста); – формування духовно-моральних взаємин; – формування любові до культурного спадку свого народу; – виховання любові, поваги до своїх національних особливостей; – виховання почуття власної гідності як представників свого народу; – формування толерантного ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей [2]. Таким чином, головним завданням патріотичного виховання є формування патріотизму, а на сучасному етапі становлення української державності цій проблемі належить пріоритетна роль.

Варто зауважити, що неможливо говорити про виховання любові до Батьківщини без повідомлення дітям певних знань про неї. Важливим напрямом патріотичного виховання є вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Українська державна символіка має особливе значення для виховання патріотизму сучасної дитини.

Отже, у патріотичних почуттях відбивається ставлення особистості до людей, до своєї держави, до її минулого, майбутнього та сьогодення. Мета переконань полягає в тому, щоб підвести дитину до усвідомлення патріотизму, до внутрішнього його сприйняття.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. – 2022. – № 7. – С. 4-19.
2. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навч. посіб. / А.М. Богуш , Н.В. Лисенко. – К.: Вища школа, 2002. – 407с.
3. Бех І.Д. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізації них суспільних змін : навчально – методичний посібник / І.Д. Бех, К.О. Журба , В.А. Киричок та ін. – К.: Пед. Думка. – 2011. – 240 с.
4. Довідник заступника директора школи з виховної роботи в запитаннях та відповідях /Авт. упорядн. Г.Л. Вороніна, Н.В. Кочанова – Х.: Веста: Видавництво "Ранок", 2006. – 464 с.
5. Лозинська Є.Ф. Українське народознавство дітям дошкільного віку: Метод.Посібн. для дошк. закл. / Є.Ф. Лозинська – Львів: Оріяна – Нова, 2008. – 208 с.

Передерєєва О. С.,

здобувачка вищої освіти,
Бердянський державний педагогічний
університет, м. Бердянськ

Алексєєва Г. М.,

канд. пед. наук, доцентка кафедри
комп'ютерних технологій та інформатики,
Бердянський державний педагогічний
університет, м. Бердянськ

Горбатюк Л. В.,

канд. пед. наук, доцентка кафедри
комп'ютерних технологій та інформатики,
Бердянський державний педагогічний
університет, м. Бердянськ

УДК 372.851

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ В УЧНІВ 5 – 6 КЛАСІВ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТУ МАТЕМАТИКА

Метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до

самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності [1].

Для того, щоб відповідати сучасним потребам та викликам повинна змінюватися й сама школа. За останні роки змінюється підхід до навчання у всьому світі. З'явилося багато різноманітних сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі та управлінні закладами освіти і системою освіти. Все це привело до появи Нової української школи (НУШ).

Нові освітні стандарти будуть ґрунтуватися на "Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя" (18.12.2006), але не обмежуватимуться ними. У цих Рекомендаціях визначено 8 груп компетентностей [2].

Однією з таких ключових компетентностей є математична. Вона формується не лише, безпосередньо на уроках математики, а й на усіх інших.

З метою моніторингу стану освіти впродовж її реформування Україна приєдналася до міжнародного дослідження PISA, результати проведення якого в 2018 році виявили суттєві недоліки навчальних досягнень українських учнів у математичній освітній галузі, порівняно із середнім показником країн-учасниць [3].

Загальна тенденція в освіті підкреслює важливість розуміння та застосування математичних концепцій учнями в молодшому віці. Формування математичної концепції в учнів 5-6 класів має стратегічне значення, оскільки вони вступають у етап конкретних операцій та абстрактного мислення.

Сучасні методи викладання математики включають в себе активне залучення учнів до різноманітних завдань та проблем, які дозволяють їм розвивати критичне мислення та вміння застосовувати математичні концепції в реальних ситуаціях. Застосування ігрових методик, групової роботи та використання візуальних засобів також може бути корисними для полегшення засвоєння математичних концепцій.

Багато різних науковців розглядали питання формування математичної компетентності: С. Раков, Н. Глузман, М. Аммосова, Л. Іляшенко, С. Скворцова, Я. Стельмах, О. Шавальова, В. Хом'юк, Е. Дібрівна, І. Хмеляр та інші. Але, зробив аналіз літератури, можна сказати, що питання стосовно безпосередньо 5 та 6 класів не достатньо вивчено, в першу чергу, через те, що відповідний підхід почав застосовуватися не так давно і не має достатніх даних для їхньої обробки.

Один із шляхів розвитку математичної компетентності пропонує Н. Тарасенкова через застосування компетентнісних задач (К-задач). Компетентнісну задачу визначають як вид навчального матеріалу, який сприяє

формуванню в учнів компетентностей трьох рівнів: предметних, міжпредметних та ключових. Така задача моделює життєву, практичну ситуацію, що будується на актуальному для учнів матеріалі і тому, є діяльнісним завданням [4].

Метою застосування компетентнісних задач в навчальному процесі є:

- формування системи універсальних навчальних дій;
- забезпечення умов для застосування знань, навичок і умінь в нових, незнайомих для учнів міжпредметних ситуаціях;
- набуття учнями досвіду вирішення завдань життєвого характеру [2].

Єдиних критеріїв для оцінювання математичної компетентності, як і будь-якої іншої, не існує, більшість з них є досить суб'єктивними. Групи загальних результатів, на підставі яких пропонується формувати оцінку учня за семестр та рік мають дуже неоднозначні трактування, є розбіжності між тим, що прописано в Державному стандарті і в рекомендаціях до оформлення свідоцтв досягнень та електронних журналах.

Тобто ця тема повністю не розкрита, потребує подальших досліджень і спостережень.

Список використаних джерел

1. Алексеева Г. М. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності: монографія. Бердянськ: БДПУ, 2014. 269 с.
2. Державний стандарт базової середньої освіти (від 30 вересня 2020 р. № 898). URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886.
3. Концепція "Нова Українська школа". URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. Tarasenkova, N. (Ed). (2016). Conceptual framework for improving the mathematical training of young people: Monograph. In L. Kyba (A. Ed.). Budapest, Hungary: SCASPEE, 128-135.

Півень Н. М.,

здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Бердянський державний педагогічний
університет, м. Бердянськ;
вчитель математики Добропільського НВК
"Загальноосвітня школа I-III ступенів № 3 –
дошкільний навчальний заклад"

Алексєєва Г. М.,

канд. пед. наук, доцентка кафедри
комп'ютерних технологій та інформатики,
Бердянський державний педагогічний
університет, м. Бердянськ

Овсянніков О. С.,

канд. пед. наук, доцент кафедри
комп'ютерних технологій та інформатики,
Бердянський державний педагогічний
університет, м. Бердянськ

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ДОШКИ CLEVERMATHS НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

З 2019 року, під час пандемії COVID-19, популярність дистанційного та змішаного навчання в українських закладах освіти різко зросла, а з 24 лютого 2022 року коли російська федерація безжалісно вторглася на територію України почавши так звану військову спецоперацію проти суверенітету і територіальної цілісності України, що триває з 2014 року, змусило переглянути всі аспекти і технології викладання у сфері освіти в навчальних закладах.

Викладачі, які не мають змоги із за небезпекової ситуації працювати офлайн, працюють дистанційно або ж за змішаною формою навчання, виходять на свої уроки за допомогою платформах, таких як: Classroom, Prosvita, Moodle, Zoom, та інші.

Дистанційне навчання – це сукупність інформаційних технологій та методик викладання, які передбачають здобуття освіти без фізичної присутності здобувачів у навчальному закладі [1]. І зараз, під час воєнних дій, саме ця форма стала єдиною можливою в навчанні з врахуванням того, що і вчителі, і учні з прифронтових зон вимушені покинути свої домівки, а деяка частина навчальних закладів, взагалі, зруйнована. Завдяки дистанційному навчанню, учні мають змогу отримувати знання не зважаючи на безпекову ситуацію в країні.

Зазвичай, кожен педагог в школі під час проведення уроку використовував дошку. Пропоную зупинитися на CleverMaths. CleverMath – це програма, яка

надає учням можливість вивчати та практикувати математику. Виконуючи вправи за допомогою мобільного телефону або комп'ютера. Це зменшує навантаження на вчителів щодо перевірки вправ. Це також допомагає вчителям перевіряти та знаходити навчальні проблеми всіх учнів на уроках природничо-математичного циклу. А також допомогти розвинути навички та компетенцію вчителів у використанні цифрових технологій для управління навчанням [2].

Отже, перед початком роботи треба завантажити на комп'ютер або ноутбук дошку, на телефон, на жаль, дошка не завантажується. Для цього треба перейти за посиланням "<https://clevermaths.software.informer.com/>" та "Завантажити"

Наступним кроком буде, установити дошку на комп'ютер або ноутбук. Відкриється дошка зеленого кольору, за бажанням можна змінити колір на інший.

Можна обирати дошку відповідно до своїх потреб, а саме:

– звичайна, яка може використовуватися на уроках, наприклад, гуманітарного циклу;

– математична дошка;

– дошка для проведення уроків хімії з вже завантаженою таблицею Менделєєва;

– дошка для проведення уроків фізики;

– стартова або початкова дошка.

Під час вибору конкретної дошки, змінюється і наповнення нижньої панелі інструментів, що дозволяє швидко вносити зміни під час викладання, тому хочу поділитися власним досвідом, щодо роботи цього застосунку.

Математична дошка має різноманітні функції, такі як звичайний курсор, олівець, маркер, лазер, три варіанти гумки та різні типи ліній, включаючи пунктирні й стрілки для побудови координатної площини. Також є 2D і 3D фігури, зокрема зручно використовувати тривимірні перетини площин. Доступні заливка фігур, вставка тексту, шаблони (два варіанти), функція "Круїз" для зміни масштабу дошки, побудова графіків функцій і кутів, дві системи координат, розпізнавання формул і калькулятор.

Математична дошка має різноманітні функції, такі як звичайний курсор, олівець, маркер, лазер, три варіанти гумки та різні типи ліній, включаючи пунктирні й стрілки для побудови координатної площини. Також є 2D і 3D фігури, зокрема зручно використовувати тривимірні перетини площини. Доступні заливка фігур, вставка тексту, шаблони (два варіанти), функція "Круїз" для зміни масштабу дошки, побудова графіків функцій і кутів, дві системи координат, розпізнавання формул і калькулятор.

А отже, дошка CleverMaths має всі функції, які можна очікувати від корисного програмного забезпечення для проведення онлайн-занять. Особисто для мене, вона стала справжньою знахідкою при викладанні математики в дистанційному форматі – проста, багатфункціональна та зручна, а найголовніше, додатковий засіб візуалізації під час викладання.

Список використаних джерел

1. Алексєєва Г. М. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності: монографія. Бердянськ: БДПУ, 2014. 269 с.

2. Андрощук М. В. Особливості використання віртуальної дошки на уроках математики. Актуальні питання сучасної інформатики: Матеріали доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю "Сучасні інформаційні технології в освіті та науці"(16-17 листопада 2023 р.) (2024): 7-11.

3. Деркачова О. Ю. Візуалізація навчального матеріалу на уроках креслення під час дистанційного навчання. The VIII International Scientific and Practical Conference" Information technologies and automation of learning in modern conditions", February 26-28, 2024, Munich, Germany. 346 p. Text Copyright© 2024 by the European Conference (<https://eu-conf.com/>). Illustrations© 2024 by the European Conference.

Сасюк А. О.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Луцький національний технічний

університет, м. Луцьк

Науковий керівник:

Гулай О. І.,

д-р пед. наук, професор,

професор кафедри цифрових освітніх технологій,

Луцький національний технічний

університет, м. Луцьк

УДК 37.06

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність проблеми. За даними ЮНІСЕФ, на кінець травня 2024 р. щонайменше 1 993 дитини в Україні були вбиті або поранені з моменту повномасштабного вторгнення Росії, а майже мільйон дітей взагалі не мають доступу до очного навчання через небезпеку. Після початку війни інклюзивне питання було поставлене "на паузу", незважаючи на те, що за перші півтора року кількість українців з інвалідністю зросла на 300 тисяч. І тільки з січня 2024 діти з

особливими освітніми потребами (ООП) почали повноцінно отримати послуги соціальної реабілітації за рахунок місцевого бюджету. Леся Петрівська, уповноважена Київської міської ради за даного питання, зазначає: "У столиці через постійні загрози повітряних атак та численні ворожі обстріли діти з інвалідністю втрачають навички самообслуговування та спілкування, мають ознаки тривожності...Важливою складовою процесу є також створення сприятливого соціального середовища, яке приймає їх такими як вони є, без жодної дискримінації" [1]. І оскільки школи є одним із таких осередків, важливо вести постійну діагностику соціальної адаптації дітей задля забезпечення необхідних умов здобуття якісної освіти навіть під час дії воєнного стану.

Аналіз останніх публікацій. Дослідження стану інклюзивної освіти під час війни є складним завданням через постійні суспільні зміни: демографічну кризу, міграцію за кордон, падіння рівня життя тощо. Основні вітчизняні розробки належать В. С. Пісняк, М. А. Мельніку, Л. А. Чвертко, І. М. Кирилук, Л. С. Гуменюк, В. О. Уварова, серед іноземних – А. Романдаш, С. Л. Коркоран, А. Маклеод та інші. Мета дослідження – проаналізувати актуальні публікації щодо поточного стану проблеми соціальної адаптації дітей з особливими проблемами у реаліях дії військового стану в Україні.

Менш ніж за десять років Україна зробила значний прогрес на шляху до інклюзивності, започаткувала кампанії для сприяння надання можливості більшій кількості дітей з ООП відвідувати звичайні школи та отримувати освіту на рівні з однолітками. Основні зрушення відбулися після Революції Гідності та Закону "Про освіту", державна політика нарешті відійшла від радянських норм ігнорування та приховування факту прав людей з інвалідністю. До війни Міністерство освіти України орієнтувалось на створення інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), школи наймали відповідних фахівців, займались впровадженням корекційно-розвивальних послуг, робили ремонти навчальних закладів та запозичували закордонний досвід. Після повномасштабного вторгнення всі ці кроки відійшли на другий план першочергової потреби оборони країни, однак станом на кінець 2023 року "відновили свою роботу понад 6 тисяч інклюзивних груп у дитсадках (11 тис. дітей) і 29,3 тисячі класів у школах (40 тис. школярів), а також 690 ІРЦ (7 тис. діток)" [2].

Проаналізуємо як приклад впровадження принципів інклюзії досвід Бучанського ліцею №3. Трагічні події весни 2022 року облетіли чи не усі куточки світу, однак даний заклад знову почав приймати дітей з мовленнєвими, навчальними чи інтелектуальними труднощами (на обліку нині перебувають приблизно 600 дітей). На базі ліцею створена спеціальна "ресурсна кімната", проводяться комплексні оцінки потреб дитини та разом із закладами освіти

розроблюються індивідуальні плани супроводу для її подальшого переведу у звичайний клас. "Зі школярами в класі працюють асистенти вчителя. Також для них організують додаткові заняття: корекційні й розвиткові. У школі є практичний психолог, логопед і дефектолог, які працюють з дітьми", – заступниця директорки Наталія Харченко [3].

Однак не усі мають змогу повернутись до минулих порядків після вторгнення РФ, навіть ті учні з інклюзивних класів, з якими раніше вдавалося знайти спільну мову. Експерт Ольга Набоченко зазначає, що: "кожна дитина з розладом аутистичного спектру страждає від змін у заведеному порядку дій, розкладі, перестановок меблів вдома чи у школі. Уявіть собі, що вона відчуває, якщо стає переселенцем! Небезпека довкола, незрозуміла для неї дорога, нова місцина, нові люди та кімнати... Втрачається базове відчуття безпеки. Це здатне шокувати дитину з аутизмом, призвести до емоційних зривів чи нападів агресії" [4]. Закладам освіти потрібно мати відповідну матеріально-технічну базу (інвалідні візки, книжки зі шрифтом Брайля, індивідуальні пристрої навчання), проводити комплексну роботу із вчителями, батьками та звичайними дітьми, надавати корекційно-розвиткові послуги та відповідно оплачувати роботу профільних фахівців. Це створює можливість ефективного функціонування інклюзивного освітнього середовища. Освітня експертка Наталя Байтемірова [5] конкретизує, що раніше частину витрат покривала інклюзивна субвенція, однак наразі її скоротили на 10% (нині вона складає 306, 4 млн. гривень), а потреби лише зростають. Звідси й спостерігається масова міграція сімей з дітьми з ООП за кордон, де рівень інклюзивної освіти значно вищий.

Погоджуємося із думкою, що окрім необхідності забезпечити психологічно комфортні умови, фактор фізичної безпеки дітей також є пріоритетом [6]. Наразі в Україні існує лише декілька "шелтерів", що повністю облаштовані під потреби людей з інвалідністю, один з яких розташований на бульварі Вацлава Гавела 34Б (Київ): простір має вбиральню, тактильні смуги, пандуси, спеціальні позначки. Нардеп Роман Грищенко пише: "В Києві дуже мало якісних укриттів, в які не соромно спускатись. А інклюзивних майже немає. Це точно повинно будо вже давно стати основою місцевої політики: безпека й інклюзія" [7].

Висновки. Загострення психологічного стану під час війни наявне чи не у кожного громадянина України в більшій чи меншій мірі. Категорія учнів з ООП є особливо вразливою до такої швидкої зміни життєвих обставин, результатом чого є прояв посттравматичного стресового розладу, мутація вже існуючих проблем із здоров'ям. Соціуму доведеться звикати до нових реалій інклюзивної освіти з довгостроковими перспективами, адже поствоєнні психотравми можуть тривати місяцями та роками, а держава на усіх рівнях повинна здійснювати відповідні кроки задля забезпечення рівної освіти для усіх її здобувачів.

Список використаних джерел

1. Київ зосереджує увагу на соціальній реабілітації дітей з інвалідністю в умовах війни: веб-сайт. Київська міська рада. URL: <https://kmr.gov.ua/uk/content/kyyiv-zoseredzhuje-uvagu-na-socialniy-reabilitaciyi-ditey-z-invalidnistyu-v-umovah-viynu> (дата звернення: 13.10.2024).
2. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani> (дата звернення: 13.10.2024).
3. Коломієць В. Асистенти вчителя та ресурсна кімната: як в Україні працює інклюзивна освіта під час війни: матер. спецпроєкту "Сприяння безпеці людей в Україні шляхом реагування на багатовимірну кризу, спричинену війною". URL: <https://shotam.info/asystenty-vchytelia-ta-resursna-kimnata-iaк-v-ukraini-pratsiuie-inkliuzyvna-osvita-pid-chas-viynu> (дата звернення: 13.10.2024).
4. Інклюзія, породжена війною: матер. засід. сектор. роб. групи "Освіта та наука" при МОН (14.04.2022). URL: <https://osvitoria.media/experience/inklyuziya-porodzhena-vijnoyu> (дата звернення: 14.10.2024).
5. Що з інклюзивною освітою в Україні під час війни (станом на 02.02.2023): веб-сайт. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/articles/shho-z-inklyuzyvnoyu-osvitoyu-v-ukrayini-pid-chas-vijny> (дата звернення: 14.04.2022).
6. Мелянець В. В. Інклюзивна освіта в умовах воєнних дій: психологічна підтримка та забезпечення безпеки дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами: зб. матер. III Всеукр. студ. наук.-практ. Конф. Біла Церква: БІНПО ДЗВО "УМО" НАПН України, 2024. С. 110 – 113.
7. В Києві відкрили інклюзивне відкриття: де знайти: веб-сайт. URL: <https://bahmut.in.ua/v-kyievi-vidkryly-inklyuzyvne-vidkryttya-de-znajty> (дата звернення 15.04.2024).

Фатянова Т. О.,
асистентка кафедри початкової освіти,
Бердянський державний педагогічний
університет, м. Запоріжжя

УДК 378.147

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Сучасна екологічна криза вимагає змін у ставленні суспільства до екологічних проблем. Байдужість, лінощі, пасивність та відсутність зацікавленості до природи – стали типовими рисами людини сьогодення. Питання екології є надзвичайно

актуальними та охоплюють всі природні середовища: воду, повітря, ґрунт – жоден з цих елементів не залишився поза людським негативним впливом. Сучасні масштаби екологічних змін становлять все більшу загрозу для життя. Показники повітря в більшості країн сягають критичної точки. Однак, не зважаючи на це, більшість людей не переймаються цими проблемами та залишаються осторонь.

Питання екологічного виховання набувають все більшої актуальності. Однією з ключових компетентностей Нової української школи є здатність раціонально використовувати природні ресурси в контексті сталого розвитку, розуміння значення довкілля для життя і здоров'я людини, а також формування прагнення до здорового способу життя. У Концепції Нової української школи зазначено, що необхідно розвивати в учнів екологічну грамотність і навички здорового життя [4].

Філософське осмислення єдності людини та природи представлено у наукових працях В. Вернадського, О. Дорошко, М. Кисельова, В. Крисаченка та ін. Теоретико-методичні засади екологічної освіти в початковій школі досліджено у працях Н. Бібік, І. Ільченко, Н. Коваль, О. Савченко, Ю. Шапран, Н. Пустовіт та ін. Психолого-педагогічні аспекти взаємодії особистості та природи в контексті формування екологічної компетентності розкриті в дослідженнях В. Шарка, О. Колонькової, Н. Пустовіт, Г. Тарасенко та ін.

Ю. Шапран зазначає, що під екологічною компетентністю розуміють рівень особистісної компетентності, який виявляється "у способі життя людини, її ставленні до навколишнього середовища через професійну і побутову діяльність, коли здобуті екологічні знання, навички, досвід, цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і діяти, усвідомлюючи наслідки їхнього впливу на довкілля". С. Жданова трактує дане поняття, як "інтегровану професійну якість суб'єкта еколого-педагогічної діяльності, яка проявляється у наступних компетенціях: інформаційно-екологічній, предметно методичній і ціннісно-мотиваційній" [3, с.11]. Більшість науковців одностайні та вважають, що ця компетентність охоплює вміння ефективно управляти природними ресурсами, усвідомлювати важливість навколишнього середовища для добробуту людини та бажання вести здоровий спосіб життя. Слід зауважити, що важливою частиною екологічної компетентності є мотивація учнів до збереження та примноження природних багатств.

Формування екологічної компетентності здобувачів початкової освіти є одним із ключових пріоритетів розвитку освіти, про що йдеться в деклараціях ООН і закріплено в низці нормативно-правових документів нашої держави. У Концепції сталого розвитку, яка стосується проблем довкілля та гармонійного

розвитку людства, значна увага приділяється екологічній культурі, свідомості та інформованості населення щодо глобальних екологічних проблем, їхнього життєвого середовища, а також знанням про можливі шляхи вирішення екологічних криз і збереження біосфери. Оновлення змісту екологічної освіти та виховання є важливим кроком для формування екологічно свідомої поведінки людини.

Упровадження наскрізних змістових ліній в інтегрованому курсі "Я досліджую світ" передбачає вирішення завдань реального характеру, виконання міжпредметних проєктів та роботу з різними інформаційними джерелами. Особлива увага в інтегрованому курсі надається творчим завданням, які вимагають застосування знань у нових умовах. Це можуть бути вправи з елементами пошукової, дослідницької діяльності та творчості, а також демонстраційні та лабораторні експерименти, спостереження в природі, екологічне моделювання та прогнозування, вирішення ситуаційних завдань і практична діяльність щодо охорони природи. Велика увага приділяється завданням, що розвивають навички самостійної роботи з інформацією, а також формуванню етичного, естетичного та морального ставлення до природи [2].

Задля сприяння розвитку екологічної компетентності здобувачів початкової освіти використовуються різні методи та засоби екологічного навчання та виховання. Особливе місце займають ті, що допомагають учням систематизувати знання, самостійно їх отримувати та застосовувати для розв'язання конкретних завдань. Враховуючи це, формування екологічної компетентності здійснюється через поєднання різних форм діяльності:

1. Навчально-дослідницька діяльність:

- проведення еколого-краєзнавчих екскурсій;
- організація дослідів та міні досліджень;
- виконання практичних завдань.

2. Природоохоронна робота:

- участь в екологічних акціях;
- висадка зелених насаджень;
- виготовлення годівниць та шпаківень;
- догляд за рослинами.

3. Навчально-просвітницька діяльність:

- розробка та захист екологічних проєктів;
- конкурси малюнків, плакатів, листівок;
- конкурси екологічних казок та віршів;
- організація тематичних тижнів;
- створення комп'ютерних презентацій;
- виступи на загальношкільних заходах.

Формування екологічної компетентності у молодших школярів можливе лише при поєднанні освітнього процесу з різноманітними формами та методами позакласної природоохоронної діяльності. Така діяльність дозволяє учням глибше зрозуміти взаємозв'язки між людиною і природою, побачити екологічні проблеми на практиці та опанувати базові природоохоронні навички та вміння.

Висновки. Сучасна екологічна криза вимагає активної зміни ставлення суспільства до природи, що потребує розвитку екологічної компетентності з раннього віку. Формування екологічної грамотності, навичок раціонального використання ресурсів та усвідомлення важливості сталого розвитку є важливим елементом освітнього процесу, особливо в початковій школі. Інтеграція різних методів та форм позакласної та природоохоронної діяльності дозволяє учням не лише здобувати теоретичні знання, а й застосовувати їх на практиці, що сприяє формуванню екологічно свідомих і відповідальних громадян.

Список використаних джерел

1. Андрусенко І.В. Формування екологічної грамотності молодших школярів в інтегрованому курсі "Я досліджую світ" : метод. реком. Київ: Педагогічна думка, 2020. 75 с.
2. Воронцова Т. В. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ" на засадах компетентнісного підходу". Київ: Видавництво "Алатон", 2019. 112 с.
3. Екологічна компетентність учителя Нової української школи : навч–метод. посіб. / за заг. ред.: О.В. Коваль, І.О. Погасій. Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2019. 40 с.
4. Концепція "Нова українська школа". URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 16.10.2024).
5. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF> (дата звернення: 17.10.2024).

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Вінтоняк О. В.,

канд. філол. наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та
методик навчання освітніх галузей
і технологій початкової освіти,
Коломийський педагогічний
фаховий коледж, м. Коломия

УДК 378.091(477)

**АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ТА РЕЛОКАЦІЯ
ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЗА УМОВ
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**

Повномасштабна збройна агресія росії проти України започаткувала новий етап розвитку національної системи освіти та фахової професійної освіти (ФПО) як її складника. Зважаючи на характер управлінських рішень та виклики і сутність завдань, які потребували розв'язання, у ньому виокремлюємо три різні за тривалістю і змістом стадії: першу (24 лютого – кінець квітня 2022 р.) визначаємо як стадію стратегічної невизначеності, коли національна система України несподівано опинилася перед новими небаченими раніше випробуваннями і викликами; другу – (кінець квітня – серпень 2022 р.) – як стадію адаптації до умов воєнного стану та розв'язання проблем академічної мобільності і релокації закладів фахової професійної освіти (ЗФПО) з тимчасово окупованих рф територій України; третю (серпень 2022 – початок 2024 рр.) – як стадію стабілізації та подальшого розвитку і вдосконалення функціонування системи ФПО. Визнаємо певну умовність такої схеми періодизації, позаяк хронологічні межі означених стадій не є чіткими та об'єктивно накладалися одні на одних. Однак, вона дає рідгрунтя для висвітлення порушеної проблеми.

На тлі зростання масштабів та загострення збройного військового протиборства актуалізувалася проблема академічної мобільності та релокації ЗФПО, що почала розв'язуватися на першій умовно виокремленій нами стадії та становила основний зміст і особливість другої стадії їх розвитку за умов воєнного стану.

Виважена і продумана політика МОН України щодо академічної мобільності стала важливим підґрунтям і чинником забезпечення керованості і контрольованості розвитку всієї системи освіти. Перший міністерський лист від 18 березня 2022 р. з покликанням на попередні документи досить декларативно констатував потребу реалізації прав здобувачів освіти на академічну мобільність [3]. Чітко і докладно пов'язаний з нею процес унормовували внесені постановою Кабміну

від 13 травня 2022 р. зміни. Поряд зі збереженням соціальних гарантій учасників освітнього процесу вони передбачали узгодження питання щодо їх вимушеного виїзду закордон, визначали порядок участі в програмах академічної мобільності за участі зарубіжних партнерів, характер стосунків і дій після повернення до ЗВО і ЗФПО, де навчалися раніше, та ін. [2].

Паралельно розв'язувалося пов'язане з академічною мобільністю питання релокації. Згідно з оперативними даними МОН України, станом на 1 серпня 2022 р. було часткового пошкоджено 1975 та повністю зруйновано 225 закладів освіти, з них 9 ЗФПО [1, 163–164]. За таких умов, як засвідчують наведені в таблиці 1 дані щодо педагогічних та індустріально-педагогічних фахових коледжів, згідно з наказами міністерства, розгортався започаткований ще у квітні 2014 р. процес переміщення коледжів і технікумів, які продовжували освітню діяльність на нових місцях розташування та з червня 2019 р. отримували статус ЗФПО.

Таблиця 1

Педагогічні та індустріально-педагогічні фахові коледжі, переміщені з тимчасово окупованих рф та прифронтових територій у відносно безпечні регіони України (складено за матеріалами сайтів зазначених ЗФПО)

Заклад, що зазнав релокації	Базовий заклад, час евакуації	Спеціальності, кваліфікації, за яким готують фахівців
Кадіївський (до 2017 р. Стахановський) педагогічний коледж	Навчально-виробнича база Лисичанського педагогічного коледжу (жовтень 2014 р.); м. Лубни Полтавської області (червень 2022 р.)	"Соціальна робота" (соціальний педагог, соціальний працівник), "Дошкільна освіта" (вихователь дітей в ЗДО)
Комунальний заклад "Покровський педагогічний фаховий коледж"	Полтавський національний університет ім. В. Г. Короленка (квітень 2022 р)	Середня освіта (Вчитель з трудового навчання та креслення основної школи). Додаткова кваліфікація "Керівник гуртка декоративно-прикладного мистецтва"
Рубіжанський індустріально-педагогічний фаховий коледж	Коломийський індустріально-педагогічний фаховий коледж (травень 2022 р.)	"Професійна освіта" (за спеціальностями), "Соціальна робота"
Бериславський фаховий педагогічний коледж ім. І. Ф. Бенюковського Херсонського державного університету	Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника (квітень 2022 р.)	"Дошкільна освіта" (Вихователь закладу дошкільної освіти); "Початкова освіта" (Вчитель початкових класів ЗЗСО)
Личичанський педагогічний фаховий коледж Луганського національного університету ім. Т.Шевченка	м. Лубни, Полтавської області (червень 2022 р.)	"Дошкільна освіта"; "Початкова освіта"; "Середня освіта"(за спеціальностями)

Джерело: опрацювання авторки.

Отже, повномасштабної агресії РФ проти України 24 лютого 2022 р. знаменував якісно новий етап становлення та розвитку фахової передвищої освіти. Завдяки ухвалених Верховною Радою, Урядом, МОН України документів у стислі терміни були розв'язані важливі питання щодо релокацій ЗФПО та академічної мобільності їхніх здобувачів. Це стало важливим чинником для переходу ФПО від стратегічної невизначеності до адаптації в умовах воєнного стану та стабілізації і подальшого вдосконалення функціонування.

Список використаних джерел

1. Вітренко А. Вища та фахова передвища освіта в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник*. Київ: Ін-т освіт. аналітики, 2022. С. 161-195.

2. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо врегулювання питань академічної мобільності. Постанова Кабінету Міністрів від 13.05.2022 р. № 599. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2022-%D0%BF> (дата звернення: 11.01.2024).

3. Про внутрішню академічну мобільність учасників освітнього процесу. Лист МОН від 18.03.2022 р. №1/3507-22. URL : <http://osvita.adm-km.gov.ua/?p=2762> (дата звернення: 11.01.2024).

Дрига В. С.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, м. Умань

УДК 378.017:364-047.22]:167.1](045)

COMMUNICATIVE COMPETENCE AS ONE OF THE COMPONENTS OF THE PROFESSIONAL CULTURE OF FUTURE RAILWAY WORKERS

In the context of improving modern professional education, the problem of finding psychologically based directions for the development of communicative competence of future railway workers is quite relevant. The better this professionally significant trait is formed in future specialists, the more effective their communication with clients.

The development of communicative competence occupies a key place in the training of future railway transport specialists. The multifaceted nature of the activity places certain demands on their individual psychological characteristics and professional traits and, especially, on the level of communicative competence. In general, the communicative competence of a railway worker should be characterized as a certain level of formation of interpersonal and professional experience of interaction with others, which is necessary for successful functioning in the professional sphere and society [1]. It follows from this definition that communicative competence depends not only on individual properties, but also on changes taking place in society (the sphere of railway transport in particular), and the social mobility of the railway specialist himself associated with these changes.

Communicative competence of a railway worker also requires the specialist to have certain professional views and beliefs, an emotional and positive attitude towards service users regardless of his personal traits, and a whole set of communication skills and abilities [2].

According to M. Wong, communicative competence is a set of skills that enable a person, in accordance with the conditions of communication, to construct a psychologically comfortable communicative space based on tolerance and empathy, to achieve their communicative goals and tasks through compromise and cooperation, to use various verbal and non-verbal means of communication for achieving communicative goals, predicting the behavior of the interlocutor and the course of the communicative situation, adequately reacting to negative evaluations, statements, etc. [5].

Communicative competence of a railway worker is manifested in the positive direction of interactions and the absence of ignoring reactions, in a high level of empathy and self-esteem, in treating the service user as an active co-participant in the interaction. Therefore, it is appropriate to characterize the communicative competence of future railway workers as a certain level of formation of personal and professional experience of interaction with others, which is needed by railway transport specialists in order to function successfully in the professional environment and society within the limits of their own abilities and social status [2]. With this in mind, we distinguish communicative competence in the special (practical) sphere, communicative competence in the personal sphere and communicative competence in the social sphere.

Communicative competence of a specialist in the field of railway transport in a special (practical) field includes: understanding and interpretation of special (professional) terms, concepts (for example, in a conversation with colleagues and

people who are not related to this field); understanding of verbal, formal (formulas, graphics) and non-verbal means (mimicry and gestures in conversation with users of this service); correct use of language in the professional sphere (understanding of special concepts, terms, phenomena) [2]. Communicative competence in the personal sphere involves: reflecting on one's own attitudes towards communication (need, expectation, fear, assessment) and their further development; reconciliation of own interests with the interests of others; understanding oneself as a "communicator"; adoption of a conceptual position to the communication process and its foundations. The ability to correctly understand the emotional state of the service user allows you to predict the signs of a conflict situation choose the best tactics of behavior and solve the problem in a timely manner. A conflict situation occurs when the interests of the parties conflict.

Openness in communication involves the assimilation of new ideas, adaptation to changing environmental conditions. Communicative competence in the field of railway transport is represented by awareness of one's own participation in communication, decision-making in a group (discussion of individual and general needs, interests; agreement of certain rules; development of the ability and readiness for agreement/approval and resolution of conflict situations); presentation of general work results; possession of communicative strategies [5].

Thus, it is advisable to consider the ability to communicate with service users as the communicative competence of a railway worker, an art that begins to be formed even in the process of studying at an educational institution of the appropriate profile.

References

1. Butenko T. O. Formation of communicative competence of future engineers in the process of studying psychological and pedagogical disciplines: autoref. ... candidate ped. of science Vinnytsia 2011. 22 p. [in Ukrainian].
2. Havrylyak L.S. Communicative competence as a component of the professional training of a modern specialist. *Scientific journal "ΛΟΓΟΣ. The art of scientific thought"*. 2019. No. 3. Pp. 70–73 [in Ukrainian].
3. Malanyuk N.M. Peculiarities of professional training of future railway transport specialists in the conditions of continuous education. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*. 2020. No. 69, T. 3. Pp.31–35 [in Ukrainian].
4. Marynchenko G. M., Motsak S. I. Formation of communicative competence of future engineers in the process of studying psychological and pedagogical disciplines. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*. 2022. No. 81. Pp. 58–64 [in Ukrainian].

5. Whong M. Language Teaching: Linguistic Theory in Practice. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2011. 525 p. [in Ukrainian].

Ковалевський І. С.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
ДЗ "Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка", м. Лубни

УДК 378.147

МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Військовий стан в нашій країні кардинально змінив вимоги до професійної підготовки здобувача вищої освіти різних галузей, що, безумовно, позначається у змінах до стандартів освіти, до особистісного усвідомленого підходу кожного викладача до процесу навчання і надання знань студентам, тримаючи високий рівень освітніх послуг. Майбутні менеджери на сьогодні відіграють ключову роль у будь-якій сфері діяльності, адже мати в своїй організації, компанії, офісі грамотного, професійно-компетентного працівника, це запорука ефективної роботи цілої команди, прибуткових досягнень і конкурентоспроможності як на вітчизняному, так і європейському ринках праці. Креативний управлінець, змотивований менеджер на успішний розвиток організації/установи/компанії здобуде сталий фінансовий потік, інвесторів тощо – це головний чинник успіху і подальшої діяльності. Таким чином, мотиваційний аспект у підготовці здобувачів освіти за спеціальністю 073 "Менеджмент" є вирішальним і виправданим викликами часу до управлінських рішень і стратегій.

Місія ЗВО у підготовці компетентних, конкурентоздатних патріотичних бакалаврів та магістрів з менеджменту із знаннями та вміннями, необхідними для прийняття відповідальних управлінських рішень в умовах нових викликів з боку сучасного глобального інформаційного простору та регіонального середовища.

Сучасна психолого-педагогічна наука містить великий теоретичний та практичний матеріал стосовно проблеми готовності людей до різних видів діяльності. Завдання вищого закладу сформулювати позитивне уявлення про обрану студентом майбутню професію, адже позитивне ставлення особистості до певного виду трудової діяльності є запорукою успішності, мотивацією до

саморозвитку й самовдосконаленню. Автори монографічного видання "Психологічна діагностика обдарованості", стверджують, що "мотив відображає оцінку професії з погляду її важливості для особистості, показує, наскільки вона бажана, чи задовольнить професійна діяльність матеріальні й духовні запити. Мотив спонукає особистість засвоювати різну інформацію про професію, яка його цікавить, до відповідних дій у ситуації вибору професії, виступає як основа цього вибору, його обґрунтування. Складно заперечити той факт, що поза здібностями висока мотивація є найкращим предиктором досягнень" [4, с. 29].

Важливо майбутньому менеджеру розуміти сутність роботи з людьми, метою якої є забезпечення досягнення цілей засобами вироблення, прийняття та реалізації ефективних рішень по використанню всіх доступних ресурсів організації, якими лідерськими якостями він має володіти та професійною компетентністю.

П. Бойчук, О. Фаст, І. Фаловська підкреслюють, що "професійна компетентність менеджера обумовлює ефективність його дій не тільки у навчально-виховній діяльності, а й в управлінській, фінансово-економічній, адміністративно-господарській, проектній, інноваційній тощо. Тому сучасний менеджер освіти повинен володіти глибокими теоретичними знаннями і практичними вміннями, мати творче мислення, власну особистісну позицію, бути професійно компетентним" [1, с. 229].

Менеджер – це функціонер у групі людей, які несуть відповідальність за вироблення і прийняття рішень та координацію використання доступних ресурсів. Головними завданнями менеджера будь-якого рівня та у будь-якій діяльності є: визначення мети управління, стимулювання діяльності, комунікація на всіх рівнях, а також постійний контроль і звітність.

Які знання і характеристики необхідні сучасному менеджеру? Для успішного виконання менеджерських функцій кожен менеджер повинен володіти певним багажем знань та навиків. Серед ряду кваліфікаційних вимог до менеджерів виділяють:

- концептуальна кваліфікація;
- кваліфіковані людські стосунки;
- ділова (адміністративна) кваліфікація;
- фахова кваліфікація.

Отже, сучасний майбутній менеджер це людина, яка здатна керувати собою, розуміти цінності компанії/організації/установи, мати чіткі професійні цілі, постійно особистісно зростати, розвивати вміння і навички вирішувати проблеми, бути винахідливим і здатним до інновацій, знати сучасні підходи до управління, формувати й вдосконалювати здібності до керування, навчати і розвивати підлеглих тощо.

Список використаних джерел

1. Бойчук П.М., Фаст О.Л., Фаловська І.Д. Підготовка майбутніх менеджерів освітніх організацій до ефективного управління видатками. *Академічні студії*. Серія "Педагогіка", Вип. 1, 2022. С. 229-236.
2. Мельник М. Мотиваційний компонент у структурі готовності обдарованих старшокласників. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://pi.iod.gov.ua/images/pdf/2014_1/7.pdf.
3. Морохов Г.О. Мотиваційний аспект підготовки майбутніх менеджерів організації до застосування засобів мультимедіа в професійній діяльності. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2012/23/21.pdf>.
4. Психологічна діагностика обдарованості: монографія [Текст] / [Р. О. Семенова, Д. К. Корольов, М. О. Мельник та ін.] / за ред. Р. О. Семенової. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 172 с. С. 29.

Комар І. В.,

канд. пед. наук, доцент,

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

Дем'яnek В. М.,

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

УДК 37.01

РОЛЬ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Соціальна робота є однією з найважливіших сфер діяльності в сучасному суспільстві, адже вона спрямована на допомогу людям, що опинилися у складних життєвих ситуаціях. Для соціальних працівників критично важливо мати не лише ґрунтовні знання у своїй сфері, а й добре розвинені професійні компетенції, які дозволяють ефективно виконувати свої обов'язки. Одним із сучасних та ефективних інструментів для формування таких компетенцій є тренінгові технології.

Сучасні виклики, такі як економічні кризи, масові міграції, війни та інші соціальні негаразди, вимагають постійного навчання та адаптації. В Україні та світі існує багато успішних практик впровадження тренінгових технологій у підготовку соціальних працівників. Одним із прикладів є програми підготовки соціальних працівників у міжнародних організаціях, таких як ООН або Червоний Хрест, де тренінги використовуються для розвитку навичок роботи з біженцями, людьми, що пережили травматичний досвід, або людьми в умовах гуманітарної кризи. Тренінги дозволяють соціальним працівникам швидко оволодівати новими знаннями та навичками, необхідними для роботи з новими категоріями клієнтів.

На локальному рівні тренінги часто використовуються в соціальних службах, де працівники навчаються специфічним методам роботи з вразливими групами населення, такими як діти, що перебувають у складних сімейних обставинах, або люди з інвалідністю.

Вивченням тренінгових технологій в роботі фахівця соціальної сфери займаються такі сучасні автори як Г. Бевз, І. Вачков, В.Гаврилук, О. Главник, І. Дичківська, Л. Животовська, І. Зверева, Г. Лактіонова, С. Мельник, Р. Тур, С. Страшко, Л. Тюття та інші.

Тренінг – це метод навчання, який дозволяє розвивати необхідні навички, практикувати їх у безпечному середовищі та отримувати зворотний зв'язок, що сприяє постійному вдосконаленню професіоналізму. У соціальній сфері, де важливу роль відіграють не лише знання, а й міжособистісні навички, тренінги стають одним із найефективніших інструментів навчання.

У науково-методичній літературі під тренінгом також розуміють: форму організації діяльності, яка має відповідну та чітку ціль та може бути досягнута у невеликий відрізок часу; спосіб навчання та розвиток в учасників тренінгу необхідних здібностей та якостей, які допоможуть досягти успіху в певному роді діяльності; інтенсивне навчання з використанням спеціальних інтерактивних методів [2, 5].

Тренінг сьогодні є універсальним методом для багатьох наукових сфер, оскільки дає можливість знаходити розв'язання великої кількості актуальних для сьогодення проблем. Тренінг привертає увагу людей своєю простотою, ефективністю, сприятливою атмосферою, можливістю індивідуальної та групової рефлексії. Тренінгове заняття є ефективною формою роботи щодо набуття нових та удосконалення наявних умінь та навичок, сприяє організації взаємодії, створює можливості спілкування у довірливій та неформальній атмосфері, впливає на пізнання учасниками себе та навколишнього середовища.

Тренінг являє собою сукупність прийомів і способів, спрямованих на розвиток та формування у людини: навичок і умінь міжособистісної взаємодії,

самоконтролю, саморегуляції, самокорекції; гуманістичної спрямованості, об'єктивної самооцінки, почуття власної гідності тощо [3, 11].

Для того щоб зрозуміти значення тренінгових технологій у формуванні професійних компетенцій соціальних працівників, спочатку важливо визначити, що таке професійні компетенції.

Професійні компетенції соціальних працівників складаються з таких основних елементів: знання законодавчої бази та етичних норм (соціальний працівник має чітко розуміти правові аспекти своєї діяльності, дотримуватися етичних стандартів у роботі з клієнтами; комунікативні навички, до яких належить вміння слухати, підтримувати діалог та будувати довірчі стосунки є надзвичайно важливими в соціальній роботі; емоційний інтелект – здатність розуміти і регулювати власні емоції, а також емпатійно ставитися до емоцій клієнтів; навички вирішення конфліктів (соціальні працівники часто стикаються з людьми, які перебувають у кризових ситуаціях, тому важливо вміти керувати конфліктами і знаходити оптимальні рішення); організаційні здібності та управління ресурсами (соціальні працівники повинні ефективно управляти часом, інформацією та ресурсами, які є в їхньому розпорядженні, щоб забезпечити якісну допомогу клієнтам).

Тренінгові технології як форма активного навчання, орієнтована на розвиток конкретних навичок і компетенцій через практичну діяльність та взаємодію учасників у групі. Вони можуть включати різні методи, такі як:

1) симуляційні ігри та рольові ігри, під час яких учасники моделюють реальні ситуації з повсякденної практики соціальних працівників. Це допомагає тренувати навички вирішення конфліктів, емпатії та комунікації;

2) кейси, де відбувається розбір конкретних життєвих ситуацій, що дає змогу проаналізувати помилки та знайти найкращі шляхи вирішення;

3) "мозковий штурм" сприяє розвитку креативності та пошуку нестандартних рішень у складних ситуаціях;

4) зворотний зв'язок, за допомогою якого учасники тренінгу отримують конструктивні коментарі від тренера та колег, що дозволяє глибше усвідомити власні помилки та успіхи.

Тренінгові технології мають низку переваг. Це можливість отримати практичний досвід у безпечному середовищі, розвиток навичок командної роботи, формування мотивації до саморозвитку та професійного вдосконалення, інтерактивність і залученість учасників, що підвищує рівень засвоєння матеріалу.

У соціальній роботі тренінгові технології відіграють вирішальну роль у формуванні важливих професійних компетенцій. Серед них ключовими вважаємо наступні.

Комунікація та міжособистісні взаємини. Тренінги, особливо рольові ігри, дозволяють соціальним працівникам удосконалювати навички спілкування з різними групами населення, включаючи дітей, підлітків, людей похилого віку, людей з інвалідністю тощо. Практика вивчення та розуміння невербальних сигналів, управління конфліктами та побудови ефективної комунікації є критично важливими для соціальної роботи.

Емпатія та емоційний інтелект. Соціальні працівники щодня стикаються з емоційними та психологічними труднощами своїх клієнтів. Тренінги, що фокусуються на розвитку емоційної грамотності та емпатії, дозволяють працівникам краще розуміти свої емоції та емоції клієнтів, що допомагає більш ефективно підтримувати людей у складних ситуаціях.

Рішення проблем та управління кризовими ситуаціями. Тренінгові технології, що включають симуляції кризових ситуацій, дозволяють соціальним працівникам тренувати здатність швидко реагувати та приймати правильні рішення в умовах стресу або нестабільності.

Етичні норми та відповідальність. Через практичні кейси соціальні працівники вчаться застосовувати етичні норми у реальних ситуаціях. Це дозволяє глибше зрозуміти важливість етичної поведінки, конфіденційності та відповідальності перед клієнтами та суспільством.

Тренінги з їх унікальними можливостями формування й розвитку необхідних знань, вмінь та навичок, створювати ситуації успіху, стимулювати, забезпечувати особистісне, професійне зростання, застосовувати інтерактивні методики й поєднувати форми колективної, групової та індивідуальної роботи – є незамінним елементом системи навчання й розвитку на сьогодні [1, 7].

Систематичне навчання через тренінги допомагає соціальним працівникам адаптуватися до змін у професійному середовищі. Це може бути не лише зміна вимог до кваліфікації, але й впровадження нових технологій або підходів до роботи з клієнтами. Професіонали, які регулярно проходять тренінги, краще адаптуються до змін і можуть бути більш мобільними у виборі робочих завдань або сфер соціальної роботи.

Незважаючи на значні переваги тренінгових технологій, існують також певні виклики. До них можна віднести вартість проведення тренінгів, особливо для невеликих організацій, необхідність висококваліфікованих тренерів, складнощі в оцінюванні реальної ефективності тренінгів у довгостроковій перспективі.

Однак, перспективи розвитку тренінгових технологій у сфері соціальної роботи дуже позитивні. Сучасні технології, такі як віртуальна реальність та онлайн-тренінги, відкривають нові можливості для підготовки соціальних працівників, роблячи навчання доступнішим і гнучкішим.

Отже, тренінгові технології відіграють важливу роль у формуванні професійних компетенцій соціальних працівників, допомагаючи розвивати навички комунікації, вирішення конфліктів, емпатії та управління кризами. Інтерактивний та практичний підхід до навчання дозволяє соціальним працівникам ефективніше виконувати свої професійні обов'язки та надавати високоякісну допомогу вразливим групам населення.

Значення тренінгових технологій у соціальній сфері не можна переоцінити. Вони є ключовим інструментом підвищення професійної компетентності, ефективності соціальних послуг та моральної стійкості працівників. Завдяки тренінгам соціальна сфера країни стає більш адаптивною до нових викликів і здатною надавати допомогу людям в найскладніших життєвих обставинах. Для подальшого розвитку сфери соціальної роботи важливо впроваджувати сучасні тренінгові технології та забезпечувати доступність навчання для всіх соціальних працівників.

Список використаних джерел

1. Лоштун О. Особливості використання тренінгової взаємодії: дидактичний аспект : зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, 2012. Вип. 3. С. 172-178.
2. Петрович В. Я хочу бути тренером: настільна книга тренера-початківця / автори упоряд. Петрович В., Закусило О. 2-ге вид. допов. Луцьк, 2014. 60 с.
3. Стельмах Н.В., Іванова Т.М. Загальні основи тренінгової роботи. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. 300 с.

Мальована Н. В.,
канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та лінгводидактики,
Сумський державний університет, м. Суми

Руденко Н. В.,
доктор філософії, старший викладач
кафедри іноземних мов та лінгводидактики,
Сумський державний університет, м. Суми

УДК 378011.3-051

ОСВІТНІЙ ФРОНТ В УКРАЇНІ: МІЖ ЯКІСТЮ ТА БЕЗПЕКОЮ

Сучасна освітня система в Україні опинилася в умовах безпрецедентних викликів, пов'язаних із військовою агресією та пандемією. Безпека та якість освіти стали ключовими пріоритетами для освітніх закладів та державних інституцій. Забезпечення ефективного навчального процесу, одночасно створюючи безпечні умови для учнів та вчителів, стало основним завданням для керівників освітніх закладів та урядових структур. Актуальність обумовлена

необхідністю адаптації освітньої системи до кризових умов, що виникли через збройний конфлікт і пандемію. Забезпечення якісного навчального процесу в поєднанні з гарантіями безпеки учасників освітнього процесу є життєво важливим завданням для майбутнього України. У сучасних умовах якість освіти та фізична й психологічна безпека дітей є пріоритетними питаннями, які потребують термінового вирішення на національному та міжнародному рівнях.

Першим ключовим аспектом у розвитку освітнього фронту є підтримка якості освіти під час кризи. За останні роки система освіти стикнулася з багатьма змінами: перехід на дистанційне навчання через пандемію COVID-19, а згодом – через збройний конфлікт в країні. Ці фактори стали викликами для забезпечення належної якості освіти, особливо для учнів молодших класів. Онлайн-освіта, хоч і дозволяє продовжувати навчання, має свої обмеження. Багато вчителів, учнів та батьків зіштовхнулися з проблемами доступу до інтернету, технічних засобів та ресурсів. Крім того, навчання онлайн часто не дає можливості для повноцінної взаємодії учнів між собою, що впливає на розвиток їхніх комунікативних навичок. В умовах кризових ситуацій важливо переглядати та оновлювати навчальні програми, щоб забезпечити актуальність та ефективність навчання. Сучасний підхід до викладання має враховувати нові реалії, готуючи молоде покоління до адаптації та вирішення складних проблем. Безпека дітей та вчителів – другий важливий аспект. В умовах війни питання безпеки вийшло на перший план, а саме це фізична безпека в навчальних закладах. З початком війни багато шкіл і ЗВО були змушені закритися або перемістити учнів до безпечніших регіонів. Для навчальних закладів, що продовжують працювати, важливо створювати безпечні умови: обладнання укриттів, забезпечення психологічної підтримки та інші заходи, спрямовані на фізичний та емоційний захист дітей. Також психологічна безпека учнів та викладачів. Війна та кризи сильно впливають на психологічний стан учасників освітнього процесу. Важливою складовою є надання психологічної підтримки учням та вчителям, створення програм реабілітації та роботи з травматичним досвідом. Важливою складовою вирішення проблем освітнього фронту є співпраця між українською державою та міжнародними організаціями. Ця співпраця сприяє модернізації навчальних закладів, допомозі у забезпеченні безпечних умов навчання та наданні гуманітарної підтримки. Наприклад, UNICEF, UNESCO та інші організації активно беруть участь у забезпеченні безпеки учнів та викладачів, фінансуючи програми розвитку дистанційного навчання та надаючи психологічну допомогу. Уряд України запроваджує різні ініціативи для підтримки навчальних закладів та їхньої модернізації, особливо в умовах кризи. Програми підтримки освіти в умовах війни мають на меті забезпечення стабільного доступу до освіти для всіх учнів, незалежно від їхнього місця проживання. Попри значну підтримку з боку держави та міжнародної спільноти, перед системою освіти стоять нові виклики. Після завершення воєнних дій необхідно буде відновлювати школи, інтегрувати

дітей, які залишилися без домівок, і модернізувати навчальні програми з урахуванням нових реалій.

Одним із головних викликів, з яким зіткнулася Україна через війну, є руйнування шкіл, університетів та інших освітніх закладів. Багато з них було пошкоджено або зруйновано внаслідок бойових дій, і тепер потребують повної або часткової реконструкції. Відновлення цих закладів є пріоритетним завданням, оскільки це безпосередньо впливає на майбутнє освіти в Україні.

Процес реконструкції освітніх закладів передбачає кілька етапів. Перш за все, необхідно провести детальну оцінку завданих збитків і визначити, які будівлі потребують ремонту, а які – повної відбудови. Паралельно з цим важливо розробити нові стандарти будівництва, які б враховували безпекові вимоги у зв'язку з можливими майбутніми ризиками. Це стосується як фізичної безпеки (укриття, евакуаційні маршрути), так і психологічної підтримки для учнів та вчителів, які постраждали від війни.

Важливою частиною реконструкції є не тільки відновлення будівель, але й створення нових навчальних середовищ, які б відповідали сучасним стандартам освіти. Це означає впровадження цифрових технологій у навчальний процес, модернізацію навчальних приміщень і створення інклюзивних умов для учнів з особливими освітніми потребами.

Фінансування реконструкції є ще одним важливим питанням. Україна покладається на допомогу міжнародних організацій, таких як Світовий банк, UNICEF, а також підтримку Європейського Союзу. Спільними зусиллями планується відновити значну частину зруйнованих закладів протягом кількох років. Однак, враховуючи масштаб руйнувань, цей процес потребуватиме тривалого часу та значних інвестицій.

Іншим важливим аспектом відновлення освітньої системи є інтеграція внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у навчальний процес. Внаслідок війни тисячі дітей та студентів були змушені покинути свої домівки і переїхати до інших регіонів України або за кордон. Це створює значні виклики як для системи освіти, так і для самих учнів та їхніх родин.

Однією з головних проблем є забезпечення доступу до навчання для цих дітей у нових місцях проживання. Багато з них стикаються з проблемами соціальної адаптації, психологічними травмами, а також труднощами, пов'язаними з адаптацією до нових навчальних програм і вимог. Крім того, існують випадки, коли школи в регіонах, що приймають переселенців, переповнені, що ускладнює навчальний процес і створює додаткові навантаження на педагогів.

Для успішної інтеграції ВПО в освітню систему необхідно забезпечити кілька важливих умов. Перш за все, це надання психологічної підтримки як учням, так і вчителям, що працюють з дітьми, які пережили травматичний досвід. Школи повинні мати спеціалістів, які можуть допомогти дітям впоратися з емоційним навантаженням і адаптуватися до нових умов.

Крім того, важливим є створення гнучких навчальних програм, які б враховували потреби переселенців. Це може включати дистанційне навчання для дітей, які не можуть відвідувати школи через відсутність місць у нових регіонах, або створення додаткових навчальних класів для дітей з різних регіонів.

Не менш важливою є підтримка держави та міжнародних організацій у забезпеченні ресурсів для освіти переселенців. Це включає фінансову підтримку, постачання навчальних матеріалів, організацію додаткових курсів з адаптації до нових навчальних середовищ. Співпраця з благодійними організаціями також допомагає створити умови для навчання цих дітей.

Отже, освітній фронт в Україні перебуває між двома основними викликами – збереженням якості навчання та забезпеченням безпеки учасників освітнього процесу. В умовах війни та пандемії ці завдання стають ще складнішими, але водночас життєво необхідними. Українська система освіти повинна продовжувати адаптуватися до нових реалій, використовуючи сучасні технології та методи, забезпечуючи доступ до освіти всім учням, включаючи внутрішньо переміщених осіб. Відновлення зруйнованих закладів освіти є критично важливим етапом для майбутнього країни. Реконструкція навчальних приміщень повинна не тільки забезпечити безпечні умови навчання, але й створити сучасні освітні простори, які відповідають новітнім стандартам якості. Паралельно з фізичною відбудовою шкіл і університетів необхідно розвивати цифрові платформи, які дозволяють навчатися навіть у кризових умовах. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у систему освіти є ще одним значним викликом. Це вимагає гнучкості від освітніх програм, психологічної підтримки для дітей та їхніх сімей, а також забезпечення рівного доступу до навчання для всіх учнів. Успішна інтеграція залежить від співпраці держави, місцевих громад та міжнародних організацій, які надають як фінансову, так і гуманітарну допомогу. Таким чином, українська освіта стоїть на порозі великих змін. Успішне поєднання якості навчання та безпеки учасників процесу стане основою для майбутнього відродження освітньої системи після завершення війни.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України. Освітні реформи в умовах війни. URL: [https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn Osvita.v. umovah. voyennogo. stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf](https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn%20Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf) (дата звернення: 12.10.2024).
2. UNICEF Ukraine. Психологічна підтримка дітей під час війни. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/parents-children-support-during-military-actions> (дата звернення: 12.10.2024).
3. UNESCO. Education in crisis: Challenges and solutions. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000123484> (дата звернення: 12.10.2024).
4. Державна служба якості освіти України. Звіт про стан освіти в умовах дистанційного навчання. URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/Zv>

it-za-rezultatami-monitoringu-yakosti-organizacii-distanciynogo-navchannya_27.03.2024.pdf (дата звернення: 12.10.2024).

5. Світовий банк. Допомога в реконструкції освітніх закладів в Україні після війни. URL: <https://mon.gov.ua/news/ukrainska-osvita-otrymaie-finansuvannia-vid-svitovoho-banku-v-mezhakh-prohramy-learn> (дата звернення: 12.10.2024).

Марчук С. С., УДК 172.15-043-057.875(=161.2):355.01(470+477)20]:37.091.4

канд. пед. наук, старший
викладач кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти,
Комунальний заклад вищої освіти "Луцький
педагогічний коледж" Волинської
обласної ради, м. Луцьк

Ковальчук І. Л.,
кандидат філос. наук, доцент,
доцент кафедри природничо-математичної,
світоглядної освіти та інформаційних технологій,
Комунальний заклад вищої освіти "Луцький
педагогічний коледж" Волинської
обласної ради, м. Луцьк

Чемерис І. В.,
викладач циклової комісії шкільної,
дошкільної педагогіки, психології та методик,
Комунальний заклад вищої освіти "Луцький
педагогічний коледж" Волинської
обласної ради, м. Луцьк

**ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ
В УМОВАХ ВІЙНИ НАРОДНО-ПЕДАГОГІЧНИМИ ІДЕЯМИ
КОСТЯНТИНА УШИНСЬКОГО**

У період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей

та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських, цінностей.

Принцип національної спрямованості передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, природи, українського народу, шанобливого ставлення до його культури, історії, традицій; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави [1].

Важливими трудовими функціями педагога за Професійним стандартом "Вчитель закладу загальної середньої освіти" (2024) є:

- формування в здобувачів освіти, громадянської активності та стійкості, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови;

- формування української національної та громадянської ідентичності, готовності до захисту незалежності й територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів і суспільно-державних (національних) цінностей України;

- формування готовності здобувачів освіти виявляти свою громадянську позицію, що передбачає вміння аналізувати суспільне життя й ідентифікувати себе з українською нацією, суспільством, обстоювати права й свободи українського народу, готовності бути залученими до діяльності у сфері безпеки та оборони України [2].

Важливе місце у формуванні української національної та громадянської ідентичності у студентської молоді відіграють народно-педагогічні ідеї українського науковця К. Ушинського.

У статті "Про народність у громадському вихованні" К. Ушинський писав: "Виховання охоплює людину всю, якою вона є, з усіма її народними й індивідуальними особливостями, – її тіло, душу і розум, – і насамперед звертається до характеру людини; а характер і є саме тим підґрунтям, у якому корениться народність" [3, с. 51]. Наведемо його такі важливі міркування:

- почуття народності настільки сильне у кожного, що навіть якщо загине все святе і благородне, воно гине останнім;

- виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої нема в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу;

- народ без народності – тіло без душі;

- у кожного народу є своя особлива національна система виховання; а тому запозичання одним народом в іншого виховних систем є неможливим;

– не можна жити за зразком іншого народу, яким би принагідним не був цей зразок, не можна виховуватися за чужою педагогічною системою, яка б вона не була струнка і добре обдумана [3, с. 106–109];

– шанувати мову: "мова народу є цілісним та органічним його витвором, що виріс в усіх своїх народних особливостях з якогось одного, таємного, десь у глибині народного духу захованого забороненого зерна" [4, с. 269].

Значний національно-патріотичний потенціал закладений у статті "Рідне слово" К. Ушинського. Виокремимо окремі положення вченого щодо ролі рідної мови у формуванні національної ідентичності українців:

1. "Справді, мова, яку дарує нам народ, сама вже може показати нам, як безмежно нижче стоїть всяка особа, хоч би яка вона була освічена й розвинена, хоч би як вона була багато обдарована від природи, – перед великим народним організмом" [4, с. 269].

2. "Мова народу – кращий, що ніколи не в'яне й вічно знову розпускається, цвіт усього його духовного життя, яке починається далеко за межами історії. У мові одухотворяється весь народ і вся його батьківщина; в ній втілюється творчою силою народного духу в думку, в картину і звук небо вітчизни, її повітря, її фізичні явища, її клімат, її поля, гори й долини, її ліси й ріки, її бурі і грози – весь той глибокий, повний думки й почуття, голос рідної природи, який лунає так гучно в любові людини до її іноді суворої батьківщини, який відбивається так виразно в рідній пісні, в рідних мелодіях, в устах народних поетів" [4, с. 269].

3. "Мова є найживіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живущі та майбутні покоління народу в одно велике, історичне живе ціле. Вона не тільки виявляє собою життєвість народу, але є якраз саме це життя. Коли зникає народна мова, – народу нема більше!" [4, с. 270].

4. "Відберіть у народу все – і він все може повернути; але відберіть мову, і він ніколи більше вже не створить її; нову батьківщину навіть може створити народ, але мови – ніколи: вимерла мова в устах народу – вимер і народ" [4, с. 270].

5. "Не умовних звуків тільки вчиться дитина, вивчаючи рідну мову, а п'є духовне життя й силу з рідної груді рідного слова. Воно пояснює їй природу, як не міг би пояснити її жоден природознавець, воно знайомить її з характером людей, що її оточують, з суспільством, серед якого вона живе, з його історією та його прагненнями, як не міг би ознайомити жоден історик; воно вводить її в народні вірування, в народну поезію, як не міг би ввести жоден естетик; воно, нарешті, дає такі логічні поняття й філософські погляди, яких, звичайно, не міг би дати дитині жоден філософ" [4, с. 270].

У педагогічній спадщині К. Ушинського знаходяться цінні ідеї щодо значення народної педагогіки у становленні носія етнокультури освітнього простору. Вчений переконаний, що кожен народ має право на школу рідною мовою, що ґрунтується на народних традиціях. Він твердо вірив у могутні творчі сили народу. За К. Ушинським, мета національної школи – підготовка молодого покоління до життя у суспільстві. Педагог-науковець прагне довести, що суспільне виховання тільки тоді дає бажані результати, коли враховує національні особливості. Етнокультура як самоорганізуюча педагогічна система відповідає потребам нації і розвивається як на основі взаємодії загальнонародного і етнокультурного середовища, так і внаслідок впливу проміжних явищ у системі загальної культури. Провідною ідеєю народного виховання, за К. Ушинським, є гармонія зусиль природи, суспільства і культури у забезпеченні розвитку людини, її творчого потенціалу.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22> (дата звернення: 15.10.2024).
2. Професійний стандарт "Вчитель закладу загальної середньої освіти". URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf (дата звернення: 15.10.2024).
3. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. *Твори. В 6 т. Т. 1.* Київ: Рад. школа, 1954. С. 50–109.
4. Ушинський К. Д. Рідне слово. *Твори. В 6-ти т. Т. 1.* Київ: Рад. школа, 1954. С. 268–280.

Mytsyk, H. M.,

Candidate of Sciences in Pedagogy,
Associate Professor, Associate Professor at the
Department of Applied Psychology and Speech Therapy,
Berdyansk State Pedagogical University, Zaporizhzhia

УДК 376:378

THE PROBLEM OF ENSURING DIGITAL ACCESSIBILITY IN HIGHER EDUCATION DURING TIMES OF EMERGENCY

The acute respiratory disease COVID-19 outbreak in 2020 led to the necessity of social distancing and the closure of educational institutions worldwide. Under these

circumstances, institutions had to adapt their educational processes to formats that, on the one hand, would ensure the continuity of quality and accessible education and, on the other, would not compromise the health and safety of participants in the educational process [2]. In this situation, implementing emergency remote teaching was necessary to respond to unforeseen events that suddenly disrupted or prevented offline education. This approach involved transferring in-person teaching activities directly to online, often using the same instructional strategies, methods, and assessments as in traditional classrooms [14, p.14]. Emergency remote teaching typically lacks carefully planned course design that addresses online teaching environments' specific possibilities and challenges [14, p.14]. It was a survival-driven response, leaving minimal room for thoughtful planning or strategic adaptation, thereby highlighting critical issues in achieving "high-quality, inclusive, and accessible digital education" [5].

For many students of higher education institutions (HEIs), particularly those already facing educational barriers, the sudden reliance on digital technologies only intensified existing challenges and exposed new ones. Many students face challenges such as poor internet connection, outdated devices, and a lack of necessary software for online education [11]. This gap in digital resources placed extra strain on students from lower-income backgrounds, who were often already struggling financially. The need to purchase these technical devices added further financial pressure, deepening existing social inequalities. Others lacked a quiet study place because they lived in homes with many family members and had to share their study space with others [14]. For some students, being unable to attend classes and visit their HEI in person led to feelings of social isolation, intensified by the lack of face-to-face interactions with peers and teachers of HEIs. Another significant challenge was the varying levels of digital competence among students and teaching staff alike [13].

Moreover, students from vulnerable groups faced unique challenges that were frequently overlooked in the rush to implement emergency remote teaching. Research has highlighted that teaching materials during the shift to remote learning were often presented in non-accessible formats [8]. In such cases, when content remains inaccessible, it loses its inclusivity [1]. A further issue identified by Sloodman et al. was the paradox of anonymity combined with hypervisibility in synchronous online classrooms [14]. While students' names, chat contributions, and active participation were always visible, the fear of being recorded when discussing or looking not the way they usually look when in public space, having their image recorded on a crazy moment and uploaded online on social sites for a joke discouraged many from turning off their cameras. This was particularly challenging for students with social anxiety or depression [6].

These experiences with emergency remote education also highlight the importance of thoughtfully defining what truly inclusive digital education is and what strategies we need to apply to implement it effectively. This search for solutions is especially pressing for countries like Ukraine, where the realities have shifted dramatically due to the war. Many Ukrainian universities have become "universities without walls", temporarily relocated to new areas with little to no material and technical resources because their campuses have been destroyed or occupied by Russian forces [15]. As a result, the concept of HEIs and resource accessibility has fundamentally changed, as physical spaces have become inaccessible almost overnight.

In these new circumstances, the traditional emphasis on physical accessibility as a marker of inclusive education has shifted towards a new paradigm of digital inclusion (inclusive digital education) [7]. Digital inclusion in education involves using digital tools to provide access to educational services and enhance the quality of teaching and learning [14]. The goal is to create a fair and supportive learning environment for all students, regardless of their abilities, background, or socio-economic status. However, when the war began, accessibility extended beyond universities' material and technical infrastructure, which had often been lost. It also encompassed the physical proximity of students and teachers in HEIs, who are now dispersed due to the unstable security situation in Ukraine amid the ongoing conflict.

In this context, digital inclusion is not solely about access to educational services for individuals with special educational needs, and it has also taken on a much broader scope, reflecting the current socio-political situation in Ukraine. Now, referring to the project by the Ministry of Education and Science of Ukraine, "National Strategy for the Development of Inclusive Education for 2023-2030", will encompass a broader range of people affected by the war, such as internally displaced persons, refugees, national minorities, and gifted individuals impacted by the hostilities. Furthermore, digital inclusion addresses the needs of vulnerable groups, including families in difficult life circumstances, families with young children who have developmental disabilities, foster families, family-type care homes, and parents or guardians of individuals with special educational needs, including disabilities. Additionally, digital inclusion has become critical for those who require professional training or retraining, such as individuals living in occupied territories or areas near active combat zones.

That is why addressing the problem of digital accessibility in higher education under martial law requires adaptable strategies. One approach is to rethink traditional methods and adapt content to digital formats that are more accessible for all. This may involve using the principles of Universal Design for Learning (UDL), such as incorporating various forms of engagement to stimulate interest and motivation

among higher education students (Engagement), focusing on providing multiple means of action and expression (Action & Expression), which supports students in developing strategic thinking and setting goals for learning achievements and utilizing different methods for presenting educational information (Representation). Regarding the latter, it is essential to note that the accessible presentation of learning materials begins with digital content design [3; 4]. Teachers in HEIs must adhere to the POUR principles (Perceivable, Operable, Understandable, Reliable) to make content accessible to all [14].

The first principle, "Perceivable", ensures that content is accessible to all senses. To achieve this, teachers of HEIs can add text descriptions (or alt text) to images, provide captions and transcripts for audio and video content [9], ensure sufficient color contrast for readability, avoid relying solely on color to convey information and make sure that text is both readable and easy to distinguish.

The second principle, "Operable", means that users should be able to interact with the content effectively. To make content operable, teachers of HEIs should organize materials with clear headings and a logical structure, create descriptive links that indicate their destination [9], and test accessibility using only a keyboard. Additionally, it provides users enough time to read and interact with content and avoid flashing content.

The third principle, "Understandable", ensures that content is easy to comprehend and engage with. Teachers of HEIs can improve understandability by providing clear instructions for using resources and completing tasks, maintaining consistency in layout and design to reduce cognitive load, and using simple, straightforward language with familiar words and short sentences. Including a glossary where necessary and specifying the language of the content further enhances accessibility for users who rely on assistive technologies.

The fourth principle, "Reliable", involves ensuring that content functions well across different devices and assistive technologies. Teachers of HEIs can ensure reliability by including descriptive metadata that accurately reflects the content, regularly checking content for accessibility, and recognizing the limitations of automated tools. Testing content with real users, particularly those who use assistive technologies, is also vital to ensure it remains accessible in practice.

Another strategy involves leveraging partnerships with local organizations, non-profits, and international agencies that can provide technical support, funding, and resources. Through these partnerships, HEIs can access funding for digital devices, internet hotspots, and assistive technologies, making it easier to reach students in need. Collaborative efforts can also help institutions develop localized solutions tailored to the specific needs of their communities during martial law.

Furthermore, a critical strategy for ensuring inclusive digital education is creating opportunities to enhance digital competence [10]. This allows students and instructors to better adapt to new learning formats, increases their confidence in using technology, and helps reduce the digital divide that may arise from unequal access to knowledge and resources. Equally important is timely and quality technical support, which includes providing students and teachers of HEIs with access to technical specialists who can assist in resolving technical issues that arise during online learning.

Mental health support is another critical component [12]. The constant stress caused by changes in the learning format and the challenging conditions of learning during wartime adds additional emotional strain for both students and teachers of HEIs. Providing psychological support through counseling, group discussions, or online resources helps participants in the educational process cope with stress, improves emotional well-being, and supports motivation for learning. Integrating such services into digital education platforms can significantly improve the online learning experience and make it more resilient and effective in unstable circumstances.

In conclusion, ensuring digital accessibility in higher education during times of emergency requires a comprehensive approach. By incorporating strategies such as Universal Design for Learning, adherence to the POUR principles, and fostering collaborative partnerships, institutions can better support diverse students and teachers in overcoming challenges associated with ensuring high-quality, resilient, inclusive, and accessible education processes during periods of crisis.

This publication is published within the research project "Design of Inclusive Education Environment of Higher Education Institutions" framework, supported by the National Research Fund of Ukraine (0123U104226).

References

1. Гуренко О. І., Мицик Г. М., Попова А. С., Лопатіна Г. О. Використання цифрових технологій для реалізації інклюзивної вищої освіти: перспективи та обмеження. *Інклюзія і суспільство*. Кам'янець-Подільський: Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти "Кам'янець-Подільський державний інститут". 2023. Вип. 2. С. 28–36. <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-2-4>.
2. Мицик Г. М., Гусак А. А., Черепанова А. С. Щодо формування у здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта практичних навичок організації корекційно-розвиткової роботи під час дистанційного навчання. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки :

зб. наук. пр. Бердянськ : БДПУ. 2022. Вип. 3. С. 80–91. DOI: 10.31494/2412-9208-2022-1-3-80-91.

3. Цибуляк Н. Ю., Гуренко О. І., Мицик Г. М. Універсальний дизайн для навчання: нові реалії для тимчасово переміщених закладів вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 73. Том 3. С. 331–340. 10.24919/2308-4863/73-3-50.

4. CAST. Universal Design for Learning Guidelines. Version 2.2. 2018.

5. European Commission. Digital Education Action Plan (2021-2027). 2022.

6. Grygierzec W. Lęk w edukacji zdalnej. In E. Domagała-Zyśk (Ed.), *Włączmy kamerki. Z doświadczeń edukacji zdalnej w szkole i na uczelni*. Episteme. 2021. Pp. 153–168.

7. Hurenko O., Tsybuliak N., Mytsyk H., Popova A., Lyndina Y., Lopatina H., Suchikova Y. Organizational adaptation for inclusive education in universities amidst war [Special issue]. *Journal of Governance & Regulation*. 2024. Vol. 13(2). P. 339–353. <https://doi.org/10.22495/jgrv13i2siart10>.

8. Lewandowska P. Syndrom zdalnego zmęczenia wśród nie(do)słyszających uczestników edukacji zdalnej – doświadczenia międzynarodowe. In E. Domagała-Zyśk (Ed.), *Włączmy kamerki. Z doświadczeń edukacji zdalnej w szkole i na uczelni*. Episteme. 2021. Pp. 279–302.

9. Kang J., Patton K., Gardiner-Walsh S. Success for All: Maximizing Digital Accessibility in Special Education Teacher Preparation Courses through Universal Design for Learning. *Journal of Special Education Preparation*. 2024. 10.33043/4a6kfo46.

10. Mytsyk H. M., Pryshliak M. I. Using the potential of student self-management in the formation and enhancement of the digital competence of future teachers of special education. *Information Technologies and Learning Tools*. 2022. Vol. 91(5). P. 145–157. <https://doi.org/10.33407/itlt.v91i5.5052>.

11. Rahiem M. D. H. Technological Barriers and Challenges in the Use of ICT during the COVID-19 Emergency Remote Learning. *Universal Journal of Educational Research*. 2020. Vol. 8(11B). P. 6124–6133. <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.082248>.

12. Sahu P. Closure of Universities Due to Coronavirus Disease 2019 (COVID-19): Impact on Education and Mental Health of Students and Academic Staff. *Cureus*. 2020. Vol. 12(4). Article e7541. <https://doi.org/10.7759/cureus.7541>.

13. Sarasola Sánchez-Serrano J. L., Jaén-Martínez A., Montenegro-Rueda M., Fernández-Cerero J. Impact of the Information and Communication Technologies on Students with Disabilities. A Systematic Review 2009–2019. *Sustainability*. 2020. Vol. 12(20):8603. <https://doi.org/10.3390/su12208603>.

14. Sloodman M., Altes T. K., Domagała-Zyśk E., Rodríguez-Ardura I., Stanojev I. A Handbook of e-Inclusion: Building capacity for inclusive Higher Education in Digital Environments. 2023.

15. Tsybuliak N., Mytsyk H., Suchikova Y., Lopatina H., Popova A., Hurenko O., Hrynkevych O. Inclusion at Ukrainian universities: a view from the inside. *Scientific Reports*. 2024. Vol. 14. Article 18041. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-69084-1>.

Писаненко О. І.,

УДК 378.017:364-047.22]:167.1](045)

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань

SPECIFICITY OF THE FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE GETTING HIGHER EDUCATION

The complex, contradictory and dynamic nature of the modern stage of human development, complex social relations in the state during the war that the Russian Federation unleashed and is waging against Ukraine significantly affects the character of individual and social life of a person, demanding a new approach to the formation of the future from the higher education system a specialist who is able to think in modern categories, to understand well the essence of social, political and economic processes and phenomena, their deep and contradictory connections, who is ready to become active subjects of activity and communication, to realize his own way of being in his profession, to take on take responsibility for solving professional tasks, expand the scope of one's professional activities. Solving these tasks is possible only if a high level of social competence is formed.

Today, developed soft skills are one of the important components of a modern specialist, whose professional duties include communication and constructive interaction with other people. One of the key competencies of a student of higher education is social competence, which provides not only the opportunity to communicate effectively, to take an active position in an educational institution, but also to ensure the ability and readiness to live in modern society, achieve socially significant goals, effectively interact and solve life problems.

Currently, research devoted to the competence approach and the formation of social competence in particular are relevant. This is confirmed by a significant number of scientific works that cover various aspects of the mentioned problems, are diverse and interdisciplinary.

Formation of social competence of higher education students was in the field of research of I. Zarubinska, O. Togochinsky, S. Soboleva, I. Shpychko and other scientists. The works of N. Boychuk, N. Borbych, and T. Opaliuk reflect the issues of forming the social competence of future teachers. Despite a significant number of studies, the analysis of approaches to the formation of social competence of higher education students is relevant.

The formation of social competence of students of higher education can take place effectively in leisure activities, as it provides the conditions for the most complete realization of a young person's potential. After all, this type of activity is built on the principles of voluntariness, freedom of choice, non-regulation, democracy, creativity and the ability to combine various types of educational and social activity of students, which is a prerequisite for their self-realization.

Students of higher education are a special social category, which is characterized by a high level of education, social activity, a fairly harmonious combination of intellectual and social maturity, readiness for self-determination and social development. It is they who broadcast the acquired social knowledge, values and experience, lay the foundations of social activity, moral readiness of the younger generation for life in society. In fact, this determines the purposeful preparation of a student for his chosen profession and is a necessary condition for social transformations, since it is through studying at a higher education institution that personally important qualities and experience of social behavior are formed [3].

The above allows us to state the need to find ways to increase the effectiveness of training future specialists for work, which is based on contradictions between:

- social demand for the training of specialists with a high level of social competence and insufficient theoretical and practical development of this problem;
- society's needs for specialists who have a high level of social competence formation, and the actual level of their formation of this competence;
- the recognition of the need for the formation of communicative competence in future specialists and the insufficient development of methodological and theoretical foundations of the content of education, the lack of development of a system of adequate methods and means that contribute to this process in the conditions of a higher education institution.

The problem of the formation of social competence relatively recently began to be studied by modern psychological and pedagogical science and is connected with the social changes that took place at the end of the 20th century in our country.

References

1. Varetska O.V. Development of social competence of the primary school teacher in the system of postgraduate pedagogical education: monograph. Zaporizhzhia: Krugozir, 2015. 532 p. [in Ukrainian].

2. Zhukova O. A. Didactic conditions for the formation of social competence of students of humanitarian specialties of classical universities. Scientific treasury of education of Donetsk region: scientific and methodical journal. Slovyansk: Don regional IPPO, DonNU, 2018. No. 4. Pp. 86–97 [in Ukrainian].

3. Lukatska, J. S. Analysis of the concept of "personal social competence" in Ukrainian and foreign scientific works. Bulletin of Alfred Nobel University. Series "Pedagogy and Psychology". Pedagogical Sciences. 2021. No. 1 (21). Pp. 49–53 [in Ukrainian].

Podoliak, M.,

УДК 378:81'243:619(477)

PhD in Education, Assistant Professor,

Department of the Ukrainian and Foreign Languages,

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary

Medicine and Biotechnologies Lviv

THE PROBLEM OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS FOR VETERINARY FACULTIES PREPARATION IN UKRAINE

Faculties of foreign languages are essential in training future teachers of foreign languages not only for schools but also for institutions of higher education. According to the Вступ.Освіта.UA website, as of 2024, specialists in the field of 035 philology are trained in 544 educational and professional programs [1]. However, the problem of training teachers on the subject of "Foreign language for professional direction" for various non-linguistic specialties remains essential. Such training should involve a complex combination of the relevant specialty and a foreign language. This concerns highly specialized professional vocabulary and terminology in a foreign language.

The purpose and task of the research is to investigate the educational process of the "Foreign Language" educational component at the veterinary faculties of Ukraine and the training of future teachers of foreign languages for teaching the "Foreign Language by Professional Direction" subject.

We have chosen 10 leading higher education institutions where training is carried out in the specialty 211 veterinary medicine. We have also selected 8 higher education institutions that provide training in specialty 035 philology. Among the 8 higher education institutions, three universities are branch universities. It is also worth noting that the training of veterinary specialists is carried out only at the second level of education – a master's degree.

The source base of our research was curriculum, syllabi, methodical recommendations, teachers' and students' answers to questions during the survey in Google Forms, etc. We studied the higher education institutions of Ukraine, which train specialists in the specialty 211 Veterinary medicine.

We also analyzed the curricula and syllabi of Ukraine's leading classical higher education institutions, which train specialists in the specialty 035 philology, namely foreign philology, about teaching professional vocabulary and terminology. Our sample was based on the university's place on the all-Ukrainian list of universities that train foreign philologists.

Analyzing the curricula of universities that train specialists in specialty 211, "Veterinary Medicine," it is worth noting that a considerable number of credits and hours are allocated to the subject of a foreign language. However, all the foreign language teachers we interviewed pointed out that the main problem of the educational process is the small number of classroom hours. On average, the ratio of classroom hours to hours of independent work is 35% to 65%. In all curricula, the compilers allocate a more significant number of hours of independent work to study a foreign language, which is not an effective use of educational opportunities.

Another contradiction that should be corrected is the name of the subject. In most universities, the subject on which future veterinary specialists study a foreign language is "Foreign language (by professional direction)." The contradiction is that in all higher education institutions, students study a foreign language in the first and second year; therefore, the prefix: "...by professional/professional direction" is inappropriate. It follows from this that students first study veterinary processes, terminology and acquire practical skills in a foreign language in the subject "foreign language", and only then in other specialized subjects in Ukrainian. It is also worth noting that foreign language teachers do not have a veterinary education, so they do not have the necessary competencies to train veterinary specialists. In our opinion, it would be more expedient to move the subject entitled "Foreign language (by professional direction)" to the later years of study or to remove the phrase "...by professional/professional direction".

We also interviewed teachers of foreign languages at veterinary faculties, what problems they face in the educational process, and how, in their opinion, it can be improved. As mentioned, most teachers noted that the subject "Foreign language" is allocated a small number of classroom hours. In addition, students study a foreign language mostly in large groups (from 20 people or more), reducing the educational process's effectiveness. Teachers often do not have time to interview all students during class. Another problem is the lack of specialized methodological support in veterinary medicine. Today, there are many professional, highly specialized textbooks on learning a foreign language, for example, marketers, programmers, and doctors, published in Great Britain by well-known educational publishing houses. However,

there is no such textbook for veterinarians. Primarily, teachers of foreign languages compile such textbooks themselves and use them in the educational process.

We analyzed Educational and professional programs, syllabi, and other educational documents in detail and interviewed students and graduates of higher education institutions preparing for the specialty 035 Philology. Even though the curriculum includes subjects that should familiarize students with the terms and professional vocabulary of various specialties, in our opinion, this is not enough for a graduate of such specialties to teach an experienced foreign language. It is worth noting that the common feature of all OPP specialty 035 is that teachers themselves choose which terms or professional vocabulary to study with students. However, teachers primarily focus on economic and legal terms, less often on medical and technical ones. In the educational process, the teacher mostly chooses which texts to study with students and which technical terms to study.

Training of future philologists, according to O. Yu. Kan, is a complex organizational and methodological system that ensures the formation of knowledge, abilities, and skills in languages and literature, the purpose of which is to equip future philologists with systematic special knowledge, practical skills, and the ability to work with the text [2].

According to G. Pyatakova, the training of master's philologists should be considered according to the content of their studies; therefore, the researcher singles out two components of training: particular (scientific) – implemented when students study linguistics, history, literature, and cultural disciplines; professional – the formation of competences takes place during the study of methodical and psychological-pedagogical courses, as well as during pedagogical practice [3].

According to the statements of N. Telychko, I. Bonko, and D. Malinovska, the training plans of future philologists are regulated by the following components: linguistic, linguistics, psychological-pedagogical, and methodical [4].

Comparing the syllabi and educational and professional programs of specialized higher education institutions and classical universities, we can note specific differences here. They are determined mainly by the specialization of the university and are manifested by the presence of relevant topics in the syllabi and academic disciplines in the curricula.

Teachers cannot teach students all the terms but focus on the most frequently used ones. Therefore, a graduate of the 035 philology major, coming to work as a teacher of foreign languages in various specialties, is forced to study the professional vocabulary and terms of the specialty in which the students study. This demonstrates the problems of training foreign language teachers for specialized higher education institutions in Ukraine. However, it is worth noting that the formation of the competencies of a foreign language teacher in a professional direction takes place not only in the higher education institution where he received his philological education but also in the higher education institution where he works.

Thus, training teachers who would teach a professionally oriented foreign language is an essential aspect of the functioning of higher education institutions with various specialties. The teacher of the subject "Foreign language for professional direction" must know at a high level the relevant foreign language and the specialty in which he teaches. Physically educational and professional programs of the specialty 035 Philology will not be able to ensure the study of all potential specialties, which the graduate who will work as a teacher must study independently. Thus, HEIs in which graduates will work should organize appropriate advanced training courses or shortened specialty courses for teachers of foreign languages to improve their competence.

Список використаних джерел

1. Вступ.Освіта.UA. 2024. URL: <https://vstup.osvita.ua/spec/1-40-1/0-0-1483-0-0-200>.
2. Кан О.Ю. Дефінітивний аналіз організаційно-методичних засад підготовки майбутніх філологів у вищих навчальних закладах України. 2017. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/337881.pdf>.
3. П'ятакова Г. Стан професійної підготовки магістрів філологічних спеціальностей в університетах України в світлі Євроінтеграції. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Piatakova-konhresDokument-Microsoft-Word.pdf>.
4. Теличко Н., Бопко І., Маліновська Д. Особливості фахової підготовки майбутнього вчителя-філолога у процесі вивчення окремих фундаментальних лінгвістичних дисциплін. Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України; серія: педагогічні науки. № 4(19) 2019. с. 385-394.

Устенко К. О.,
доцент кафедри вокально-хорового мистецтва,
Рівненський державний гуманітарний
університет, м. Рівне

УДК 37.091.3:78.072

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА УРОЦІ З ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ

Інноваційні засоби навчання з хорового диригування на теперішній час мають досить велике значення. Для того щоб підвищити якість підготовки майбутніх вчителів з хорового диригування, необхідно особливу увагу звернути на формування нових методів навчання, зокрема на формування методичної компетентності майбутніх фахівців. Оскільки студенти вищих навчальних закладів здобувають освіту відповідного ступеня та за обраними спеціальностями, то

отримання кваліфікації викладача передбачає вивчення інноваційної методології викладання хорового диригування. Впровадження інноваційних засобів навчання показало, що вони сприяють поглибленню і узагальненню методичних знань, інтенсифікації і оптимізації навчального процесу з хорового диригування, розвитку міждисциплінарних зв'язків між хоровим диригуванням і суміжними музичними дисциплінами, якісній підготовці майбутніх фахівців. Проблему використання інноваційних форм організації освітнього процесу на уроці з хорового диригування досліджували: А.Алексюк, В.Безпалько, Ю.Бабанський, І.Бех, Г.Ващенко, М.Данилюк, І.Зязюн, Т.Ільїна. На всіх рівнях музичного виховання інноваційні наочні засоби вимагають нових форм навчання: наочності, використання на заняттях з хорового диригування навчальних посібників з показом різноманітних диригентських схем, відеопрезентацій, аудіо та відеозаписів з фрагментами виступу відомих хорових колективів, а також застосування комп'ютерів, аудіоколонок, синтезаторів, музичних комп'ютерних програм. Особливо це стосується дисципліни, хорове диригування. Учителі музики на заняттях з хорового диригування переважно вивчають хорові твори під супровід фортепіано і хорове звучання творів вони можуть тільки уявляти. Засіб інноваційної наочності сприятиме якісному рівню підготовки майбутніх учителів музики, зокрема: музичної пам'яті, культури мислення, творчої фантазії, набуттю практичного досвіду по роботі з хоровим колективом. Курс методики викладання хорового диригування включає такі інноваційні форми: методика викладання фахових дисциплін як навчальна дисципліна у підготовці фахівців музичних спеціальностей, теоретичні основи формування інтелектуально-художньої майстерності диригента, психологічні основи формування навичок роботи диригентського апарату, як складової виконавської майстерності, творчий процес роботи з хоровим твором. Методологія викладання диригування належить до циклу вибіркових дисциплін освітньої та практичної підготовки професійних програм, яка має за мету надання студентам знань та вмінь організації навчального процесу з вивчення професійно орієнтованих дисциплін у вищих навчальних закладах. Навчальна дисципліна з хорового диригування знайомить студентів зі структурою вищої освіти в Україні і її інтеграцією в Болонський освітній процес. Освіта, музичне мистецтво, забезпечує набуття майбутніми викладачами первинних знань і вмінь щодо підготовки й проведення аудиторних занять, організації самостійної навчальної діяльності студентів, здійснення поточного й підсумкового контролю знань змісту фахових дисциплін. Викладання дисципліни хорове диригування включає навчання та виховання кваліфікованого диригента-професіонала, який відповідав би високим вимогам диригентської майстерності. Найбільше впливають на музичний розвиток студентів засоби індивідуального навчання з хорового диригування на яких застосовуються різні прийоми впливу та активні

методи навчання, адже творчий підхід до розвитку індивідуальності-одне з найголовніших завдань музичної педагогіки. Розвиток індивідуальних здібностей студентів викладач використовує під час підбору репертуару з хорового диригування, та пошукових завдань для самостійної роботи студента. Майбутній викладач з хорового диригування має знати: основи педагогіки, психології та науково-педагогічного дослідження, цілі, завдання, зміст, форми, методи і засоби у галузі музичної освіти, методика викладання дисципліни хорове диригування, теоретичні основи музичного мистецтва, теорію та практику виконавської майстерності, педагогічний репертуар, передбачений навчальними програмами з хорового диригування та формами контролю. Майбутній викладач з хорового диригування повинен вміти: створювати індивідуальні програми розвитку особистості для кожного студента, враховуючи рівень музичних здібностей, можливостей, прагнень, працелюбства та художніх вподобань. Застосовувати знання з музично-теоретичних та з музично-практичних дисциплін професійної підготовки на заняттях з хорового диригування, планувати та реалізовувати творчий процес роботи з хоровими творами; накопичувати та тримати у формі виконавський репертуар, використовувати придбані знання та навички у професійній діяльності, організовувати навчально-виховний процес: постановка завдання, організація самостійної роботи, стимулювання активності й самостійності, корегування та контроль діяльності, оцінювання її результатів; встановлювати критерії оцінювання якості навчальної діяльності студентів; визначати оптимальні форми та якісний рівень підготовки майбутніх фахівців з хорового диригування.

У галузі музично-педагогічної освіти ми передбачаємо використання нових підходів до організації навчально-виховного процесу, спрямованого на підвищення методичної компетентності майбутніх педагогів і вдосконалення їх майстерності. В умовах модернізації та інтенсифікації педагогічної освіти в Україні зростає актуальність інноваційних підходів, заснованих на використанні різних сучасних методик навчання з використанням інформаційних технологій. Застосування інноваційних технологій при вивченні навчальної дисципліни хорове диригування активізує навчання; викликає бажання студентів виконувати творчі завдання; аранжувати хорові твори; записувати вокально-хорові твори нотами. У сучасній мистецькій освіті вирішення цієї проблеми при формуванні методичної компетентності майбутніх учителів музики є особливо актуальним. Використовуючи оволодіння студентами персональних комп'ютерів і мережею Інтернет, електронних клавішних інструментів, пропонуємо розглянути можливість впровадження музичних інформаційних технологій у навчальний процес з хорового диригування. Важливість застосування музичних інформаційних технологій у хоровому диригуванні полягає в збагаченні студентів знаннями про сучасні інформаційні технології, мультимедійні засоби навчання, комп'ютерні

програми-нотатори для набору нотного тексту, сучасні музичні комп'ютерні програми. Поняття "музичні інформаційні технології" розглядається як цілеспрямована та організована сукупність інформаційних процесів, які необхідні у музичному мистецтві для створення, збирання, зберігання, обробки, відображення, передавання, розповсюдження, використання, захисту та знищення інформації. Музичні інформаційні технології є вкрай необхідними на заняттях з хорового диригування, у самостійній роботі та у практикумі роботи з хором. Вони дають можливість реалізувати творчий потенціал майбутніх учителів музики, вдосконалити уміння і практичні навички з використання сучасних засобів навчання.

Список використаних джерел

1. Люлюк Л.Я., Люлюк О.В. Хормейстерська підготовка майбутніх вчителів музики у сучасній вищій школі // Проблеми педагогіки музичного мистецтва: Збірник науково-методичних статей / Упор. О.Я. Ростовський. – Ніжин: НДПУ, 2004.– 185 с.

Черниш К. М.,

вчитель інформатики,

Криворізька гімназія № 102

Криворізької міської ради, м. Кривий Ріг

УДК 37.091.3:159.922.7

ІНКЛЮЗІЯ ЯК ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ: МЕТА, КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ. ЯК ОРГАНІЗУВАТИ ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

Інклюзивна освіта – достатньо нове поняття для України. Однак країна зробила величезні кроки на шляху до інклюзивного суспільства. Серед 700 тисяч українських дітей з інвалідністю в Україні понад 168 тисяч – з особливими освітніми потребами. Хоча лише 6 % шкіл мають інклюзивні класи, їхня кількість щороку зростає, відколи створено законодавчу базу для інклюзивної освіти.

Україна ступила на шлях до інклюзивного суспільства значною мірою завдяки колишній першій леді Марині Порошенко. Не маючи законотворчих повноважень, вона почала просувати питання інклюзивної освіти та ініціювала зміни в законодавстві. Відтак у 2017 році вперше в історії України до закону "Про освіту" внесли положення про захист дітей з особливими освітніми потребами [1].

Щоб принести інклюзивну освіту у кожне місто й село, по всій Україні відкрито понад 580 інклюзивно-ресурсних центрів. Це нововведення прийшло на зміну неефективній практиці регіональних консультацій.

Щоб організувати інклюзивне навчання, батьки дитини мають звернутися до інклюзивно-ресурсного центру з заявою про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини. Зверніть увагу, що **ІРЦ має протягом місяця провести таку оцінку, а сама оцінка може тривати до 10 днів.**

У своєму висновку ІРЦ має вказати потреби дитини в корекційно-розвиткових послугах, асистенті вчителя та/або дитини (відповідно до форми, затвердженої постановою КМУ від 12 липня 2017 р. № 545) [2].

Далі батькам необхідно подати заяву про зарахування та інші документи до закладу загальної середньої освіти, куди дитина буде вступати до 31 травня (відповідно до наказу МОН від 16 квітня 2018 року № 367) [3].

Звичайно, висновок ІРЦ можна подати пізніше, але керівнику закладу освіти треба заздалегідь знати про потреби, які виникнуть для організації інклюзивного навчання.

Від закладу загальної середньої освіти залежать:

- асистент вчителя
- вчитель інклюзивного класу
- навчальне приміщення
- складання ІПР

– психолого-педагогічні і корекційно-розвиткові заняття (послуги) за умови, що саме школа буде отримувачем державних коштів на підтримку осіб з особливими освітніми потребами (отримувачем коштів може бути управління освіти).

Керівник зі свого боку має запровадити штатну одиницю – асистента вчителя. Складність у тому, що навчальний рік починається всередині календарного, тобто фінансового року, тому не завжди є можливість ввести посаду асистента вчителя з початку навчального року.

За можливості, керівник має забезпечити асистента вчителя на початок навчального року. **Батькам** же треба розуміти, що введення ставки асистента вчителя ще не означає, що одразу знайдеться людина на цю вакансію, тому **треба бути терплячими, наполегливими та доброзичливими.**

Асистент вчителя – це педагогічна посада у штаті закладу освіти, тому його призначає та звільняє з посади керівник закладу освіти відповідно до трудового законодавства.

Асистента вчителя часом плутають з асистентом дитини. Асистент дитини – це непедагогічна посада. Крім того, такої посади немає в типових штатних нормативах закладів загальної середньої освіти [4]. Асистентом дитини може бути один з батьків або уповноважена ними особа.

Крім того, важливо визначити вчителів, які працюватимуть в інклюзивному класі. Керівник закладу освіти знає своїх працівників, їхні знання та компетентності, ба більше – це повноваження керівника. Батьки можуть тільки порадити, а не обирати вчителя. Але керівник має бути зацікавлений в ефективності інклюзивного навчання.

Вчитель інклюзивного класу так само, як і асистент, має ознайомитися із висновком ІРЦ для того, щоб зрозуміти особливості дитини. Бажано познайомитися із дитиною та її батьками перед початком занять для налагодження комунікації.

Найголовніше – пам'ятайте, що запорука ефективної організації інклюзивного навчання, як і будь-якої корисної та нової справи, – співпраця та партнерство із усіма долученими до неї людьми.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 р. № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п> (дата звернення: 10.10.2024).

2. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п> (дата звернення: 10.10.2024).

3. Про затвердження Порядку зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 16.04.2018 р. № 367. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0564-18> (дата звернення: 10.10.2024).

4. Про затвердження Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 06.12.2010 р. № 1205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-10> (дата звернення: 10.10.2024).

СЕКЦІЯ 6. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

SECTION 6. ADULT EDUCATION

Семигіна Т.,
д-рка політ. наук, професорка,
Академія праці, соціальних
відносин і туризму, м. Київ

УДК 378.364

**ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СОЦІАЛЬНУ
РОБОТУ: ПРАКТИЧНІ ТА ОСВІТНІ ПЕРСПЕКТИВИ**

Вступ. Цифровізація дедалі глибше проникає у сферу соціальної роботи, що вимагає від соціальних працівників набуття нових цифрових компетентностей [1]. Одним із відносно нових напрямів цифровізації є активне використання штучного інтелекту (ШІ). ШІ – це галузь комп'ютерних наук, яка створює системи та програми, здатні аналізувати дані, виконувати розумові операції, навчатися з досвіду та приймати рішення, подібні до тих, що здійснюють люди. До ШІ входять такі технології, як машинне навчання, нейронні мережі та обробка природної мови (NLP).

ШІ знаходить своє застосування і у соціальній роботі. Наразі використання ШІ відкриває нові можливості для підвищення ефективності соціальних послуг, покращення процесів прийняття рішень та спрощення рутинних завдань. У зв'язку з цим зростає потреба у підготовці фахівців, здатних адаптувати сучасні цифрові технології до вирішення проблем вразливих груп населення.

Метою цієї розвідки є аналіз закордонних досліджень щодо можливостей використання ШІ у практиці, освіті та дослідженнях із соціальної роботи, а також висунення рекомендацій щодо формування відповідних цифрових компетентностей соціальних працівників.

Основні результати. Насамперед слід зазначити, що ШІ знаходить широке застосування в різних напрямках практики соціальної роботи, зокрема на мікро– та макрорівнях. За даними дослідження (Sabourin, 2023) [5], на мікрорівні соціальної роботи, ШІ може сприяти покращенню доступу до послуг для осіб із порушеннями, наданню допомоги у навчанні, а також прогнозуванню ризиків самогубств та передозування наркотиками. ШІ дозволяє створювати індивідуальні плани обслуговування для клієнтів на основі їхніх унікальних потреб і характеристик, що значно підвищує якість та результати соціальних послуг. Використовуючи великі обсяги даних та алгоритми машинного навчання,

ШІ може аналізувати інформацію про клієнтів, включаючи їхнє соціальне становище, медичну історію, психологічні особливості та інші важливі фактори. Це дозволяє соціальним працівникам розробляти персоналізовані стратегії підтримки, які найкраще відповідають конкретним потребам кожного клієнта. Завдяки такому підходу можна не лише покращити рівень обслуговування, але й підвищити ефективність втручань, спрямованих на покращення життя вразливих категорій населення.

На думку інших науковців (Graham et al., 2019) [3], важливим напрямом є покращення інтегрованих медико-соціальних послуг, що включає ранню діагностику та втручання, управління хронічними захворюваннями, а також моніторинг і аналіз настрою, поведінки та оточення клієнтів. Використання ШІ дозволяє надавати підтримку у вигляді віртуальних помічників, які можуть надавати зворотний зв'язок та рекомендації клієнтам у приватній обстановці. Така підтримка також сприяє зменшенню стигматизації завдяки захисту приватності клієнтів. Це також дає змогу ефективно реалізовувати травмоінформовані підходи (Smith & Monteux, 2023) [7]. Ці підходи набули особливої актуальності в умовах воєнного стану.

Важливою є й можливість автоматизації рутинних процесів, зокрема документообігу, складання звітів і проведення анкетування клієнтів. Завдяки цьому соціальні працівники зможуть більше часу приділяти безпосередньому спілкуванню з клієнтами, покращуючи якість наданих послуг.

Науковці (Farrokhnia et al., 2023) [2] також звертають увагу на здатність ШІ до прогнозування ризиків. На основі аналізу великих обсягів даних ШІ може допомагати у прогнозуванні ризиків для вразливих груп населення, таких як ймовірність насильства або соціальної ізоляції. Це дозволяє соціальним працівникам більш ефективно реагувати на потенційні загрози та запобігати негативним наслідкам для клієнтів.

На макрорівні соціальної роботи ШІ може бути корисним у таких сферах, як аналіз політики, оцінка програм та організація спільнот. Використання ШІ дозволяє ефективніше аналізувати та оцінювати впровадження політики, забезпечуючи точніші дані та кращі прогнози для майбутніх рішень. У контексті організації спільнот, ШІ може допомогти в координації зусиль та управлінні ресурсами для пом'якшення соціальних проблем на рівні громад.

ШІ також має великий потенціал для використання у дослідженнях із соціальної роботи (Farrokhnia et al., 2023) [2], оскільки він значно спрощує обробку великих масивів даних, забезпечує точність аналізу та краще прогнозування соціальних тенденцій. ШІ можна використовувати для аналізу

соціальних проблем, таких як бідність, безробіття, дискримінація або доступ до медичних послуг. Застосування технологій машинного навчання дозволяє ідентифікувати приховані закономірності в цих явищах, що може допомогти у розробці нових соціальних програм.

Крім того, ШІ здатен аналізувати якісні дані, як-от інтерв'ю, за допомогою технологій обробки природної мови. Це дозволяє дослідникам швидше обробляти великі обсяги тексту і виявляти ключові теми. Також ШІ можна використовувати для прогнозування довгострокових наслідків соціальних втручань або змін у політиці, що дозволяє дослідникам оцінювати ефективність програм і рекомендувати коригування.

Завдяки таким інструментам дослідження у сфері соціальної роботи можуть стати більш точними, масштабованими та адаптованими до нових соціальних викликів.

Науковці (Hodgson et al., 2022) [4] також стверджують, ШІ може сприяти розвитку освіти у сфері соціальної роботи, забезпечуючи інтерактивні, персоналізовані та адаптивні навчальні процеси. Завдяки ШІ навчальні програми можуть бути розроблені відповідно до індивідуальних потреб студентів, враховуючи їхній рівень знань, стилі навчання та професійні інтереси. Наприклад, платформи, які використовують ШІ, можуть автоматично адаптувати навчальні матеріали та завдання, надаючи студентам персоналізовані рекомендації щодо подальшого навчання [6]. Це дозволяє майбутнім фахівцям із соціальної роботи більш ефективно засвоювати матеріал та набувати необхідні компетентності.

На додаток, віртуальні тренажери, побудовані на основі ШІ, дозволяють студентам практикувати навички взаємодії з клієнтами в симульованих сценаріях, що імітують реальні життєві ситуації (Stone, 2023) [8]. Це формує безпечне середовище для тренування комунікативних навичок та прийняття рішень у складних випадках.

ШІ може використовуватися і для автоматизованої оцінки студентів, забезпечуючи швидкий і точний аналіз їхніх навчальних завдань. Такі системи можуть перевіряти роботи, оцінювати відповідність вимогам, а також надавати негайний зворотний зв'язок, допомагаючи студентам зрозуміти власні помилки та успіхи. Це дозволяє студентам зосереджуватись на тих аспектах, де вони потребують додаткової уваги. ШІ допомагає не тільки економити час викладачам, а й сприяє розвитку у студентів структурованішого підходу до власного навчання, що підвищує якість освітнього процесу в соціальній роботі.

Використання штучного інтелекту (ШІ) у соціальній роботі породжує низку етичних викликів, особливо в контексті захисту конфіденційності та безпеки клієнтів. Автоматизація процесів і аналіз великих масивів даних за допомогою ШІ

передбачає обробку чутливої інформації про вразливі групи населення, що ставить під загрозу приватність клієнтів. Існує ризик неналежного зберігання або витоку даних, а також потенційної дискримінації або упереджених рішень, якщо алгоритми ШІ неправильно налаштовані або навчені на упереджених даних. Соціальним працівникам необхідно забезпечити, щоб впровадження штучного інтелекту відповідало етичним стандартам та законодавчим вимогам, аби захистити права клієнтів і зберегти довіру до професії соціальної роботи.

У сфері досліджень та освіти соціальної роботи етичні виклики також пов'язані з ризиком технологічної залежності та впливу алгоритмічних рішень на професійний суджень. ШІ може допомагати в аналізі даних, але його використання не повинно замінювати критичне мислення та етичний підхід, який є основою соціальної роботи. Студентам необхідно навчатися не тільки використовувати технології, але й оцінювати їхні обмеження, розуміти можливі ризики та враховувати вплив алгоритмічних рішень на соціальну справедливість і рівність. У цьому контексті особливо важливо розвивати етичні компетентності, які б дозволяли соціальним працівникам критично осмислювати роль ШІ в професійній діяльності.

Для ефективного використання ШІ у своїй роботі соціальним працівникам необхідно мати низку специфічних компетентностей, які можуть бути сформовані у системі освіти дорослих, зокрема:

– Здатність користуватися різними цифровими платформами та інструментами, розуміти принципи роботи ШІ та його застосування в практиці соціальної роботи.

– Уміння аналізувати дані, отримані з використанням ШІ, інтерпретувати результати та приймати обґрунтовані рішення на їх основі.

– Здатність ефективно комунікувати з клієнтами та колегами щодо використання ШІ, пояснюючи, як технології можуть вплинути на їхнє обслуговування та процеси.

– Уміння ставити під сумнів результати, отримані за допомогою ШІ, оцінювати їхню об'єктивність та виявляти можливі упередження.

– Здатність використовувати ШІ для вирішення конкретних соціальних проблем, адаптуючи технології до потреб клієнтів та контексту роботи тощо.

Висновки. Аналіз закордонних досліджень дає підстави стверджувати, що ШІ має значний потенціал для підвищення ефективності соціальних послуг, вдосконалення навчальних процесів та наукових досліджень. Зокрема, інтеграція ШІ в практику дозволяє автоматизувати рутинні процеси, прогнозувати ризики та формувати індивідуалізовані плани обслуговування, впроваджувати дієві травмоінформовані підходи.

Однак використання таких технологій стикається з етичними викликами, зокрема, щодо забезпечення конфіденційності даних. Для успішної інтеграції ШІ важливо формувати у соціальних працівників такі компетентності, як цифрова грамотність, аналітичні та комунікаційні уміння та навички, критичне мислення і управлінські навички. Це дозволить фахівцям ефективно використовувати ШІ, сприяючи осучасненню соціальних послуг, що відповідає запитам воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Каркач А., Семігіна Т. Цифрові компетентності соціальних працівників як передумова готовності до навчання літніх людей. *Path of Science*. 2021. № 5. С. 5008-5018.
2. Farrokhnia M., Banihashem S. K., Noroozi O., Wals A. A SWOT analysis of ChatGPT: Implications for educational practice and research. *Innovations in Education and Teaching International*. 2023. Vol. 61(3). P. 460–474.
3. Graham S., Depp C., Lee E. E. et al. Artificial Intelligence for Mental Health and Mental Illnesses: An Overview. *Curr Psychiatry Rep*. 2019. Vol. 21(11). P. 116.
4. Hodgson D., Goldingay S., Boddy J. et al. Problematising artificial intelligence in social work education: Challenges, issues and possibilities. *The British Journal of Social Work*. 2022. Vol. 52(4). P. 1878–1895.
5. Sabourin C. Artificial Intelligence in Social Work Practice / 2023. URL: https://digitalcommons.library.umaine.edu/ccids_posters/65.
6. Semigina T., Novak A. The role of emerging IT-technologies in elective selection: AI, blockchain, and beyond. *Moderní aspekty vědy: XXXVI Díl mezinárodní kolektivní monografie*. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut, 2023. P. 299-310.
7. Smith M., Monteux S. Trauma-informed approaches: a critical overview of what they offer to social work and social care. *Insights*, 2023. Vol. 70. P. 1-24.
8. Stone C. Artificial intelligence in social work practice education: Generative AI for learning. *Journal of Practice Teaching & Learning*, 2023. Vol. 20(3). URL: <https://doi.org/10.1921/jpts.v20i3.2192>.

СЕКЦІЯ 7. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

SECTION 7. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Тоябіна Х. С.,

УДК 536.2, 621.3.049

асистент кафедри загальної фізики
та моделювання фізичних процесів,
НТУУ "Київський політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського", м. Київ

Майкут С. О.,

доктор філософії,
старший викладач кафедри загальної
фізики та моделювання фізичних процесів,
НТУУ "Київський політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського", м. Київ

Чирка Ю. В.,

здобувач вищої освіти,
НТУУ "Київський політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського", м. Київ

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ТЕПЛОВІДВЕДЕННЯ
У РОУТЕРАХ З РАДІАЛЬНИМИ КОМПОНЕНТАМИ**

Вступ. Питання тепловідведення у сучасних електронних пристроях є критично важливим для забезпечення їхньої надійності та довговічності. При підвищенні робочих температур компонентів, зокрема процесорів, може спостерігатися зниження їхньої продуктивності та прискорений знос. У даному дослідженні розглядається теплообмін у роутері, зокрема, вплив радіатора на процесорі на теплові характеристики приладу. Основною метою роботи є порівняння теплових характеристик конфігурацій роутера за умов стаціонарного теплообміну з урахуванням тільки вільної конвекції повітря.

Опис моделі. Для моделювання було створено дві конфігурації роутера: *K1* (без радіатора, рис. 1а) та *K2* (з радіатором, рис. 1б). Вигляд друкованої плати, процесора і радіатора без корпусу наведено на рис. 1в.

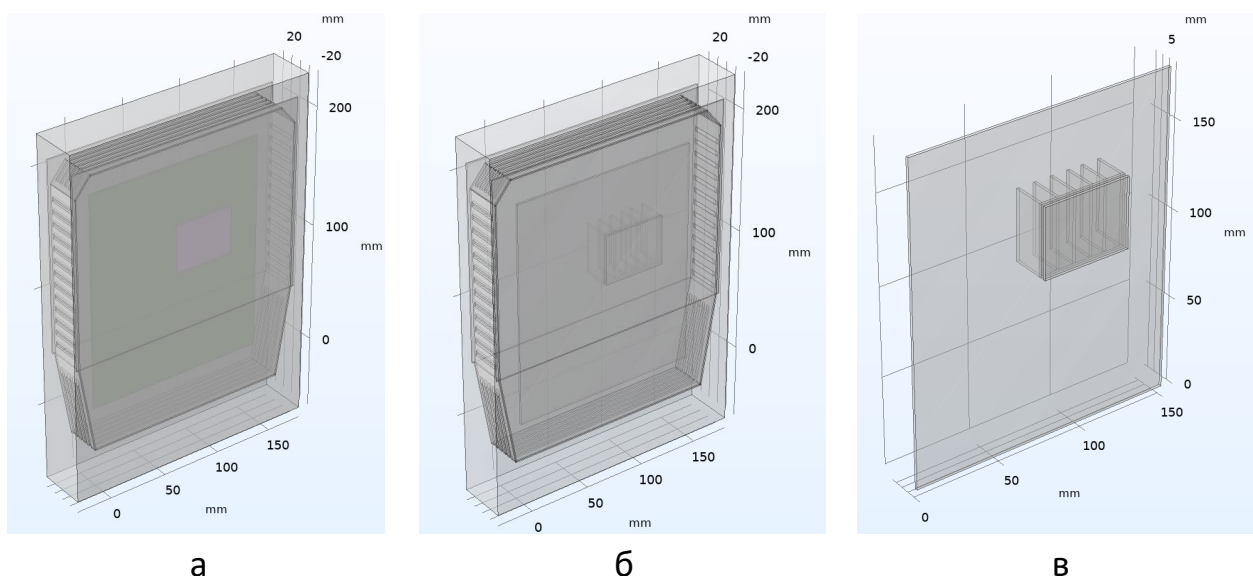

Рис. 1. Геометрія моделі: конфігурація без радіатора *K1* (а), *K2* з радіатором (б), вигляд моделі без корпусу (в)

Геометричні розміри елементів наведені в табл.1. В якості матеріалів для компонентів моделі використано склотекстоліт FR-4 для друкованої плати, кремній для процесора, акриловий пластик для корпусу, алюміній для радіатора та повітря як середовище для теплообміну.

Таблиця 1

Геометричні розміри елементів моделі

	Довжина, мм	Ширина, мм	Висота, мм	Товщина, мм
Процесор	50	40	-	1.6
Друкована плата	180	150	-	1.6
Корпус	200	32	235	1
Радіатор	50	40	15.6	1.6
Повітря	290	40	210	-

Ширина отворів у корпусі – 2.5 мм. Бокові отвори розташовані під кутом в 45°.

Теплообмін у моделі враховує нагрівання процесора, потужність якого становить 5 Вт. Початкова температура навколишнього середовища прийнята рівною 40°C (з урахуванням нагріву від інших джерел тепла). Вільна конвекція повітря була обрана як механізм охолодження через відсутність примусової

вентиляції, що відповідає типовим умовам експлуатації більшості побутових роутерів. Під дією архімедової сили тепле повітря піднімається догори, утворюючи ламінарний потік. Також в модель було додано силу тяжіння, що дозволяє автоматично враховувати зміни гідростатичного тиску на вертикальних границях [1].

$$\rho(\vec{u} \cdot \nabla)\vec{u} = \nabla \cdot [-p\vec{I} + \vec{K}] + \vec{F} + \rho\vec{g}, \quad (1)$$

$$\nabla \cdot (\rho\vec{u}) = 0, \quad (2)$$

де ρ – густина середовища, \vec{u} – поле швидкості потоку, p – тиск, \vec{K} – тензор в'язких напружень, \vec{F} – об'ємна сила, \vec{I} – матриця тотожності, \vec{g} – прискорення вільного падіння.

Верхня і нижня частини корпусу залишаються відкритими, що дозволяє повітрю вільно циркулювати між внутрішнім простором і зовнішнім середовищем. Швидкість ламінарного потоку повітря розрахована на основі стандартних рівнянь теплопереносу [1].

$$\rho C_p \vec{u} \cdot \nabla T + \nabla \cdot \vec{q} = Q + Q_{ted}, \quad (3)$$

$$\vec{q} = -k\nabla T, \quad (4)$$

де ρ – густина, C_p – теплоємність, \vec{u} – швидкість потоку, T – температура, \vec{q} – тепловий потік конвективного теплообміну, Q – джерела тепла (енергія), Q_{ted} – термопружне демпфування, k – теплопровідність.

Результати моделювання. Отримані результати представлені на рис. 2. Моделювання показало, що наявність радіатора суттєво знижує температуру процесора. У конфігурації *K2* максимальна температура знизилась до 107°C порівняно зі 149°C у конфігурації *K1* без радіатора. Це підвищує стабільність роботи процесора та продовжує його термін служби. Однак згідно з доступними даними, оптимальна температура для роутерів та мережевих комутаторів зазвичай становить від 0°C до 40°C. Робота при температурі вище цього діапазону може призвести до перегріву та зниження продуктивності, хоча робочі температури для сучасних роутерів можуть досягати 60-86°C під навантаженням [2, 3]. Наприклад, температури процесорів 45-86°C є типовими для інтенсивно працюючих роутерів [4], а максимально допустима температура становить приблизно 100°C [5]. Однак слід зауважити, що в моделі не враховувалися втрати на теплове випромінювання, а отже, вдосконалення моделі з урахуванням цих втрат може покращити отримані результати.

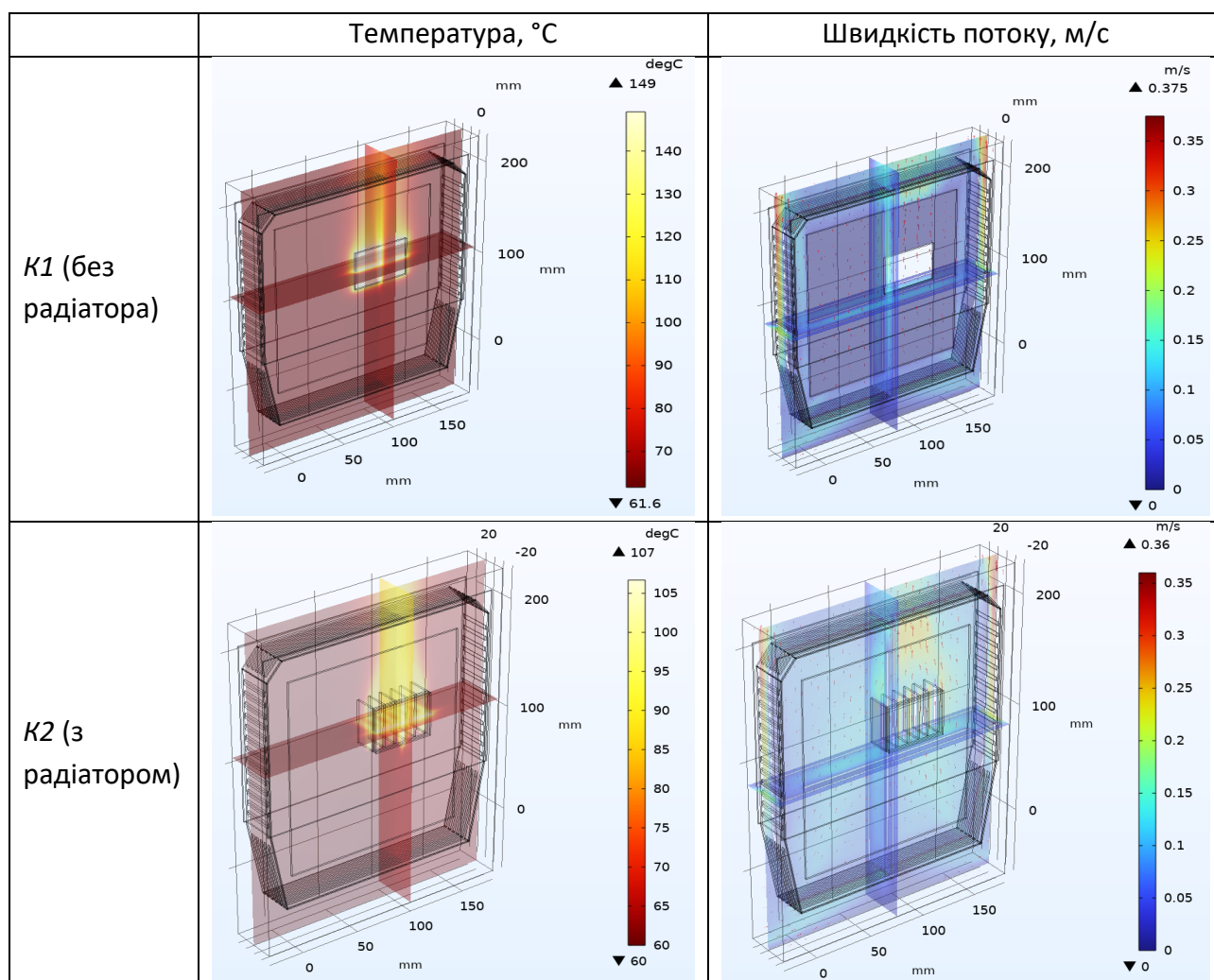

Рис. 2. Результати моделювання

Швидкість потоку повітря в обох конфігураціях виявилася майже однаковою. Для обох конфігурацій швидкість була близькою до 0,36 м/с, що узгоджується з емпіричними даними для аналогічних систем [2] і підтверджує ефективність природної конвекції. Таким чином, можна зробити висновок, що додавання радіатора не має значного впливу на швидкість повітряного потоку, але суттєво покращує тепловідведення.

Висновки. У результаті проведеного дослідження теплових характеристик роутера було встановлено, що конфігурація з радіатором (*K2*) є більш ефективною для охолодження процесора в порівнянні з конфігурацією без радіатора (*K1*). В *K1* максимальна температура процесора досягала 149°C, що значно перевищує рекомендовані робочі межі для електронних компонентів (зазвичай не вище 100°C). У *K2* максимальна температура процесора знижувалась до 107°C. Це дозволяє підтримувати температуру на безпечнішому рівні.

Швидкість ламінарного потоку повітря для обох конфігурацій залишалась практично однаковою – близько 0,36 м/с, що відповідає емпірично отриманим даним для аналогічних пристроїв. Така швидкість достатня для забезпечення ефективної конвекції.

Таким чином, використання радіатора у роутері забезпечує більш стабільний температурний режим, що підвищує надійність та довговічність роботи пристрою.

Список використаних джерел

1. COMSOL Multiphysics User's Guide. https://blogs.ethz.ch/ps_comsol/homepage/useful-documents. URL: https://blogs.ethz.ch/ps_comsol/homepage/useful-documents (date of access: 12.10.2024).

2. Cooling System and Airflow in ACX7348 Routers | Juniper Networks. *Juniper Networks – Leader in AI Networking, Cloud, & Connected Security Solutions*. URL: <https://www.juniper.net/documentation/us/en/hardware/acx7348/topics/topic-map/acx7300-cooling-system.html> (date of access: 12.10.2024).

3. Top Reasons for Router Overheating and How to Prevent It – TechSynchron. *TechSynchron-Tech Hub*. URL: <https://techsynchron.com/reasons-for-router-overheating> (date of access: 12.10.2024).

4. Optimal Router Temperature. *SNBForums*. URL: <https://www.snbforums.com/threads/optimal-router-temperature.45691> (date of access: 12.10.2024).

5. What Temperature Should A Network Switch Run At | Robots.net. *Robots.net*. URL: <https://robots.net/internet-and-connectivity/wifi-and-ethernet/what-temperature-should-a-network-switch-run-at> (date of access: 12.10.2024).

Федоров О. В.,

УДК 504.5:556(477.42)

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

Андрійчук Т. В.,

канд. біол. наук, доцент,

доцент кафедри екології та екології,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА СТАН ГІДРОМЕРЕЖІ (НА ПРИКЛАДІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Вступ. Вода є однією з найпоширеніших речовин на земній кулі – вона займає більшу частину земної поверхні і зосереджена в океанах, морях, озерах, річках, льодовиках, болотах, ґрунтах і гірських породах. Водні ресурси є ключовим елементом сталого функціонування природних екосистем, необхідною умовою життєдіяльності людини, визначальним чинником розміщення продуктивних сил та ефективного соціально-економічного розвитку регіонів та країни загалом [1, 3, 5].

Стрімкий рівень урбанізації, забруднення довкілля та зміна клімату загрожують сталому функціонуванню природних гідромереж України, а також системам водозабезпечення населення та економіки. Основними джерелами забруднення гідрологічних мереж є скиди з промислових об'єктів, неналежний стан інфраструктури водовідведення та очисних споруд, недотримання норм водоохоронних зон, змив та дренаж токсичних речовин із земель сільськогосподарського призначення. Окрім вищезазначеного варто відмітити і негативний вплив на гідромережу активних військових дій, які пов'язані з повномасштабним вторгненням Росії з лютого 2022 року. Водні ресурси Житомирщини не стали винятком, особливо північні та центральні її регіони.

Мета роботи проаналізувати вплив воєнних дій на стан гідромережі Житомирської області.

Матеріали та методи. Використано загальнонаукові теоретичні методи: аналіз і синтез літературних джерел інформації. Аналіз сучасного стану гідрологічних мереж Житомирської області проводився з використанням статистичного, порівняльно-географічного та картографічного методів.

Інформаційну основу дослідження склали статистичні дані Департаменту екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації та Головного управління статистики у Житомирській області.

Результати та обговорення. Починаючи з лютого 2022 р. ведення активних бойових дій на значній території України є невідворотним чинником значного ураження її природних ресурсів. Не виключенням тому є і північна та північно-центральна територія Житомирської обл., яка протягом лютого-квітня 2022 р. зазнавала впливу воєнних дій (рис. 1). Найактивніші бойові дії проводилися у населених пунктах Коростенського та Житомирського районів [7].

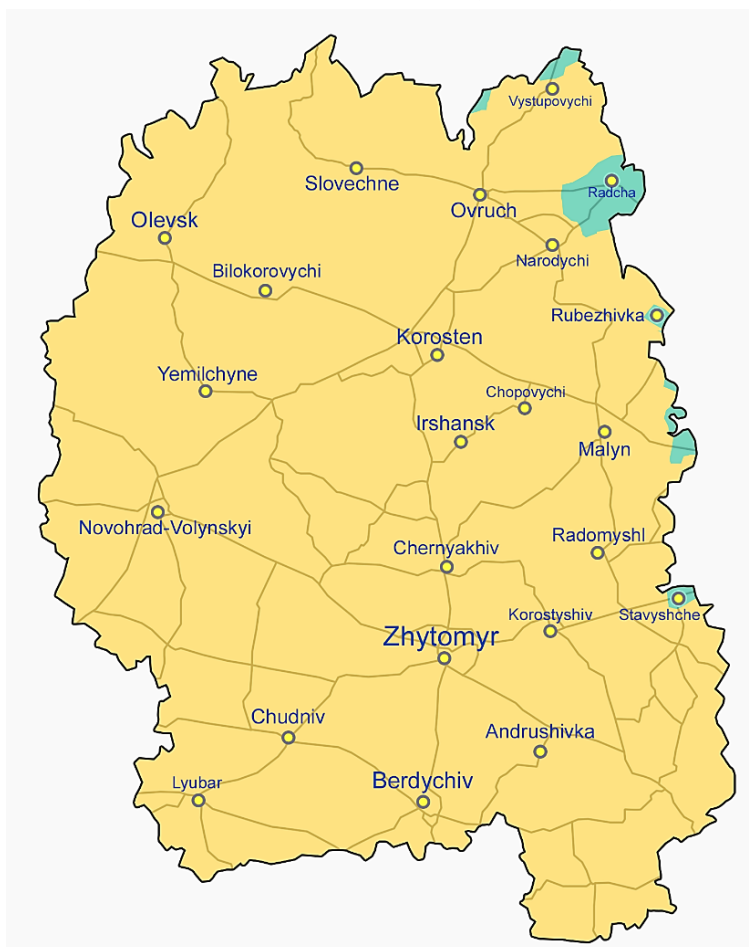

Рис. 1. Карта ведення бойових дій на території Житомирської області

Примітка: блакитним кольором позначено території, на яких велися активні бойові дії.

Воєнні дії суттєво впливають на стан водних об'єктів гідрологічної мережі країни, у тому числі і нашого регіону: до них потрапляє велика кількість забруднюючих речовин внаслідок підривів складів з паливно-мастильними матеріалами, нафтосховищ, а також через руйнування інфраструктури підприємств та очисних споруд. Такі наслідки несуть катастрофічний вплив на водні ресурси, а також великі ризики для населення, сільського господарства та продовольчої безпеки [8].

Бойові дії на території області спричинили зменшення водозабору, збільшення кількості скидів забруднених зворотних вод та появу диспропорції у розвитку водопровідних та каналізаційних мереж.

За даними [6], станом на 2023 р. ведення бойових дій на території Житомирської обл. призвело до таких наслідків (рис. 2):

Рис. 2. Наслідки впливу бойових дій на гідромережу області

Механічне та хімічне забруднення водойм. Воєнні дії нанесли негативний вплив на забруднення водних ресурсів Житомирської обл., зокрема річкових систем. Вибухи, обстріли та знищення інфраструктури спричинили скидання небезпечних речовин у річки. Наприклад, пошкодження фабрик, складів та транспортних засобів, які містять хімічні речовини, призвели до їх проникнення у водойми. Це – забруднення річкової води шкідливими речовинами (токсичні хімікати, нафта), що негативно вплинуло на екологічний стан водних екосистем [8].

Після деокупації дев'ять населених пунктів та території Народицької територіальної громади Житомирським обласним лабораторним центром МОЗ України проведено дослідження якості та безпечності питної води за санітарно-хімічними та мікробіологічними показниками. За отриманими даними [6], із 38 відібраних проб, 32 відповідали вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10, у 6 – виявлено перевищений вміст нітратів.

При забрудненні поверхневих водойм нафтопродукти розтікаються по поверхні води і формують плівку, з якої поступово виводяться легкі фракції за рахунок випаровування (протягом кількох днів випаровується 25% плями), а низькомолекулярні компоненти виводяться з плями у результаті розчинення [8].

Іншим наслідком ведення бойових дій на території Житомирської обл. є часткове *пошкодження водопровідних систем та порушення роботи очисних споруд*, що очищають міські води. Це призвело до тимчасового переривання

подачі питної води для населення та змішування питної води із забрудненою. Унаслідок такого впливу якість води погіршилася, що створило додаткові загрози для здоров'я людей, пов'язаних зі споживанням неякісної води.

Бойові дії частково призвели до порушення природної рівноваги в екосистемах водних ресурсів. Наприклад, вибухи та обстріли спричинили загибель риби та інших гідробіонтів, що порушило біологічну різноманітність. Токсичні речовини можуть накопичуватись у водоростях, водних рослинах та тваринах. Це, у свою чергу, призводить до зміни біологічної продуктивності та складу водних організмів, а також до порушення їхніх життєвих циклів. Забруднення води може спричинити вимирання деяких видів, що мають важливе значення для екосистеми.

Список використаних джерел

1. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С., Костіков І.Ю. Основи екології: підручник. 2-ге вид. Київ: Либідь, 2005. 320 с.
2. Екологічний паспорт Житомирської області. Житомирська обласна військова адміністрація, Управління екології та природних ресурсів. 2022. 187 с. URL: <https://eprdep.zht.gov.ua/Ecopasport%202022.pdf> (дата звернення: 11.09.2024).
3. Клименко В.Г. Загальна гідрологія: Навчальний посібник для студентів. Харків: ХНУ, 2008. 144 с.
4. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році: Доповідь Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. 514 с. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/Natsdopovid-2021-n.pdf> (дата звернення: 12.09.2024).
5. Олійник Я.Б., Шищенко П.Г., Гавриленко О.П. Основи екології: Підручник. Київ: Знання, 2012. 558 с.
6. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Житомирської області у 2022 році. Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної військової адміністрації. 180 с. URL: <https://eprdep.zht.gov.ua/Regionalna%20dopovidj%202023.pdf> (дата звернення: 12.09.2024).
7. Російська окупація Житомирської області. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 14.08.2024).
8. Сак Т.В., Більо І.О., Ткачук Ю.Е. Еколого-економічні наслідки російсько-української війни. *Економіка та суспільство*. Випуск 38. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/index> (дата звернення: 05.09.2024).

СЕКЦІЯ 8. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

SECTION 8. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Берчук Ю. В.,

УДК 821.111.09(092)"17":801.73

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

**ТОМАС СТЕРНЗ ЕЛІОТ ПРО ДЖОНА ДОННА
ТА АНГЛІЙСЬКИХ ПОЕТІВ-МЕТАФІЗИКІВ**

Томас Стернз Еліот, один із найвпливовіших та найавторитетніших поетів і літературних критиків минулого століття, зробив неоціненний внесок у дослідження англійської метафізичної поезії, зокрема творчості Джона Донна, котрого розглядав як центральну фігуру метафізичної поетичної школи в Англії.

У своєму знаному есеї під назвою "Метафізичні поети" ("The Metaphysical Poets") [1], написаному для знакової поетичної антології Герберта Грірсона "Метафізична лірика і вірші сімнадцятого століття: від Донна до Батлера" ("Metaphysical Lyrics and Poems of the Seventeenth Century: Donne to Butler") [2] та опублікованому 1921 року, Томас Стернз Еліот зосередився на аналізі поетичного стилю англійських поетів-метафізиків XVII століття, зокрема вже згадуваного Джона Донна, а також Ендрю Марвелла, Джорджа Герберта та Річарда Крешо, й визначив низку характерних особливостей метафізичної поезії в Англії, які, на його думку, відрізняли її від інших поетичних напрямків. Саме цей есей відіграв ключову роль у відродженні інтересу до літературної творчості метафізичних авторів, яка раніше була дуже мало поціновувана критиками, і допоміг сформуванню сучасне її розуміння.

Найважливішою з особливостей метафізичної поезії є, на думку англо-американського літературознавця, унікальне поєднання інтелекту та емоцій. Дослідник уважав, що англійські поети-метафізики володіли специфічним "об'єднаним чуттям" ("unified sensibility"), яке давало їм змогу сприймати світ недискретно (одночасно через розум і почуття та емоції, без розділення цих аспектів на окремі складові), та об'єднувати в одному художньому образі чи поетичному висловлюванні різноманітні, часом дуже різноманітні аспекти людського досвіду: "досвід звичайної людини хаотичний, нестабільний,

фрагментарний. Хтось захоується чи читає Спінозу, і ці два досвіди не мають між собою нічого спільного <...>, у свідомості поета ці два досвіди завжди формують нові єдності" [1]. На його переконання, пізніші поети, зокрема романтики, втратили цю здатність, що призвело до "розщеплення чуттєвості" ("dissociation of sensibility"), яке, на його думку, характеризувало весь літературний розвиток в Англії після XVII століття.

Англійські метафізичні поети, за Томасом Стернзом Еліотом, також вирізнялися нестандартним підходом до творення художніх образів і метафор. Так, вони широко використовували т. зв. "концепти" ("conceits") – сміливі, інколи парадоксальні порівняння, що зближували й об'єднували жодним чином не споріднені поняття або предмети, створюючи тим самим сильний поетичний ефект. Наприклад, Джон Донн у своїй художній практиці послуговувався науковими, філософськими та теологічними термінами для опису любовних і духовних переживань, що робило його поезію насиченою глибинними значеннями і сенсами. Томас Стернз Еліот також високо цінував Джона Донна за його здатність створювати динамічну поезію, позначену інтелектуальною глибиною та яскраво вираженим особистим і чуттєвим характером, що, на його думку, дозволяло читачам глибше проникати в суть людських почуттів і взаємин. Він уважав, що Джон Донн надзвичайно майстерно використовував парадокси та різного роду протиріччя, через що його художні тексти були багат шаровими та ускладненими. Літературознавець відзначав і формальну майстерність Джона Донна, зокрема його вміння маніпулювати ритмом і структурою вірша, щоб передавати тонкі нюанси почуттів та ідей. Він ставив у приклад здатність Джона Донна вміло працювати зі словом, змінювати інтонації, використовувати розмовну мову й дотепну гру слів, що надає його поетичному вислову особливої природності. Назагал, Джон Донн був для Томаса Стернза Еліота взірцем поета, котрий сміливо розсуває межі традиційної поетичної мови й руйнує усталені поетичні форми, тобто справжнім модерністом за духом.

Томас Стернз Еліот захоплювався здатністю англійських метафізичних поетів створювати драматичну напругу і жвавість у своїх віршах. Він відзначав, що вони часто застосовують діалоги, риторичні запитання і звертаються безпосередньо до читача, роблячи тим самим свої поетичні тексти особистісними та емоційно зарядженими. Цілком можливо, що така практика була зумовлена розквітом театрального мистецтва у тогочасній Британії.

Разом із тим, критик відзначав, що метафізична поезія вимагає від реципієнтів значного інтелектуального зусилля для розуміння складних метафор, алюзій та ремінісценцій, які використовували поети-метафізики. Проте

він вбачав у цьому радше її цінність і вважав, що саме ця риса сприяє глибшому й ціліснішому сприйняттю літературного тексту.

Літературознавець підсумовує свій есей тим, що метафізична поезія має значення для сучасного читача саме через свою здатність бути одночасно інтелектуальною й емоційною, особливо підкреслюючи, що творчість поетів-метафізиків якнайкраще відображає цілісне сприйняття складності самого життя.

Як висновок зазначимо, що саме Еліотове осмислення англійської метафізичної поезії зробило її невід'ємною частиною світового літературного канону, привернувши до неї увагу як літературних критиків, так і широких читацьких кіл ХХ століття та перетворивши на предмет численних наукових досліджень і натхнення для багатьох авторів.

Список використаних джерел

1. Eliot T. S. The Metaphysical Poets. URL : <https://pdfcoffee.com/eliot-the-metaphysical-poets-pdf-free.html>.

2. Metaphysical Lyrics and Poems of the Seventeenth Century : Donne to Butler / ed. by H. J. C. Grierson. Oxford : At the Clarendon Press, 1921. 244 p.

Вдовиченко Р. П.,

канд. пед. наук, доцент, директор,

ВСП "Фаховий коледж Миколаївського національного
університету імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

УДК 351.86

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Соціальна робота з сім'ями, що опинилися у складних життєвих обставинах, є одним з найважливіших напрямків сучасної соціальної політики. Цей напрямок спрямований на підтримку, зміцнення та відновлення таких сімей, забезпечення їхнього благополуччя та створення умов для повноцінного розвитку дітей.

Сім'я – це перший соціальний інститут у житті дитини і важливий чинник її успішної соціалізації в майбутньому. Однак іноді сім'ї опиняються у складних життєвих ситуаціях, які можуть загрожувати їх існуванню та призводити до вилучення дітей із родини. Соціальна робота з такими сім'ями є важливим напрямом діяльності з метою збереження родини для дитини. Це важливий спосіб запобігання соціальному сирітству.

Актуальні питання здійснення соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах досліджували українські вчені: О. В. Безпалько, Ю.М. Бондаренко, І. М. Грига, І. Б. Іванова, І.Д. Зверєва, І. Курило, І.В. Рудкевич, В.В. Лаврухін, Г. М. Лактіонова, М.М. Любецька, Л.Ю. Новикова, С.Л. Процюк, В.В. Собченко, В.А. Скуратівський, Т. В. Семигіна, Н.Д.Тимчишина, В.П. Трощинський, Л.Т. Тюття, І.М. Трубавіна, Ю.Д. Юрченко, Ю.П. Харченко, та ін.

Дослідниками встановлено, що ефективність соціальної роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, багато у чому залежить від правильного вибору форм і методів роботи, підкреслено особливість такої роботи в умовах воєнного стану в Україні.

Оскільки проблеми сімей різноманітні, тому потребують індивідуального підходу щодо вирішення та різних підходів, форм та методів соціальної роботи для забезпечення ефективного результату. Така системно організована соціальна робота важлива, сприяє запобіганню соціальному сирітству, підтримці сімей у подоланні кризових ситуацій таких як безробіття, хвороба, насильство тощо, навчанню сімей ефективним способам вирішення проблем, дотриманню прав дітей, забезпеченню їхньої безпеки та добробуту. Тому фахівці з соціальної сфери, які працюють із такими категоріями сімей, повинні мати глибокі спеціальні знання та бути готовими надавати підтримку й поради відповідно до потреб сімей.

Складні життєві обставини можуть виникати з різних причин, як-от втрата роботи, розлучення, народження дитини, смерть близької людини, хвороба, наркоманія, алкоголізм, насильство, неналежне виконання батьківських обов'язків тощо.

Завдання фахівця під час першого візиту до проблемної родини підтвердити чинники, які зумовили певні складні життєві обставини, та вивчити функції сім'ї. Для цього використовується такий інструментарій, як оцінка потреб сім'ї. Від першого візиту залежить те, чи піде родина на контакт, чи налаштується на діалог із соціальним працівником.

Основні завдання соціальної працівника з такими сім'ями:

– Діагностика ситуації: виявлення причин, що призвели до складних життєвих обставин, оцінка потреб сім'ї.

– Розроблення індивідуального плану роботи: створення програми підтримки, яка враховує особливості кожної конкретної сім'ї.

– Надання соціальних послуг: матеріальна допомога, посередництво у вирішенні бюрократичних питань, психологічна підтримка тощо.

– Співпраця з іншими фахівцями: залучення лікарів, педагогів, юристів для комплексного вирішення проблем сім'ї.

– Профілактика повторного потрапляння сім'ї у складні життєві обставини: розвиток навичок самостійного вирішення проблем.

Таким чином, під час оцінки потреб необхідно враховувати не лише причини виникнення складної життєвої обставини, а також ресурси членів родини: що вони можуть виконувати, які навички мають, наявність освіти, житла, наскільки у них міцні зв'язки з родичами, з громадою, якої сторонньої допомоги вони потребують, визначити необхідну стратегію втручання, види соціальних послуг, соціальної допомоги, спрямованих на подолання складних життєвих обставин сім'ї.

Фахівці з соціальної роботи повинні надавати підтримку та поради сім'ям, що опинилися в складних життєвих ситуаціях, щоб допомогти їм знайти шляхи вирішення проблем та покращення свого становища.

Також важливо інформувати суспільство про те, що батькам, які опинилися у складних життєвих обставинах, не треба боятися просити підтримки у держави, навпаки, їм необхідно співпрацювати з фахівцями соціальних служб заради блага своїх дітей та збереження сім'ї.

Отже, здійснення соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, має важливе значення для підвищення ефективності надання соціальних послуг вразливим групам населення. Соціальна робота з сім'ями, що опинилися у складних життєвих обставинах, – це інвестиція в майбутнє. Забезпечивши підтримку таким сім'ям, ми сприяємо створенню більш справедливого і гуманного суспільства.

Список використаних джерел

1. Любецька М. М. Актуальні питання здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 16. С. 133–135.

2. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика): навч. посіб. Київ: ВМУРОЛ "Україна", 2004. С. 185–191. URL: <http://books.br.com.ua/40011>.

3. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч. посіб. Київ, 2002. 132 с.

4. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. Київ: Наук. світ, 2003. 233 с.

5. Соціальні служби – родині: Розвиток нових підходів в Україні / за ред. І. М. Григи, Т. В. Семигіної. Київ, 2003. 128 с.

6. Трубавіна І. М. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї. Науково-методичні матеріали. Київ: ДЦССМ, 2003. 86 с.

Горішна О.,

УДК 37.013(477)

доктор філософії, старший викладач кафедри
інформаційної діяльності та соціальних наук,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя, м. Тернопіль

ГУМАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА РІВНОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

В мінливих умовах сьогодення під впливом інформаційних, технологічних, соціальних та економічних трансформацій, освіта набуває ключового значення розвитку суспільства, що визначає не лише індивідуальний успіх, а й розвиток соціуму в цілому. Одним із важливих аспектів, який потребує прискіпливої уваги науковців та практиків, є гуманізація управлінської діяльності у закладах освіти, яка передбачає переосмислення стилів управління. Жорсткі, авторитарні стилі управління втрачають свою ефективність, а педагогічні спільноти потребують такого типу керівництва, яке б не суперечило людським цінностям, соціальній справедливості та рівності.

Актуальність обраної теми особливо гостро підкреслюється довготривалою війною в Україні, чий вплив негативно впливає на життя суспільства в цілому. Війна та щоденні обстріли нашої країни в ущент руйнують інфраструктуру, економічну спроможність і ставлять під загрозу життя і здоров'я громадян. Однак, у таких складних умовах молоде покоління потребує задоволення своїх освітніх потреб, прагне до гармонійного розвитку та формування професійних компетентностей, задля свого успішного майбутнього. Заклади освіти є осередком життя і розвитку нового суспільства, а впровадження гуманістичних цінностей у системи управління є необхідним кроком для забезпечення психологічного комфорту усіх учасників освітнього процесу.

Вітчизняні науковці Н. Падун і Ю. Даруга стверджують, що гуманізація є одним з найважливіших принципів, які відображає сучасні суспільні тенденції у сфері функціонування освіти.

Зарубіжні дослідники А. Мартіс і О. Перейра, вважають, що сучасна система освіти повинна базуватися на принципах гуманності та емпатії. Науковці розглядають гуманізацію, як явище яке проникає у свідомість індивіда, що сприятиме формуванню міцних і прозорих особистісних зв'язків у колективах [3].

Гуманізація управління закладами освіти актуалізується на рівні перетворень, що відбуваються у суспільстві протягом останніх років та відображається у наступних положеннях гуманістичної концепції спрямованості сучасної освіти: визначення пріоритету особистості, її унікальності; співпраці всіх суб'єктів освітнього процесу в розв'язанні навчальних і виховних завдань; опора на загальнолюдські і національні духовні цінності; широкий культурологічний підхід до вибору навчальних технологій; гуманізація освітнього середовища, міжособистісних стосунків у всіх підсистемах педагогічної навчально-виховної системи; засудження і безумовне усунення з педагогічної практики методів адміністрування, примусу, авторитаризму; звернення до скарбниці етнопедагогіки і її досвіду [1].

Послуговуємося думками І. Семенець-Орлової, що впровадження гуманістичного підходу в освітню галузь пов'язаний зі сприянням самореалізації особистості одночасно в інтересах суспільства та людства [4]. Це підкреслює важливість балансу між індивідуальними потребами учасника освітнього процесу та колективними інтересами, що є ключовим фактором самореалізації особистості.

Нам також імпонують твердження, І. Баранцової і М. Рудковської, що гуманізм – це сукупність об'єктивного і суб'єктивного ставлення до кожної людини як до внутрішньої цінності [2]. Кожна людина у соціумі заслуговує на повагу та увагу, незалежно від її соціального статусу, фінансової спроможності, рівня інтелектуального розвитку, походження, сфери інтересів чи досягнень. Визнання внутрішньої цінності особистості сприятиме формуванню більш справедливого і гуманного суспільства, де кожен громадянин зможе реалізувати свій власний потенціал.

Ми переконані, що гуманізація управління закладом освіти – це складний процес, який передбачає суб'єкт-суб'єктній взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу на принципах толерантності, рівності та соціальної відповідальності з метою соціальної підготовки особистості до життя у динамічному суспільстві. Це складний і багатогранний процес в умовах сьогодення, який потребує активної взаємодії між адміністрацією, педагогами, учнями та батьками задля ефективного розвитку і функціонування закладу освіти на принципах людиноцентризму і гуманізму.

Забезпечення соціальної справедливості та рівності під час воєнного стану та надскладних умов функціонування освіти в Україні є одним із першочергових завдань сучасного керівника і вимагає низку дій: необхідно створити сприятливі і рівні умови для доступу до якісної освіти усіх верств населення, включаючи дітей з малозабезпечених сімей, дітей з особливими освітніми потребами,

внутрішньо переміщених осіб із фронтових і прифронтових територій нашої країни, незважаючи на їх національну приналежність, віросповідання та інші особливості; важливо інтенсивно розвивати у закладах освіти інклюзивне середовище, яке б сприяло формування освітньої траєкторії кожної особистості та забезпечувало її гармонійний розвиток у динамічному середовищі змін та трансформацій суспільних процесів; налагодження ефективної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу під час прийняття важливих рішень та забезпечення швидкого зворотного зв'язку з метою розвитку організаційної культури "побудованої для людей" на основі колективних переконань, традицій та моделей поведінки. Окрім цього, для ефективної взаємодії педагогічного колективу із здобувачами освіти в умовах викликів та суспільних криз, керівникам закладів освіти потрібно подбати про розвиток фахової компетентності педагогів задля впроваджувати принципів соціальної справедливості та рівності в освітній процес, а також активізувати співпрацю між місцевими урядовими і громадськими організаціями щодо спільного впровадження освітніх та волонтерських програм і проєктів. Керівникам закладів освіти, також, потрібно окрім академічних знань зосередитися на розвитку соціальних і емоційних компетентностях здобувачів, адже це допоможе створити безпечне освітнє середовище для особистісного розвитку в умовах викликів з якими стикається українське суспільство під час війни.

Гуманізація управління закладом освіти є складним і багатогранним процесом, що потребує активної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу – учнями, педагогами, адміністрацією та батьками. Основними принципами цієї взаємодії є толерантність, згуртованість, рівність і соціальна відповідальність, які створюють сприятливе середовище для розвитку особистості. Гуманізація системи управління, беззаперечно, матиме вплив на розвиток критичного мислення, емоційного інтелекту, залученості до освітнього процесу кожного здобувача і педагога та забезпечуватиме конкурентоспроможність закладу на ринку освітніх послуг.

Список використаних джерел

1. Падун Н. О., Даруга Ю. О. Гуманізація управління загальноосвітнім навчальним закладом як основна мета розвитку особистості. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2018. № 2. С.60-64. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/915/1/11.pdf> (дата звернення: 21.09.2024).

2. Barantsova I., Rutkovskiy M. Humanization of the pedagogical system as an innovative Process. International Science Journal of Education & Linguistics. 2022. 1(1): 1-7 URL: <https://isg-journal.com/isjel/article/view/6/5> (дата звернення: 21.09.2024).

3. Martins A., Pereira O. Martins I. Handbook of Research on Contemporary Approaches in Management and Organizational Strategy. 2019. 21p. URL: <https://www.igi-global.com/dictionary/service-learning/67878#:~:text=This%20is%20a%20schooling%2C%20instruction,solid%20and%20transparent%20personal%20relationships> (дата звернення: 21.09.2024).

4. Orlova, Inna. (2022). Human-Centered Approach in New Development Tendencies of Value-Oriented Public Administration: Potential of Education. Economic Affairs. 67. URL: https://www.researchgate.net/publication/367642012_Human-Centered_Approach_in_New_Development_Tendencies_of_Value-Oriented_Public_Administration_Potential_of_Education (дата звернення: 21.09.2024).

Дунець В. Б.,

УДК 167:37]:069.12+001.92(477)

канд. політ. наук,

заступник директора з розвитку центрів
науки і міжнародних стратегічних проєктів,

Національний центр "Мала академія
наук України", м. Київ;

докторант кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ТЕНДЕНЦІЇ ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ ПРО РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МУЗЕЇВ НАУКИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Перед українським суспільством з початку повномасштабного вторгнення російської армії у 2022 році щоденно стоять нові виклики, реальні загрози та небезпеки. Це стосується життя і здоров'я населення, територіальної цілісності України, національної, енергетичної й демографічної безпеки, стійкості та функціональності інфраструктури, як і збереження навколишнього середовища. У таких умовах освітня сфера України також зазнала значних змін, перетворень, шкоди та руйнувань. Міністерство освіти і науки України в актуальному часі постійно веде облік та фіксацію закладів освіти, які зазнали руйнувань та пошкоджень, демонструючи усьому світу хибність тверджень російського агресора, що його війська атакують лише військові об'єкти [1].

В умовах війни питання освіти набуває нового виміру. Вона стає важливим чинником у формуванні не тільки стійкості суспільства, але й визначає великою мірою його майбутнє. У світлі цих подій не може не викликати занепокоєння в українського соціуму питання освіти молодого покоління, яке опинилося в умовах вимушеного внутрішнього та зовнішнього переміщення на шляху до пошуку безпечних прихистків. Це очевидна проблема, яка є однією з ключових на порядку денному у суспільстві, говорячи про майбутнє України, зокрема про те, як упередити молодь від подальшої міграції за кордон, і водночас повернути її додому.

Ці виклики порушують фундаментальні питання про людську природу, здатність адаптуватися до змін та відкривати нові горизонти свідомості в незвичайних і нестандартних умовах. Для українських дітей пошук нових освітніх можливостей, як у формальних закладах освіти, так і в неформальних просторах, таких як музеї науки, можна розглядати як своєрідний акт вибору і прагнення до самореалізації.

Музей науки – це розмаїття наук та вражень, простір для самостійного конструювання своїх знань, де відвідувачі навчаються мислити критично, ставити питання і самостійно шукати на них відповіді. Водночас це не просто доступ до наукових фактів чи законів, але й можливість експериментувати з ними на практиці, віднайти своє покликання чи зацікавленість, але й також бажання до дій. Тоді як спосіб організації музейного простору та підходи до наукової комунікації сприяють розвитку дитячої допитливості у процесі освоєння нових знань.

В Україні музеї науки як інституції, як окремий соціокультурний феномен, є відносно новими для суспільства, практична та теоретична зацікавленість до яких з кожним роком зростає. Тоді як на світовій арені – це вже усталені інституції, з чітко визначеними місцем та роллю у соціумі. Проте саме в Україні відбувається переосмислення їх природи створення, значущості та функціональності, що відбувається в умовах повномасштабної війни.

Закордонні науковці досить часто розглядають сутність та роль музеїв науки як своєрідних "містків" поміж суспільством та науковцями, допомагаючи останнім презентувати нові наукові відкриття, винаходи, але й також розповідати про загальновідомі закони науки й природи у доступний та зрозумілий спосіб. На цьому акцентує Майкл Джон Горман, директор наукового Музею Массачусетського технологічного інституту (США) у своїй книзі "Колайдери ідей: майбутнє музеїв науки" (2020). На його думку, музеї науки мають бути такими громадськими просторами, "колайдерами ідей та людей", які виконуватимуть функції двосторонніх "мостів" між наукою та суспільством як у контексті сьогодення, так і у майбутньому. Продовжуючи, він відзначає, що "музеї науки більше не потрібно розглядати як величезні простори, схожі на собори,

пам'ятники минулим тріумфам знань та винахідливості. Натомість музеї науки та центри науки потрібно сприймати як життєво важливу сполучну тканину, яка підтримує нові та випадкові соціальні зв'язки між дослідниками та громадськістю, збагачуючи та трансформуючи їх обох у цьому процесі. Там, де музеї традиційно розглядалися як місця для вилучення об'єктів з обігу, так би мовити, з ринку, нам потрібно переосмислити циркуляційний музей, музей з пульсом" [2, р. 150–151]. Щобільше, підтримання соціальних зв'язків у межах діяльності музеїв науки відбувається не тільки на лінії дослідник – громадськість, але також і між громадськістю, зокрема між дітьми, які його відвідують. Тому музеї науки в умовах війни виконують ще одну важливу функцію – соціальну інтеграцію, у центрі якої знаходиться наука.

Війна в Україні вимагає переосмислити вже раніше сформовані уявлення про музеї науки, відкрити їх нові можливості та надати їм нової значущості. Адже динамічне продовження освітнього процесу та його захист є виявом спротиву українського народу, демонструючи абсурдність насилля, а також прагнучи свободи та самовизначення. Тому порушене нами питання у філософському контексті потребує подальшої наукової розвідки та обговорення.

Список використаних джерел

1. Освіта під загрозою. URL: <https://saveschools.in.ua> (дата звернення: 01.09.2024).
2. Gorman M. J. Idea Colliders: the future of science museums. Cambridge, Massachusetts : The MIT Press, 2020. 162 p.

Yesipova, O.,
Ph.D. of Pedagogical Sciences,
Researcher at the scientific and
organisational department,
National Academy of the National
Guard of Ukraine, Kharkiv

УДК 378.091.3.014

INFLUENCE OF FACTORS ON THE MORAL AND PSYCHOLOGICAL STATE OF SERVICEMEN

A general analysis of the peculiarities of individual behavior in extreme conditions shows that regardless of the level of physical and psychological stress, changes in the moral and psychological state of personnel are mostly negative. Studies show that

only 25% of servicemen who take part in combat for the first time are able to respond adequately to the situation and conduct active combat operations. The rest experience disorganization of mental activity and in some cases develops pathological reactive states. It should be noted that in combat conditions, the actions of the military are significantly affected by their subjective perception of events [1].

In order to adequately respond and take appropriate measures, commanders and officers of educational (educational and socio-psychological) work bodies must understand the factors and peculiarities of their influence on the behavior and moral and psychological state of servicemen, as well as their actions during combat operations.

Thus, the expectation of danger is a subjective state that arises in military personnel in response to the threat of combat. In some cases, this state can develop into a persistent feeling of fear, which manifests itself in various ways, including hyperactivity or, conversely, the development of inhibitory reactions.

According to American psychologists, 65% of servicemen experience the greatest emotions at the beginning of a battle; 21% – during the battle; 8% – after the battle, while 6% cannot assess their feelings.

The causes of negative mental states in military personnel are psychotraumatic factors that can be divided into five groups:

- personal factors are caused by individual psychological characteristics of servicemen, such as vulnerability, imbalance and resentment. They include family, personal and service experiences; a set of views and interests; moral qualities; and a predisposition to or presence of neuropsychiatric illnesses;

- physiological factors are related to the incomplete physiological development of diseases in the remaining soldiers and NCOs, which can lead to overwork, lack of sleep, illness, injury, etc;

- social factors characterize the psychological reactions of an individual to his or her position and role in the team, as well as changes in the usual social environment. Negative psychological states can arise as a result of conflict situations, categorical reactions to attempts at self-expression and self-assertion, the need for subordination, resentment, etc.

- situational factors depend on changes in the combat situation, the specifics of combat missions, various aspects of combat, as well as on insufficient information and lack of combat experience and knowledge;

- managerial factors lead to trauma to the psyche of servicemen due to insufficient psychological and pedagogical training of commanders, lack of understanding of the psychological states of individual servicemen, ignorance of the age and professional characteristics of personnel, as well as failure to take into account the specifics of adaptation of servicemen to combat conditions. This also includes excessive physical and emotional stress, issuing contradictory orders and disorderly changes in the activities of subordinates [2].

The influence of modern combat factors on the moral and psychological state and behavior of personnel is a complex and multifaceted process determined by various elements of the situation, social conditions and individual characteristics of military personnel. Modern warfare places new demands on personnel, emphasizing the importance of high motivation, moral and combat qualities, professional skills and the ability to adapt quickly in conditions of instability and uncertainty.

The need to create a healthy moral and psychological climate in military teams, develop trust between subordinates and commanders, and maintain psychological compatibility in small groups are critical to ensuring the successful completion of combat missions. Taking into account the social factors that influence the personality of a serviceman helps to create optimal conditions for his performance in difficult combat situations.

Thus, in order to increase the effectiveness of combat operations and preserve the life and health of personnel, it is important to constantly analyse and adapt strategies for managing the moral and psychological state, taking into account current challenges and changes in the combat situation.

References

1. Orhanizatsiia psikhologichnoi pidhotovky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy: metodychnyi posibnyk / Za redaktsiieiu heneral-maiora V. Klochkova Kyiv: "Tsentr uchbovoi literatury", 2023. 325 p.

2. Support of Combat and Moral and Psychological Training of Military Personnel. URL: <http://surl.li/pwrylf> (date of access 28.09.2024). [in English].

Жалко Т. Й.,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики
викладання шкільних предметів,
Волинський інститут післядипломної
педагогічної освіти, м. Луцьк

УДК 37.091.13-005.963:316.77-047.22

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГА

У сучасному суспільстві, яке постійно змінюється і розвивається, для педагога-фахівця дуже важливо володіти вміннями, що дозволяють ефективно і швидко сприймати інформацію. Це може бути усна чи письмова комунікація, а також невербальні сигнали. Сучасний педагог упродовж дня отримує значний

обсяг інформації, ставши свідком різноманітних комунікативних ситуацій, починаючи з навчальних занять і закінчуючи неформальними бесідами.

Засвоєння необхідної інформації – один із ключових аспектів професійної діяльності. Вміння швидко і точно оцінювати, яка інформація є важливою в цей момент, а яку можна опрацювати потім, суттєво підвищує ефективність роботи. Цей процес передбачає уміння педагога зосередитися й бути готовим до швидкої адаптації в нових умовах.

Керування системою мовленнєвих комунікацій в межах своєї компетентності – це навичка, яка передбачає не лише формулювання власних думок, а й контроль за комунікаційними процесами, що відбуваються у навчальній аудиторії. Це вміння забезпечує ефективність обміну інформацією і дозволяє уникнути непорозумінь.

Багатство словникового запасу, рівень культури мови і техніка мовлення мають величезний вплив на формування професійної майстерності. Висока мовна культура допомагає не лише передавати інформацію, а й створювати позитивний імідж педагога. Здатність використовувати різноманітні мовні елементи та стилі дозволяє фахівцю підлаштовуватися під аудиторію й обставини.

Відтворювати інформацію у діалогічній взаємодії – це не лише обмін думками, а й вміння слухати, розуміти і реагувати на слова співрозмовника, використовуючи конструктивні та переконливі аргументи. Тут важливо виявляти не тільки усну, а й писемну комунікацію, оскільки нові технології та засоби зв'язку вимагають від педагогів уміння грамотно формулювати свої думки. Отож, комунікативна компетентність є надважливою складовою успішної взаємодії в сучасному суспільстві та займає домінуючу позицію через свою соціально-практичну обумовленість і педагогічно-комунікативну значущість.

У широкому розумінні комунікативна компетентність – це інтегрована здатність педагога-фахівця до спілкування. Це той чинник, що визначає якісні характеристики результату (продукту) професійної діяльності педагога. Разом з тим "професійне спілкування, що традиційно розглядається психологічною наукою як "діяльність у діяльності", – специфічний вид діяльності, або комунікативна (в тому числі мовленнєва) діяльність" [2, с. 86].

Загалом комунікативна компетентність розглядається як "сукупність знань про спілкування в різноманітних умовах та з різними комунікантами, а також уміння їх ефективного застосування у конкретному спілкуванні в ролі адресанта і адресата" [3, с. 32]. Це означає, що педагог повинен вміти не лише передавати інформацію, а й правильно інтерпретувати повідомлення, адаптуючи свою комунікацію до контексту, культурних особливостей та емоційного стану співрозмовника. Також важливим є розвиток емпатії, вміння слухати та

конструктивно реагувати на зворотний зв'язок, що сприяє побудові довіри і взаєморозуміння між учасниками комунікативного процесу.

У енциклопедичному словникові зазначено, що компетентність – це певне коло питань, в яких людина добре розуміється [1, с. 231] і включає сукупність новоутворень, знань та умінь, найбільш сприятливих для ефективної діяльності в освітній сфері. Це не лише володіння інформацією, але й здатність її задіяти на практиці. Таким чином, комунікативна компетентність охоплює таке поняття, як аналіз ситуацій, передбачення наслідків професійної діяльності, використання отриманої інформації для прийняття рішень, а також здатність до самооцінки та постійного вдосконалення. Вона також забезпечує розвиток критичного мислення й творчого підходу.

Формування професійної комунікативної компетентності передбачає:

- глибокі професійні знання і оволодіння понятійно-категоріальним апаратом певної професійної сфери та відповідною системою термінів;
- вмиле професійне використання мовних стилів і жанрів відповідно до місця, часу, обставин, статусно-рольових характеристик партнера (партнерів);
- знання етикетних мовних формул і вміння ними користуватися у професійному спілкуванні;
- вміння знаходити, вибирати, сприймати, аналізувати та використовувати інформацію профільного спрямування;
- володіння інтерактивним спілкуванням, характерною ознакою якого є необхідність миттєвої відповідної реакції на повідомлення чи інформацію, що знаходиться в контексті попередніх повідомлень;
- володіння основами риторичних знань і умінь;
- уміння оцінювати комунікативну ситуацію швидко і на високому професійному рівні приймати рішення та планувати комунікативні дії [4, с. 230].

Загальна комунікативна компетентність базується на таких основних умінях:

- установити контакт зі співрозмовником;
- підтримувати розмову;
- будувати висловлювання залежно від мети комунікації;
- дотримуватися морально-етичних норм і правил спілкування.

Саме особистістю педагога багато в чому визначається ефективність професійного педагогічного спілкування. Від особистісних якостей, таких як його емпатія, терплячість, емоційна стабільність і здатність до самоконтролю, залежить атмосфера освітнього процесу. Педагог, який здатний створити довірливі дружні відносини зі здобувачами освіти, мотивує їх на успіх, підтримує інтерес до навчання. Більше того, харизматичність, впевненість і педагогічна

майстерність педагога виконують ключову роль у залученні здобувачів освіти до активної комунікативної взаємодії. Тому професійне спілкування між педагогами й учнями не лише забезпечує передачу знань, але й формує моральні цінності та соціальні компетенції молоді.

На думку Ольги Корніяк, "обов'язковість педагогічної комунікації й зумовлює визначальну роль комунікативної компетентності як інструмента діяльності фахівця науково-педагогічного профілю. Ця його здатність до спілкування забезпечує успішний перебіг діяльності і, зрештою, професійне самоздійснення" [2, с. 89].

Особливості комунікативної компетентності педагога виявляються через різноманітні аспекти його теоретичної підготовки у галузі міжособистісного пізнання, міжособистісних відносин, а також законів логіки й аргументації. Це включає в себе знання про те, як побудувати якісну комунікацію, як розуміти емоції та потреби інших, а також як адекватно реагувати на різні комунікативні ситуації. Педагог, володіючи комунікативною компетентністю, здатний досягати реальних комунікативних інтенцій за допомогою як вербальних, так і невербальних засобів і технологій. Це означає, що він використовує не лише слова для передачі інформації, а й міміку, жести, інтонацію, які допомагають краще донести свої ідеї та погляди.

Необхідно підкреслити, що у розвитку комунікативної компетентності педагогів необхідно співвідносити дві ключові тенденції: нормативна й особистісно-творча. Нормативна тенденція забезпечує формування педагогами соціально заданих норм і зразків комунікації, що допомагають створити організоване, дисципліноване та ефективне середовище для навчання. Водночас особистісно-творча складова вимагає реалізації індивідуальних особливостей мовлення педагога в процесі спілкування. Це забезпечує можливість виражати себе через унікальні мовні засоби (володіння термінологічною лексикою відповідної галузі діяльності, уміння організовувати та здійснювати конструктивне ділове спілкування як з колегами, так і зі здобувачами освіти), які роблять спілкування живим і цікавим для учнівства.

Важливими складовими комунікативної компетентності є вміння контролювати й регулювати власну поведінку в різних ситуаціях, адекватно висловлювати свої думки й емоції. Це також включає здатність обґрунтовувати свою позицію, пояснювати свої переконання, моделювати особистість, яка сприяє розвитку подібних якостей в учнів.

Підсумовуючи, зазначимо, що розвиток комунікативної компетентності педагогів є важливим завданням системи освіти, яка сприяє не тільки їхньому

професійному зростанню, а й створенню комфортної навчальної атмосфери для здобувачів освіти. Комунікативна компетентність педагога є ключовим фактором його успіху в освітньому процесі та у встановленні ефективних стосунків зі здобувачами освіти.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
2. Корніяка О. М. Комунікативна компетентність як визначальний чинник професійного самоздійснення викладача вищої школи. *Актуальні проблеми психології*. Т. V. Вип. 16. 2016. С. 82–92.
3. Корніяка О. М. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності педагогів і психологів у період їх професійної адаптації. *Психолінгвістика*: зб. наук. праць ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди". Переяслав-Хмельницький : ПП "СКД", 2010. Вип. 7. С. 31–40.
4. Погрібна В.Л. Соціологія професіоналізму : монографія. Київ : Алерта: КНТ: ЦУЛ, 2008. 336 с.

Ларіонова В. М.,
здобувачка вищої освіти,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

УДК 159.923.4

ФОРМУВАННЯ АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік є одним з найбільш складних і проблемних у житті кожної людини. В цьому віці виникають різноманітні труднощі соціальної адаптації, пов'язані з його психологічними особливостями, що особливо стосується підлітків з акцентуаціями характеру. Вивчення характеру, його класифікаційні ознаки дозволяють визначати і диференціювати особистість в соціальному аспекті. Акцентуації як крайні варіанти норми стали предметом дослідження багатьох науковців (В. М. Бехтерев, П. Б. Ганнушкін, О. В. Кербіков, Е. Кречмер, К. Леонгард, А. Є. Личко, Р. К. Ушаков) і водночас латентним явищем для оточуючих, в тому числі для батьків, педагогів, психологів, соціальних працівників.

Знання характеру людини дозволяє із значною долею вірогідності передбачати і тим самим корегувати очікувані дії і вчинки.

Термін "характер" – грецького походження, він означає "риси", "ознака", "відбиток". Характер – сукупність індивідуально-психологічних і типологічних властивостей людини, що зумовлюють стійкі способи її реагування на життєві обставини.

Поняття "акцентуація характеру" вперше було введено німецьким психіатром Карлом Леонгардом. Крайні варіанти норми, при яких окремі риси характеру надмірно посилені, унаслідок чого виявляється вибіркова вразливість відносно певного роду психогенних дій при добрій і навіть підвищеній стійкості до інших, називається акцентуацією характеру.

Термін "акцентуація характеру" є найбільш точним для підліткового віку. У дитячому віці ще не сформований тип характеру, і можна говорити лише про окремі акцентуйовані межі [14].

Аналіз наукової літератури та результатів експериментальних досліджень дають змогу визначити фактори, що сприяють формуванню акцентуацій характеру підлітків:

– умови виховання, при яких розвиваються негативні якості особистості та негативні тенденції в поведінці: бездоглядність, гіперопіка, умови жорстких стосунків між батьками й дітьми та підлітками й учителями, надмірність вимог і очікувань по відношенню до дітей, дефіцит батьківської любові і спілкування з дитиною та ін. Вони створюють підґрунтя для розвитку тієї чи іншої акцентуації;

– дезадаптивні стереотипи поведінки акцентуйованих підлітків актуалізуються в умовах, коли вони стикаються з бар'єрами діяльності, спрямованої на задоволення особистісно-значущих потреб. Школа, на думку О.Г. Асмолова, повинна дати простір вільним і природним проявам особистості дитини, і ця свобода повинна обмежуватися лише безпекою і психологічним комфортом інших членів колективу та завданнями повноцінної освіти підлітка. Психологи вважають, що авторитарний стиль спілкування в системі "вчитель – учень", примусовий характер у навчанні сприяють психоемоційному перевантаженню учнів, зростанню кількості конфліктних ситуацій і різних форм дезадаптивної поведінки. Знання педагогом дезадаптивних стереотипів поведінки підлітка, його психологічних проблем дозволить будувати з ним взаємини так, щоб попередити прояв поведінкових відхилень і домагатись поступового їх згасання.

Концепція родинного виховання знайшла своє відображення у праці видатного педагога В. О. Сухомлинського "Батьківська педагогіка". Він був переконаний у тому, що успіху у вихованні поколінь можна досягти тільки

спільними зусиллями сім'ї та школи. "Усі шкільні проблеми стоять і перед сім'єю, усі труднощі, які виникають у складному процесі шкільного виховання, сягають своїм корінням у сім'ю".

Одним із факторів кризи підліткового віку є його "когнітивна криза", тобто розширення сфери діяльності і взаємодії підлітка значно випереджає його психологічну компетентність. Це призводить до зростання частоти виникнення бар'єрів у діяльності і до психологічних зривів.

– дисгармонічність "Я-образу" містить неадекватні і суперечливі уявлення про себе, а також неадекватні самооцінка і рівень домагань, комплекс неповноцінності;

– несформованість спонукальної сфери. Йдеться про відсутність стійких інтересів і цілей, несформованість соціально-цінних потреб і норм, невміння адекватно задовольняти актуальні потреби, отримувати справжнє задоволення і т.д.;

– спадкові ознаки. До цього фактору відносяться тип нервової системи, її захворювання, фізичні недоліки, спадкові та хронічні хвороби.

В цілому, становлення акцентуації характеру підлітка обумовлено багатьма факторами, поєднанням їх деструктивного впливу. Знання дорослими (батьками, педагогами) вікових та індивідуальних особливостей підлітків дозволяє їм ефективно керувати психічним і особистісним розвитком дітей, попереджати і долати труднощі і проблеми.

Список використаних джерел

1. Берегова, Н., Федорчук, П. (2020). Вплив сімейного виховання на формування особистості дитини. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки, 6, 10-15.

2. Бочаріна Н.О., Михайленко Н.К. Акцентуації характеру та їх вплив на поведінку підлітків. "Молодий вчений". 2017. № 11 (51) С. 785–788.

3. Волкова Н. П. Педагогіка [Текст] : навч. посібник / Волкова Н.П. – 2-ге вид., перероб. та доп. К.: Академвидав, 2007. 616 с.

4. Жиліна О.В. Прояв типів акцентуацій характеру у юнаків та дівчат. Журнал наукових публікацій аспірантів та докторантів: веб сайт. URL: <http://jurnal.org/articles/2008/psih5.html> (дата звернення: 27.05.2022).

5. Леонгард К. Акцентуовані особистості: Монографія. К., 2001. 375 с.

6. Лисенкова І.П., Бурячок А.В. Вплив акцентуацій характеру підлітків на поведінку в конфліктних ситуаціях. Габітус. Вікова та педагогічні психологія. 2022. Випуск 42. С. 64–68.

Лебедик А. А.,
здобувачка вищої освіти,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

УДК 159.942

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕМОЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ

Емоційна підготовка дітей старшого дошкільного віку до навчання є важливим аспектом їхньої загальної готовності до шкільного життя. Психологічна готовність дитини до школи не обмежується лише інтелектуальною сферою, вона включає емоційну стійкість, здатність до саморегуляції та позитивну мотивацію до навчання. Емоційна готовність є основою, на якій будується успішна адаптація дитини до нового соціального середовища, навчальних вимог та взаємодії з однолітками та дорослими.

У своїх працях О. Байєр, Ю. Белікова, Д. Гоулдман, Н. Голота, О. Нестеренко, Т. Піроженко, М. Каніболоцька, С. Олексенко зосереджується на багатовимірності готовності до школи, акцентуючи увагу на емоційній складовій. Автори зазначають, що емоційна готовність – це здатність дитини контролювати свої емоції в стресових ситуаціях, пов'язаних із шкільним навчанням, взаємодією з новими людьми та роллю учня. Згідно з дослідженням, важливими є такі показники:

- здатність дитини до самоконтролю;
- позитивне ставлення до навчання;
- емоційна стійкість у відповідь на критику або неуспіхи.

Науковці наголошують на важливості розвитку емоційної стійкості, яка дозволяє дитині успішно долати стресові ситуації, що виникають у шкільному середовищі. Емоційна стійкість проявляється у здатності дитини справлятися з труднощами, не втрачаючи впевненості у власних силах, що є критично важливим для адаптації до нових умов навчання.

Таким чином, емоційна готовність до навчання у школі – це здатність дитини до адекватної регуляції своїх емоцій та поведінки в умовах навчального процесу, а також формування позитивного ставлення до навчальної діяльності, яка базується на емоційній стійкості та самоконтролі. Це поняття охоплює вміння дитини адекватно реагувати на нові соціальні та когнітивні виклики, успішно справлятися з емоційними навантаженнями та взаємодіяти з вчителями та однолітками у навчальному середовищі.

Емоційна готовність включає такі компоненти:

1. Емоційна стійкість – здатність дитини долати емоційні труднощі та підтримувати емоційний баланс у складних ситуаціях.

2. Саморегуляція емоцій – вміння контролювати та управляти власними емоційними реакціями на різні події у школі.

3. Мотиваційний аспект – позитивне ставлення до навчання та бажання освоювати нові знання і вміння.

4. Соціальна адаптація – здатність до адекватної взаємодії з однолітками та вчителями, дотримання соціальних норм та правил.

Ці компоненти допомагають дитині успішно інтегруватися в шкільне середовище, витримувати навчальні навантаження та досягати позитивних результатів у навчанні.

Отже, емоційна готовність є одним із ключових аспектів психологічної підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання. Усі дослідження наголошують на важливості емоційного розвитку для успішної адаптації дитини до нових умов навчання та шкільного середовища.

Усі сучасні українські науковці підкреслюють, що емоційна компетентність, тобто вміння дитини розпізнавати, виражати та регулювати свої емоції, є критично важливою для успішного входження у шкільне середовище. Відсутність цих навичок може призводити до проблем із соціалізацією, низькою академічною успішністю та труднощами в адаптації.

Отже, психологічні аспекти емоційної готовності дітей до школи включають розвиток здатності до емоційної саморегуляції, формування позитивного ставлення до навчання, розвиток емоційного інтелекту та вміння налагоджувати взаємини з новим соціальним середовищем, що є важливим для успішної адаптації до шкільного життя.

Емоційна готовність дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання є складною і багатокомпонентною характеристикою, що включає емоційну компетентність, стійкість до стресу, здатність до саморегуляції та соціальної взаємодії. Формування цих навичок є критично важливим для забезпечення успішного переходу до школи та адаптації до навчального процесу. Усі дослідники сходяться на думці, що емоційна підготовка дітей повинна стати пріоритетом як для батьків, так і для педагогів, оскільки від неї залежить подальша успішність дитини у навчанні та її психічне благополуччя.

Список використаних джерел

1. Байер О.М. Особливості розвитку саморегуляції старших дошкільників як умова успішної підготовки до шкільного життя. Дошкільна освіта. 2009. № 3(25). С. 66–7.

2. Голота А. С. Розвиток емоційного інтелекту дошкільників: практичні рекомендації. Психологія розвитку. Київ: Либідь, 2019. 184 с.

3. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків: Віват. 2018. 512 с.

4. Лазаренко В.В. Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку у театралізованій діяльності. Молодий вчений. №12 (76). 2019. С.279–282.

5. Лящ О. Детермінанти та можливості формування емоційного інтелекту особистості. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. 2015. №1(46), С. 210-216.

Мелещенко О. К.,

д-р філол. наук, професор,
професор кафедри друкованих
медіа та історії журналістики,
Національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

УДК 007:304:070

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ РЕПОРТАЖ З ВІЙНИ

Неофіційна синонімічна назва групи інформаційно-публіцистичних жанрів у журналістиці – репортажні жанри. Це означає, що репортаж справді є королем серед замітки, звіту, інтерв'ю чи бесіди. Але чим вище задана планка, тим вищою має бути майстерність автора, аби відповідати "королівському" рівневі. Зображальна журналістика для наочного відображення дійсності передбачає використання слова та фото, радіожурналістика – слова та звуку, телевізійна журналістика – слова та аудіовізуального синтезу. Пресова журналістика має лише один інструмент – слово. Тому вимога до гарного газетно-журнального репортажу одна: створити ефект присутності на місці події. Українські пресознавці М. Василенко [1], Д. Григораш [2], В. Здоровега [3], С. Кошкіна [5], І. Прокопенко [7] в один голос стверджують, що в репортажі мають бути присутніми оперативність, послідовне зображення події через динаміку оповіді, пов'язану з тривалістю дії, наочність через створення образної картинки за допомогою предметного опису деталей, наведення подробиць, відтворення вчинків і реплік дійових осіб (Соня Кошкіна називає це "спектаклем на папері"), максимальна документальність, емоційно забарвлений стиль оповіді, що надає додаткової переконливості, неупереджене безоціночне висвітлення подій репортером, активна роль якого дозволяє читачеві не лише побачити подію очима журналіста, але й породжує самотійну роботу читацької уяви. Від себе

додамо, що в ідеалі репортер повинен дати читачеві відчуті усі п'ять людських почуттів або, принаймні, 2-3 почуття (якщо це згарище – запах, якщо шоколадна фабрика – смак, якщо велика черга – дотик і т. д.).

Серед основних видів репортажу переважає подієвий – показ реальної події, що протікає незалежно від репортера, який повинен якомога точніше й докладніше інформувати про неї. Тож зосередимося на сучасному подієвому репортажі з війни, яка триває в Україні уже ціле десятиліття. На наш погляд, класичні стандарти подієвого репортажу під час воєнних дій демонструють журналістки Є. Корольова [6] та Н. Роп [8] з інтернет-видання нв.ua, а також А. Іванців [4] і Я. Тимощук [9] з інтернет-видання suspilne.media.

Крім ґрунтовної дорепортажної підготовки, названих репортерок вирізняє робота з героями своїх публікацій, місцем дії, репортажним описом сцен, зваженим добором фактажу.

Практично кожна з авторок змогла знайти цікавих героїв, стати очевидцею подій, які допомогли їм розкрити теми репортажів. Так, Є. Корольова показала повсякденну роботу на Харківщині волонтерів громадської організації ЯВрятований. За типізованими образами С. Новикова та О. Ярового, які евакуюють людей у безпечні місця, завозять продукти і ремонтують будинки тим, хто залишився, тощо вгадується величезна напружена робота більше ста постійних волонтерів і ще більше ситуативних [6]. Аналогічно Н. Роп типізує образи саперів 93-ї окремої мехбригади – командира першого взводу Сергія з позивним "Отче" (у мирному житті був дияконом) та командира відділення Дикого. Репортерка використовує емоційно забарвлений стиль оповіді для усвідомлення того, що відбувається на цій конкретній ділянці фронту: "– У нас дуже багато гине [людей]. І не знаєш, від чиєї кулі ти загинеш, – говорить Отче. – Це найскладніше у роботі в сірій зоні: по тобі стріляють усі. Це страшно" [8].

Увага Я. Тимощук зосереджена на показі наочності оповіді через створення образної картини за допомогою предметного опису деталей, наведення подробиць: "Земля, на якій цьогоріч не вродило нічого, заростає бур'янами заввишки з людський зріст. А це перепона і на без того нелегкій дорозі. Не знати, де саме в хащах зачаїлися міни та розтяжки"; "Сапери йдуть першими. На ці віддалені ділянки ще не заходили працівники ДСНС. Навряд чи їх розмінують найближчим часом, поки є нагальніші дороги та місця"; "Крихітне, на 12 людей, село Мазанівка тулиться на кордоні між Донеччиною та Харківщиною. Навесні 2022-го тут ішли важкі бої, після яких не залишилося жодних ознак життя. Тільки понівечені хати, кількаметрова вирва й зруйнована ферма. Посічені артилерією дерева-обрубки та смарагдового кольору трава, що вкриває все навколо густезним килимом. І десь тут – ті, кого треба знайти" [9].

Також авторка відтворює вчинки й репліки дійових осіб: "– Сьогодні шукаємо трьох бійців із 25-ї десантно-штурмової бригади, – каже старший групи пошуку та евакуації Андрій Чернявський. Що про них відомо? Андрій має прізвища й подробиці весняного бою, після якого вони зникли – від побратимів, що вижили. Але прізвища ще нічого не означають. Коли тіла знайдуть, тільки результати ДНК-експертиз підтвердять, хто це. Боєць поверне собі ім'я, а його рідні – спокій принаймні від того, що матимуть поховання. Коли лік зниклих безвісти йде на тисячі, доводиться боротися і за це"; "Треба потрапити по той бік водойми – такі координати надала бригада. Але це тільки орієнтир. – Це ще мало що означає, – каже Андрій. – Бійці можуть бути і за сто метрів, і за кілометр від точки. Координати – це місце, де їх бачили востаннє. Живими"; "А рештки тіл тим часом можуть розтягнути звірі. ...Уздовж шляху Андрій схиляється над загубленими розпарованими берцями, калошами, продірявленими кулями, мокрим брудним шматтям, що колись було камуфляжною формою. У речах можуть бути кістки, шматки плоті"; "Рідко вдається знайти ціле тіло... Якщо пряме попадання, тіло розривається. Коли бачимо розірване тіло, починаємо в радіусі шукати рештки, – каже Андрій. – Іноді навіть із дерев знімали" [9].

Крім зору та слуху, Я. Тимошук використовує нюх, що говорить про достатнє виконання норми щодо показу людських почуттів у репортажі: "Органи чуття мають бути натреновані, щоб розгледіти чи занюхати маленькі частинки того, що колись було людиною"; "Раптом хтось учуває запах. Наче зміїний, каже пошуковець" [9].

Деталі пошуку загиблих вражають непосвяченого читача: "– Погано, що заросло все, – каже Андрій. – Можуть бути рештки. Якщо техніка їхала, а тіло лежало, його могло вкатати в землю – вже не раз так було"; ""Вкатаний", "розірваний" – такі тимчасові характеристики для людей, які когось любили і про щось мріяли, які колись були живими й мали імена"; "Навіть якщо команді Андрія вдається знайти бійця з документами у кишені, з цього рано робити висновки. Міг одягнути чужу форму, мати чужі нашивки. Завдання пошуковців – знайти тіло або його рештки. Завдання слідчих – встановити, кому воно належить" [9].

Репортерка пояснює читачеві дії одного з головних героїв: "Роззираючись навколо, Андрій намагається зрозуміти, як відбувався бій. Розташування згорілої техніки, посічені дерева, сліди від осколків – усе це може бути підказкою, де шукати загиблих. До повномасштабного вторгнення Чернявський займався розкопками поховань часів Другої світової та історичними реконструкціями, і ці знання допомагають тепер" [9].

Анастасія Іванців провела кілька ночей на стабілізаційних пунктах і точках евакуації поранених різних бригад, аби дізнатись, як медики щоночі допомагають їм на лінії фронту. Знову спостерігаємо увагу до деталей і пояснень

авторки, призначених непосвяченому читачеві: "...під'їжджає бус з пораненими. Чоловіки виходять самі. Форма заплямована брудом і кров'ю, взуття обліплене шматками багна, пальці чорні від пилу"; "Евакуація поранених на цьому напрямку може тривати по кілька годин. Проблема не лише в тому, що до них довго добиратися від точок евакуації. Часом це неможливо через неперервні обстріли. Останні кілька місяців ситуацію погіршило і те, що вдень росіяни використовують велику кількість дронів-камікадзе. Над однією точкою може висіти рій дронів в очікуванні будь-якого руху на землі" [4].

Драматизм несвоєчасного надання медичної допомоги на війні авторка показує через такий монолог: "Поранених привіз ротний медик з позивним Рамзес. Він стоїть у коридорі, чекаючи поки лікарі зроблять свою справу і бійців можна буде везти в госпіталь. – Вони були в Кліщіївці вісім днів, – говорить Рамзес. – Скільки днів тому були поранення, не знають самі. Що це було, теж не знають. Бо було все підряд – і скиди, і воги, і танк по них стріляв. Наші хлопці до них не дійшли, бо їх закидали з дронів. Група за ними рушила і всі "трюхсоті". Ці вийшли самі, їх дружня група підбрала на "попутці" [4].

Паралельно у своєму репортажі А. Іванців ставить проблему прогалин у медичній військовій освіті в Україні, що говорить про високий рівень майстерності репортерки: "Святослав 45 днів провів на курсах військових лікарів. Потім працював в госпіталі, де вперше побачив важких поранених, а після – на стабілізаційному пункті під Бахмутом. На стабпункті під Часовим Яром Святослав працює третій місяць. – Коли я вчився, взагалі не розумів, що таке стабпункт, – говорить Святослав. – Ця ланка мало описана. Були якісь медичні пункти полків, батальйонів. З 2014-го з'явилися стабпункти. Кожна бригада має такий" [4].

Безсонні ночі "польового" хірурга журналістка показує через монолог свого героя: "– П'ять може бути поранених за ніч, п'ятнадцять, двадцять. Це на одного хірурга, – говорить Святослав. – Я вже не пам'ятаю, навіть який день тижня. Бо ми постійно у приміщенні. Тут штучне світло. Я не знаю, чи на вулиці темно, чи ні. Спитати мене, що було вчора? Не згадаю. А що було минулого тижня, взагалі ніхто вам не скаже" [4].

У результаті і частково процитовані, й інші, незгадані, репортажі А. Іванців, Є. Корольової, Н. Роп та Я. Тимошук написані цікаво, події подані в динаміці, текст читається на єдиному подихові. Відчувається, що авторкам і самим подобається те, що вони написали. Дівчата добре засвоїли, що в репортажі мають чергуватися те, що С. Кошкіна називає "мінор-мажор". А подієві картинки цих авторок, монологи та діалоги героїв, колоритна мова зачіпає читача, змушує його прочитати журналістський текст до кінця та запам'ятати його.

Список використаних джерел

1. Василенко М. К. Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі : Монографія. К.: Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2006. 238 с.
2. Григораш Д. С. Журналістика у термінах і виразах. Львів: Вид. об'єдн. "Вища школа", 1974. 296 с.
3. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підруч. / 2-ге вид., перероб. і доповн. Львів: ПАІС, 2004. 268 с.
4. Іванців Анастасія, Магула Олександр. Нічна медична варта // Суспільне. Новини. 2023. 27 листоп. Режим доступу: <https://suspilne.media/624115-nicna-medicna-varta-reportaz-zi-stabilizacijnih-punktiv-na-linii-frontu/>.
5. Клинова Ольга. Правила репортажа Сони Кошкиной: "Любитъ своего героя, даже если он последний подонок" // Детектор медіа. 2014. 5 листоп. Режим доступу: <https://ms.detector.media/maister-klas/post/11741/2014-11-05-pravyla-reportazha-sony-koshkynoy-lyubyt-svoego-geroya-dazhe-esly-on-poslednyy-podonok>.
6. Королева Евгения. Драма с хеппи-эндом на границе с РФ. Как волонтеры эвакуируют жителей прифронтовой зоны // Нью Войс.ua. 2023. 6 авг. Режим доступу: <https://life.nv.ua/socium/evakuaciya-iz-prifrontovoy-zony-kak-i-v-kakih-usloviyah-rabotayut-volontery-reportazh-novosti-ukrainy-50343937.html>.
7. Прокопенко І. В. Репортаж в газеті. К.: КДУ, 1959. 160 с.
8. Роп Наталья. Жизнь и смерть на минном поле // Нью Войс.ua. 2023. 16 нояб. Режим доступу: <https://nv.ua/ukraine/events/bahmut-razminirovanie-kak-ukrainskie-sapery-pod-obstrelami-i-nochyu-razminiruyut-polya-novosti-ukrainy-50368137.html>.
9. Тимощук Ярослава. Шлях додому. Як шукають загиблих військових // Суспільне. Новини. 2023. 10 верес. Режим доступу: <https://suspilne.media/566607-slah-dodomu-ak-proekt-na-siti-sukae-zagiblih-vijskovih-reportaz-suspilnogo>.

Нікітіна А. А.,
здобувачка вищої освіти,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

УДК 159.923

ХАРАКТЕРИСТИКА ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ СТОСУНКІВ У СИСТЕМІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАТЕГОРІЙ

Дитячо-батьківські стосунки є предметом вивчення вікової, педагогічної та сімейної психології. Відповідно до досліджень у цих галузях науки, дитячо-батьківські стосунки є частиною сімейних традиційних стосунків за участю в них

дитини. З теоретичної точки зору у таких стосунків є свої специфічні функції, які полягають у підготовці підростаючого покоління до соціального життя, а також засвоєння знань, умінь і навичок, що в наслідок стануть фундаментальними для формування особистості. Таким чином, дитячо-батьківські стосунки є специфічними, оскільки виступають у ролі першого досвіду спілкування і стають джерелом моделі поведінки на всьому подальшому життєвому шляху.

На думку Ю. Акименко, О. Глушко, С. Красіна, О. Смалько "аналізуючи дитячо-батьківські стосунки, необхідне розуміння "ролі", яка може бути по-різному представлена. Зміст цієї ролі визначено потребою батьків, наприклад, за неблагополучних подружніх стосунків, дитина може виступати певною компенсацією. А також дитина може бути засобом, використовуючи який, один із подружжя посилює свою роль у сім'ї. Дитина стає "кумиром" за умови задоволення потреби в компенсації та посиленні позиції одного з подружжя" [1,2,3,4].

Однак, батьківське ставлення до дітей, згідно з ретроспективним аналізом, змінювалося разом із тим, як змінювалися політичні, соціальні та економічні чинники. Як уже зазначалося раніше, нині спостерігається криза інституту сім'ї загалом і дитячо-батьківських відносин зокрема. Проте суспільство і держава зацікавлені у створенні психологічно комфортного розвивального середовища для дітей, а чільна роль у створенні цього середовища належить сім'ї. Саме тому феномен дитячо-батьківських стосунків такий важливий для дослідження [1].

Дитячо-батьківські стосунки, згідно з психолого-педагогічними дослідженнями, мають специфічний зміст. Незважаючи на те, що безпосередній контакт зі своїми дітьми в дитячо-батьківських стосунках розуміють як щось природне, важливим є і зворотний зв'язок, а діти з огляду на особливості свого темпераменту не завжди йдуть на контакт із батьками, і наскільки близьким і продуктивним виявиться зближення багато в чому залежить від батьківської позиції.

Традиційно психологами також виокремлено й стилі взаємин батьків із дітьми: авторитарний, авторитетний, ліберальний та індиферентний. Авторитарний стиль характеризується надмірним контролем, придушенням волі дитини, суворістю, низькою емоційною залученістю. Авторитетний стиль будується на авторитеті батьків в очах дитини. За цього стилю здійснюється помірний контроль і спостерігається тепле ставлення до дітей. За ліберального стилю стосунків контроль не здійснюється, батьки надмірно тепло ставляться до дитини, спілкуються з нею відкрито. І індиферентний стиль полягає у відкиданні, ігноруванні інтересів дитини. Варто зазначити, що перелічені вище стилі дитячо-батьківських стосунків не є винятковими. Найчастіше батьки комбінують кілька з представлених стилів. Буває й так, що в повній сім'ї один з батьків дотримується одного стилю взаємовідносин, а інший – повністю протилежного [3].

Отже, сім'я з найбільш ранніх етапів дитячого онтогенезу створює умови для розвитку смислової сфери дитини. У цьому контексті виявляється, що сім'я та освітній заклад мають різні функції стосовно дитини і забезпечують цілісне сприйняття світу (сміслову та загальнокультурну), природно доповнюючи одна одну. З цих позицій сім'я та освітній заклад є необхідними двома соціальними інститутами, що забезпечують повноцінний психічний та особистісний розвиток в онтогенезі" [2].

Сім'я і школа відрізняються у своїх основних виховних функціях. Функція сім'ї – задавати нові смисли, включати людину в повноту смислової, емоційно-чуттєвої реальності. Тоді як функція школи – означати ці смисли, створювати умови для оволодіння дитиною загальнокультурних значень.

Стилі сімейного виховання формуються під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників і генетичних особливостей дитини. У вітчизняній літературі досить широко представлені роботи, що описують стилі сімейних взаємин.

Сім'я в житті дитини відіграє велику і відповідальну роль. У процесі близьких взаємовідносин із матір'ю, батьком, братами, сестрами, дідусями, бабусями та іншими родичами в дитини з перших днів життя формується структура її особистості. Вона входить у світ своїх рідних, переймає норми їхньої поведінки. Вони дають перші зразки поведінки. Дитина наслідує, і прагне бути схожою на матір і батька.

Отже, емоційне благополуччя, будучи компонентом психологічного здоров'я молодшого школяра, передбачає повне задоволення потреби в міжособистісному спілкуванні, формування доброзичливих сімейних стосунків, доброзичливих стосунків у навчальному, трудовому колективах між учнями й учителями, а також створення сприятливого емоційного контексту життєвих обставин.

Дитячо-батьківські стосунки являють собою відносно стійке явище, зміст якого містить амбівалентні елементи емоційно-ціннісного ставлення і може змінюватися в певних межах. Дитячо-батьківські стосунки реалізуються в регулюванні емоційної дистанції та впливають на емоційне благополуччя дитини.

Таким чином, дитячо-батьківські стосунки індивідуальні і потребують під час їх дослідження комплексного підходу.

Список використаних джерел

1. Акименко Ю.Ф. Психологічна корекція ставлення батьків до дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис...канд. психол. наук: 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія". Київ, 2003. 20 с.
2. Глушко О. І. Вибрані лекції з дисципліни "Психологічні проблеми батьківсько-дитячих стосунків". Дніпро : РВВ ДНУ, 2019. 56 с.

3. Красін С. А. Зміст і структура усвідомленого батьківства в контексті системного підходу. Наукові досягнення. Відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 20–30 травня 2020 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. С. 49–53.

4. Смалько О. В. Формування відповідального ставлення до батьківства у студентів класичного університету в процесі позааудиторної виховної роботи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Луцьк, 2016. 205 с.

Пахомова Г.,
м. Рівне

УДК 159.937:78.072

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЦІЛІСНОГО СПРИЙМАННЯ МУЗИЧНОГО ОБРАЗУ

Під педагогічними умовами формування музичного сприймання розуміють такі спеціальні умови, завдяки яким відбувається глибоке осмислення образно-естетичного змісту музичного твору і поглиблюється дія на особистість.

Найбільш оптимальними педагогічними умовами формування музичного сприймання студентів є:

- а) осмислене управління процесом слухання;
- б) забезпечення студентів знаннями про музику, яка сприймається;
- в) формування установки на сприймання;
- г) розвиток інтересу до музики;
- потреба в спілкуванні з музикою, створення адекватної ситуації;
- д) повторене сприймання музичного твору;
- д) організація особистої діяльності студентів під час сприймання.

Керівництво учнями, тобто їх вмінням відгукнутись на музику – є однією з найважливіших умов успіху педагогічного процесу [1].

Вважається, що результат музичного сприймання залежить тільки від якісної роботи викладача. Однак слід виділити такі фактори від яких безпосередньо залежить управління процесом:

1. Особиста активність і психічна організація індивідуальності учня в умовах кризового стану.
2. Комунікабельність учнів.

Перше виділяється психофізіологічними особливостями слухача (його пам'яттю і уявою, мисленням, чуттям, увагою), а також рівнем загального і музичного розвитку, засобами діяльності.

Музичне сприймання – процес поглиблений, малодоступний для навколишнього спостереження, що ускладнює як діагностику освоєння музики студентами, так і керування ним.

Тому велике значення має така організація діяльності слухачів, яка давала б можливість контролювати і направляти її на образно-естетичний зміст твору. Це виділяє таку важливу задачу формування естетичного відношення учнів до музики як подача сприйнятого музичного образу в оточуючій матеріалізованій формі.

Слід зазначити, що свідоме управління музично-виховною діяльністю припадає переважно на ранній етап індивідуального розвитку людини; при цьому процес музично-естетичного виховання в сучасних умовах йде шляхом „омолодження”. Розвиток у учнів вмінь повноцінно сприймати музику здійснюється у двох тісно пов'язаних між собою напрямках.

Один з них – це розвиток в широкому плані, коли формується здатність усвідомлювати роль і місце музики в житті людини, багатство і різноманітність її виражальних засобів, вміння усвідомлювати і систематизувати отримані з життя музичні враження.

Другий напрямок – передбачає розвиток музичного сприймання в цілому і окремих його компонентів, як музичних здібностей так і психологічного процесу.

Співробітники лабораторії музики Інституту художнього виховання, створили нову, експериментальну програму по музиці, в якій реалізуються обидва напрямки. В основу програми покладені дві ідеї, два аспекти, виходячи з яких підбирається репертуар і розробляється методика навчання.

1. В учнів формується поняття про зв'язок музики з життям, про музичне мистецтво як своєрідну форму відображення життя.

2. Педагогічний процес обумовлюється змістовною складовою музики, тобто впливає із закладених в музику почуттів, настроїв, думок людини.

Ці два аспекти дозволяють здійснювати цілісний підхід до проведення занять з музики. Всі види діяльності учнів на уроці об'єднує завдання з формування здібностей тонко сприймати і переживати емоційно-естетичний зміст музики, розуміти її зв'язок з життям, усвідомлювати на основі отриманих знань образність і виразність музичного твору.

Психологи стверджують, що будь-який процес сприймання предмету, як єдиного цілого, вимагає виділити його ознаки і встановити зв'язки між ними.

Специфічною його особливістю є те, що він протікає в емоційній формі. Усі операції і форми музичного мислення (аналіз, синтез, порівняння та інш.) проявляються по відношенню до музичного образу та засобів музичної виразності.

Розвиток цілісного сприймання не можна розглядати ізольовано від загального музичного розвитку дитини, включаючи в себе певний рівень розвитку музично-образного мислення, музично-тембрового слуху та інших компонентів музичності.

Аналізуючи процес сприймання учнями цілісного образу музичного твору, ми так чи інакше повинні торкатись питання розвитку їх музично-слухових здібностей і частково тембрового слуху.

Музичний тембровий слух – це вміння відчувати поряд із звуковисотним рухом мелодії, темброві особливості її виконання, тобто виражальні можливості музичних інструментів і оркестру, які викликають у слухачів більш повний емоційний відгук на художню цінність музичного твору. Розвиток тембрового слуху на основі диференціації ними музичних інструментів – це засіб для формування в учнів повноцінного сприйняття музики. Тому під час слухання музики, виходячи з її змісту, потрібно використовувати метод аналізу засобів музичної виразності (в тому числі і тембр інструментів) насамперед для розкриття цього змісту.

Аналіз музичних творів є невід'ємною частиною діяльності учнів на уроках музики, що допомагає їм проникнути в складний світ художніх образів. Саме на етапі аналізу школярі набувають досвіду музично-творчої діяльності, оволодівають уміннями і знаннями, необхідними для повноцінного сприймання.

Сприятлива ситуація для аналізу музичного твору складається тоді, коли виникають різні точки зору та твір, відбувається дискусія. Доцільно запропонувати учням обґрунтувати свої думки, колективно прийти до правильної відповіді. Майстерність учителя полягає в тому, щоб тонко і вміло вести дітей до правильної відповіді, використовуючи найменші суперечності у колективних відповідях учнів, пояснення яких розвиває музичне мислення.

Д. Кабалевський вказував: „Учитель повинен прагнути до того, щоб учні якомога частіше самі відповідали на запитання, які виникають на уроці, а не задовольнялися отриманням від викладача відповідей-істин, які їм залишається лише запам'ятати. Слід зробити все можливе (доступно пояснити тему, точно поставити запитання і обов'язково дати час на роздуми), щоб до правильних відповідей учні дійшли самі. Відповіді вчителя, які він дає одночасно з постановкою нових питань – лінія найменшого опору. Вона спрощує завдання вчителя, економить час, але у тій же мірі знижує досягнуті результати, а економія часу виявляється самообманом” [2, с. 30].

Досвід показує, що зорова сторона домінує не тільки в музично-побутових враженнях унів, а й у спеціально організованих навчальних ситуаціях музичного сприймання. Вони шукають у звучанні, а іноді поряд з ним „зоровий образ”, реальний рух, подію, інтерпретуючи музику як частину більш звичної для них наочно-образної картини життя.

Емоційність сприймання музики поступово доповнюється прагненням учнів зрозуміти, що виражає емоційний зміст музики, в чому її зміст, вони можуть досить повно визначити емоційний зміст музики, дати їй образне пояснення, а завдяки властивій їм спостережливості – почути окремі деталі музичної мови, відтінки виконання [3]. Як зазначав Є.В.Назайкінський: „ ... поглиблення сприймання у власне музичну сферу йде у дітей природним, історично перевіреним шляхом – від комплексного жанрово-ситуативного враження до диференційованого сприймання музичних творів” [3, с. 342]. Цей висновок визначає логіку педагогічних дій, спрямованих на розвиток цілісного музичного сприймання з поступовим виявленням найяскравіших музичних засобів, доступних розумінню дітей.

Таким чином процес сприймання цілісного музичного образу має здійснюватись систематично, цілеспрямовано і з урахуванням необхідних педагогічних умов його протікання.

Список використаних джерел

1. Керівництво процесом сприймання музики школярами: методичні рекомендації. – К., 1990. – 64 с.
2. Кабалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1984. – 206 с.
3. Назайкинский Е.В. Музыкальное восприятие как проблема музыкознания // Восприятие музыки: сб. статей /Под ред. В.Н.Максимова – М.: Музыка. – 1980. – 342 с.

Прендецький О. М.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

УДК 340.13:352.07(477)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ СЛУХАНЬ В УКРАЇНІ

Участь громади у державних та місцевих справах є визначальним чинником й "лакмусовим папірцем" демократії, оскільки її рівень залежить від того, наскільки повно громадяни задіяні у прийнятті рішень на державному та місцевому рівнях. На сьогодні громадяни України наділені рядом інструментів, за допомогою яких можуть брати безпосередню участь у житті своєї громади, впливати на прийняття рішень, контролювати їх виконання, слідкувати за діями

посадовців. Безперечно, однією із найдавніших та найдієвіших форм такої взаємодії є громадські слухання.

Успіх громадських слухань залежить не лише від активності самих громадян, а в першу чергу від дієвої нормативно-правової бази, яка регулює організацію, проведення та впровадження результатів зібрання. Варто зазначити, що в Україні за час незалежності було прийнято ряд нормативно-правових актів, спрямованих на демократизацію органів публічної влади: укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, на регіональному та місцевому рівнях – відповідні розпорядження голів державних адміністрацій, статuti територіальних громад та положення про громадські слухання.

Найвищою ланкою серед нормативно-правового регулювання громадської участі та громадських слухань зокрема є міжнародні акти. Відповідно до Конституції України міжнародні договори, які ратифікувала Верховна Рада України, є невід'ємною частиною українського законодавства і обов'язковими до виконання. Першочерговим актом, який визначає основні засади місцевого самоврядування, є Європейська хартія місцевого самоврядування, яку Верховна Рада України ратифікувала 15 липня 1997 року [13], створивши цим правові передумови для запровадження в Україні єдиних європейських принципів організації публічної влади.

Важливою для правового регулювання громадської участі стала Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, більш відома, як Орхуська конвенція для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами. Конвенцію було ратифіковано Законом від 6 липня 1999 року № 832-XIV [2]. У Конвенції наголошується, що "кожна із сторін забезпечує участь громадськості вже на ранньому етапі, коли відкриті всі можливості для розгляду різних варіантів, і коли участь громадськості може бути найбільш ефективною".

Важливою у цьому контексті є Постанова Кабінету Міністрів України № 989 "Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля", яка регулює проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля прийнята 13 грудня 2017 році [11]. Постанова чітко регламентує механізм проведення громадських слухань у процесі громадського обговорення планованої діяльності, яка підлягає оцінці впливу на довкілля.

У свою чергу Постанова Кабінету Міністрів України № 555 "Про затвердження Порядку проведення громадських слухань щодо проектів містобудівної документації на місцевому рівні" прийнята 25 травня 2011 році визначає механізм проведення громадських слухань щодо проектів містобудівної документації на місцевому рівні: комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад [12], генеральних планів населених пунктів, а також детальних планів територій у межах та за межами населених пунктів.

Детальніше питання громадської участі, а також окремі форми демократії участі регулює ряд законів. Серед основних: ЗУ "Про місцеве самоврядування в Україні" [4], ЗУ "Про добровільне об'єднання територіальних громад" [5], ЗУ "Про статус депутатів місцевих рад" [7], ЗУ "Про органи самоорганізації населення" [6], ЗУ "Про регулювання містобудівної діяльності" [9], ЗУ "Про звернення громадян" [8] та інші.

Одним із основних законів, який регулює громадську участь є Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" прийнятий 21 травня 1997 року № 280/97-ВР, зокрема стаття 13 закону визначає основні форми участі громадян у місцевому самоврядуванні та особливості їх реалізації [4]. У Законі наголошується, що територіальна громада має право проводити громадські слухання – зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

Питання організації та проведення громадських слухань піднімається і у Законі "Про охорону навколишнього природного середовища" [10]. Зокрема стаття 6 Закону зазначає, що центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування під час розробки екологічних програм залучають громадськість до їх підготовки шляхом оприлюднення проєктів екологічних програм для їх вивчення громадянами, підготовки громадськістю зауважень та пропозицій щодо запропонованих проєктів, проведення публічних слухань стосовно екологічних програм. У статті 9 детально описані та проаналізовані екологічні права громадян України.

Проте, не менш важливу роль в організаційному забезпеченні проведення громадських слухань відіграє нормативно-правове забезпечення на рівні громади, яке складається із Статуту громади та відповідного Положення "Про громадські слухання" [3]. Кожна територіальна громада має власні історичні особливості, традиції, моделі комунікації всередині громади, економічні та соціальні умови. Для урахування цієї специфіки у процесах врядування та місцевого розвитку громади приймають власні, окремі статuti. Процедура громадських слухань є необхідною складовою та прописується в окремому Положенні про громадські слухання, у якому чітко регулюються основні етапи зібрання.

До прикладу, Статут Луцької міської територіальної громади був ухвалений рішенням міської ради від 20 грудня 2023 року. У статуті прописане детальне положення про громадські слухання у Луцькій міській ТГ [1]. У Положенні наголошується, що жителі територіальної громади мають право проводити громадські слухання, під час яких порушувати питання та вносити пропозиції щодо проблем місцевого значення, які належать до відання місцевого самоврядування. На слуханнях можуть розглядатися питання, які стосуються прав та законних інтересів жителів усієї територіальної громади та\або

локальних питань, які стосуються окремих мікрорайонів міста, житлових комплексів, кварталів, окремих населених пунктів територіальної громади, старостинських округів тощо. У статуті прописується уся процедура слухань до найменших деталей.

Варто зазначити, що статuti територіальних громад належать до основних актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування, які регулюють громадські слухання. Проте міста обласного значення довгий час залишалися без статутів, а більшість об'єднаних територіальних громад і досі його не мають, що значно ускладнює проведення громадських слухань.

До того ж, у зв'язку з повномасштабною агресією РФ проведення громадських слухань зазнало безпекових викликів. В окремих громадах діють обмеження щодо кількості учасників будь-яких публічних заходів або заборона їх проведення в цілях безпеки. Окремі громади використовують для проведення громадських слухань онлайн-платформи: Google Meet, e-DEM, Google-форми, чат-бот "Дія" тощо [3]. Проте, усі ці нововведення диктуються формальними рішеннями, не маючи нормативно-правового регулювання. Зважаючи на вище зазначене, багато громадських активістів, дослідників робили численні звернення щодо прийняття окремого закону, який би регулював громадські слухання в Україні. Проте, це досі залишається невирішеним питанням

Отже, громадські слухання в Україні регулюються рядом законів, які визначають порядок організації та проведення громадських слухань у тій чи іншій сфері. На місцевому рівні цей інструмент прописується у Статуті громади або приймається окреме Положення про громадські слухання. Та варто зазначити, що часто у цих документах зазначені вимоги, які або дуже важко виконати або вони здебільшого прописують шаблонні заслуховування звітів про діяльність сільських, селищних та міських голів, тим самим нівелюється основна мета – залучення жителів громади до прямого вирішення актуальних питань.

Список використаних джерел

1. Громадські слухання: Луцька міська рада. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/hromadski-slukhannia> (дата звернення: 03.08.2024).
2. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. Законодавство України від 27 травня 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015 (дата звернення: 06.07.2024).
3. Програма з інструментів громадської участі для малих міст: Громадські ініціативи України. URL: <http://ngonetnetwork.org.ua/programa-z-instrumentiv-gromadskoyi-uchasti-dlya-malyh-mist-cherkashhyny-ta-lvivshhyny> (дата звернення: 23.08.2024).
4. Про місцеве самоврядування. Закон України від 21.05.1997. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 11.06.2024).

5. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 2015 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 22.08.2024).
6. Про органи самоорганізації населення. Закон України від 11 липня 2001 року № 2625-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14> (дата звернення: 22.07.2024).
7. Про статус депутатів місцевих рад. Закон України від 2002 р. № 40 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15> (дата звернення: 11.08.2024).
8. Про звернення громадян. Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр> (дата звернення: 13.08.2024).
9. Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України від 2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14> (дата звернення: 22.07.2024).
10. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 1991 р. № 41 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 17.08.2024).
11. Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля: Постанова Кабінету Міністрів від 13 грудня 2017 р. № 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989-2017-%D0%BF> (дата звернення: 05.09.2024).
12. Про затвердження Порядку проведення громадських слухань щодо проектів містобудівної документації на місцевому рівні: Постанова Кабінету Міністрів від 25 травня 2011 р. № 555. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-2011-%D0%BF>.
13. Європейська хартія місцевого самоврядування. Законодавство України від 15 жовтня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення: 05.09.2024).

Селезньова Н. В.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

УДК 82-32

ДУХОВНА ДЕГРАДЦІЯ ЛЮДИНИ У НОВЕЛІ ГРИГІРА ТЮТЮННИКА "СИН ПРИЇХАВ"

Григор Тютюнник не намагався знайти щось особливе для своїх творів. Основою для його сюжетів ставали долі звичайних людей поряд. Ця невимущена легкість і наближеність до реальності полюбилась багатьом, це і підкреслює талант митця. Григор Тютюнник писав не тільки про кохання, війну чи бідність, для нього важливою була ще і духовна сфера життя кожного героя.

Актуальність наукового дослідження зумовлена тим, що тема морального занепаду завжди залишається на першому місці проблем суспільства. Саме тому важливо досліджувати твори у яких розкривається сутність людської душі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчий доробок українського письменника Григіра Тютюнника досліджували такі літературознавці як О. Нежевий, Л. Мороз, В. Даниленко, Г. Єжелов, Р. Мовчан, Н. Шеремета, І. Дзюба, О. Дончик. Кожен з них у своїх наукових працях, підкреслювали, що Григір Тютюнник дуже тонко сприймає людські душі, тож тема духовності для нього є в край важливою

Виклад основного матеріалу. Новела "Син приїхав" розповідає нам про звичайного українського чоловіка який приїжджає до своїх батьків на Батьківщину у село Ковбиші з міста. Він мав "квартиру, жінку, машину, сина, двісті карбованців заробітку разом з премією – і почував себе так, як йому й хотілося: спокійно, впевнено і незалежно"[1]. Хоча для того, щоб купити "Москвича" Павло не провідував батьків 3 роки, жінку свою не кохав, і взагалі одружився без батьківського благословення. Він повністю прийняв правила міста. Автор акцентує увагу на зовнішньому вигляді головного героя, створюючи певне порівняння "...Руде, скупе, витрішкувате.... А тепер диви: пан..." [1]. Жінка Павла хвалиться, що у них вдома є все, що є у багатих людей, чого нема в селі. А машину спеціально не заганяють у двір, щоб більше людей дізналось про успіх чоловіка. Після сімейної зустрічі Павло йде на рибалку в старому одязі і там на березі згадує своє минуле. Григір Тютюнник емоційно описує життя Павла до міста, і те наскільки він був щасливий. Наприклад, Павло згадує "Як голяка ловив старим кошиком без дужок в'юнів та бобурців" [1] для нього щастям були маленькі дрібниці, звичайний пень – був купою дров. І зараз ми бачимо дорослого Павла, який зверхньо ставиться до людей, боїться вужей і можливо, втратив насолоду життям. Ось ці паралелі між минулим і теперішнім як невидимий знак, який вказує на те, як люди змінюються під впливом матеріального. Павло був простим сином селян який насолоджувався життям, і ось через рока він має більше, ніж його сусіди. Незважаючи на те, що ми не отримали пряму відповідь на питання чи є чоловік щасливий з новим холодильником і "москвичем". Проте, Григір Тютюнник через почуття натякає, що головний герой у пошуках грошей, втратив головне – себе. Одного разу він сказав "Кожен письменник обирає собі тему найближчу, найріднішу його життєвому досвідові і – неодмінно – своєму ідеалові людини в тому часі, в якому він живе. Найдорожчою темою, а отже й ідеальним для мене завжди були й залишаться доброта, самовідданість і милосердя людської душі в найрізноманітніших їх виявах" [2, с. 216]. І саме новела "Син приїхав"

відображає, наскільки важливим для людей є збереження своєї духовності у цьому світі, який сповнений спокусами.

Отже, герої новел Григіра Тютюнника – звичайні люди, які помиляються, втрачають себе. Життя не складається лише з позитивних моментів, злодії не перетворюються на добродіїв, а деякі рішення є незворотними. І таким чином, письменник через своє світосприйняття передає реальність.

Список використаних джерел

1. Тютюнник Григорій – Син приїхав OnlyArt. *Вірші. Українська Поезія OnlyArt*. URL: <https://onlyart.org.ua/tyutyunnyk-grygorij-syn-pryyihav> (дата звернення: 07.10.2024).
2. Фащенко В. У глибинах людського буття: літературні студії. Одеса: Маяк, 2005. 612 с.

Федотова О.,
доктор іст. наук, ст. наук. співробітник,
професор кафедри інформаційної діяльності,
Маріупольський державний університет, м. Київ

УДК 002.6:004:340.1

СТАН ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ: (З ОРІЄНТАЦІЮ НА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

У контексті вироблення національної політики інформаційної безпеки та загострення проблеми забезпечення конфіденційності особистого життя громадян держави актуалізується потреба гарантування захисту персональних даних. Україна пройшла власний шлях формування основ інформаційного суспільства. Вагомим здобутком періоду державної незалежності стали: створення національної програми інформатизації, використання нових інформаційно-комунікаційних технологій, впровадження різнопланових інформаційно-аналітичних систем [2].

На сучасному етапі триває активне міжнародне співробітництво у сфері захисту персональних даних в рамках Ради Європи та Європейського Союзу. Україна активно бере участь у цьому процесі, оскільки європейська інтеграція стала ключовим пріоритетом її зовнішньої політики. Не випадково чинне законодавство нашої країни про захист персональних даних розроблялося з орієнтацією на міжнародні стандарти.

У Європейському Союзі основним документом, який регулює захист персональних даних, є Директива № 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС "Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних" від 24 жовтня 1995 р. Крім того, прийнято інші нормативні акти, що стосуються цього питання. З 2012 р. відбувається процес реформування системи правового регулювання захисту персональних даних, який передбачає створення нових документів та внесення змін в існуючі [3].

Згідно з Конституцією України, прийнятою 28 червня 1996 р., право на приватне життя було визначено більш деталізовано. Крім основного принципу щодо заборони втручання в особисте і сімейне життя без згоди суб'єкта (виняток становлять випадки, передбачені законодавством), у ст.32 також зафіксовано наступні положення:

– заборона збирання, збереження, застосування та розповсюдження конфіденційної інформації про певну особу поза її згодою, окрім випадків, прописаних законодавчо);

– право будь-якого громадянина на доступ до відомостей про себе у державних та інших органах;

– гарантування судового захисту для спростування недостовірних даних про особу та членів родини, а також право на компенсацію шкоди, завданої неправдивою інформацією [4].

Незважаючи на прогресивний зміст згаданої вище статті, виникла необхідність у розробці та ухваленні спеціального законодавства щодо захисту персональних даних. Цей процес виявився довготривалим і почався з включення відповідних положень у різноманітні законодавчі акти, що регулюють діяльність у сфері інформації.

Прийняття Закону України "Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус" стало значним кроком вперед у дотриманні нашою державою міжнародних зобов'язань з охорони персональних даних [5].

Наступний Закон "Про захист персональних даних", датований 6 липня 2010 р. не лише задекларував саме положення стосовно до захисту персональних даних як базового права особи й громадянина держави (ст. 1), але й зобов'язав уповноваженого Верховної Ради України з прав людини контролювати хід його виконання (ст. 22, 23) [6].

Однак це лише початок процесу, оскільки іноді національні норми можуть не відповідати міжнародним стандартам. Тому оцінка відповідності національного законодавства міжнародним правовим канонам відіграє важливу

роль у вивченні стану виконання Україною зобов'язань з охорони персональних даних. Загалом експерти позитивно оцінюють наявну вітчизняну законодавчу базу з цього питання.

Отже, захист персональних даних визнається ключовим елементом міжнародного співробітництва в інформаційній сфері, що отримує велику увагу як на рівні міжнародних договорів, так і в практиці діяльності міжнародних організацій. Україна активно долучилася до вказаної роботи.

Оцінюючи стан виконання Україною міжнародних зобов'язань у галузі захисту персональних даних, важливо відзначити, що національне законодавство у даному напрямку є досить молодим. Це призводить до наявності деяких неузгодженостей між його нормами та європейськими стандартами.

У той же час, загальний рівень виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері можна оцінити як достатній, зокрема в рамках стандартів, встановлених Конвенцією №108 Ради Європи. Проте серед основних невідповідностей, що потребують усунення, слід виокремити аспекти, які передбачають:

- 1) доопрацювання поняття конфіденційності інформації та визначення процедур з її обробки;
- 2) з'ясування повноважень володільця персональних даних;
- 3) конкретизація механізму транскордонної передачі даних;
- 4) уточнення окремих законодавчих положень, пов'язаних із Єдиною державною демографічною базою [7].

Для подальшого вдосконалення законодавства України у сфері захисту персональних даних необхідно активно працювати над усуненням вказаних неузгодженостей та сприяти адаптації законодавства до міжнародних стандартів. Поряд із тим важливою є також постійна моніторингова діяльність та оновлення законодавчих актів з урахуванням останніх змін у технологічному середовищі та нових викликів у сфері захисту даних і приватності громадян.

Список використаних джерел

1. Гнатюк С.Л. Особливості захисту персональних даних у сучасному кіберпросторі: правові та техніко-технологічні аспекти: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2014. 92 с.
2. Гуржій Т.О., Петрицький А.Л. Правовий захист персональних даних: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 216 с.
3. Інтеграція України в Європейське інформаційне суспільство: виклики та завдання. Київ. ФОП Клименко 2014. 212 с.
4. Конституція України / Уклад.: О. І. Клименко, Г. В. Олійник. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 479 с.

5. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 р. № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> (дата звернення: 11.10.2024).

6. Про захист персональних даних: Закон України від 06.07.2010 № 2438-VI. Відом. Верховної Ради України. 2010. №34.

7. Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 8 червня 2018 року / за ред. проф. Р.С. Мельника, відпов. ред. к.ю.н. Л.Ю. Малюга. Київ: Видавничий дім "Гельветика", 2018. 380 с.

Чорний М. М.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет "Одеська
юридична академія", м. Одеса

УДК 343.163

**СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ЯК ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ ПІД ЧАС ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
КЕРІВНИЦТВА РОЗСЛІДУВАННЯМ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВOPУШЕНЬ ОРГАНАМИ ДБР**

Упродовж останнього часу в науковій літературі все частіше приділяється увага питанню ефективності функціонування судових та правоохоронних органів. До прикладу, набула висвітлення проблематика ефективності системи судоустрою (як загалом, так і окремих судів зокрема), Національної поліції, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України та, безумовно, прокуратури.

Погоджуємося з точкою зору, що "значення оцінки ефективності полягає в тому, що вона сприяє уточненню й конкретизації цілей організації й функціонування системи, а також оптимізації структур, бо в процесі ранжування результатів діяльності виявляються конкретні причини, що зумовлюють ті чи інші відхилення в роботі щодо поставлених цілей у співвідношенні з ресурсами, що витрачаються" [1, с. 91].

Визначаючи ефективність або не ефективність будь-якого органу чи інституту видається логічним, що перш за все необхідно визначити критерії за допомоги яких буде робитися висновок щодо предмета дослідження. Вважаємо, що у якості критеріїв (підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило [2]) ефективності діяльності прокуратури під час процесуального керівництва розслідуванням кримінальних правопорушень у цілому, так і тих, що проводяться ДБР, можуть виступати статистичні показники.

Зауважимо, що статистичний показник є поняттям, категорією, за допомогою якої статистика виражає розмір досліджуваних явищ та існуючі між ними зв'язки. У свою чергу, їх сукупність, отримана внаслідок статистичного спостереження або обробки даних становить статистичні дані [3, с. 9].

В рамках нашого дослідження потребують на увагу на деякі показники Звіту про роботу органів прокуратури за січень-грудень 2023 року. Так, прокуратурою виявлено та внесено до Реєстру відомості щодо 13 вчинених кримінальних правопорушень, які раніше не обліковані, та знаходились у провадженні ДБР (для порівняння, тих, що знаходились у провадженні органів БЕБУ – 1, СБУ – 29, підрозділів НАБУ – 0, органів Національної поліції – 8 531). У свою чергу, кількість скасованих незаконних та необґрунтованих прокуратурою постанов слідчих (дізнавачів) ДБР становила 859 (органів БЕБУ – 17, СБУ – 38, підрозділів НАБУ – 3, органів Національної поліції – 52 376). Крім того, кількість винесених прокурором постанов про відновлення досудового розслідування у кримінальних провадженнях ДБР становила 205 (органів БЕБУ – 10, СБУ – 581, підрозділів НАБУ – 0, органів Національної поліції – 119), а кількість наданих письмових вказівок прокуратурою по провадженнях ДБР – 11 283 (органам БЕБУ – 1052, СБУ – 6526, підрозділам НАБУ – 68, органам Національної поліції – 171 543) [4].

Аналіз наведених показників, що відображують лише деякі з аспектів процесуального керівництва, вже дозволяють визначити певні напрямки для подальших досліджень або дискусій. Стисло розглянемо декілька.

1. Суттєве навантаження на прокурорів. Наведена теза обґрунтовується, до прикладу, необхідністю значного часу для підготовки великої кількості вказівок, детального вивчення матеріалів кримінальних проваджень, переліку проведених слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій тощо. Суттєве навантаження на прокурорів може становити ряд небезпек. Серед них погіршення якості виконання професійних обов'язків через брак часу, професійна деформація та професійне вигорання тощо.

2. Суттєва різниця між кількістю вказівок наданих різним суб'єктам може свідчити про недостатньо високий рівень професіоналізму слідчих, особливо,

якщо упродовж декількох років простежується негативна тенденція до збільшення кількості наданих вказівок або скасованих незаконних та необґрунтованих прокуратурою постанов слідчих. Така проблема безумовно є значно глибшою та може навіть потребувати змін до законодавства задля удосконалення процедури обіймання посади слідчого в тому або іншому органі.

Підсумовуючи проведені дослідження, зауважимо, що виключно на статистичних даних не можна зробити об'єктивний висновок про ефективність або неефективність того або іншого органу чи інституту. Варто пам'ятати, що різниця у певних показниках може мати об'єктивний характер та жодним чином не свідчити про недостатній рівень роботи кадрів. До прикладу, показник кількості наданих письмових вказівок прокуратурою по провадженням Національної поліції є вищим за всі вищенаведені. У той саме час, така ситуація обґрунтовується тим, що до компетенції органів Національної поліції належить значно більша кількість категорій кримінальних правопорушень, які, окрім того, ще є й більш розповсюдженими.

Отже, питання щодо ефективності або неефективності діяльності прокуратури під час процесуального керівництва розслідуванням кримінальних правопорушень органами ДБР потребує комплексного підходу задля висловлення об'єктивних та обґрунтованих висновків по діяльності прокуратури у цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Новосад Ю. О. Щодо деяких критеріїв оцінки ефективності діяльності прокуратури як суб'єкта запобігання злочинам. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2017. № 2 (56). С. 89-94.
2. Словник української мови. URL: <https://sum.in.ua/s/kryterij>.
3. Тютченко С. М. Статистика: Конспект лекцій з дисципліни. Дніпро, 2019. 57 с.
4. Звіт про роботу органів прокуратури за січень-грудень 2023 року. *Вебсайт Офісу Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-robotu-organ-iv-prokuraturi-2>.

СЕКЦІЯ 9. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

.....

SECTION 9. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Зиза М.,

УДК 339

здобувач вищої освіти,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

Науковий керівник:

Лежетьокова В.,

канд. екон. наук,
доцент кафедри світової економіки,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

**COVID-19 ТА ПОСТКОВІДНИЙ ВПЛИВ НА
МІЖНАРОДНУ ТОРГІВЛЮ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Пандемія COVID-19, що розпочалася наприкінці 2019 року, швидко поширилася по світу, ставши однією з найбільших криз сучасності. Вона загрожувала здоров'ю людей і викликала глибокі потрясіння в глобальній економіці. Карантинні заходи, обмеження на пересування та закриття кордонів призвели до значного скорочення економічної активності.

Економічні наслідки пандемії були істотними: глобальна рецесія, падіння ділової активності та крах фондових ринків у 2020 році порушили фінансову стабільність. Криза ланцюгів постачання в 2021–2022 роках призвела до дефіциту товарів, зростання цін і панічних закупівель, що спонукало уряди вводити торгові обмеження і заборони на експорт. Загострення продовольчої та енергетичної криз посилює інфляційний тиск, і міжнародна торгівля зіткнулася з новими викликами, зокрема дефіцитом товарів і зростанням протекціонізму.

Згідно з даними ЮНКТАД, пандемія COVID-19 суттєво вплинула на світову торгівлю, спричинивши різке падіння та економічний спад. Падіння торгівлі у 2020 році майже сягнуло рівня глобальної фінансової кризи 2008/09 років і було гіршим за рецесію 2015 року. Це стало наслідком не лише зниження глобального попиту, а й посилення транскордонних обмежень, закриття портів та логістичних перебоїв.

Незважаючи на песимістичні прогнози, відновлення глобальної торгівлі почалося вже в другій половині 2020 року. Завдяки оперативним заходам урядів

показники торгівлі відновилися і майже досягли допандемічного рівня. Прикладом є Китай, який, хоч і був джерелом початку пандемії, найшвидше відновив свою торговельну діяльність. Країна не тільки зміцнила позиції на міжнародному ринку, але й стала ключовим гравцем як експортер і імпортер. Згодом до процесу відновлення підключилися й інші країни, що свідчить про ефективність координації між урядами та стратегій, прийнятих в умовах обмежень. Це дозволило скоригувати очікуваний негативний сценарій, прискоривши відновлення світової торгівлі.

За підсумками 2020 року, хоча світова торгівля скоротилася на 9%, у 2021 році, зі стабілізацією економіки, вона досягла рекордного рівня в 28,5 трильйона доларів, що на 13% більше від допандемічних показників[1].

Загальна статистика міжнародної торгівлі приховує суттєві відмінності у впливі пандемії на різні сектори. Основні зміни були зумовлені коливаннями попиту. У першій половині 2020 року попит знизився в більшості секторів через локдауни, однак торгівля товарами базової потреби, як-от їжа, залишилася стабільною. Попит на фармацевтичні препарати, медичні вироби та засоби захисту зріс. Успіхи в адаптації до кліматичних змін та доступ до вакцин у 2021 році сприяли відновленню світової торгівлі, яка в першій половині року перевищила допандемічні рівні в усіх секторах, крім енергетики. Зростання торгівлі залишалося високим у всіх секторах і в другій половині 2021 року. Рис. 1 надає детальнішу інформацію про ці тенденції [1].

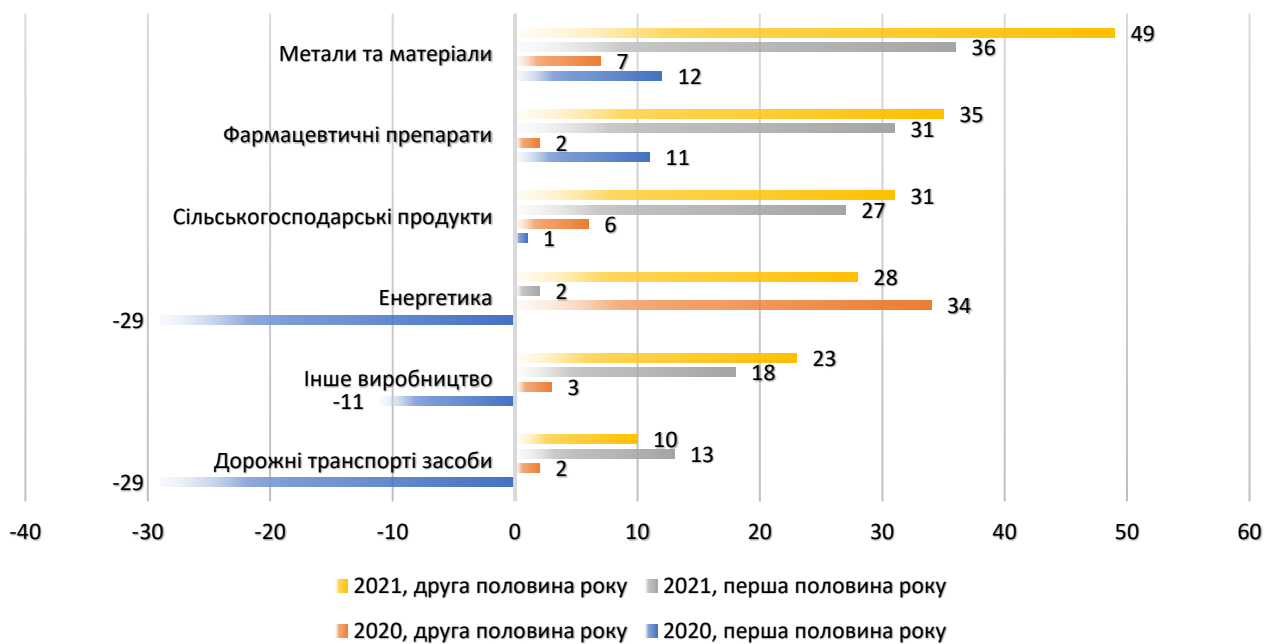

Рис. 1. Тенденції торгівлі за галузями, зміни у 2020 та 2021 роках порівняно з 2019 роком, %

Джерело: побудовано за даними UNCTAD [1].

Карантинні заходи та обмеження на пересування суттєво вплинули на торгівлю послугами, зокрема найбільше постраждала туристична індустрія, де торгівля скоротилася більш ніж на 50%, і навіть у 2020 та 2021 роках показники залишалися значно нижчими за допандемічні рівні. Торгівля в транспортному секторі також зменшилася, але в меншій мірі, а в другій половині 2021 року почала відновлюватися завдяки зростанню попиту на авіаперевезення. Водночас локдауни та соціальне дистанціювання стимулювали зростання торгівлі в секторах інформаційно-комунікаційних технологій, електронної комерції та телекомунікаційних послуг, що компенсувало втрати в інших галузях [1]. Ці зміни добре ілюструються на рис. 2.

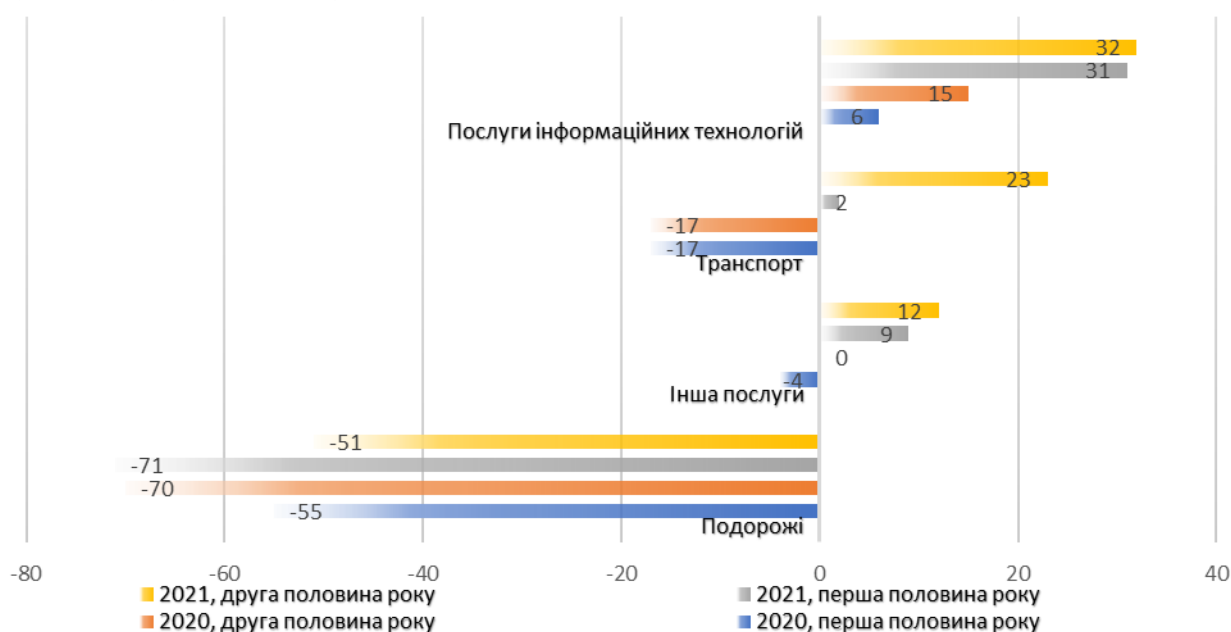

Рис. 2. Тенденції торгівлі за секторами послуг,
зміни у 2020 та 2021 роках порівняно з 2019 роком, %

Джерело: побудовано за даними UNCTAD [1].

У 2022 році торгівля товарами виявилася більш стійкою, ніж очікувалося, протягом більшої частини року. Середнє зростання обсягів торгівлі товарами у річному вимірі становило 4,2% за перші три квартали, але в четвертому кварталі сталося падіння на 2,4% у порівнянні з попереднім кварталом. Це призвело до зниження річного зростання до 2,7%. У 2022 році торгівля товарами та послугами в грошовому вимірі показала зростання, що ознаменувалося досягненням найвищого обсягу торгівлі за всі роки[2].

У 2023 році попит на імпорт залишався слабким у більшості регіонів, зокрема в Європі, Північній Америці та Азії, тоді як у країнах СНД та на Близькому Сході спостерігалось зростання. Вартість світової торгівлі товарами знизилася на

5%, до 24,01 трильйона доларів США, однак це частково було компенсовано збільшенням торгівлі комерційними послугами на 9%, до 7,54 трильйона доларів. Зниження експорту товарів було переважно викликане падінням цін на сировину, зокрема нафту та газ. Однак відновлення міжнародних подорожей і зростання цифрових послуг після COVID-19 підтримали зростання комерційних послуг [3].

У першому півріччі 2024 року обсяг світової торгівлі товарами залишився практично незмінним (+0,1%), тоді як обсяги комерційних послуг зросли на 8% у річному вимірі. Зростання торгівлі товарами на 2,7% у натуральному вираженні, при фіксованій вартості, свідчить про зниження експортних та імпорتنих цін приблизно на 2,6% [4].

За даними Світової організації торгівлі, прогнозується, що у 2025 році обсяг світової торгівлі товарами зросте на 3% [4].

Сьогодні, коли пандемія COVID-19 поступово відходить на другий план, вона може здаватися менш серйозною, ніж на початку. Однак важливо пам'ятати, що пандемія стала серйозним випробуванням для світової економіки, продемонструвавши її вразливість до зовнішніх шоків. Зміни в міжнародній торгівлі виявили слабкі місця в глобальних ланцюгах постачання та підкреслили необхідність адаптації до нових реалій.

У 2020 році через закриття кордонів і падіння споживчого попиту світова економіка пережила серйозну рецесію. Проте у 2021 році міжнародна торгівля почала стійке відновлення, перевищивши допандемічні рівні завдяки зростанню торгівлі в Китаї, Європі та США, а також через підвищення цін на енергоносії та продукти харчування.

У 2022 році світова торгівля досягла рекордних показників, хоча в 2023 році спостерігалось деяке зниження. Деякі регіони, що розвиваються, все ще відстають у відновленні, проте загалом світова торгівля демонструє стійкість і зростання. Пандемія підкреслила вразливість ланцюгів постачання та їхню взаємозалежність, що вимагає зміцнення їх стійкості [5,6].

Фіскальна та монетарна політика допомогла підтримати споживання та бізнес. Однак високий попит у поєднанні з обмеженими виробничими можливостями призвів до зростання цін і подовження термінів доставки. Це спричинило уповільнення відновлення торгівлі та підвищення інфляційного тиску.

Наслідки пандемії досі впливають на міжнародну торгівлю, яка, незважаючи на це, продовжує відновлюватися. Співпраця між урядами та приватним сектором є ключем до забезпечення стійкості та гнучкості глобальної торгівлі, відкриваючи можливості для сталого розвитку та інновацій [7].

Список використаних джерел

1. UNCTAD: Impact of the COVID-19 PANDEMIC on Trade and Development. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/osg2022d1_en.pdf (дата звернення: 16.10.2024).
2. WTO: Global Trade Outlook and Statistics (2023). URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_outlook23_e.pdf (дата звернення: 17.10.2024).
3. WTO: Global Trade Outlook and Statistics (April 2024). URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_outlook24_e.pdf (дата звернення: 16.10.2024).
4. WTO: Global Trade Outlook and Statistics (October 2024). URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/stat_10oct24_e.pdf (дата звернення: 17.10.2024).
5. Trade Map. URL: <https://www.trademap.org/Index.aspx> (дата звернення: 17.10.2024).
6. UNCTADstat. URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre> (дата звернення: 17.10.2024)
7. International Chamber of Commerce: Impact of the Covid-19 Crisis and Challenges Ahead. URL: <https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2022/03/icc-document-impact-of-the-covid19-crisis-and-challenges-ahead.pdf> (дата звернення: 16.10.2024).

Микитенко В. В.,

УДК 338.3:[621.31+347.43: 330.15]

д-р екон. наук, професор,
головний науковий співробітник,
Інститут економіки промисловості
НАН України, м. Київ

МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У РОЗПОДІЛЕНІЙ ГЕНЕРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Об'єктивним є визнати, що моделювання *соціо-еколого-економічної відповідальності* (СЕЕВ) для суб'єктів управління *розподіленою генерацією* (РГ) є нагальним науково-прикладним завданням, які маємо розв'язати із урахуванням декількох важливих причин і факторів різної природи на ефективність енергосистем: 1) необхідністю забезпечення стійкого розвитку та екологічної безпеки; 2) визначенням ефективності економічного внеску РГ та оптимізації й раціоналізації використання інвестицій у розбудову та розвиток енергосистем із РГ; 3) нагальним підвищенням рівня соціальної відповідальності та ущільнення взаємодії з громадськістю; 4) необхідністю забезпечення

нормативно-правової відповідності та і прозорості господарювання; 5) потребою у підвищенні надійності і стабільності енергосистеми; 6) обов'язковістю оптимізації взаємодії з іншими учасниками енергетичного ринку; 7) прогнозуванням ризиків і планування стратегії розвитку. Тож, необхідним є розроблення моделі, яка об'єктивно описуватиме виміри СЕЕВ суб'єктів РГ через сукупність ключових факторів, які впливають на екологічну, економічну та соціальну площини відповідальності. Маємо навести деталізоване математичне представлення декількох моделей із використання математичних символів і поясненнями до їх ключових компонентів. Так, зокрема, математичне представлення й формалізація модельного рішення вигляду (1) базується на:

SR – загальний рівень СЕЕВ (загальний показник СЕЕВ суб'єкта управління або компанії у сфері РГ, що є інтегральним і залежить від кількох факторів, зокрема екологічного впливу, економічного внеску та соціальної взаємодії);

E_e – вагомість екологічного впливу, що включає показники негативного впливу на довкілля, такі як викиди вуглекислого газу, забруднення, використання природних ресурсів та інші екологічні аспекти (чим менше значення показника екологічного навантаження, тим вищий рівень соціальної відповідальності, внесок цього фактору обернено пропорційний, оскільки менший вплив на довкілля підвищує виміри соціальної відповідальності);

E_f – економічний внесок – враховує показники, які характеризують позитивний вплив на розвиток місцевої економіки (створення робочих місць, інвестиції у розвиток інфраструктури, підтримка малого та середнього бізнесу);

C_s – соціальна взаємодія: використовуються показники взаємодії з місцевими громадами, задоволеність громадськості результатами проектів РГ та участь громад у плануванні й їх реалізації, мінімізація соціальних конфліктів;

A_r – нормативно-правова відповідність, за якою оцінюється, наскільки діяльність суб'єктів ері РГ відповідає законодавчим вимогам і стандартам;

M_t – рівень моніторингу та прозорості (значення цього показника відтворює виміри відкритості діяльності суб'єктів, їхню здатність проводити якісний моніторинг і надавати прозору звітність про свої результати).

З огляду на приведенне, модель соціальної відповідальності можна подати й формалізувати наступним чином, за виглядом формули (1):

$$SR = (w_1 \times \frac{1}{E_e}) + (w_2 \times E_f) + (w_3 \times C_s) + (w_4 \times A_r) + (w_5 \times M_t) \quad (1)$$

Де, $w_1, w_2, w_3, w_4, i w_5$ – вагові коефіцієнти, які відтворюють відносну важливість кожного компонента у забезпеченні соціальної відповідальності РГ.

Маємо передбачити при моделюванні й доцільність побудови моделі за математичним форматом СЕЕВ у сфері РГ, з урахуванням того, що суб'єкти РГ мають потенційну залежність від стаціонарних джерел генерації (при незбалансованості їх функціонування або ж певних технічних порушеннях, руйнуваннях та ін.). Зазначена модель може бути представлена через сукупність основних параметрів і додаткових факторів, які описують взаємодію між розподіленою генерацією і стаціонарними джерелами генерування.

Основні параметри при моделюванні: 1) загальний рівень СЕЕВ (SR) – як загальний інтегральний показник, що відображає відповідальність певного суб'єкта управління у розподіленій генерації; 2) екологічний вплив (E_e) – вагомість негативного впливу на довкілля, включаючи викиди CO_2 та інші забруднення; 3) економічний внесок (E_f) – значення економічної активності, що включає інвестиції, створення робочих місць і підтримку місцевої економіки; 4) соціальна взаємодія (C_s) – виміри задоволеності місцевої громади та рівень взаємодії з нею у контексті вирішення соціо-еколого-економічних проблем; 5) нормативно-правова відповідність (A_r) – виміри й параметри дотримання вимог законодавства та стандартів; 6) моніторинг та прозорість (M_t) – показник вимірів безперервної звітності та участі громадськості; 7) додатковий параметр із оцінювання резервних потужностей: виміри залежності від стаціонарних джерел (D_s) в якості показника, що відображає частку генерації, яку РГ система бере у резервних стаціонарних джерел. Формалізація моделі задля відображення залежності РГ від стаціонарних джерел у випадку незбалансованості за введеним параметром D_s дозволяє модифікувати її соціо-екологічний вплив і економічний внесок, оскільки стаціонарні джерела, зазвичай, мають більший еко-деструктивний вплив на НПС, але, відповідно, вищу економічну стабільність функціонування. З цього, математична модель СЕЕВ може бути репрезентована авторами таким чином – за формулою вигляду (2):

$$SR = (w_1 \times \frac{1}{E_e + \alpha D_s}) + [w_2 \times E_f \times (1 - \beta D_s)] + (w_3 \times C_s) + (w_4 \times A_r) + (w_5 \times M_t) \quad (2)$$

Де, $E_e + \alpha D_s$ – показник вагомості екологічного впливу на НПС, модифікований у разі виникнення залежності РГ від стаціонарних джерел ("α" враховує збільшення екологічного навантаження на НПС від стаціонарних джерел – наприклад, збільшення викидів парникових газів чи пилу, тощо);

$E_f \times (1 - \beta D_s)$ – вагомість економічного внеску РГ, модифікований із урахуванням її потенційної залежності від стаціонарних джерел. Коефіцієнт "β" відображає зниження економічної ефективності функціонування РГ у випадку збільшення її залежності від стаціонарних джерел (наприклад, збільшення

витрат на паливо при нарощенні залежності від стаціонарних джерел або ж зменшення локального економічного внеску, тощо);

– " $w_3 \times C_s$ "; " $w_4 \times A_r$ "; " $w_5 \times M_t$ " – ці параметри залишаються без змін (відповідно, вигляду за формулою (1)). Але їхнє значення, само собою, також буде залежати від того – як часто енергосистема РГ переходитиме й звертатиметься до використання стаціонарних джерел.

Маємо розробити модельне вирішення для врахування загроз і ризиків, пов'язаних із руйнуваннями та знищенням енергосистем через масштабну агресію РФ проти України: до запропонованої моделі СЕЕВ (див., формула вигляду (2)) можна інкорпорувати кілька параметрів, які відображатимуть вплив цих факторів на енергосистему з елементами РГ. Зазначене дозволить змодельювати стійкість розподіленої генерації до зовнішніх кризових умов, включаючи військові дії, та визначати, як ці потенційно-факторні детермінанти впливають на соціальну, екологічну та економічну відповідальність. Тож, задля розв'язання цього науково-прикладного завдання введемо до моделі додаткові параметри з метою врахування вказаного типу загроз і ризиків:

1) R_s – рівень руйнувань інфраструктури. Цей параметр відображатиме рівень фізичних руйнувань енергетичної інфраструктури, таких як знищення підстанцій, ліній електропередач, генеруючих об'єктів, тощо. Військові дії можуть призвести до втрати потужностей і пошкодження ключових компонентів енергосистеми РГ, що суттєво вплине на роботу РГ і національної енергосистеми. Збільшення значення " R_s " вказує на зростання рівнів загрози стабільності системи, що збільшуватиме, відповідно, екологічний і економічний вплив, а також знижуватиме рівень ефективності функціонування РГ;

2) S_f – стабільність функціонування системи, Цей додатковий параметр описує рівень здатності енергосистеми зберігати стабільність функціонування в умовах постійного нарощення військово-економічних загроз. Він включає наявність резервних потужностей, можливість переключення на інші джерела енергії, а також, загалом, ефективність функціонування систем аварійного управління. Врахування " S_f " дозволить знизити вагомість впливу негативних чинників у випадку збоїв і руйнувань. При цьому, вищий рівень стабільності енергосистеми дозволяє швидко реагувати на кризи, забезпечуючи енергопостачання навіть у випадку часткових руйнувань інфраструктури;

3) D_s – виміри залежності РГ від централізованих джерел у кризових умовах функціонування. Маємо визнати, що у випадку масштабних руйнувань, РГ дійсно може мати більшу залежність від централізованих (стаціонарних) джерел енергії задля забезпечення безперебійного постачання. Цей параметр відображає,

наскільки збільшується частка централізованих джерел під час кризи. Збільшення кількісного значення " D_s " під час руйнувань, відповідно, свідчить про зниження ефективності функціонування РГ із підвищенням вагомості екологічного впливу та зменшенням економічного внеску, оскільки централізовані джерела є менш ефективними і більш забруднюючими;

4) C_r – обсяги витрат на відновлення інфраструктури. Зазначений параметр враховує витрати на відновлення енергетичної інфраструктури після руйнувань. Його кількісне значення впливає на загальну економічну ефективність розподіленої генерації та включає витрати на реконструкцію генераційних потужностей, підстанцій, ліній електропередач та інших елементів системи. Зростання " C_r " призводить до зниження економічної ефективності, оскільки зростають фінансові витрати на відновлення, що впливає на загальний рівень СЕЕВ. При моделюванні, за урахування приведених додаткових параметрів, математична модель СЕЕВ може бути представлена у вигляді формули (3):

$$SR = [w_1 \times \frac{1}{E_e + \alpha D_s + \gamma R_s}] + [w_2 \times E_f \times (1 - \beta D_s) \times (1 - \delta C_r)] \quad (3)$$
$$+ (w_3 \times C_s) + (w_4 \times A_r) + (w_5 \times M_t \times S_f)$$

Де, γR_s – свідчить про збільшення деструктивного екологічного впливу на НПС у випадку руйнувань (чим більшим є значення – тобто, рівень руйнувань, тим вищий негативний екологічний ефект);

δC_r – свідчить про зменшення рівня економічної ефективності за рахунок зростання витрат на відновлення інфраструктури;

S_f – репрезентує виміри підвищення ефективності моніторингу та його прозорості в умовах кризи – тобто, вищий рівень стабільності дозволяє швидше відновлювати контроль за енергосистемою;

D_s – виміри залежності від централізованих джерел у кризових умовах. Значення цього параметру інтегровано й інкорпоровано до загальної моделі через вагоме значення його впливу на економічні та екологічні фактори.

Маємо підкреслити і враховувати наступні умови: 1) якщо маємо високі кількісні значення " R_s " та " C_r " це означає наступне: енергосистема зазнала серйозних руйнувань, відповідно, будуть знижуватися показники загальної ефективності функціонування РГ через збільшення обсягів її негативного екологічного впливу на НПС та зростання економічних витрат на відновлення; 2) кількісні виміри показника " S_f " допомагають врахувати можливості РГ щодо компенсації ризиків за рахунок швидкої реакції та відновлення енергосистеми; 3) кількісні значення показника " D_s " відображають й відтворюють збільшення залежності РГ від централізованих джерел як під час військово-економічної

кризи, так і у разі виникнення загрозливих пост кризових умов функціонування, що відповідно, свідчить про суттєве зниження ефективності розподіленої генерації в умовах військових загроз і у повоєнному періоді.

Підсумовуючи результати моделювання СЕЕВ у сфері РГ, з урахуванням сучасних умов її функціонування, маємо підтвердити і визнати: модель (див., формула вигляду (3)) дозволяє врахувати загрози і ризики, які виникають внаслідок руйнувань енергосистеми через військову агресію та масштаби залежності РГ від стаціонарних джерел генерування. Зазначене рішення допомагає суб'єктам управління оцінювати вагомість впливу кризових умов функціонування розподіленої генерації на СЕЕВ, розробляти стратегії мінімізації ризиків та підвищувати стійкість системи до зовнішніх викликів і загроз різної природи у контексті забезпечення її сталого господарювання.

Сук П. Л.,

УДК 657

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України Ніжинський
агротехнічний інститут", м. Ніжин

ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ ДОХОДУ ВІД НЕОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Щоб забезпечувати процес масового виробництва продукції підприємства повинні здійснювати витрати. Окремим видом витрат є витрати майбутніх періодів (далі – ВМП). Вони виникають в одному періоді, а визнаються у складі витрат у наступних періодах.

ВМП знаходяться у статті "Витрати майбутніх періодів" (код рядка 1170), у розділі II "Оборотні активи", в активі Балансу (Звіті про фінансовий стан) (форма № 1) [1; 2].

У Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності визначено, що у статті "Витрати майбутніх періодів" відображаються витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [2, п. 2.36].

Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, до ВМП відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Ведення обліку ВМП здійснюється на рахунку 39 "Витрати майбутніх періодів", за його дебетом узагальнюється накопичення витрат майбутніх періодів, а за кредитом – їх списання (розподіл) та включення до складу витрат звітного періоду [3; 4].

Розподіляють ВМП по наступних періодах за спеціальними методами. Наприклад, можна використовувати обернений метод розподілу ВМП на основі доходу від неопераційної діяльності.

Неопераційна діяльність включає фінансову, інвестиційну та іншу діяльність підприємства, яка не є операційною діяльністю.

Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства.

Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей).

Інша діяльність – інша неопераційна діяльність, яка не пов'язана з фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства [1].

До неопераційного доходу включається дохід від участі в капіталі, інші фінансові доходи та інші доходи.

Доходи від реалізації необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття є інвестиційною діяльністю, але вони обліковуються у складі інших операційних доходів, які є іншою операційною діяльністю.

Для обліку доходів від неопераційної діяльності використовують рахунки 72 "Дохід від участі в капіталі", 73 "Інші фінансові доходи", 74 "Інші доходи", а також субрахунок 712 "Дохід від реалізації інших оборотних активів" [3; 4].

Аллокацію (від англ. *allocation* – розподіл, розміщення) ВМП можна робити за окремими оберненими методами на основі доходу від неопераційної діяльності, а саме на базі: 1) доходу від реалізації необоротних активів; 2) доходу від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) доходу від спільної діяльності; 4) доходу від інвестицій в дочірні підприємства; 5) доходу від дивідендів одержаних; 6) доходу

від відсотків одержаних; 7) інших доходів від фінансових операцій; 8) доходу від реалізації фінансових інвестицій; 9) доходу від відновлення корисності активів; 10) доходу від неопераційної курсової різниці; 11) доходу від безоплатно одержаних активів; 12) інших доходів від неопераційної діяльності тощо.

Визначення оберненого методу розподілу ВМП на основі доходу від неопераційної діяльності робиться із попереднього обрахунку методу розподілу ВМП на основі доходу від неопераційної діяльності, і суми переставляються у зворотній послідовності: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Річна сума розподілу ВМП за методом на основі доходу від неопераційної діяльності прораховується множенням суми розподілу ВМП на коефіцієнт розподілу ВМП, який обчислюється діленням фактичного або планового обсягу доходу від неопераційної діяльності за окремі періоди на плановий обсяг доходу від неопераційної діяльності за увесь період.

Шерінг (англ. *sharing* – розподіл, поділ) ВМП за методом на основі доходу від неопераційної діяльності обраховується за такими формулами:

$$PCPBM\text{П} = CPBM\text{П} \times KPBMP, \quad (1)$$

де: PCPBMП – річна сума розподілу ВМП; CPBMП – сума розподілу ВМП; KPBMP – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$KPBMP = ДНД : ПДНД, \quad (2)$$

де: ДНД – плановий або фактичний обсяг доходу від неопераційної діяльності за окремі періоди; ПДНД – плановий обсяг доходу від неопераційної діяльності за увесь період.

Розподіляти ВМП за методом на основі доходу від неопераційної діяльності можна за іншим варіантом:

$$PCPBM\text{П} = ДНД \times KPBMP, \quad (3)$$

$$KPBMP = CPBM\text{П} : ПДНД. \quad (4)$$

Обрахунок методу розподілу ВМП на основі доходу від неопераційної діяльності можна зробити за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

За допомогою прикладу розподілимо ВМП за оберненим методом на основі доходу від неопераційної діяльності.

Приклад. Початкова (первісна) сума ВМП – 143000 грн, строк розподілу – 5 років. За цей період заплановано отримати 474000 грн доходу від неопераційної діяльності, у тому числі: за 1-й рік – 115000 грн, за 2-й рік – 103000 грн, за 3-й рік – 97000 грн, за 4-й рік – 88000 грн, за 5-й рік – 71000 грн.

Показники коефіцієнтів розподілу ВМП складають: за 1-й рік – 0,2426 ($115000 : 474000 = 0,2426$), за 2-й рік – 0,2173 ($103000 : 474000 = 0,2173$), за 3-й рік – 0,2046 ($97000 : 474000 = 0,2046$), за 4-й рік – 0,1857 ($88000 : 474000 = 0,1857$), за 5-й рік – 0,1498 ($71000 : 474000 = 0,1498$).

Визначення 1-го способу (від початкової (первісної) суми ВМП) простого і оберненого методів на основі доходу від неопераційної діяльності сформовано в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Розрахунок методу розподілу ВМП на основі доходу від неопераційної діяльності (1-й спосіб (від початкової (первісної) суми ВМП))

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Дохід від неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	143000	115000	0,2426	34692
2	143000	103000	0,2173	31074
3	143000	97000	0,2046	29258
4	143000	88000	0,1857	26555
5	143000	71000	0,1498	21421
х	Разом	474000	1	143000

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 2

Розрахунок оберненого методу розподілу ВМП на основі доходу від неопераційної діяльності (1-й спосіб (від початкової (первісної) суми ВМП))

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Дохід від неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	143000	71000	0,1498	21421
2	143000	88000	0,1857	26555
3	143000	97000	0,2046	29258
4	143000	103000	0,2173	31074
5	143000	115000	0,2426	34692
х	Разом	474000	1	143000

Джерело: авторська розробка.

З даних таблиць 1 і 2 можна зробити висновок, що при використанні 1-го способу (від початкової (первісної) суми ВМП) методу на основі доходу від неопераційної діяльності за 5 років ВМП були повністю включені у витрати звітних періодів.

В таблицях 3 і 4 узагальнено результати обрахунку 2-го способу (від залишкової (поточної) суми ВМП) простого і оберненого методів на основі доходу від неопераційної діяльності.

Таблиця 3

**Розрахунок методу розподілу ВМП на основі доходу від
неопераційної діяльності (від залишкової (поточної) суми ВМП)**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Дохід від неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	143000	115000	0,2426	34692
2	108308	103000	0,2173	23535
3	84773	97000	0,2046	17345
4	67428	88000	0,1857	12521
5	54907	71000	0,1498	54907
x	Разом	474000	1	143000

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 4

**Розрахунок оберненого методу розподілу ВМП на основі доходу
від неопераційної діяльності (від залишкової (поточної) суми ВМП)**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Дохід від неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	54907	71000	0,1498	54907
2	67428	88000	0,1857	12521
3	84773	97000	0,2046	17345
4	108308	103000	0,2173	23535
5	143000	115000	0,2426	34692
x	Разом	474000	1	143000

Джерело: авторська розробка.

При використанні 2-го способу простого і оберненого методів на основі доходу від неопераційної діяльності залишкова (поточна) сума ВМП в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках не розподілилась відповідно коефіцієнту розподілу, а була списана у витрати періоду.

Висновки. Здійснювати розподіл ВМП по наступних періодах можна за оберненим методом на основі доходу від неопераційної діяльності.

Щоб обчислити розподіл ВМП за оберненим методом на основі доходу від неопераційної діяльності, спочатку потрібно визначити метод розподілу ВМП на основі доходу від неопераційної діяльності, і суми переставити у протилежній черговості: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Відповідно до видів доходу від неопераційної діяльності можна використовувати різні обернені методи розподілу ВМП, а саме на основі: 1) доходу від реалізації необоротних активів; 2) доходу від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) доходу від спільної діяльності; 4) доходу від інвестицій в дочірні підприємства; 5) доходу від дивідендів одержаних; 6) доходу від відсотків одержаних; 7) інших доходів

від фінансових операцій; 8) доходу від реалізації фінансових інвестицій; 9) доходу від відновлення корисності активів; 10) доходу від неопераційної курсової різниці; 11) доходу від безоплатно одержаних активів; 12) інших доходів від неопераційної діяльності і т.д.

Обернений метод розподілу ВМП на основі доходу від неопераційної діяльності можна вираховувати двома способами: 1) від первісної (початкової) суми ВМП; 2) від залишкової (поточної) суми ВМП.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" : Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>.

3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України 30.11.1999 р. № 291 (у редакції наказу Міністерства фінансів України 09.12.2011 р. № 1591). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.

4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

Цибульська Е. І.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки та права,
Харківський гуманітарний університет
"Народна українська академія", м. Харків

УДК 658.15

Зайцев О. С.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський гуманітарний університет
"Народна українська академія", м. Харків

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ВАРТОСТІ БІЗНЕС-СТРУКТУРИ

В ринковій економіці підвищення вартості є важливим стратегічним завданням для кожної бізнес-структури, оскільки це дозволяє залучити інвесторів, підвищити

конкурентоспроможність і забезпечити довгострокове зростання бізнесу. Існує багато шляхів для досягнення цієї мети, починаючи від оптимізації внутрішніх процесів до стратегічних інвестицій у нові ринки. Ці тези досліджують основні підходи щодо підвищення вартості бізнес-структури, що підтверджуються прикладами з практики реального ведення бізнесу та теоретичними дослідженнями, які велися в цій сфері зарубіжними науковцями, зокрема Хоммероном М. [1], Шиллінгом М. [2], Джексоном Г. [3], Барнейєм Дж. [4], Ноє Р. [5], Фомбруном С. [6], Домодораном А. [7], Дженсенем М. [8]. Розглянемо більш детально ці шляхи (рис. 1).

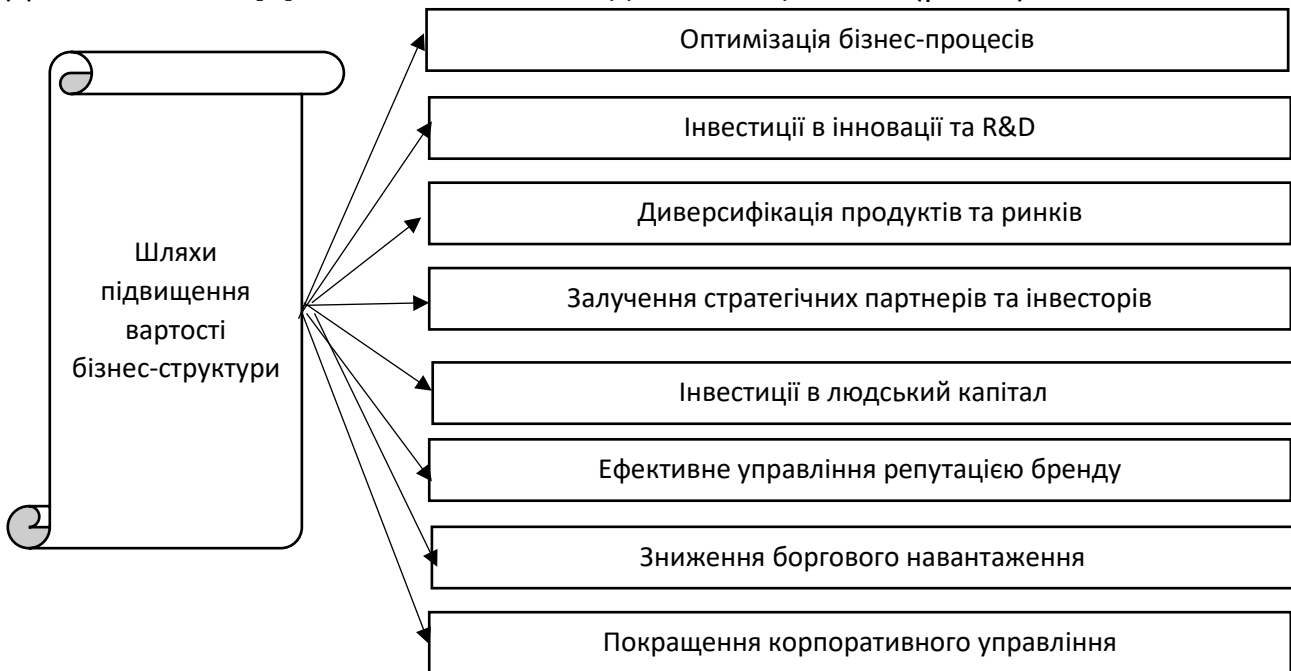

Рис. 1. Шляхи підвищення вартості бізнес-структури

Джерело: складено авторами на основі [1–8].

Перший шлях підвищення вартості бізнес-структури – оптимізація бізнес-процесів, яка допомагає знизити витрати та підвищити ефективність роботи. Впровадження сучасних технологій, автоматизація та використання аналітики для покращення операцій дозволяє бізнес-структурі працювати більш продуктивно та швидше реагувати на зміни ринку. В якості прикладу можна привести досвід компанії Procter & Gamble, яка використала автоматизацію у своїй логістичній системі, що дозволило скоротити витрати на логістику на 25% і збільшити ефективність постачань на 40% [1]. Відповідні дії компанії за цим напрямком: аналіз наявних бізнес-процесів і впровадження програмного забезпечення для їх автоматизації, наприклад, ERP-систем для управління ресурсами підприємства.

Другий шлях підвищення вартості бізнес-структури – інвестиції в інновації та R&D. Вкладення в інновації, дослідження та розробки (R&D) дозволяє компанії випереджати конкурентів і швидше адаптуватися до нових умов ринку.

Впровадження нових продуктів, модернізація технологій і впровадження штучного інтелекту можуть значно збільшити вартість бізнес-структури. Так, компанія Apple інвестує близько \$20 мільярдів щорічно в R&D, що дозволило їй створити унікальні продукти, які приносять значний прибуток і підтримують лідерські позиції на ринку [2]. Відповідні дії компанії за цим напрямком: створення окремого відділу для інновацій і R&D, співпраця з університетами або науковими центрами для розробки нових продуктів та послуг.

Ще одним шляхом підвищення вартості бізнес-структури виступає диверсифікація продуктів та ринків. Бізнес-структури, що залежать від одного ринку або продукту, піддаються великим ризикам. Диверсифікація асортименту продукції та географії продажів допомагає знизити ризики та збільшити стабільність доходів. Так, Компанія Nestlé, почавши з виробництва молочних продуктів, значно розширила свій асортимент і зараз працює в різних галузях, включаючи напої, дитяче харчування, косметику, що забезпечує їй стабільне зростання і високі доходи [3]. Відповідні дії бізнес-структури за цим напрямком: розробка стратегії виходу на нові ринки, аналіз попиту на альтернативні продукти або послуги, що можуть зацікавити споживачів.

Четвертий шлях підвищення вартості компанії – залучення стратегічних партнерів та інвесторів. Стратегічні партнерства допомагають залучити нові ресурси, знизити витрати або отримати доступ до нових ринків. Інвестори можуть допомогти в розширенні бізнесу та фінансуванні нових проєктів. Так співпраця компанії Nike з партнером Apple допомогла розробити лінійку продуктів для фітнесу, включаючи смарт-годинники та додатки, що збільшило продажі обох компаній [4]. Відповідні дії бізнес-структури за цим напрямком: пошук потенційних партнерів через галузеві конференції або платформи для бізнесу, проведення зустрічей з венчурними інвесторами.

Вкладання в людський капітал (підвищення кваліфікації персоналу) – п'ятий шлях підвищення вартості компанії.

Вкладання в персонал – це інвестиція у майбутнє компанії. Підвищення кваліфікації працівників, регулярне навчання та розвиток допомагають підвищити продуктивність, що призводить до зростання ефективності компанії. Так Google постійно проводить внутрішні програми навчання для своїх співробітників, що дозволяє їм залишатися на передовій у сфері технологій і зберігати високий рівень залученості працівників [5]. Відповідні дії компанії за цим напрямком: розробка системи мотивації та кар'єрного зростання, регулярні курси підвищення кваліфікації для персоналу.

Ще одним шляхом підвищення вартості бізнес-структури виступає управління репутацією бренду. Сильна репутація на ринку не лише залучає клієнтів, але й робить компанію привабливішою для інвесторів. Компанії, які вміло управляють своєю репутацією, можуть суттєво підвищити свою вартість через збільшення попиту на свою продукцію та покращення відносин з партнерами. Так після скандалу з безпекою у 2015 році компанія Volkswagen відновила свою репутацію через посилення заходів екологічної відповідальності та впровадження нових технологій, що значно підвищило її акції на ринку після кризи [6]. Відповідні дії компанії за цим напрямком направлені на впровадження стратегії управління репутацією, активне просування компанії через PR та соціальні медіа, роботу з клієнтами для вирішення проблем.

Суттєвим шляхом підвищення вартості бізнес-структури виступає зниження її боргового навантаження. Управління борговими зобов'язаннями дозволяє зменшити витрати на обслуговування боргу та збільшити фінансову стійкість. Це робить компанію привабливішою для інвесторів та збільшує її вартість на ринку. Після фінансової кризи 2008 року компанія General Motors значно знизила своє боргове навантаження, що дозволило їй стабілізуватися і суттєво підвищити свою ринкову капіталізацію [7]. Відповідні дії бізнес-структури за цим напрямком спрямовані на проведення аудиту боргів і розробку стратегії їх поступового зменшення через рефінансування або реструктуризацію.

Восьмий шлях підвищення вартості компанії – покращення корпоративного управління. Ефективне корпоративне управління бізнес-структурою підвищує її прозорість і забезпечує довіру з боку інвесторів. Чітко структуровані корпоративні процеси, відповідальність менеджменту та прозорість прийняття рішень підвищують ринкову вартість. Так компанія Microsoft активно впроваджує принципи корпоративного управління, що дозволяє їй підтримувати довіру з боку інвесторів і зберігати стабільне зростання акцій на ринку [8]. Відповідні дії бізнес-структури за цим напрямком спрямовані на впровадження механізмів внутрішнього контролю та звітності, регулярні збори акціонерів для обговорення ключових питань розвитку.

Таким чином, розглянуті приклади з практики реального ведення бізнесу дозволяють зробити висновок про те, що у бізнес-структури для підвищення своєї ринкової капіталізації існують різні інструменти: ефективне управління (оптимізація бізнес-процесів, управління брендом, корпоративне управління); ефективна інвестиційна політика (інвестиції в інновації та R&D, інвестиції в людський капітал, зниження боргового навантаження); формування ефективної стратегії на ринку (залучення стратегічних партнерів та інвесторів, диверсифікація продуктів та ринків). Практичний досвід підвищення капіталізації західних компаній буде корисним для вітчизняних бізнес-структур.

Список використаних джерел

1. Hammer, M., & Champy, J. (1993). Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution. New York: HarperCollins. 1993. 223 p. URL: <https://www.jstor.org/stable/258943> (дата звернення: 17.10.2024).
2. Schilling, M. Strategic Management of Technological Innovation. McGraw-Hill Education. 2020. 311 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/298786885_Strategic_Management_of_Technological_Innovation (дата звернення: 17.10.2024).
3. Johnson, G., Scholes, K., & Whittington, R. Exploring Corporate Strategy. *Pearson Education*. 2008. 1018 p. URL: https://www.academia.edu/9336404/Exploring_Corporate_Strategy_Exploring_Corporate_Strategy_I_T_I_O_N (дата звернення: 17.10.2024).
4. Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*. 1991. No 17(1), P. 99–120. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/014920639101700108> (дата звернення: 17.10.2024).
5. Noe, R. A. Employee Training and Development. *McGraw-Hill Education*. 2020. 610 p. URL: <https://dedi1968blog.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/04/employee-training-and-development.pdf> (дата звернення: 17.10.2024).
6. Fombrun, C. J. Reputation: Realizing Value from the Corporate Image. Harvard Business School Press. 1996. 596 p. URL: https://ri.reptrak.com/hubfs/_PDF/RLN/Reputation_Book.pdf (дата звернення: 17.10.2024).
7. Damodaran, A. Investment Valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset. Wiley. 2012. 992 p. URL: <https://www.wiley.com/en-us/Investment+Valuation%3A+Tools+and+Techniques+for+Determining+the+Value+of+Any+Asset%2C+3rd+Edition-p-9781118206560> (дата звернення: 17.10.2024).
8. Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*. 1976. No3(4), P. 305–360. URL: <https://www.sfu.ca/~wainwrig/Econ400/jensen-meckling.pdf> (дата звернення: 2024).

Цибульська Е. І.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки та права,
Харківський гуманітарний університет
"Народна українська академія", м. Харків

УДК 658.15

Калашник Д. М.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський гуманітарний університет
"Народна українська академія", м. Харків

СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ У ВІТЧИЗНЯНИХ БІЗНЕС-СТРУКТУРАХ

Досягнення високих результатів діяльності бізнес-структури неможливе без ефективного управління її витратами, яке не зводиться лише до зниження витрат, а поширюється на всі елементи управління і є процесом цілеспрямованого формування оптимального рівня витрат бізнес-структури шляхом їх обліку, аналізу, планування та контролю на основі розробки системи управління витратами. Питання системи управління витратами є важливою складовою управлінської діяльності, оскільки саме співвідношення між доходами та витратами компанії визначає зрештою її фінансовий стан, прибутковість та перспективи розвитку. Формування ринкових відносин, підвищення ступеня самостійності бізнес-структури, посилення конкуренції та ризику під час роботи над ринком, зростання масштабів бізнесу зумовлюють актуальність управління витратами.

Вагомий внесок у дослідження проблеми управління витратами в різних галузях економіки зробили вітчизняні вчені. Зокрема, вагомість та значимість аналізу управління витратами й методика його здійснення досліджуються у працях Бурдоноса Л., Виноградні, В. [1], Мельник, Л., Ковальова Б.[2], Пилипенко А., Пилипенко Ж. Ж. [3], Свистуна Л.А. [4], Чернишової Л. І. [5], Чорної М. В [6] та інших.

Головним завданням управління витратами є мінімізація абсолютної величини витрат, що забезпечує допомогу керівництву в досягненні стратегічної мети діяльності бізнес-структури. В сучасних умовах компанії турбуються про оптимізацію та мінімізацію можливих витрат. Кожна бізнес-структура намагається мінімізувати витрати, адже це складова будь якої діяльності та саме ці витрати в майбутньому перетворюються на прибуток [1].

Управління витратами у вітчизняних бізнес-структурах має низку особливостей, зумовлених особливостями об'єкта управління [6]: незалежність від присутності формального управлінського впливу; безповоротність; циклічність; неповна контрольованість; інтегрованість із іншими сферами управління; сталість; превентивність; відповідність змін у діяльності бізнес-структури.

Добре спланована програма скорочення витрат – це важливий інструмент управління, проте не позбавлений потенційних проблем. Існуюча нині у вітчизняних бізнес-структурах система управління витратами вже давно застаріла. Найчастіше компанії приймають політику тотального урізання витрат незалежно від корисності кожної зі статей витрат, не враховуючи чи ця стаття впливає на поліпшення споживчих властивостей продукту, і як наслідок – його ціну, або не впливає. Таке рішення є найгіршим, оскільки може завдати шкоди якості чи навіть стратегічним інтересам організації. Насправді дуже часто доводиться шукати компроміс між зниженням витрат і збереженням якості товару.

Якщо говорити про сучасні методи управління витратами, можна виділити метод таргет-костинг, як метод управління витратами за цільовою собівартістю. На основі даного методу об'єднавши зусилля конструкторських, маркетингових, виробничих та інших підрозділів бізнес-структури можна контролювати витрати та прибуток, завдяки безпосередньому зниженню і попереджувальному контролю за витратами виходячи з наявних умов ринку. Головними перешкодами впровадження таргет-костингу у вітчизняних бізнес-структурах є необхідність створення ефективної і досконалої системи управлінського обліку, гарне інформаційне забезпечення для прийняття управлінських рішень.

Ще одним відносно новим методом управління витратами в бізнес-структурі є бенчмаркінг або метод еталонних порівнянь. Згідно з цим методом відбувається порівняння та впровадження методів, які застосовуються успішними бізнес-структурами, тобто використання тих методів, які вже довели свою ефективність та допоможуть будь-якій бізнес-структурі підвищити власний потенціал. Даний метод є зручним, адже все вже перевірено іншими організаціями та залишається лише перейняти їх досвід та рухатись до поставлених цілей. Він не обмежується лише одним шляхом та досвідом. Перевагою бенчмаркінгу є можливість комбінування різних програм розвитку успішних підприємств та досягнення максимального ефекту від їх застосування.

У зарубіжній науковій літературі активно розглядаються функціональний та процесний підходи до управління витратами, які спрямовані на вирішення проблеми контролю та скорочення витрат на сучасному рівні. Суть функціонального підходу зводиться до наступного: замість розподілу накладних

витрат за виробничими підрозділами витрати співвідносяться з певними видами робіт (функціями), які здійснюються на користь виробництва та реалізації того чи іншого виду продукції (наприклад, постачання матеріалами, налагодження обладнання, контроль якості) [5]. Здійснення кожного виду активності потребує певних ресурсів, вартісною оцінкою яких є сума витрат тієї чи іншої виду. Якщо можна виділити види діяльності, що не додають цінності, та відповідні їм носії витрат, застосування функціональних методів у програмах зниження витрат дозволить покращити управління витратами та підвищити конкурентоспроможність бізнес-структури. Але, незважаючи на явні переваги даного підходу, небагато компаній вирішуються на використання навіть окремих її елементів, хоча багато хто замислюється про це. Для впровадження функціонального підходу в систему управління вітчизняних бізнес-структур необхідне чітке угруповання витрат за видами діяльності (функцій) із визначенням для кожного з них одного носія. В іншому випадку, якщо носій витрат не зовсім безперечно впливає на всі статті витрат, функціональний підхід може навіть перешкоджати ефективному контролю в бізнес-структурі.

Таким чином, проведений аналіз систем управління витратами дозволяє зробити висновок про те, що вдале управління витратами є джерелом підвищення прибутку для вітчизняної бізнес-структури, а це в свою чергу є основною метою її існування. В межах досягнення даної мети має вирішуватися проблема оптимізації витрат шляхом застосування різних методів удосконалення процесу управління витратами, зокрема таких методів як таргет-костинг, бенчмаркінг, функціональний та процесний підходи.

Список використаних джерел

1. Бурдонос, Л., & Виноградня, В. (2022). Стратегічне управління витратами підприємств. No. 127 (2022): *Modern Directions and Movements in Science : Proceedigs of the 1st Scientific International and Practical Conferens*. Luxembourg, 6–8.10.2022. Luxembourg, 2022. №127. с. 14–19. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1378> (дата звернення: 17.10.2024).

2. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових революцій). Суми: Сумський державний університет. 2020. 180 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621> (дата звернення: 17.10.2024).

3. Пилипенко. А., Пилипенко Ж. Ж. Управління витратами підприємств в умовах невизначеності. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* :

матеріали III Міжнар.ї наук.-прак. конф. м. Київ, 8 грудня 2022 р. Київ, 2022. С. 97–98.
URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/issue/view/16260> (дата звернення: 17.10.2024).

4. Свистун Л.А. Удосконалення системи управління витратами підприємства в умовах нестабільної економіки. *Економіка і регіон*. 2017. № 4. С. 59–62.

5. Чернишова Л. І. Особливості формування системи управління витратами вітчизняних підприємств. *Інноваційна економіка*. 2016. № 3 (52). С. 61–68.

6. Чорна М.В. Смірнова П.В., Бугріменко Р.М. Управління витратами: навч. посіб. Харків, 2017. 166 с.

СЕКЦІЯ 10. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....

SECTION 10. FOREIGN LANGUAGES

Dubytska, O.,

УДК 811.111'367

Assistant Professor at the English Language and
Translation Department of Drohobych Ivan Franko
State Pedagogical University, Drohobych

**STRUCTURE AND GRAMMAR
OF TIME MAGAZINE ARTICLE HEADLINES:
SPECIFIC FEATURES AND LATEST TRENDS**

Descriptive linguistics, one of the important areas of the study of a language, envisages an objective analysis and description of how the language is used by the speech community, including in mass media. The language of newspapers and magazines as agents of mass communication, in particular, has its distinctive features, especially as regards its grammatical structure. The topicality of the research is due to the insufficient study of the present-day newspaper/magazine style in terms of grammatical structure and the latest changes.

One of the most popular and reliable sources of information in the world is *Time Magazine*, published in the USA. At present, it is issued in several versions: a printed version, distributed in the USA and beyond, a digital version, available online to anyone willing, and a newsletter – a brief version distributed on a daily basis via email upon subscription. This research focuses mainly on the digital version of *Time Magazine*, in particular, articles published in 2024.

The role of headlines in attracting readers to magazine articles cannot be overestimated. For this reason, effective magazine headlines require creativity and a deep understanding of the target audience. Headlines should be engaging, intriguing, and concise to capture readers' attention instantly. They must encapsulate the article's essence while generating curiosity, using compelling language that resonates with the audience [3]. As regards the syntactical structure of magazine article headlines, it is traditionally believed that they should be short so that they will be easy to grasp by the reader. This was characteristic of *Time* headlines in the 1990s and the early 2000s, e.g. Sweet Swing [Sept. 13, 1999], Buying a Baby Boom [Sept. 13, 1999], The Hope and the Hype [May 18, 1998], Double Trouble [March 2, 1998], Death of a Princess [Feb. 16, 1998], They Are Madly for Bradley [Sept. 13, 1999], A Wash in the

River of Rage [Sept. 13, 1999], From Despair to Glory [July 19, 1999], Charmed Yet Cursed [July 26, 1999], Triumph or Tragedy [July 26, 1999], and so on. In the past decade, however, a surprising trend can be observed towards the lengthening of headlines in *Time Magazine* and, consequently, changes in their structure.

From the point of view of their syntactical structure, the *Time* headlines under analysis can be subdivided into one-member sentences (nominal and verbal), two-member sentences (complete and elliptical), composite sentences (compound and complex), and even phrases consisting of two separate sentences, the two latter of which were hardly ever used in *Time Magazine* headlines before 2020.

Nominal one-member sentences tend to be longer than previously, e.g. A Sobering Message on Ukraine From a NATO Head of State [July 8, 2024], The Uneasy Alliance Between Kamala Harris and Volodymyr Zelensky [July 31, 2024], The Importance of the Friend That Gets Other People Together [Oct. 7, 2024], Hurricane Helene's Devastation Through One Photographer's Eyes [Oct. 12, 2024], The Biggest Moments From the VP Debate Between Tim Walz and J.D. Vance [Oct. 2, 2024], A Palestinian Photographer on One Year of Life and Death in Gaza [Oct. 8, 2024], The Ambivalent History of Indigenous People and U.S. Citizenship [Oct. 14, 2024]. This contradicts the popular economy of language theory. The only phenomenon that complies with the latter is the use of noun clusters in *Time* headlines, e.g. Best October Wayfair Way Day Deals of 2024 [Oct. 4, 2024], The Best Amazon Prime Big Deal Days Sales [Oct. 7, 2024], Welcome to Pop Culture's Curiously Defanged Goth Girl Autumn [Oct. 11, 2024].

Verbal, or infinitival, one-member sentences are frequently used in *Time* headlines. They can be subdivided into imperative sentences and sentences beginning with a question word. The headlines in the form of imperative sentences are also rather long, normally consisting of 9–12 words, e.g. Don't Expect to Live Significantly Longer, at Least Not in This Century [Oct. 9, 2024], See the Best Photos From the TIME100 Next Gala 2024 [Oct. 10, 2024], Meet Han Kang, Winner of the Nobel Prize for Literature [Oct. 11, 2024], See Photos of the Wreckage From Hurricane Milton in Florida [Oct. 11, 2024], Let's Talk About the Way We Live in Time Deals With Death [Oct. 12, 2024]. 'Question word + infinitive' verbal sentences resemble object subordinate clauses, e.g. What to Expect at a Mammogram [Oct. 2, 2024], What to Know About Hurricane Leslie and Where It's Heading [Oct. 5, 2024], What to Know About MicroRNA, the Nobel-Prizewinning Discovery [Oct. 8, 2024], How to End the Israeli-Palestinian Conflict Once and for All [Oct. 8, 2024], How to Help Hurricane Milton Victims [Oct. 11, 2024], What to Do if You Wake Up Tired Every Day [Oct. 11, 2024].

Time headlines in the form of complete two-member sentences have been increasingly common in the past decade, e.g. Middle East Braces for Iran's Next Move After Israel's Killing of Hezbollah Leadership [Sept. 30, 2024], We Can Thank Deep-Space Asteroids for Helping Start Life on Earth [Oct. 1, 2024], Europe Shrugs Off Russia's Latest Nuclear Threats [Oct. 4, 2024], Thousands Join Pro-Palestinian Rallies Around the Globe as Oct. 7 Anniversary Nears [Oct. 5, 2024], The Myth of Hezbollah Has Been Shattered [Oct. 5, 2024], A New Spacecraft Could Help Determine if There's Life on a Moon of Jupiter [Oct. 6, 2024], Russian Court Sentences American to Nearly Seven Years in Prison for Fighting in Ukraine [Oct. 7, 2024], Biden Sets 10-Year Deadline to Replace Nation's Lead Pipes [Oct. 8, 2024], and others. It must be noted that an overwhelming number of verbs in such headlines are used in the Present Simple instead of the Present Perfect, Past or Future tenses – a phenomenon that has always been typical of English-language headlines. Another traditional grammatical feature of magazine headlines – omission of articles – can only be observed in a number of cases nowadays, mostly at the beginning of headlines.

As mentioned above, *Time* reporters often choose to formulate headlines for their articles in the form of compound sentences, e.g. Rob Can't Win But He's the Low-Key Hero of Industry [Oct. 1, 2024], Why You Should Change Your Exercise Routine – and How to Do It [Oct. 1], Melania Trump Shares Her Views on Abortion in New Interview – and Donald's Reaction [Oct. 6, 2024], complex sentences, e.g. What Tim Walz Meant When He Said He Was 'Friends With School Shooters' [Oct. 2, 2024], Everything You Need to Know About Voting in the 2024 Election [Oct. 4, 2024], Therapists Share the One Tip That's Changed Their Lives [Oct. 4, 2024], National Debt Would Surge Under Trump, New Analysis Shows [Oct. 7, 2024], The Science Behind Why Hurricane Milton Is So Powerful [Oct. 9, 2024], Kremlin Confirms Trump Sent Putin COVID-19 Tests While President [Oct. 9, 2024]. The above examples vividly show the tendency to longer headlines; on the other hand, many of them are characterized by the omission of conjunctive adverbs. The latest novelty – the use of two separate sentences in a headline – is observed in a considerable number of examples, e.g. There's 'Hostile Architecture' All Around Us. It's Damaging Our Well-Being [Sept. 30, 2024], Tesla Is Recalling More Than 27,000 Vehicles. Here's Why [Oct. 4, 2024], Biden Can Move Forward With Student Loan Forgiveness. What Happens Next [Oct. 4, 2024], FEMA Has Faced Criticism and Praise During Helene. Here's What It Does – and Doesn't Do [Oct. 5, 2024], Crypto Is Pouring Cash Into the 2024 Elections. Will It Pay Off? [Oct. 8, 2024], Documentarian Says He's Solved the Mystery of Bitcoin's Creator. Insiders Are Extremely Skeptical [Oct. 9, 2024], Should California's Minimum Wage be \$18? Voters Will Soon Decide [Oct. 12, 2024], Cities Are at the Forefront of Climate Change. Now They Have the Money to Act [Oct. 12, 2024]. We can make a hypothesis

that *Time Magazine*, along with some other online magazines, caters for busy readers, providing headlines as informative as possible, which are often sufficient for getting the main message of the article without reading it in full.

It should be mentioned that there still are elliptical sentences in *Time* headlines, e.g. Tesla Is Recalling More Than 27,000 Vehicles. Here's Why [Oct. 4, 2024], Millions Without Power as Hurricane Milton Slams Florida, Causing Deaths and Flooding [Oct. 10, 2024]; headlines with infinitives used instead of the future tenses, e.g. Stranded Astronauts to Come Home on SpaceX Capsule [Sept. 30, 2024]; questions with duly inverted word order, e.g. Does Face Yoga Really Make You Look Younger? [Oct. 7, 2024], Why Do Some People Need More Sleep Than Others? [Oct. 9, 2024], What Kind of President Would Kamala Harris Be? [Oct. 10, 2024]; and direct (subordinate clause-like) word order, e.g. How My Shame Became My Strength [Oct. 6, 2024], How COVID-19 Messes Up Your Gut Health [Oct. 2, 2024], Why Tampa Is Especially Vulnerable to Hurricane Milton [Oct. 8, 2024], Why Hand Counting Ballots Could Create an Election Disaster [Oct. 10, 2024]. The traditional rules of capitalization in headlines are still adhered to, although it must be mentioned that more and more often reporters capitalize prepositions – not only those consisting of 5 or more letters, but shorter ones, e.g. How COVID-19 Messes *Up* Your Gut Health [Oct. 2, 2024], Let's Talk About the Way We Live in Time Deals *With* Death [Oct. 12, 2024], See the Best Photos *From* the TIME100 Next Gala 2024 [Oct. 10, 2024], The Vilification of Springfield's Haitians Taps *Into* a Long and Troubling History [Oct 6, 2024], Europe Shrugs *Off* Russia's Latest Nuclear Threats [Oct. 4, 2024].

In conclusion, *Time Magazine* headlines have clearly changed their structure in the past 10–15 years, having become longer, more informative, but losing their expressiveness to a considerable degree.

References

1. Грицюк, Л. Ф. До питання про лінгвістичний статус заголовка. Мовознавство. 1989. № 5. С. 55–58.
2. Коваленко А. М. Заголовок англomовного журнального мікротексту-повідомлення: структура, семантика, прагматика (на матеріалі тижневика Newsweek) : автореф. дис. канд. філол. наук. Київськ. Нац. Лінгв. Ун-т, 2002. 187 с.
3. Траченко, О. М. Парадигма заголовків / О. М. Траченко // Іноземна філологія, 1990. № 97. С. 84–90.
4. Headlines: How to Write Magazine Headlines. Azura Magazine. URL: <https://azuramagazine.com/articles/headlines-how-to-write-magazine-headlines> (access date: October 14, 2024).
5. Time Magazine. URL: <https://time.com> (access date: October 15, 2024).

Назаренко А. Г.,

УДК 811.112.2(063)

старший викладач кафедри іноземних мов,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ

Демченко Н. В.,

старший викладач кафедри іноземних мов,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ

ЯК МОБІЛЬНІ ДОДАТКИ ЗМІНЮЮТЬ ПРОЦЕС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В наш час сучасних цифрових технологій навчання англійської мови зазнає суттєвих змін та перед нею відкриваються нові можливості та виклики. І одними з таких є мобільні додатки. Ці інструменти не лише роблять процес вивчення доступнішим, але й трансформують традиційні методи, пропонуючи нові можливості для учнів різного віку та рівня підготовки. Однією з основних переваг мобільних додатків є їхня доступність. Згідно з дослідженням, проведеним у 2022 році, понад 70% учнів відзначили, що можуть вчитися у зручний для себе час і в будь-якому місці завдяки мобільним додаткам (Smith, 2022). Дорогою на роботу у транспорті, у черзі до лікаря, коли чекаєте дитину із секцій, поки сидите в укритті – гаджет з вами 24/7. Це дозволяє інтегрувати навчання у повсякденне життя, роблячи його менш формальним і більш природним. Багато мобільних додатків пропонують персоналізовані плани навчання, що дозволяє кожному користувачеві адаптувати процес під свої потреби. Дослідження показують, що учні, які користуються індивідуальними програмами, досягають вищих результатів у навчанні (Jones, 2023). Це може включати вибір тем, які найбільше цікавлять, або фокусування на конкретних навичках, таких як граматика, словниковий запас чи говоріння. Сучасні додатки пропонують широкий спектр інтерактивних вправ, таких як ігри, вікторини та тестування. Інтерактивність, за даними досліджень, підвищує зацікавленість учнів і сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу (Brown, 2021). Це робить навчання більш захопливим і стимулює учнів до активної участі в процесі. Інтерактивні елементи сприяють кращому запам'ятовуванню матеріалу та розвитку критичного мислення. Мобільні додатки зазвичай включають різноманітні формати контенту: відео, аудіо та текстові матеріали. Це дозволяє учням розвивати всі

мовні навички: слухання, говоріння, читання та письмо. Наприклад, відеоуроки з носіями мови допомагають звикнути до різних акцентів і стилів мовлення. Мобільні додатки можуть надавати миттєвий зворотний зв'язок про помилки, що дозволяє учням швидко коригувати їх. Це допомагає уникнути закріплення помилок і сприяє більш ефективному навчанню. Багато додатків мають функції для відстеження прогресу, що дозволяє учням бачити свої досягнення. Це не лише підвищує мотивацію, але й допомагає виявити слабкі місця, на яких потрібно зосередитися. Мобільні додатки можуть задовольнити різні стилі навчання: візуальні, аудіальні та кінестетичні. Це робить навчання більш ефективним, оскільки кожен учень може обрати спосіб, який найбільше підходить саме йому. Мобільні додатки кардинально змінюють процес вивчення англійської мови, роблячи його доступнішим, цікавішим і більш адаптованим до потреб учнів. Існує величезна різноманітність програм вивчення іноземної мови на будь-якому рівні. Серед найпопулярніших програм Duolingo, Lingualeo, Memrise, Busuu, Genius, Puzzle Movies та інші. Мобільний додаток словникових карток є набагато зручнішим у використанні, оскільки дозволяє у будь-який момент незалежно від місця знаходження учня повторювати лексику.

З розвитком технологій можна очікувати, що ці інструменти стануть ще більш потужними та різноманітними, відкриваючи нові горизонти для тих, хто прагне вивчити англійську мову. Практика використання додатків засвідчує їх перевагу над традиційними методами навчання з огляду інтенсифікації самостійної діяльності, індивідуалізації, підвищення пізнавальної активності та мотивації здобувачів освіти до оволодіння іноземною мовою. Однак важливо розуміти, що мобільні додатки не є панацеєю і не можуть повністю замінити традиційні методи навчання. Найкращих результатів можна досягти, комбінуючи використання додатків з іншими формами навчання – курсами, індивідуальними заняттями з викладачем, мовною практикою з носіями мови.

Список використаних джерел

1. Smith J. The Impact of Mobile Apps on Language Learning. *Journal of Educational Technology*. 2022.
2. Jones A. Personalized Learning in Language Education: A Study of Mobile Applications. *Language Learning Research*. 2023.
3. Brown R. Interactivity and Engagement in Mobile Language Learning Apps. *International Journal of Language Studies*. 2021.

СЕКЦІЯ 11. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 11. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Гончарук В. В.,

старший викладач,

Одеський національний технологічний
університет, м. Одеса

Сергєєва Т. П.,

старший викладач,

Одеський національний технологічний
університет, м. Одеса

Каба А. Г.,

здобувачка вищої освіти,

Одеський національний технологічний
університет, м. Одеса

УДК 796.012.21:378.091.212

**ФІЗИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Постановка проблеми. Сучасний процес навчання у закладах вищої освіти висуває високі вимоги до навчальної діяльності здобувачів вищої освіти. Навчання у сучасних закладах вищої освіти під час війни характеризується значною емоційною та інтелектуальною інтенсивністю, наявністю стресових ситуацій. Дефіцит рухової активності, пов'язаної з дистанційною формою навчання, особливо негативно впливає на стан здоров'я здобувачів освіти. що з часом призводить до виникнення стану гіподинамії, спричиненою тривалим знаходженням у сидячому положенні, що є однією з причин незадовільного рівня фізичної підготовленості та різного виду відхилень у їхньому здоров'ї.

Слабке здоров'я і низький рівень психофізичної підготовленості майбутніх фахівців негативно впливають на професійну майстерність та спричиняють виникнення професійних захворювань. Разом з тим, міцне здоров'я, високий рівень фізичної працездатності та професійна майстерність є основними факторами успішної діяльності у будь-якій професії.

Одним із критеріїв здоров'я, а у практиці підготовки здобувачів вищої освіти ЗВО – критерієм ефективності фізичного виховання є фізична підготовленість людини.

Фізична підготовленість є важливим показником фізичного виховання здобувачів вищої освіти, який забезпечує їх готовність до виконання фізичних навантажень, що передбачені навчальною програмою. Вона характеризує рівень розвитку фізичних якостей, який був досягнутий у процесі фізичного виховання. Одним з показників фізичної підготовленості є фізична якість – спритність. Тому, визначення рівня спритності у досліджуваного контингенту є актуальним.

Спритність – це здатність людини оволодівати новими рухами, раціонально узгоджувати рухи ланок тіла під час вирішення конкретних рухових завдань. Вона відіграє важливу роль в екстремальних умовах рухової діяльності, особливо в умовах дефіциту простору часу. На думку науковців, у віці 17 років триває приріст розвитку спритності, що слід враховувати при організації фізичного виховання.

Серед фізичних якостей спритність займає особливе значення. Вона має найрізноманітніші зв'язки з іншими руховими здібностями, тісно пов'язана з руховими навичками і тому має найбільш комплексний характер. Щоб бути спритним у рухах, вміти швидко і правильно вирішувати рухові завдання, треба бути сильним, швидким, витривалим, мати хорошу рухливість у суглобах.

Мета дослідження: визначити рівень фізичної підготовленості (спритності) у здобувачів вищої освіти першого року навчання залежно від статі.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проводилося в Одеському національному технологічному університеті. В ньому прийняли участь 67 здобувачів вищої освіти першого року навчання (40 юнаків і 27 дівчат), вік яких 17 років.

Для проведення дослідження використовувалися такі методи: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, педагогічне тестування, методи математичної статистики.

Показники рівня спритності у здобувачів вищої освіти першого року навчання визначалися за результатами "човникового" бігу 4*9 м. Човниковий біг – вид бігу, при якому напрямок руху постійно змінюється в протилежну сторону кілька разів на максимальній швидкості. Учаснику тестування пропонувалося набути положення високого старту за стартовою лінією. За командою він пробігав 9 м до другої лінії, розташованої паралельно стартовій, брав один з двох дерев'яних кубиків (5x5 см), що лежать у півколі за лінією, повертався бігом назад і клав його в стартове півколо. Потім біг за другим кубиком на наступну відстань завдовжки 9 м, взявши його, повертався назад і клав у друге стартове півколо. Результатом тестування є час від старту до моменту, коли учасник тестування поклав другий кубик у стартове коло. Час визначається з точністю до десятої частки секунди. Спроба не зараховується в разі якщо: кубик не поклали в півколо, а кинули; кубик покладено не в півколо.

Результати дослідження. За результатами проведеного тестування серед здобувачів 1 курсу можна дати загальну характеристику оцінці рівня розвитку спритності (табл. 1).

**Показники розвитку спритності здобувачів
вищої освіти першого року навчання**

Вік, років	Стать	"Човниковий" біг 4x9 м				
		x±m	Рівень розвитку			
			Високий	Достатній	Середній	Низький
		Нормативні		результати		
17	Юнаки (n=40)	10,28±0,40	9,1	9,7	10,1	10,4
	Дівчата (n=27)	12,11 ±0,22	10,4	10,9	11,3	11,7
	t	6,72				
	P	<0,001				

Аналіз результатів тестування здобувачів вищої освіти першого курсу з човникового бігу свідчить про незадовільний рівень розвитку спритності, при тому що середній показник становить 10,28±0,40 с у юнаків та 12,11 ±0,22с – у дівчат. Такий незадовільний рівень розвитку спритності пояснюється значним впливом адаптаційних процесів організму студентів до змін навчання у ЗВО.

Порівняння результатів "човникового" бігу 4x9 м у здобувачів вищої освіти першого року навчання за гендерною ознакою показало те, що у юнаків вони достовірно (p<0,001) кращі, ніж у дівчат.

Висновки.

1. За результатами проведеного тестування серед студентів 1 курсу можна дати загальну характеристику оцінці рівня розвитку фізичної підготовленості. Основна частина –70% студентів-першокурсників характеризуються нижчим від середнього рівнем фізичної підготовленості, у 5,7 % здобувачів вищої освіти виявлено низький рівень підготовленості і лише 24,3% – з вищим від середнього рівнем фізичної підготовленості.

2. Рівень фізичної підготовленості, а саме спритності, юнаків та дівчат I курсу незадовільний. Аналіз результатів тестування свідчить про те, що, застосування оздоровчих технологій потребує впровадження диференційованого підходу під час планування фізичних навантажень з урахуванням рівня фізичного здоров'я та фізичної підготовленості здобувачів освіти.

3. Сьогодні в умовах воєнного стану, на нашу думку, варто переглянути та доопрацювати систему оцінки рівня фізичної підготовленості та нормативів виконання контрольних вправ для здобувачів освіти.

Але, незважаючи на обставини, в яких опинилися сьогодні здобувачі вищої освіти, потрібно знаходити можливість приділяти увагу покращенню фізичного та психологічного стану в умовах війни через заняття фізичною культурою та спортом.

Перспективи подальших досліджень полягають у пошуках та науковому обґрунтуванні співвідношення засобів, методів, умов для оптимізації фізичного виховання в умовах війни та повоєнного відновлення країни з метою усунення негативних наслідків недостатньої рухової активності студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Кузнецова, О. Т. Оздоровчі технології у фізичному вихованні студентів : теорія, методика, практика : [монографія] / О.Т. Кузнецова. – Рівне : Волинські обереги, 2018. – 416 с. – Библиогр.: с. 334–383. ISBN 978-966-416-556-0.

2. Сергєєва, Т. П. Фізичне виховання. Удосконалення рухової сфери студентства засобами спортивного тренування: методичні вказівки [Електронний ресурс] : для студентів усіх напрямків підгот. ден. форми навчання / Т. П. Сергєєва, Т. В. Волкова, О. В. Павлюк ; відп. за вип. Т. П. Сергєєва ; Каф. фіз. культури та спорту. – Одеса : ОНАХТ, 2018. – Електрон. текст.дані:28 с. <https://elc.library.ontu.edu.ua/library-w/DocumentDescription?docid=OdONAHТ-cnv>. BibRecord.162304.

Сергєєва Т. П.,

старший викладач,

Одеський національний технологічний
університет, м. Одеса

Струк Б. І.,

канд. пед. наук, доцент,

Одеський національний технологічний
університет, м. Одеса

Павлова Н. В.,

викладач,

Одеський національний технологічний
університет, м. Одеса

УДК 796.012:[613.72:378.4.091.212]"3642

ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЯХІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОЗДОРОВЧОЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми. Сьогодні, в умовах дистанційного навчання, обумовленого бойовими діями на території України в наслідок військового вторгнення Росії, спостерігається збільшення відсотку здобувачів вищої освіти, які мають недостатній рівень фізичної активності. Крім того, постійне знаходження під негативним впливом інформації зі ЗМІ про трагічні наслідки війни негативно впливають на психоемоційний стан здобувачів освіти.

Запровадження дистанційної форми навчання з кожної дисципліни на період воєнного стану вимагає від здобувачів значну кількість часу проводити за комп'ютерами під час виконання завдань. Залікова сесія також потребує опрацювання великої кількості навчального матеріалу. Тривалі обмеження в руховій активності та негативний психоемоційний тиск є небезпечними для здоров'я і можуть мати негативні наслідки, що в подальшому може призвести до погіршення стану емоційного, фізичного і психічного здоров'я здобувачів вищої освіти. Фізична культура і спорт можуть протидіяти негативним наслідкам обмеження рухового режиму, бути важливим засобом збереження і зміцнення як фізичного так і психологічного здоров'я.

Мета статті – дослідження рухової активності та визначення шляхів організації оздоровчої рухової активності здобувачів освіти університету в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу рухової активності здобувачів вищої освіти в 2022/2023 навчальному році проведене опитування студентів Одеського національного технологічного університету, в якому взяли участь 67 респондентів 2 курсу денної форми навчання.

Аналізуючи відповіді, ми з'ясували, що на питання "Чи впливає ваш емоційний стан на заняття фізичними вправами в період воєнного стану?" 55,9% здобувачів дали позитивну відповідь, 1,6% – частково, 0,9% – час від часу.

Здобувачам освіти було запропоновано порівняти рухову активність до війни та в період воєнного часу. Отримані дані свідчать про те, що у 69,1% респондентів об'єм рухової активності дещо знизився; 23,2% здобувачів освіти зазначили, що не мають можливості займатися фізичними вправами.

Серед причин, які обмежують можливість займатися фізичними вправами в період воєнного стану 47,1% здобувачів ОНТУ називають дистанційне навчання; 28,6% зазначають відсутність фізичних сил через постійне емоційне перенавантаження.

В дослідженні мотивації здобувачів до самостійних занять руховою активністю в умовах воєнного стану визначено, що 68,4% респондентів пережили неприємні емоційні стани з початком війни. Негативні емоції безпосередньо вплинули на мотивацію та інтерес до занять руховою активністю. Виявлено, що серед мотивів, які спонукають до самостійних занять фізичними вправами в умовах воєнного стану 38,6% респондентів відмітили потребу у збереженні та зміцненні здоров'я, 28,5% – удосконалення фізичної форми, 19,1% – потребу у фізичному самовдосконаленні; 13,8% здобувачів серед мотивів обрали можливість емоційної розрядки.

Таким чином, проведене соціологічне дослідження та аналіз отриманих результатів показав, що в період воєнного стану об'єм рухової активності у більшості респондентів дещо знизився. Пріоритетним мотивом для занять фізичною культурою і спортом залишається мотив зміцнення здоров'я. Рівень психологічного виснаження також відіграє важливу роль у мотивації здобувачів освіти до занять фізичними вправами. Все це дозволяє зробити висновок про необхідність застосуванням традиційних та нетрадиційних засобів фізичного виховання для оптимізації психоемоційного стану, покращення рівня стану здоров'я здобувачів технологічного університету, а саме – оздоровча рухова активність зможе покращити цю ситуацію.

Рухову активність розглядають як будь-які форми руху, що потребують енергії, наприклад ходьба, фізична робота, фізичні вправи, заняття спортом тощо. Результати опитування показали, що тільки 11,3% здобувачів освіти досліджуваної групи виконують фізичні вправи 2-3 рази на тиждень.

Оздоровча рухова активність – це спеціально організована рухова активність належного обсягу та оптимальної інтенсивності. Форми та види рухової активності добровільно обирає та реалізовує людина під час дозвілля з метою відновлення працездатності, сприяння всебічному особистому розвитку, зменшення ризику хронічних захворювань та дотримання здорового способу життя.

Дистанційна форма навчання передбачає індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти, який може вибирати найбільш зручний для нього режим занять. В основу методики самостійних занять руховою активністю було покладено індивідуальний підхід. Було підібрано норму фізичного навантаження та спосіб її регулювання з огляду на рівень фізичного здоров'я здобувача. Задля самовдосконалення здобувачів освіти визначено необхідність розроблення алгоритму індивідуальної оздоровчо-профілактичної програми покращення фізичної підготовки, що є замкнутим циклічним процесом та складається з чотирьох блоків, а саме діагностичного, інформаційного, діяльнісного й контролюючого.

Слід зазначити, що в умовах воєнного стану виникають певні проблеми з самодисципліною при заняттях без викладача та групи, недостатньої мотивації, відсутності досвіду у самостійних фізкультурно-оздоровчих заняттях тощо. Отже, в системі фізичного виховання пріоритетом повинно бути збереження та зміцнення здоров'я здобувачів освіти.

Під час оздоровчої рухової активності здобувачів їм можна запропонувати вирішувати наступні завдання, а саме – загартування організму, вдосконалення постави, зміцнення елементів опорно-рухового апарату, збільшення функціональних

резервів організму тощо. Слід також при складанні оздоровчих програм рухової активності здобувачів освіти в першу чергу враховувати емоційну складову та доступність фізичного навантаження контингенту учасників, вибирати фізичні вправи розважального характеру, побудовані, як правило, на елементах рухливих ігор з використанням змагального методу. Організація оздоровчої рухової активності здобувачів повинна враховувати наступні розділи:

1. Цільова установка (назва програми, мета і завдання, прогнозований кінцевий результат занять, контингент учасників, місце і час проведення, прилади і інвентар).

2. Етапи тренування (назва і зміст етапів тренування із зазначенням конкретних вправ і методики дозування фізичного навантаження, поради і вказівки щодо виконання програмних вправ).

3. Методи контролю та оцінки (слід реєструвати основні способи поточного і підсумкового контролю й оцінювання реакції організму на фізичні навантаження).

4. Заходи безпеки та застереження (правила попередження травматизму і застереження від передозування фізичних навантажень, неправильного користування спортивним інвентарем тощо).

Для поточного самоконтролю здобувачам слід порекомендувати використовувати "Паспорт здоров'я", в систему контролю якого входять об'єктивні показники (а саме маса тіла, ІМТ, ЧСС, частота дихання) та слід відмічати суб'єктивні зміни (загальне самопочуття, сон, апетит, біль у м'язах, загальна працездатність, порушення спортивного та навчального режимів тощо).

Висновки. Оздоровча рухова активність в умовах дистанційного навчання у період воєнного стану повинна впроваджуватися з урахуванням чотирьох блоків: діагностичного, інформаційного, діяльнісного й контролюючого; враховувати самоконтроль, самодисципліну та сильну мотивацію.

Заняття фізичними вправами позитивно впливають на настрій, знижуючи негативні емоційні впливи, створюючи стійкий позитивний емоційний фон, підвищуючи психічний тонус. Фізична активність може посилити вироблення ендорфінів та зменшити рівень гормонів стресу. Ці фізичні зміни спровокують психологічні – почуття контролю, якого не вистачає в часи війни, впевненості у власних силах.

Рухова активність – хороший спосіб боротьби з негативними емоціями. Якщо стрес пригнічує роботу фізіологічних систем організму, то фізична активність захищає тіло від шкідливих його наслідків, зміцнюючи здоров'я внутрішніх систем, покращуючи якість сну тощо.

Перспективи подальших досліджень: підібрати засоби для забезпечення максимальної рухової активності здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Орленко Н.А. Фізичне виховання студентів ЗВО під час військових дій в Україні / І.В. Скидан, С.П. Гейченко // Фізичне виховання в контексті сучасної освіти: тези доповідей XVII Міжнародної науково-методичної конференції. – Національний авіаційний університет. – Київ, 2022. – С. 68 – 70.

2. Сергеева Т. П., Халайджі С. В. Суб'єктивні показники стану здоров'я як мотивація студентів до здоров'язбереження. Педагогіка і сучасні аспекти фізичного виховання : зб. наук. праць III Міжнар. наук.-практ. конф., (18–19 квітня 2017 року). 2017. С.28–37.

3. Череповська О. А. Способи формування мотивації у студентів ЗВО до занять з фізичного виховання. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наук. праць. 2020. Вип. 5 (125). С. 160–163. DOI: 10.31392/NPU-nc.series 15.2020.5(125).32.

4. Яготін Р. С, Дегтяренко Т. В, Босенко А. І. Комплексна діагностика стану психосоматичного здоров'я студентів ВНЗ. Український журнал медицини, біології та спорту. 2017. №4(6). С. 223–228. DOI: 10.26693/jmbs02.04.223.

**Research
Europe.org**